

C. PLINII CÆCILII

SECUNDI

EPISTOLÆ

ET

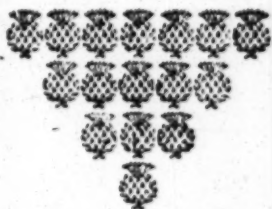
PANEGYRICUS.

EDITIO NOVA.

MARCUS ZVERIUS

BOXHORNIIUS

recensuit, & passim emendavit.

OXONIÆ

Excudebat, GUL: HALL, Impensis

EDWARD: & JOH: FORREST

CIO. IDC. LX.

20/26

Hammill Kingsford

1875

156

Plum & Caledonia Secundus
(Caus) [Woods - Laton]

xc

E

C. PLINII CÆCILII
SECUNDI
EPISTOLÆ
ET
PANEGYRICUS.

EDITIO NOVA.

MARCUS ZVERIUS

BOXHORNII

recensuit, & passim emendavit.

OXONIÆ

Excudebat, GUL: HALL, Impensis
EDWARD: & JOH: FORREST
CIO. IOC. LX.

NOBILI,

OMNIBUSQUE ANIMI VIRTU-
TIBUS ORNATISSIMO, EMEN-
DATISSIMOQUE VIRO,
MARTINO TANCKE,
SERENISSIMI POTENTISSIMI-
QUE DANORUM, NORWA-
GORUM, &c. REGIS
CONSILIARIO,

ET

CELSISSIMI SAXONUM
ELECTORIS.
ES IN FOEDERATORUM BEL-
GARUM AULA AGENTI FE-
LICITER AC CURANTI,

HAS

C. PLINII CÆCILII
SECUNDI,
CONSULIS ROMANI,
EPISTOLAS

A 2

VERAS

VERAS
DELITIAS DIVITIASQUE
MUSARUM,

ET

CIVILIS SAPIENTIÆ
MAGISTRAS,

POST FOEDISSIMAS, QUÆ
HACTENUS CIRCUMFERE-
BANTUR, EDITIONES AC-
CULATE A SE RECENSI-
TAS, ET PASSIM EMEN-
DATAS, IN BENIVOLEN-
TIÆ IMMORTALIS DURA-
TURIQUE SEMPER CUL-
TUS FIDEM

L. M. Q.

D.D.D.

HUMANITATI EJUS COMITA-
TIQUE DICATISSIMUS

MARCUS ZVERIUS BOXHORNII

AN. CHR.

CIO IOC LX,

LECTORI
MARCUS ZVERIUS
BOXHORNIUS.

S.

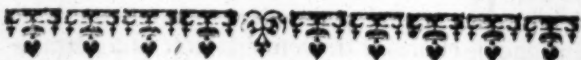
Mice Lector, Cum secundam hanc Plinianarum Epistolarum editionem Guil: Hall noster adornaret, intellexissetque non-nihil curæ à nobis positum in emendando textu, qui hætenus corruptissimus circumferebatur,

& qualemunque opem nostram ac curam haud ingratam sibi futuram significaret, egregio huic illius desiderio singularique studio in promovendâ ornandâque re literaria nihil negandum judicavimus. Accipe igitur tandem Plinium non quidem ubique emaculatum (quis enim id aut præstiterit jam, aut speraverit?) multo tamen quam antea vitidiorum. Quod passim deprehendet, qui hanc editionem cum alijs aliorum conferre non gravabitur. Exemplaria MSS. ad manum nobis nulla fuerunt. Plinium igitur ipsum consulimus, & corruptionum lectionum apices, in quibus verarum fere sunt vestigia, diligenter excussimus; &, cum in interpunctionibus haud semel peccatum deprehenderemus, peccatumque ita, ut certam aliquam sententiam elicere non liceret, eas quoque mutavimus, ut, quantum quidem fieri poterat, nihil non Plinianum hic legeretur. Rationes mutationum emendationumque

numque omnium eruditus lector ipse per se facile agnoscer. Dare enim eas nunc, * festinantibus typographis, non licebat. Et nobis quoque alia agenda offerebantur. Si tamen vitam Deus & otium fecerit, singulari Animadversionum libello desiderio tuo brevi, aut certe proxime secutura editione, satisfaciemus. Vale, & his nostris conatibus, ut soles, fave.

[MARCI

P
a
T
no
dj
fir
al
ten
co
pr
Ca
rac
de
de
vi
ten
fir
Pl
dex

MARCI ZUERII BOXHORNII
DE
C. PLINIO CÆCILIO
SECUNDO

J U D I C I U M,

Quo Christianum eum non fuisse,
ut volunt alii, ostenditur.

Persecutionis Christianorum sub Trajano atrox
tempestas non quidem desiit, sed minor ac quasi
mitior esse tandem cepit, admonente Trajanum
Plinio, singularem Christianis innocentiam vita esse
ac integritatem. Exstant hodieque scripta eâ de re
Trajani & Plinii epistolæ; ex quibus utcumque cog-
noscitur potest, qualis ea tempestate Christianorum fuerit
disciplina.

Non est mihi dubium, quin ex iis epistolis natum
sit ridiculum eorum commentum, qui Christianum
aliquando operâ Titi factum Plinium, in literas mit-
tere ausi sunt. Flavius Dexter in Chronico; Titus
cognomento Justus, Episcopus factus, sequutus
primo S Paulum, mox Eugenium, prædicat in
Carpetania, ubi ejus memoria magnitudoque mi-
raculorum celebratur. Is Titus converterat ad fi-
dem Plinium juniorem ex Bithynia Pontoque re-
deuntem, in Creta insula, ubi jussu Trajani Jo-
vi templum extruxerat. Nec desunt qui pu-
tent septima Sextilis ad Novo comum esse pas-
sum. Si hunc audimus, non Christianus tantum
Plinius, sed & martyr fuerit. Caterum Pseudo-
dexter est, qui hæc scribit. Qua de re plura nos ali-

*bi dicemus. Porro addit ad hunc locum Franciscus
Bivarius de Plinio Christiano ista;*

*Sed unde habemus, in Creta Plinium Secundum
juniolem ad fidem perductum opera S. Titi? Ex A-
etio ipsius, quæ Zena, legisperitus & Apostoli disci-
pulus, scripsit, refertque Equilius, ubi cum Zena,
cum præmisisset Titum, in Cretam iterum reversum,
multos ad Christi fidem perduxisse, ordinasseque
Presbyteros & Diaconos, subdit: Cum die qua-
dam transiret ante palatium, quod Secundus Pro-
consul (is erat Plinius Secundus Junior) jussu
imperatoris in Jovis nomine construebat, male-
dixit illud; & statim opus funditus dissipatum
est. Nonne id dixerat Dexter illis verbis; Is Ti-
tus converterat ad fidem Plinium Juniolem in
Creta insula, ubi jussu Trajani Jovi templum e-
rexerat? Subjiciunt alia; Tunc Secundus venit
ad Titum cum lacrymis rogans, se indemnem ab
opere conservari. Cui Titus imposuit, ut opus in
nomine unius Dei Christianorum inciperet, ut sic
opus perficere posset; quod & factum est. Com-
pleto vero opere Secundus cum filio suo baptiza-
tus est. Fuit hic nepos ex sorore C. Plinii Secun-
di, cujus de natura rerum extant insignes Commen-
tarii: ipsius vero Plinii Secundi junioris extat li-
ber Epistolarum, & Panegyricus Trajano Casari
dictus, quo gratias agit Consulatum ejus auspiciis
adeptus. Is etiam Hispaniæ nonnulla contulit bene-
ficia. Nam Quintiliani filiam pauperem dote ju-
vit, & Martialem Poëtam ab Urbe in Hispani-
am secedentem, viatico profecutus est, ut ipse in E-
pistolis testatur. De Martyribus sub Trajano passis
agit ipse Lib. x. Epist. xcvi. Caterum ipsum
tandem Novocomi, patria sua, martyrium subiisse,
inde nonnulli putant haberi, quod die vi Augusti sen
Sextilis cum aliis quinque reperitur in Romano Mar-
tyrologio, inter alios Martyres, quidam nomine Se-
cundus. Nam in eo sic legimus: Novocomi passio
san-*

sanctorum Martyrum Carpophori, Exanthi, Cas-
sii, Severini, Secundi, & Licinii, qui in confes-
sione Christi capite truncati sunt. *Meminit ipsorum
Martyrum Galestinus ex veteribus monumentis Ec-
clesia Mediolanensis, Bergomensis, & Aquilegien-
sis. Ignorarunt sanè historiam istam Comenses ci-
ves, cum anno Domini c10 cccxcviii. pro foribus
aedis B. Virginis sui concivis junioris Plinii marmori
incidi curarunt hujusmodi inscriptionem, sine Marty-
ris titulo, quam Volaterranus refert lib. xviii.*

C. PLINIO CÆCILIO SECUNDO,
QUI CONSULATU, AUGURATU, MILITIÆ
GESTIS, AC ORANDIS CAUSIS, POEMATI-
BUS, ET HISTORIIS CONFICIENDIS,
CÆSAREM TRAIANUM AUGUST. LUCU-
LENTISSIME LAUDANDO, ADFICIENDOQ.
IMMENSE LIBERALITATE PATRIAM
SUAM, EIDEM IMMORTALE CON-
TULIT ORNAMENTUM,
ORDO COMENSIS CONCIVI SUO DESIDE-
RABILI, HONORE ACCEPTO,
MONUMENTUM POSUIT.

M. CCCC. LXXXIX. VIII.

K A L. M A I I.

FUNCTVS ERAM SED TVM VETERI PRÆ-
CLARVS HONORE;
VIVEBAM, PERII: NVNC QVOQVE VITA
MIHI EST.

*E latere dextro hujus memoria extat alia C. Pli-
nii Secundi senioris, quam tu, lector, apud eundem
Volaterranum legere poteris.*

*Hac & similia istis alia quoties lego, non possum
satis mirari stuporem hominum, qui talia aut scri-
bere aut credere potuerunt. Hoc demum est cum ra-
tione insanire. An quia in Aëlis Martyrum legitur
pro Christi nomine Secundum passum fuisse, Plinius
Secundus intelligendus est? Plures Secundi dicti
sunt, quam hic Plinius. Sola illa littera, qua hodie,*

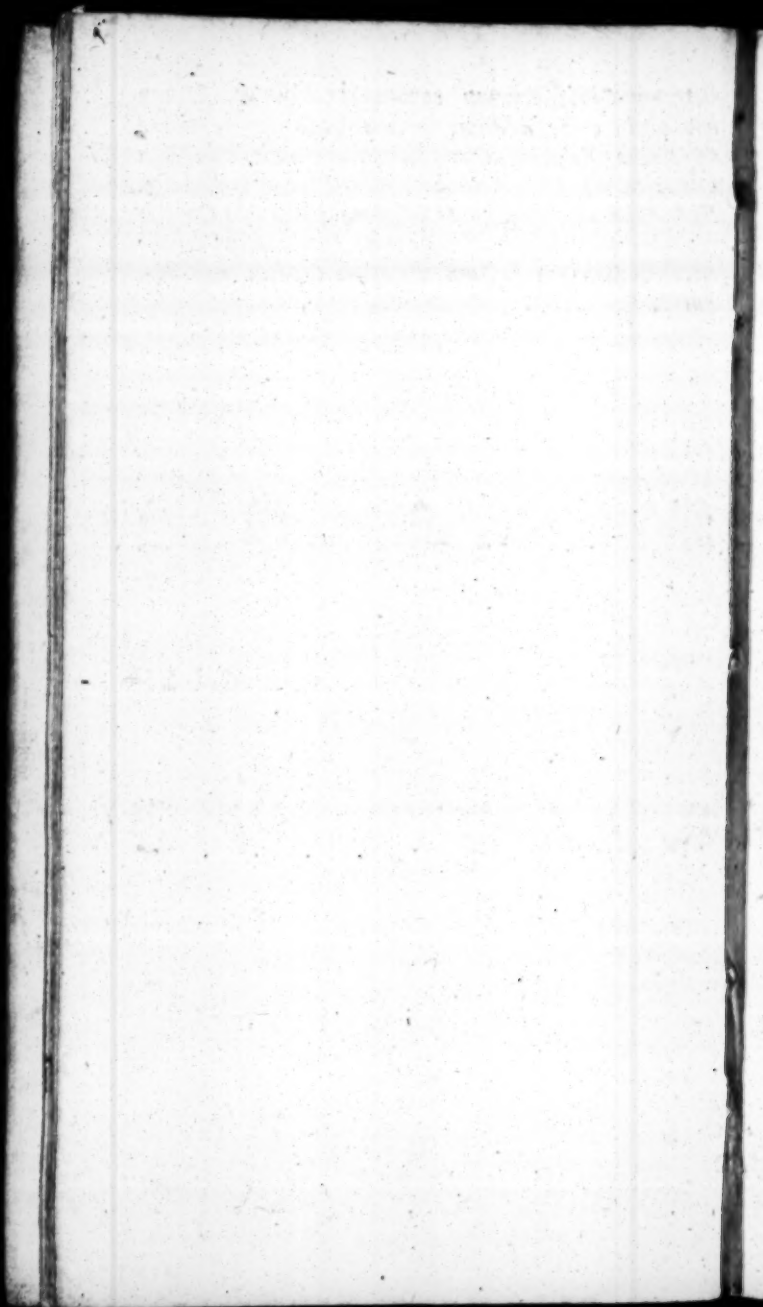
exstant, Christianum eum fuisse, primis hujus fabula
auctoribus persuasere. Agnosco quidem ego luculen-
tum exstare in iis de Christianorum innocentia ac
integritate testimonium; sed & illud in iis invenio,
Christianam religionem, exitiabilem superstitionem
appellari. Si Christianorum doctrina exitiabi-
lis superstitio visa ei sit, quare aut quomodo dicitur
Christianus? Si Christianorum aliquis Stoicorum
& in docendo & in scribendo severitatem laudibus
extolleret, an ideo Stoicus merito diceretur? Qui
paganus Christianorum vitam moresque commendat,
non eo minus paganus est. Sed dictu prope infinitum
est, quam levi & nulla ratione moti jam olim non-
nulli Christianae Historiae scriptores plurimos Christi
nomen professos tradiderint, qui Christiani non fue-
re. Cum hoc, quod hic nobis oblatum est exemplo a-
nnum modo jam conjungam; ex quo & liquidò constab-
bit verissimam esse eam rationem hujus de Plinio
Christiano commenti, quam jam dedi. Pontii Pi-
lati, sub quo Dominus noster passus est, uxor (Clau-
diam Proculam vocant, quorum animo immota sedet
ac fixa quid vis fingendi libido) Christiana fuisse
dicitur. Pseudodexter ille, cujus jam meminimus, in
Chronico: Claudia Procula, uxor Pilati, admoni-
ta per somnium, in Christum credit, & salutem
consequitur. Certe huic etiam quorundam sententiae
occasionem dedere illa, quae apud Matthaeum de Pi-
lati conjuge leguntur verba; Sedente autem illo,
Pilato nempe, pro tribunali, misit ad eum uxor,
dicens; Nihil tibi & justo illi; multa enim passa
sum hodie per visum, propter eum. Quia igitur
marito dixit illa; Nihil tibi & justo illi, scilicet
Christo, Christiana fuit. Qua ratione id colligant,
qui tradunt, scire ego velim. Pro innocentia Christi,
tanquam non damnandi aut crucifigendi, vel non
rei, pronunciat, non autem pro Christo, tanquam cu-
jus sanguine ac morte genus humanum redimendum
esset. Sed haec hic obiter. Alibi plura de ejusmodi

veterum Christianorum commentis dicemus. Unum
hoc modo nunc addam, mirum videri posse, quare
et iidem Pilatum Christianum non fecerint. Nam
hæc ejus de Christo verba extant; Nihil mali fecit.
Sed quia alio et sequuto postremo Pilati de Christo
judicio, in gratiam Judæorum, Christus damnatus
est, Christianum factum Pilatum credere non de-
buere.

C. P L I.

C. PLINII CÆCILII SECUNDI

V I T A

Ex Epistolis collecta.

CAIUS Plinius Junior, ex Commo novo Italiæ Transpadanæ oppido natus, patrem habuit Cæcilium, virum eo tempore pietate simul & eruditione in primis clarum: avunculum vero, Plinium Veronensem, Græcæ & Latinæ linguæ peritissimum: (cujus triginta septem Rerum naturalium libri tanto studio & labore conscripti sunt, ut doctorum omnium calculis digni judicari sint, qui ob multifarias historias ex Græcis simul & Latinis philosophis depromptas, raræque eruditionis thesaurum, non obiter tantum legantur, sed evolvantur, omniumque studiosorum assiduâ contendantur manibus) à quo adoptatus, non tantum amplissimorum avunculi bonorum, sed studiorum quoque, ac nominis successor factus est. Puer adhuc, cum egregiam præ se ferret indolem, ut liberalibus artibus imbueretur, Fabio Quintiliano, omnium fidissimo puerorum informatori, & in oratoria professione nulli secundo, datus, artes humaniores mira ingenii felicitate perdidicit. Aliarum disciplinarum avidus, paulo post Nicetem Smyrnæum sophistam, & præclarum eo tempore oratorem, audivit: qui adeo ingenium
ad

ad utramque rationem accommodabat, ut judi-
ciale sophistica quadam facultate exornaverit, so-
phisticum vero & umbratile forensibus aculeis
roboraverit, & cujus sententiæ ac paradoxa quasi
bacchantes Thyrsi, mellis lactisque copiam præ-
bere videbantur. quibus artibus cum Plinium
probe instituisset, annuente avunculo in Syriam
tanquam ad præclarissimarum artium omnisque
philosophiæ mercaturam misit, ubi Euphratem
philosophum naturæ arcana explicantem audi-
vit. Verum cum post multos in studiorum curri-
culo exantlatos labores, jam sine cortice natum
didicisset, & optimos quosque sibi autores legen-
dos proposuisset, Livium tamen Romanæ histo-
riæ antesignanum & principem cum toties à
Quintiliano præceptore laudibus celebrari audi-
visset (qui Patavinum in concionibus supra quam
narrari potest, eloquentissimum vocare solitus est,
& ob id inter cæteros scriptores in scholis quam
diligenter legendum in oratoriis suis institutio-
nibus præcipit) ejus historias lactea eloquentia
descriptas, raro de manu deposuit, ex quibus eam
etiam hausit eloquentiam, quam in doctissimis
suis epistolis & Trajani imperatoris Panegyricis,
magno verborum & sententiarum ornatu, ora-
tionisque fecunditate abunde satis ostendit. Græ-
cæ in Latinam, nostra in Græcæ transferens,
ingenium exercuit. Ad poëtica studium furore
quodam naturali raptus, comedias affecit audi-
vit, inspexit mimos, legi Lyricos: quibus ado-
lescenciæ studiis cum animum excoluisset, jam-
que ad graviora altioraque studia animum inten-
deret, undevigesimo ætatis suæ anno dicere in
foro cœpit ac in senatu plures gravissimasque cau-
sas magno audientium stupore egit. Bæticis nam-
que contra Bæbium Massam, & iisdem de Cæci-
lio Clæsico querentibus adstetit. Marinum Præ-
scum repetundarum accusavit, Julium Bassum &

Vare-

Varenum in cap. . . . . defendit & libera-
vit. Si quid vero temporis à civilibus negotiis,
quibus totum jam intenderat animum, suffurari
potuit, colendis agris consumpsit priscos illos Ro-
manos, Numam Pompilium, C. Licinium, Cato-
nem, Cincinnatum, Pisones, Fabios, Cicerones,
aliosque virtute claros viros imitatus, qui in mag-
no honore constituti, vites putare, stercore ag-
ros & irrigar. nequaquam turpe & inhonestum
putarunt. Laurentinum suum rus, & alterum in
Thuscis (in quo templum principum statuis mi-
rifice ornatum ædificavit) doctissimis epistolis
celebravit, ut agriculturæ se studiosissimum osten-
deret. Cui cum venatio cognata esset, sæpe numero
calores, pluvias, sudorem, frigora, nives, & id genus
alia compluscula, quæ venatoriæ voluptates conti-
nent, perpeffus, ad venabula sedens, spumantes, & a
canibus in furorem conversos apros propria ma-
nu confodit. Ad administrandam remp. aptissi-
mus iudicatus, celeriter ad summos honores, am-
plissimasque in urbe dignitates, evectus est. Æ-
miliæ namque viæ, quæ ab Æmilio Scauro post
Ligures bello subactos, à placentia Ariminum
usque structa & strata erat, curam administravit.
Quæsturam cum Calestrio Tirone, cum quo sti-
pendia ante secerat, & Præturam cum eodem con-
secutus est. Cornutum Tertullum, præfectus æ-
rarii salutatus, collegam habuit. In Pontum & Bi-
thyniam missus proconsul, non minorem pruden-
tiæ, quam moderationis & diligentiz gloriam re-
tulit. Consularum summa fama, parique integri-
tate cum Tertullo, amiciciarum familiaritate sem-
per conjunctissimo, gessit. In augurato sacerdo-
tio prisco, quod viventi nunquam adimebatur, Ju-
lio Frontino viro principi successit, quibus, aliis-
que multis dignitatibus, cum sua industria Roma-
norum Rempublicam mirum in modum auxisset,
in tantam apud bonos & claros viros existimatio-
nem

nem venit, ut juveni ex clarissimis familiis in urbe uxores offerrent. Habuit autem duas, ex quibus posterior erat Calphurnia, Pompeiæ clarissimæ saminæ filia: cum qua multos annos honestissime, sine prole tamen, vixit. Vitæ suæ innocentia, & omni scientiarum eruditione principum multorum animos sibi conciliavit: in primis tamen Trajani, invictissimi imperatoris, à quo non tantum sibi ipsi, sed amicis quoque multa impetrare potuit. Voconio quippe Romano, condiscipulo & contubernali suo, multas dignitates: Accio Suræ præturam: Harpocrati Iatraliptæ peregrinæ conditionis homini, Chryssippi Mithridatis, Stratonicæ Epigoni, & uxori Chryssippi, Posthumi demum Marini propinquis aditum in urbem impetravit: libertis Antoniaæ Maximillæ, ornatissimæ matronæ, præterea Hediæ, Antoniaæ, Harmeridique citra omnem difficultatem jus Quiritum obtinuit. Tanta fuit opulentia, ut ducenta millia nummum pro accessione pretii agrorum contempserit, emptrice Cornelia hoc petente, eas tamen facultates quas partim hæreditario jure à parentibus & avunculo, partim Traiani Mæcenatis sui munificentia habuit, ab omni alienus avaritia, bene meritis, & quovis præmio dignis, summa liberalitate distribuit, & erogavit. His Caninium Rufum municipem suum, studiis jam valedicentem, ad artes, humanioraque studia revocavit. Valerium Martialem poetam secedentem ab urbe, honestissimo viatico juvit. Romano condiscipulo tria millia nummum ad equitis facultates implendas obtulit, & dedit. Fabium Quintilianum primæ pueritiæ præceptorem, senem jam, & pecunia carentem, dote, & omni impensa maritandæ filiaæ necessaria ornavit, & quingenta millia nummum, ut secundum mariti conditiones vestitu simul ac comitatu instrueretur, quasi parens alter contulit. Patriæ suæ annua sestertia tricena, quæ

à nobis 750. aureis æstimantur, donavit. Ut ad
bonarum artium studia juventutem incitaret, in
municipio suo bibliothecam optimis libris refer-
tam, ad communem studiosorum usum dedicavit:
annuos sumptus in alimenta ingenuorum erogavit,
amplissimaque præceptoribus constituit stipendia.
Gentilis licet fuerit, Christianorum tamen in
maxima persecutione acerrimus propugnator ex-
tit. Cum enim variis tormentis eos qui in Chri-
stum crederent, cruciari videret, ut à fide desci-
cerent, misericordia & interemptorum multitu-
dine motus, eos apud Traianum defendit, dum
scribit, nihil omnino sceleris in his deprehendi,
aut quippiam committi quod Romanis legibus
contrarium esset: quandoquidem adulteria, &
cætera ejus notæ crimina illicita arcerent, & tan-
tum antelucanos hymnos Christo cuidam Deo
cancerent. Ob morum studiorumque similitudinem
præcipue viros doctrina excellentissimos sibi ami-
citarum societate devinxit. ex poëtis quidem Vir-
ginium Romanum, hominem (ut ipse appellat)
probitate morum, ingenii elegantia, operumq; va-
rietate monstrabilem: Valerium Martialem, Epicuri
sectatorem, & Silium Italicum, in carmine heroico
post Vergilium facile principem. Ex Historicis ve-
ro, Suetonium Tranquillum, & Cornelium Tacitum.
Ex Jurisperitis autem, Pomponium Satur-
ninum causidicum, Arrianum, Titum Aristonem,
& Cornelium Minutianum, rectissimos iudices, &
fortissimos advocatos: quos sæpe cum Frontino,
si quando de rebus arduis agendum esset, consu-
luit. Inter prædilectos autem libertorum suo-
rum, præcipue Zosimum, hominem ut probum
& officiosum, ita maxime literatum, habuit. Ut
nomen suum immortalitati consecraret, non tan-
tum Cornelii Taciti historiis laudari voluit, sed
ipse quoque multa scripsit, quæ tamen ad poste-
ros non venerunt: utpote Tragædiam Græcam,
De

De maris Icarii tempestatibus elegos, Hendecasyllaborum librum, Demonstrativas orationes, in quibus Demosthenem summum oratorem secutus est: De Helvidii ultione libros aliquot, quos Quadratus studiosissime semper legere solitus est; & multa quidem alia, quæ temporis injuria, magno Musarum mœrore ita interierunt, ut ne fragmenta quidem hodie extent. Ex his tamen omnibus singulari divini numinis beneficio ad posteros venerunt, decem epistolarum libri mira eloquentia scripti, Libellus de viris in re militari & administranda Republica illustribus, & Panegyricus Trajani Romanorum investissimi imperatoris, qui post Nervam, juxta Eusebii supputationem, usque ad annum Christi salvatoris nostri cxiix. regnavit: quo tempore, vel paulo post, Plinium nostrum è vivis exemptum esse, & conficere & divinare licet.

EX

EX ONUPHRII PANVINI
C O M M E N T A R I I S

in Fastos,

AD ANNUM DCCCLIII.

HOc ipso anno idem Plinius [Secundus] ut
in Panegyrico tradit, cum Cornuto Tertul-
lo consularum bimestrem in Kalendas Sep-
tembres iniit & gessit. De quo tale adhuc exstat
antiquum epigramma.

C. PLINIUS. C. F. C. N. CÆCILIVS. SE-
CUNDVS COS. AVGV. LEGAT. PRO. PRÆT.
PROVINC. PONTI. CONSVLARI. POTESTA-
TE. IN. EAM PROVINCIAM. AB. IMP. CÆ-
SARE. NERVA TRAIANO. AVGV. GERMANI-
CO. MISSVS CVRAT. ALVEI. TIBERIS. ET.
RIPAR. PRÆF. ÆRARI. SATVNI. PRÆF.
ÆRARI. MILIT. LEG. LEG. VI. GALLIC.
X. VIR. STLIT. JVDICANDIS

Cæterum is Plinius filius fuit C. Cæcilii Novo-
comensis, & Pliniæ, sororis C. Plinii Secundi, Ve-
ronensis, scriptoris historiæ naturalis: quæ quum
ipsi C. Cæcilio Novocomensi nupsisset, hunc C.
Cæcilium genuit, qui ab avunculo C. Plinio Se-
cundo

cundo Veronense adoptatus, C. Cæcil. Plinius Secundus appellatus est. Qui natura quidem Novocomensis civis, verum lege & adoptionis jure Veronensis, ut ejus pater adoptivus C. Plinius fuit. hinc ipse libro VI. Epist. ultima ad Maximum Africanum ita scribit, *Recte fecisti quod gladiatorum munus Veronensibus nostris promissisti, à quibus amaris, suspiceris, ornaris.* Plinium autem, Veronensem fuisse, ipsemet scribit in præfatione historiæ naturalis ad Tirum Cæsarem Vespasianum, in qua Catullum conterraneum suum vocat. Si enim & ipse Novocomensis fuisset, non recte conterraneum dixisset. est enim Verona Cœnomanorum urbs, vel potius Venetorum, Novocomum vero Insubrum. hæc, in decima regione Italiæ, illa in XI. quæ regiones & terræ diversæ sunt. Adde quod hoc per manus à majoribus traditum, semper ita creditum est. Franciscus enim Petrarcha, Pius II. Papa & plerique alii, Plinium historiæ naturalis scriptorem, Veronensem vocaverunt. Quod si Veronensis non fuit (ut quidam affirmant) cur antiquissimum hoc adhuc extat Veronæ marmorei frustri epitaphium à Plinio parentibus suis & sorori factum, quod inter rudera octuaginta annis antea in agro Veronensi inventum est?

C. P—INIV—

—NDV—

—AVG.

—RCIVIÆ—

—CELLÆ—

—RI

—ERI. PATRI—

—MÆ. MATRI—

—MARCELLÆ

T. F. I.

Non abs re autem fuit, hoc loco ubi occasio sese obtulit, Plinium Veronensem asserere, quod
eum

eum ut de Homero dicitur, nonnullæ aliæ urbes
sibi vindicare conatæ sunt : cum ut rei veritas in-
telligatur, tum quod patriæ meæ hac in re non
suffragari, hoc potissimum loco nefas esse duxi.
Ad institutum autem nostrum revertamur. Hoc
ipso anno in Kal. Novembris Plinio & Tertullo,
consules suffectos fuisse Julium Ferocem, & Acu-
tium Nervam ipse indicare videtur libro II. epi-
stolis ad Octavium, & Arrianum. quos consules
designatos post Cornutum Tertullum subicit.

NOMEN:

NOMENCLATOR

Eorum ad quos Plinius Epistolas
scripsit.

*Primus numerus Epistolam, secundus
Librum indicat.*

A.

A Cilio.	14,3	Calvina.	4,2
Adriano, vide An-		Calvisio.	20,2.1,5.7,
tonino,		5.2.8.6,9.	
Albino.	10,6	Calvisio Rufo.	19,3
Anniano.	16,2	Caninio Rufo.	3,1
Antonino, seu Arriano		Can nio.	8,2.7,3.21,6.
3,4.18,4.10,5		18,7.33,9.	
Apollinari.	9,2.6,5	Capitoni.	8,5
Appio.	35,9	Catilio.	12,3
Aristoni.	3,5.14,8	Catilio Severo,	22,1
Arriano.	2,1.11,2.	Celeri.	17,7
12,2.8,4.12,4.2,6.		Cereali.	19,2
21,8		Clementi.	2,4
Atrio Clementi.	10,1	Coloni.	9,9
Augurino.	8,9	Corn. Tacito.	6,1.20,1
Auito.	6,2	Corn. Titiano.	17,1
B B.		Corneliano.	31,6
Æbio Hispan.	24,1	Corellia Hispanula.	3,3
C.		Corellia.	14,7
C Alestrio Tironi.	12,1	Cornuto,	21.7.31,7.
Calphurnia.	4,6		
7,6.5,7			

E.

NOMENCL. IN PL. EPIST.

E *Uricio.* 61,7

F.

F *Abato.* 30,6.11,7
Fabato profocero. 1,
4.12,5.12,6.16,
7.23,7.32,7.10,8

Fabio Justo. 11,1
Falconi. 27,4.22,7.15,9
Feroci. 13,7
Flacco. 2,5
Fundano. 14,4.6,9
Fusco. 9,7.36,6.40,9

G.

G *Allo.* 17,2.17,4.
20,8.
Geminio. 24,7.5,8
22,8.11,9.30,9
Genitori. 30,7.17,9
Geniali. 13,8.

H.

H *Ispano.* 25,6
Hispulla. 19,4.
11,8

I.

J *Ulio Genitori.* 11,3
Junio Maurico. 14,1
Juniori. 15,8.12,9
Juste. 2,7

L.

L *Aterano.* 7,9
Lepido. 7,4
Licinio Sura. 30,4
Luperco. 5,2.26,9

M.

M *Acrino.* 7,2.4,3
6,7.10,7.17,
8.4,9

Macro. 18,5.24,6

Marco. 5

Masio Maximo. 25,43

Mamiliano. 16,9.25,9

Marcellino. 16,5.23,8

Maurico 18,2.14,6

Maximo. 14,2.2,3.20,

3.20,4.5,5.11,6.34,

6.26,7.19,8.24,8.1,

9.23,9

Minutiano. 9,3.11,4.

12,8

Minutio. 12,7

Minutio Fundano. 2,1

Montano. 29,7.6,8

Musio. 39,9

N.

N *Asoni.* 6,4

Nepoti. 3,2.16,3

26,4.19,6

O.

O *Cravio Ruso.* 7,1.

10,2.

P.

P *Paulino.* 2,2.19,5.

3,9.37,9.

Paterno. 14,4.16,8

Plin. Paterno. 21,1

Pompeja Celerina socru.

4,1

Pompejo Saturnio. 8,1

Pompejo Falchoni. 23,1

Pomponio Basso. 23,4

Pontio. 15,5.28,6.4,7.

Prisco. 13,2.21,3.8,6.

8,7.19,7

Proculo. 15,3

Prasenti. 3,7

Q.

NOMENCL. IN PL. EPIST.

Q ^{Q.}
Uadrato. 29,5.
 12,9
Quintiliano. 32,6

R ^{R.}
Estituto. 17,6.1,7
Romano Voconio.
 5,1.1,2.13,3.
 29,4.15,6.33,6.
 8,8.7,9.28,9

Romano Firmo. 19,1
Ruso. 21,5.25,7
Rusino. 18,8
Rusoni. 19,9
Rustico, 29,9

S ^{S.}
Abino. 10,4.18,6.
 2,9.18,9
Sabiano. 21,9.29,9
Sardo. 31,9
Saturnino. 9,5.7,7.
 38,9

Scauro. 13,5
Sempronio Ruso. 22,4
Septitio. 1,1.28,7.1,18
Septitio Claro. 15,1
Serviano. 17,3.26,6
Severo. 6,3.18,3.28,4.
 1,5.27,6.22,9

Sosio Senecioni. 13,1
Sossio. 4,4
Sperso. 5,4.3,8
Spurinna. 17,5
Spurinna & Coccia 10,3
Sura. 27,7

T ^{T.}
Acito. 13,4. 9,6.
 16,6.20,6.20,7
 33,7.7,8.14,9

Tironi. 1,6.22,6.5,9
Titiano. 32,9
Tranquillo. 18,1. 8,3.
 11,5.34,9.
Triario. 23,6

V ^{V.}
Alenti. 24,4
Valerio. 15,2
Valerio Paulina.
 16,4

Valeriano. 4,5.14,5
Velio Cereali. 21,4
Venatori. 20,5
Vero. 3,6
Voconio Romano, Vide
Romano.
Urso. 9,4.20,5.5,6.
 13,6.9,8.

C. P. L.

II.
 U
 Q
 e
 & legas
 que co
 im im
 m, n

C. PLINII CÆCILII
SECUNDI

EPISTOLARUM
LIBER PRIMUS.

I. C. PLINIUS SECUNDUS
(1) SEPTITIO SUO S.

PRÆFATIO.

REQUENTER hortatus es ut
epistolas, si quas paulo accuratius
scripsissem, colligerem publicarem-
que. Collegi, non servato temporis
ordine: (neque enim historiam
componebam) sed ut quæque in
manus venerat. Superest ut nec te consilii, nec
me poeniteat obsequii. Ita enim fiet, ut eas quæ
adhuc neglectæ jacent, requiram: & si quas addi-
dero, non supprimam. Vale.

II. C. PLINIUS (a) ARRIANO SUO S.

Q Uia tardio rem adventum tuum prospicio, li-
brum, quem prioribus epistolis promiseram,
exhibeo. Hunc rogo ex consuetudine tua
& legas & emendes: eo magis, quod nihil ante per-
que eodem (3) ζήλω scripsisse videor. Tentavi
imitari Demosthenem, semper tuum, Cal-
m, nuper meum, figuris duntaxat orationis.

B

Nam

Nam vim tantorum virorum pauci, quos æquus amavit, assequi possunt. Nec materia ipsa huic (verecor ne improbe dicam) æmularioni repugnavit. Erat enim prope (4) tota in contentione dicendi; quod me longæ desidiæ indormientem excitavit, si modo is sum ego qui excitari possim. Non tamen omnino Marci nostri ἀκούεις fugimus, quoties paululum itinere decedere non intempestivis amœnitatibus admonebamur. Acres enim esse, non tristes, volebamus. Nec est quod putes me sub hac exceptione veniam postulare. Immo, quo magis intendam limam tuam, confitebor & ipsum me & contubernales ab editione non abhorreere, si modo tu fortasse errori nostro album calculum adjeceris. Est enim plane aliquid edendum, atque utinam hoc potissimum, quod paratum est! (audis desidiæ votum) edendum autem ex pluribus causis: maxime quod libelli, quos emisimus, dicuntur in manibus esse, quamvis jam gratiam novitatis exuerint; nisi tamen auribus nostris bibliopolæ blandiuntur. sed sane blandiantur, dum per hoc mendacium nobis studia nostra commendent. Vale.

III. C. PLINIUS CANINIO
R VFO SVO S.

Quid agit Comum, tuæ meæque deliciæ; quid suburbanum amœnissimum? quid illa porticus, verna semper? quid (5) ἀσπερσὺν opacissimus? quid Euripus viridis & gemmeus? quid subiectus & serviens lacus? quid illa mollis & tamen solida, gestatio? quid balineum illud, quod plurimus sol implet & circumit? quid triclinia illa popularia? quid illa paucorum? (6) quid popinæ? quid cubicula diurna nocturna? Possident

re, & per vices partiuntur : An, ut solebas, intentione rei familiaris obeundæ, crebris excursionibus avocaris : Si te possident, felix beatusque es : sin minus, unus ex multis. Quin tu (tempus est enim) humiles & sordidas curas aliis mandas ; & ipse te in alto isto pinguique secessu studiis adferis. Hoc sit negotium tuum, hoc otium ; hic labor, hæc quies : in his vigilia, in his etiam somnus reponatur. Effinge aliquid & excude, quod sit perpetuo tuum. Nam reliqua rerum tuarum post te alium atque alium dominum sortientur : hoc nunquam tuum desinet esse, si semel coeperit. Scio quem animum, quod horter ingenium : tu modo enitere ut tibi ipse sis tanti, quanti videberis aliis, si tibi fueris. Vale.

IV. PLIN. POMPEIÆ CÆLERINÆ, SOCRVIS.

Quantum copiarum in Oriculano, in Narniensi, in Carfulano, in Perusino tuo, in Narniensi vero etiam balineum, ex epistolis meis (nam jam tuis opus non est) una illa brevis & vetus sufficit. Non me hercule, tam mea sunt quæ mea sunt, quam quæ tua. Hoc tamen differunt, quod sollicitius & intentius tui me, quam mei excipiunt. Idem fortasse eveniet tibi, si quando in nostra diverteris. quod velim facias : primum ut perinde nostris rebus, ac nos tuis, perfruaris : deinde, ut mei expergiscantur aliquando, qui me secure ac prope negligenter expectant. Nam mirum dominorum apud servos ipsa consuetudine metus exolefcit : novitatibus excitantur, probarique dominis per alios magis quam per seipsos laborant. Vale.

V. C. PLINIUS VOCONIO
ROMANO SUO S.

Vidistine quemquam Marco Regulo timidio-
rem humilioremque post Domitiani mor-
tem? sub quo non minora flagitia commise-
rat, quam sub Nerone, sed tectiora. Cœpit vereri,
ne sibi irascerer: nec fallebatur; irascebar. Ru-
stici Aruleni periculum foverat, exultaverat mor-
te: adeo ut librum recitaret publicaretque, in
quo Rusticum insectatur, atque etiam *Stoicorum*
fimiam appellat. Adjicit, Vitelliana cicatrice stigmo-
sum. Agnoscis eloquentiam Reguli. Lacerat Heren-
nium Senecionem tam intemperanter quidem, ut
dixerit ei Metius Carus, *Quid tibi cum meis mortuis?*
nunquid ego aut Crasso aut Camerino molestus sum?
quos ille sub Nerone accusaverat. Hæc me Regu-
lus dolenter tulisse credebat, ideoque etiam quum
recitaret librum, non adhibuerat. Præterea remi-
niscebatur, quam capitaliter ipsum me apud Cen-
tumviros laceffisset, Aderam Arionillæ, Timonis
uxori, rogatu Aruleni Rustici. Regulus con-
tra. Nitebamur [nos] in parte causæ sententia
(7) Metii Modesti, optimi viri: is tunc in exilio
erat, à Domitiano relegatus. Ecce tibi Regulus,
Quæro (inquit) *Secunde, quid de Modesto sentias.*
Vides, quod periculum, si respondiissem, Bene:
quod flagitium, si, Male. Non possum dicere aliud
tunc mihi quam deos adfuisse. Respondebo, in-
quam, quid sentiam, si de hoc Centumvirum judica-
turi sunt. Rursus ille, *Quæro quid de Modesto*
sentias. Iterum ego, Solebant testes in reos, non
in damnatos, interrogari. Tertio ille, Non jam
quid de Modesto, sed quid de pietate Modesti
(8) sentias *Quæris, inquam, quid sentiam?* At ego,
ne interrogare quidem fas puto, de quo pronun-
tatum est. Conticuit: me laus & gratulatio sequen-
ta est, quod nec famam meam aliquo responso

utili fortasse, inhonesto tamen, læseram: nec me laqueis tamen insidiosæ interrogationis involve-
ram. Nunc ergo conscientia exterritus apprehen-
dit Cæcilium Celerem; mox Fabium Justum ro-
gat, ut me sibi reconcilient. Nec contentus, per-
venit ad Spurinnam. Huic suppliciter (ut est
quum timer, abjectissimus) Rogo mane videas
Plinium domi: sed plane mane; neque enim diu-
tius ferre solitudinem possum; & quoquo mo-
do efficias, ne mihi irascatur. Evigilaveram. Nun-
tius à Spurinna; Venio ad te. Imo ego, Ad te. Coi-
mus in porticum Liviae, quum alter ad alterum
tenderemus, exponit Reguli mandata, addit pre-
ces suas, ut decebat optimum virum pro dissimil-
limo, Parce, inquit. Cui ego, Dispicias ipse quid
renuntiandum Regulo putes. Te decipi à me non
oportet. Expecto Mauricum (nondum enim ab
exilio venerat) ideo nihil alterutram in partem
respondere tibi possum, facturus quidquid ille de-
creverit. Illum enim esse hujus consilii ducem, me
comitem, decet. Paucos post dies ipse me Regu-
lus convenit in prætoris (9) officio: illic me per-
sequutus secretum petit. Ait, timere se ne animo
meo penitus hæreret quod in centumvirali iudi-
cio aliquando dixisset, quum responderet mihi &
Satrio Ruso, *Satrius cui est cum Cicerone æmu-
latio, & qui contentus non est eloquentia seculi no-
stri.* Respondi, nunc me intelligere maligne di-
ctum, quia ipse confiteretur; cæterum potuisse
honorificum existimari. Est enim, inquam, mihi
cum Cicerone æmulatio, nec sum contentus elo-
quentia seculi nostri. Nam stultissimum credo,
ad imitandum non optima quæque proponere.
Sed tu, qui hujus judicii meministi, cur illius obli-
tus es, in quo me interrogasti quid de Merii Mo-
desti pietate sentirem? Expalluit notabiliter,
quamvis palleat semper. Hæsitabundus, inquit;
Interrogavi, non ut tibi necerem, sed ut Modesto.

Vide hominis crudelitatem, qui se non dissimulet exuli nocere voluisse. Subjunxit egregiam causam, Scripsit, inquit, in epistola quadam, quæ apud Domitianum recitata est, Regulus omnium bipedum nequissimus, quod quidem Modestus verissime scripserat. Hic fere nobis sermonis terminus. Neque enim volui progredi longius, ut mihi omnia libera servarem dum Mauricus venit. Nec me præterit esse Regulum (10) *Δούλος Βαλέρου*. Est enim locuples, factiosus: curatur a multis, timetur a pluribus quod plerumque fortius amore est. Potest tamen fieri ut concussa labantur, Nam gratia malorum tam infida est, quam ipsi. Verum, ut idem sæpius dicam, expecto Mauricum. Vir est gravis, prudens multis experimentis eruditus, & qui futura possit ex præteritis providere. Mihi & tentandi aliquid & quiescendi illo autore ratio constabit. Hæc tibi scripsi, quia æquum erat te pro amore mutuo non solum omnia mea facta dictaque, verum etiam consilia cognoscere. Vale.

VI. C. PLIN. CORNELIO TACITO SVO S.

Ridebis, & licet, rideas. Ego Plinius ille, quem nosti, apros tres, & quidem pulcherrimos, cepi. Ipse? inquis. Ipse: non tamen ut omnino ab inertia mea & quiete discederem, ad retia sedebam: erant in proximo, non venabulum aut lancea, sed stylus & pugillares. Meditabar aliquid enotabamque ut si manus vacuas, plenas tamen ceras reportarem. Non est quod contemnas hoc studendi genus. Mirum est, ut animus agitatione moruque corporis excitetur. Iam undique sylvæ & solitudo, ipsumque illud silentium quod venationi datur, magna cogitationis incitamenta sunt. Proinde quum venabere licebit autore me, ut panarium & lagunculam, sic etiam pugillares feras. Experieris non Dianam magis montibus, quam Minervam inerrare. Vale.

VII. C. PLIN. OCTAVIORV.
FO SVOS.

V Ide in quo me fastigio collocaris, quum mihi
idem potestatis idemque regni dederis, quod
Homerus Iovi opt. max

Τῷ δ' ἵππερ' ἡν' ἔδωκε πατὴρ, ἵππερ' δ'
ἀνέδδον.

Nam ego quoque simili nutu ac renutu respondere
voto tuo possum. Etenim sicut fas est mihi praefer-
tim re exigente, excusare Baticis contra unum
hominem advocationem: ita nec fidei nostrae, nec
constantiae, quam diligis, convenit adesse contra
provinciam quam tot officiis, tot laboribus, tot
etiam periculis meis aliquando devinxerim. Tenebo
ergo hoc temperamentum, ut ex duobus, quorum
alterum petis, eligam id potius in quo non solum
studio tuo, verum etiam iudicio satisfaciam. Neque
enim tantopere mihi considerandum est, quid vir
optimus in praesentia velis, quam quid semper sis
probaturus. Me circa idus Octobres spero Romae
futurum, eademque haec praesentem quoque tua
meaque fide Gallo confirmaturum: cui tamen
nunc jam licet spondeas de animo meo.

* Η δὲ κωμὸς ἐπ' ὀφείσει νῦν Κρονίων.

Cur enim non usquequaque Homericis versibus
agam tecum? quatenus tu me tuis agere non pateris
quorum tanta cupiditate ardeo, ut videar mihi hac
sola mercede posse corrumpi, ut vel contra Bari-
cos adsim. Pene praeterii quod minime praetereun-
dum fuit, accepisse me careotas optimas, quae
nunc cum ficiis & boletis certamen habent, Vale.

VIII. C. PLINIUS POMPEIO.
SATURNINO SUO S.

Peroportune mihi redditæ sunt literæ tuæ, quibus flagitabas ut tibi aliquid ex scriptis meis mitterem, quum ego id ipsum destinassetem. Addidisti ergo calcaria sponte currenti, pariterque & tibi veniam recusandi laboris, & mihi exigendi verecundiam sustulisti. Nam nec me timide uti decet eo quod oblatum est: nec te gravari quod depoposcisti. Nec est tamen quod ab homine desidioso aliquid novi operis expectes. Periturus sum enim, ut rursus vaces sermoni quem apud municipes meos habui, bibliorhecæm dedicaturus. Memini quidem, te jam quædam adnotasse, sed generaliter: ideo nunc rogo, ut non tantum universitati ejus attendas, verum etiam particulas quæ soles lima persequaris. Erit enim & post emendationem liberum nobis vel publicare vel continere. Quinimo forrasse hanc ipsam cunctationem nostram in alterutram sententiam emendationis ratio deducet, quæ aut indignum editione, dum sæpius retrahatur, inveniet: aut dignum, dum id ipsum experitur, efficiet. Quanquam hujus cunctationis meæ causæ non tam in scriptis quam in ipso materiæ genere consistunt. Est enim paulo quasi gloriosius & clarius. Onerabit hoc modestiam nostram, etiamsi stylus ipse (11) fuerat pressus demissusque, propterea quod cogimur cum de munificentia parentum nostrorum, tum de nostra disputare. Anceps hic & lubricus locus est, etiam quum illi necessitas lenocinetur. Etenim si alienæ quoque laudes parum æquis auribus accipi solent, quam difficile est obtinere ne molesta videatur oratio de se aut de suis differentis? Nam cum ipsi honestati, tum aliquanto magis gloriæ
ejus

eius prædicationique invidemus : atque ea de-
mum recte facta minus detorquemus & carpinus,
quæ in obscuritate & silentio reponuntur. Quæ
ex causa sæpe ipse (12) mecum , nobisne tantum
quicquid illud est , composuisse, an & aliis debeat-
mus, ut nobis ? Admonet istud quoque, quod ple-
raque quæ sunt agendæ rei necessaria , eadem per-
acta nec utilitatem parem nec gratiam retineant.
Ac , ne longius exempla repetamus , quid utilius
fuit quam munificentia rationem etiam stylo pro-
sequi ? Per hoc enim assequebamur , primum ut
honestis cogitationibus immoraremur : deinde ut
pulchritudinem illarum longiore (13) tractatu
pervideremus : postremo, ut subita largitionis com-
item pœnitentiam caveremus. Nascebatur ex
his exercitatio quædam contemnendæ pecuniæ.
Nam quum omnes homines ad custodiam ejus
natura restrinxerit , nos contra multum ac diu
pensitatus amor liberalitatis communibus avari-
tiæ vinculis eximebat : tantoque laudabilior mu-
nificencia nostra fore videbatur , quod ad illam
non impetu quodam sed consilio trahebamur.
Accedebat his causis , quod non ludos aut gladi-
atores , sed annuos sumptus in alimenta ingenuo-
rum pollicebamur. Oculorum porro & aurium
voluptates adeo non egent commendatione , ut
non tam incitari debeant oratione quam reprimi.
Ut vero aliquis libenter educationis tedium la-
boremque suscipiat , non præmiis modo, verum
etiam exquisitis adhortationibus impetrandum
est. Nam si medici salubres (14) sed voluptate ca-
rentes cibos, blandioribus alloquiis prosequuntur,
quanto magis decuit publice consulentem , utilissi-
mum munus, sed non perinde popolare , comita-
te orationis inducere ? Præsertim quum eniten-
dum haberemus, ut quod parentibus datur , & nô-
bis probaretur , honoremque paucorum cæteri
patienter expectarent & mererentur, Sed ut rursus

communibus magis cōmodis quam privatæ jactantiz studebamus, quum intentionem effectumque muneris nostri vellemus intelligi: ita nunc in ratione edendi veremur, ne forte non aliorum utilitatibus, sed propriæ laudi servisse videamur. Præterea meminimus, quanto majore animo honestatis fructus in conscientia quam in fama reponatur. Sequi enim gloria, non appeti, debet: nec, si casu aliquo non sequatur, idcirco quod gloriam non meruit, minus pulchrum est. Ii vero qui benefacta sua verbis adornant, non ideo prædicare quia fecerint, sed ut prædicarent, fecisse creduntur. Sic, quod magnificum referente alio fuisset, ipso qui gesserat recensente, vanescit. Homines enim quum rem destruere non possunt, jactationem ejus incessunt. Ita si silenda feceris, factum ipsum: si laudanda, (15) quod non sileas, ipse, culparis. Me vero peculiaris quædam impedi ratio. etenim hunc ipsum sermonem non apud populum, sed apud decuriones habui; nec in propatulo, sed in curia. Vereor ergo ut sit satis congruens, quum in dicendo assentationem vulgi acclamationemque defugerim, nunc eadem illa editione sectari; quumque plebem ipsam cui consulebatur, limine curiæ parietibusque discreverim. ne quam in speciem ambitionis inciderem, nunc eos etiam ad quos ex munere nostro nihil pertinet præter exemplum, velut obvia ostentatione conquirere. Habes cunctationis meæ causas: obsequar tamen consilio tuo, cujus mihi autoritas proratione sufficit. Vale.

IX. C. PLIN. MINVTIO FVN-
DANO SVO S.

MIrū est, quā singulis diebus in urbe ratio aut constet aut constare videatur, pluribus (16) cunctisque non constet. Nam, si quem interroges, *Hodie quid egisti?* respondeat, *Officio roga virili interfui; sponsalia aut nuptias frequentavi;* illa

ille me ad signandum testamentū, ille in advocatōnem, ille in consilium rogavit. Hæc quo die feceris, necessaria; eadem, si quotidie fecisse te reputes, inania videntur, multo magisquam secesseris. Tunc enim subit recordatio, quorū dies quam frigidis rebus absumpsi? Quod evenit mihi postquam in Laurentino meo aut lego aliquid, aut scribo, aut etiam corpori vaco, cujus fulturis animus sustinetur. Nihil audio quod audisse, nihil dico quod dixisse pœniteat. Nemo me apud quemquam finistris sermonibus carpit; neminem ipse reprehendo, nisi unum me, quum parum commode scribo: nulla spe, nullo timore sollicitor, nullis rumoribus inquietor. Mecum tantum & cum libellis loquor. O rectam synceramque vitam! ô dulce otium, honestumque, ac pene omni negotio pulchrius! ô mare, ô lictus verum secretorumque *μυστήριον*! quam multa invenitis, quā multa dictatis? Proinde tu quoque strepitum istum inanemque discursum, & multum ineptos labores, ut primum fuerit occasio, relinque, teque studiis vel otio trade. Satiū est enim, ut Attilius noster eruditissime simul & facetissime dixit, otiosum esse, quam nihil agere. Vale.

X. C. PLINIVS (17.) ATRIO
CLEMENTI SVO S.

SI quando urbs nostra liberalibus studiis floruit, nunc maxime floret. Multa claraque exempla sunt. Suffecerit unum, Euphrates philosophus. Hunc ego in Syria, quum adolescentulus militarem, penitus & domi inspexi, amarique ab eo laboravi, etsi non erat laborandum. Est enim obviū & expositus, plenusque humanitate quam præcipit. Atque utinam sic ipse quam spem tunc ille de me concepit, impleverim, ut ille multum virtutibus suis addidit! Aut ego nunc illas miror, quia magis intelligo: quamquam ne nunc quidē satis intelligo. Ut enim de pictore, sculptore, fictore, nisi artifex judicare, ita nisi sapiens non potest perspicere sapientum

sapientem. Quantum mihi tamen cernere datur, multa in Euphrate sic eminent & elucet, ut mediocriter quoque doctos advertant & afficiant. Disputat subtiliter, graviter, ornate: frequenter etiam Platonicam illam sublimitatem & latitudinem effingit. Sermo est copiosus & varius: dulcis in primis, & qui repugnantes quoque ducat & impellat. Ad hoc, proceritas corporis, decora facies, demissus capillus, ingens & cana barba. Quæ licet fortuita & inania parentur, illi tamen plurimum venerationis acquirunt. Nullus horror in (18) cultu, nulla tristitia, multum severitatis: reverentis occursum, non reformides. Vitæ sanctitas summa, comitas par. Insectatur vitia, non homines: nec castigat errantes, sed emendat. Sequaris monentem attentus & pendens: & persuadere tibi, etiam quum persuaserit, cupias. Jam vero liberi tres, duo mares, quos diligentissime instituit. Socrer Pompeius Julianus, cum cætera vita, tum vel hoc uno magnus & clarus, quod ipse provinciæ princeps hunc inter altissimas condiciones generum, non honoribus principem, sed sapientia, elegit. Quamquam quid ego plura de viro, quo mihi frui non licet? An ut magis angar, quod non licet? Nam distringor officio ut maximo, sic molestissimo. Sedeo pro tribunali, subnoto libellos, conficio tabulas: scribo plurimas, sed illiteratissimas literas. Soleo nonnunquam (nam id ipsum quandoque contingit) de his occupationibus apud Euphratem queri. Ille me consolatur; affirmat etiam esse hanc philosophiæ, & quidem pulcher- rimam, partem, agere negotium publicum, cognoscere, judicare, promere & exercere justitiam, quæque ipsi doceant, in usu habere. Mihi tamen hoc unum non persuadet, satius esse ista facere quam cum illo dies totos audiendo discendoque consumere. Quo magis te, cui vacat, hortor, quum in urbem proxime veneris (venias autem

ob hoc maturius) illi te expoliendum limandum-
que permittas. Neque enim ego (ut multi) in-
video aliis bonum, quo ipse careo; sed contra
sensum quendam voluptatemque percipio, si ea
quæ mihi denegantur, amicis video superesse.
Vale.

XI. C. PLIN. FABIO JUSTO
SUO S.

Olim nullas mihi epistolas mittis. Nihil est,
(inquis) quod scribam. At hoc ipsum scri-
be, nihil esse quod scribas: vel solum illud,
unde incipere priores solebant, *Si vales, bene est;*
ego valeo. Hoc mihi sufficit; est enim maximum.
Ludere me puras: serio peto. Fac sciam quid agas:
quod sine solitudine summa nescire non pos-
sum. Vale.

XII. C. PLIN. CALESTRIO
TYRONI SUO S.

Jacturam gravissimam feci, si jactura dicenda est
ranti viri amissio. Decessit Corellius Rufus, &
quidem sponte: quod dolorem meum exulce-
rat: Est enim luctuosissimum genus mortis, quæ
non ex natura, nec fatalis videtur. Nam utcumque in
illis qui morbo finiuntur, magnum ex ipsa neces-
sitate solatium est; in iis vero quos accersita mor-
tus aufert, hic insanabilis dolor est, quod creduntur
potuisse diu vivere. Corellium quidem summa
ratio, quæ sapientibus pro necessitate est, ad hoc
consilium compulit; quanquam plurimas viven-
di causas habentem, optimam conscientiam, opti-
mam famam, maximam auctoritatem; præterea
filiam, uxorem, nepotem, sorores, interque tot
pignora, veros amicos. Sed tam longa, tam iniqua
valetudine conflictabatur, ut hæc tanta pretia vi-
vendi

vendi morris rationibus vincerentur. Tertio & tricesimo anno (ut ipsum prædicantem audiebam) pedum dolore correptus est. Patrius hic illi ; nam plerumque morbi quoque per successiones quasdam ut alia, traduntur. Hunc abstinencia, sanctitate, quoad viridis ætas, vicit & fregit : novissime cum senectute ingravescentem, viribus animi sustinebat. Quum quidem incredibiles cruciatus & indignissima tormenta pateretur (jam enim dolor non pedibus solis, ut prius, insidebat, sed omnia membra pervagabatur) veni ad eum Domitiani temporibus in suburbano jacentem. Servi è cubiculo recesserunt. Habebat enim hoc moris, quoties intrasset fidelior amicus : quin etiam uxor (quamquam omnis secreti capacissima) digrediebatur. Circumtulit oculos, & *Cur (inquit) me putas hos tantos dolores tamdiu sustinere ? ut, scilicet, isti latroni vel uno die supersim. Dedisses huic animo par corpus, fecisset quod optabat.* Affuit tamen deus voto, cujus ille compos, ut jam securus liberque moriturus, multa illa vitæ, sed minora, retinacula abruptit. Increverat valetudo, quam temperantia mitigare tentavit ; perseverantem constantia fugit. Iam dies alter, tertius, quartus, abstinebat cibo. Misit ad me uxor ejus Hispulla communem amicum C. Geminium cum tristissimo nuntio, destinasse Corellium mori: nec aut suis aut filiæ precibus flecti ; solum superesse me, à quo revocari posset ad vitam. Curren: perveneram in proximum, quum mihi ab eadem Hispulla Julius Atticus nuntiat, nihil jam ne me quidem impetraturum: tam obstinate magis ac magis induruisse. Dixerat sane medico admoventi cibum, *Kixera.* quæ vox quantum admirationis in animo meo, tantum desiderii reliquit. Cogito quo amico, quo viro caream. Implevit quidem annum septimum & sexagesimum, quæ ætas etiam robustissimis satis longa est: scio. evasit perperuam valetudinem: scio. decessit superstitibus suis, florente repub.

republica, quæ illi omnibus suis charior erat: & hoc scio. Ego tamen, tanquam & juvenis, & fortissimi, morte doleo: doleo autem (licet me imbecillum putes) meo nomine. Amisi enim, amisi vitæ meæ testem, rectorem, magistrum. In summa dicam quod recenti dolore contubernali meo Calvisio dixi; Vereor ne negligentius vivam. Proinde adhibe solatia mihi: non hæc, *Senex erat, Infirmus erat* (hæc enim novi) sed nova aliqua, sed magna, quæ audierim nunquam, legerim nunquam. Nam quæ audiui, quæ legi, sponte succurrunt, sed tanto dolore superantur. Vale.

XIII. C. PLINIUS SOSIO
SENECIONI SUO S.

MAgnum proventum poetarum annus hic attulit. Toto mense Aprili nullus fere dies quo non recitaret aliquis. Juvat me quod vigent studia proferunt se ingenia hominum & ostentant: tamen si ad audiendum pigre coitur. Plerique in stationibus sedent, tempusq; audiendis fabulis conterunt, ac subinde sibi nuntiari jubent, an jam recitator intraverit, an dixerit præfationem, an ex magna parte eolverit librum: tum demum, ac tunc quoque lenre cunctanterque, veniunt: nec tamen permanent, sed ante finem recedunt, alii dissimulanter & furtim, alii simpliciter & libere. At hercule memoria parentum Claudium Cæsarem ferunt, quum in palatio spatiaretur, audissetque clamorem, causam requisisse; quumque dictum esset, recitare Nonianum, subitum recitanti inopinarumque venisse. Nunc otiosissimus quisque multo ante rogatus, & identidem admonitus, aut non venit, aut, si venit, queritur se diem, quia non perdiderit, perdidisse. Sed tanto magis laudandi probandique sunt quos à scribendi recitandique studio hæc auditorum vel desidia vel superbia non retardat. Equidem prope nemini de-

sui.

fui. Erant sane plerique amici. Neque enim quisquam est fere qui studia, ut non simul & nos amet. His ex causis longius quam destinaveram, tempus in urbe consumpsi. Possum jam repetere secessum; & scribere aliquid quod non recitem; ne videar, quorum recitationibus affui, non auditor fuisse sed creditor. Nam ut in cæteris rebus, ita in audiendi officio perit gratia, si reposcatur. Vale.

XIV. C. PLINIUS JUNIO
MAURICO SUO S.

Petis ut fratris tui filia prospiciam maritum: quod merito mihi potissimum injungis. Scis enim quantopere summum illum virum suspexerim dilexerimque: quibus ille adolescentiam meam exhortationibus foverit, quibus etiam laudibus ut laudandus viderer, effecerit. Nihil est quod à te mandari mihi aut maius aut gratius, nihil quod honestius à me suscipi possit, quam ut eligam juvenem ex quo nasci nepotes Aruleno Rustico debeat. Qui quidem diu quærendus fuisset, nisi paratus & quasi provisus esset Minutius (19) Acilianus: qui me ut juvenis juvenem (est enim minor pauculis annis) familiarissime diligit, reveretur ut senem. Nam ita à me formari & institui cupit, ut ego à vobis solebam. Patria est ei Brixia, ex illa nostra Italia, quæ multum adhuc verecundiæ, frugalitatis, atque etiam rusticitatis antiquæ retinet ac servat, Pater Minutius Macrinus, equestris ordinis princeps, quia nihil altius voluit: allectus à Divo Vespasiano inter prætorios, honestam quietem huic nostræ, ambitioni dicam an dignitati? constantissime prætulit: Habet aviam maternam Serranam Proculam, è municipio Patavino. Nosti loci mores. Serrana tamen Paravinis quoque severitatis exemplum est. Contigie

& avunculus ei P. Acilius, gravitate, prudentia, fide prope singulari. In summa, nihil erit in domo tora quod non tibi tanquam in tua placeat. Aciliano vero ipsi plurimum vigoris & industriæ quanquam in maxima verecundia. Quæsturam, tribunatum, præturam honestissime percurrit, ac jam pro se tibi necessitatem ambiendi remisit. Est illi facies liberalis, multo sanguine, multo rubore suffusa: est ingenua totius corporis pulchritudo, & quidam senatorius decor. Quæ ego nequaquam arbitror negligenda. debet enim hoc castitati puel- larum quasi præmium dari. Nescio an adjiciam, esse patri ejus amplas facultates. Nam quum ima- ginor vos, quibus quærimus generum, silendum de facultatibus puto: quum publicos mores atque etiam leges civitatis intueor, quæ vel inprimis census hominum spectandos arbitrantur, ne id quidem prætereundum videtur. Et sane de po- steris, & his pluribus, cogitanti, hic, quoque in conditionibus deligendis ponendus est calculus. Tu fortasse me putes indulsisse amoris meo, supra- que ista quam res patitur sustulisse: at ego fide mea spondeo, futurum ut omnia longe ampliora quam à me prædicantur, invenias, Diligo quidem adolescentem ardentissime, sicut meretur: sed hoc ipsum amantis est, non onerare eum laudibus. Vale.

XV. PLIN. SEPTITIO CLARO
SUO S.

HEus tu, promittis ad cœnam, nec venis. dici- tur jus, ad assem inpendiū reddes, nec id mo- dicum: Paratæ erant lactucæ singulæ, coch- leæ ternæ, ova bina, alica cum mulso & (20) nive. (nam hanc quoque computabis, immo hanc in pri- mis quæ perit in scireno) olivæ Baticæ, cucurbi- tæ, bulbi, alia mille non minus lauta. Audisses co- mœdum,

incedum, vel lectorem, vel lyristen, vel, (quæ mea liberalitas) omnes. At tu apud nescio quem, ostrea vulvas, echinos, Gaditana maluisti. Dabis poenas, non dico quas. Dure fecisti; invidisti, nescio an tibi, certe mihi, sed tamen & tibi. Quantum nos lussissemus, risissemus, studissemus! Potes apparatus coenare apud multos: nusquam hilarius, simplicius, incantius. In summa, experire. Et nisi postea te aliis potius excusaveris, mihi semper excusa. Vale.

XVI. C. PLINIUS EURICIO SUO S.

A Mabam Pompeium Saturninum, hunc dico nostrum: laudabamque ejus ingenium, etiam antequam scirem quam varium, quam flexibile, quam multiplex esset: nunc vero totum me tenet, habet, possidetque. Audivi causas agentem acriter & ardentem, nec minus polire & ornate: sive meditata sive subita proferret. Adsunt aptæ crebraque sententiæ, gravis & decora constructio, sonantia verba & antiqua. Omnia hæc mire placent, cum impetu quodam & fulmine prævehuntur: placent si retractentur. Senties quod ego, quum orationes ejus in manus sumpseris; quas facile cuilibet veterum, quorum est æmulus, comparabis. Idem tamen in historia [tibi] magis satisfacet vel brevitate, vel luce, vel suavitate, vel splendore etiam & sublimitate narrandi. Nam in concionibus (21) eadem quæ in orationibus vis est: pressior tamen, & circumscriptior, & adductior. Præterea facit versus quales Catullus [meus] aut Calvus. quantum illis leporis, dulcedinis, amaritudinis, amoris! Inserit sane, sed data opera, molliusculos leviusculosque, duriusculos quosdam: & hoc, quasi Catullus [meus] aut Calvus. Legit mihi nuper epistolas, quas uxoris esse dicebat. Plautum vel Terentium metro solutum legi credidi:

di: quæ sive uxoris sunt, ut affirmat, sive ipsius, ut negat, pari gloria dignus est, qui aut illa componat, aut uxorem, quam virginem accepit, tam doctam politamq; reddiderit. Est ergo mecum per diem totum: eundem antequam scribam, eundem quum scripsi, eundem etiam quum remittor, non tanquam eundem, lego. Quod te quoque ut facias & hortor & moneo. Neque enim debet operibus ejus obesse quod vivit. An si inter eos quos nunquam vidimus, floruisse, non solum libros ejus, verum etiam imagines conquireremus, ejusdem nunc honor præsentis & gratia quasi satietate languescet? At hoc pravum malignumq; est, non admirari hominem admiratione dignissimum, quia videre, alloqui, audire, complecti, nec laudare tantum, verum etiam amare contingit. Vale.

XVII. C. PLINIUS CORN.
TITIANO SUO S.

EST adhuc curæ hominibus fides & officium: sunt qui defunctorum quoque amicos agant. Titinius Copito ab imperatore nostro imperavit, ut sibi liceret statuam L. Syllani in foro ponere. Pulchrum & magna laude dignum, amicitia principis in hoc uti, quantumque gratia valeas, aliorum honoribus experiri. Est omnino Capitonî in usu claros viros colere. Mirum est qua religione, quo studio imagines Brutorum, Cassiorum, Catonum, domi, ubi potest, habeat. Idem clarissimi cujusque vitam egregiis carminibus exornat. Scias ipsum plurimis virtutibus abundare, qui alienas sic amat. Redditus est L. Syllano debirus honor, cujus immortalitati Capito prospexit pariter & suæ. neque enim magis decorum & insigne est, statuam in foro populi Romani habere, quam ponere. Vale.

XVIII. C. PLINIUS SÜETONIO
TRANQUILLO SÜO S.

Scribis te perterritum somnio, vereri ne quid
adversum in actione patiaris: rogas ut dilatio-
nem petam, & pauculos dies. Certe proximum
excusem difficile est: sed experiar.

— *ὁ γὰρ τ' ὄναρ ἐν Διὶς ἐστίν.*

Refert tamen, eventura soleas, an contraria som-
niare. Mihi reputanti somnium meum, istud quod
times tu, egregiam actionem portendere videtur.
Susceperam causam Julii Pastoris, quum mihi
quiescenti visa est socrus mea advoluta genibus,
ne agerem, obsecrare. Et eram acturus adolescen-
tulus adhuc: eram in quadruplici iudicio: eram
contra potentissimos civitatis, atque etiam Cæsa-
ris amicos: quæ singula excutere mentem mihi
post tam triste somnium poterant. Egi tamen,
λογισάμενος illud,

Εἰς οἰωνὸς δέ τις ἀμύβας μετ' ἐλπίδος.

Nam mihi patria (& si quid charius patria) fides
videbatur. Prospere cessit: atque adeo illa actio
mihi aures hominum, illa januam famæ patefecit.
Proinde dispice, an tu quoque sub hoc exem-
plo somnium istud in bonum veritas: aut, si tutius
putas, illud cautissimi cujusque præceptum. Quod
dubitas ne feceris, id ipsum rescribe. Ego aliquam
stropham inveniam: agamque causam tuam, ut
ipsam agere, quum tu voles, possis. Est enim sane
alia ratio tua, alia mea fuit. Nam iudicium cen-
tumvirale differri nullo modo, istud ægre quidem,
sed tamen potest. Vale.

XIX. C. PLIN. ROMANO FIR-
MO SÜO S.

MUniceps tuus, & condiscipulus, & ab ineun-
te ætate contrubernali: pater tuus & mariti
& avunculo meo, mihi etiam, quantum æta-
tis diversitas passa est, familiaris: magnæ & gra-
væ

Ves causæ cur suscipere & augere dignitatem tuam debeam. Esse autem tibi centum millium censum satis indicat quod apud nos decurio es. Igitur, ut te non decurione solum, verum etiam equire Romano perfruamur, offero tibi ad implendas equestres facultates ccc: millia nummum. Te memorem huius muneris amicitia nostra diuturnitas spondet. Ego ne illud quidem admoneo, quod admonere deberem, nisi te scirem sponte facturum, ut dignitate à me data quam modestissime, ut à me data utare. Nam sollicitius custodiendus est honor, in quo etiam beneficium amici tuendum est. Vale:

XX. PLIN. COR. TACITO
SUO S.

Frequens mihi disputatio est cum quodam docto homine & perito, cui nihil aque in causis agendis ut brevitas placer. Quam ego custodiendam esse confiteor, si causa permittat, alioqui prævaricatio est transire dicenda, prævaricatio etiam, cursim & breviter attingere quæ sint inculcanda, insigenda, repetenda. Nam plerisque longiore tractu vis quædam & pondus accedit. Urque corpori ferrum, sic oratio animo non ictu magis quam mora imprimitur. Hic ille mecum autoritativus agit: ac mihi ex Græcis orationes Lyfiæ ostentat: ex nostris Gracchorum Catonisque, quorum sanè plurimæ sunt circumcisæ & breves: ego Lyfiæ Demosthenem, Æschinem, Hyperidem, multosque præterea; Gracchis, & Catoni, Pollionem, Casarem, Cælium, in primis Marcum Tullium, oppono, cuius oratio optima fertur esse quæ maxima. Et hercule, ut aliæ bonæ res, ita bonus liber melior est quisque quo major. Vides ut statuas, signa, picturas, hominum denique multorumque animalium formas, arborum etiam, si modo sint decoræ, nihil magis quam amplitudo commendat:

det : idem orationibus evenit : quin etiam voluminibus ipsis auctoritatem quandam & pulchritudinem adjicit magnitudo. Hæc ille, multa que alia, quæ à me in eandem sententiam solent dici, ut est in disputando incomprehensibilis & lubricus, ita eludit ut contendat, hos ipsos, quorum orationibus nitar, pauciora dixisse quam ediderint. Ego contra puto. Testes sunt multæ multorum orationes, & Ciceronis pro Murena, pro Vareno : in quibus brevis & nuda quasi subscriptio quorundam criminum solis titulis indicatur. Ex his apparet, illum permulta dixisse : quum ederet, omisisse. Idem pro Cluentio ait, se totam causam veteri instituto solum perorasse, & pro Cornelio quadriduo egisse : ne dubitare possimus, quæ per plures dies, ut necesse erat, latius (22) dixerit, postea recisa ac purgata, in unum librum, grandem quidem, unum tamē, coarctasse. At aliud est actio bona, aliud oratio. Scio nonnullis ira videri, sed ego (forsitan fallar) persuasum habeo, posse fieri ut sit (23) actio bona, quæ non sit bona oratio. Est enim oratio actionis exemplar, & quasi ἀρχέτυπον. Ideo in optima quæque mille figuras extemporales invenimus : in his etiam, quas tantum editas scimus, ut in Verrem, Artificem quemnam recte admones. Polycletum esse dicebant. Sequitur ergo ut actio sit absolutissima, quæ maxime orationis similitudinem expresserit, si modo justum & debitum tempus accipiat quod si negetur, nulla orationis, maxima judicis culpa est. Adhuc huic opinioni meæ leges, quæ longissima tempora largiuntur, nec brevitatem dicentibus, sed copiam, hoc est diligentiam, suadent : quam præstare nisi in angustissimis causis non potest brevitatis. Adjiciam quod me docuit usus, magister egregius ; frequenter egi, frequenter judicavi, frequenter in consilio fui. Aliud alios movet ; ac plerumque parvæ res maximas trahunt. Varia sunt hominum judicia, variæ voluntates : inde qui

qui eandem causam simul audierunt, sæpe diversum, interdum idem, sed ex diversis animi motibus sentiunt. Præterea suæ quisque inventioni favet, & quasi fortissimum complectitur, quum ab alio distū est quod ipse prævidit. Omnibus ergo dandum est aliquid quod teneant, quod agnoscant. Dixit aliquando mihi Regulus, quum simul adessemus, Tu omnia quæ sunt in causa, putas exequenda: ego jugulum statim video, hunc premo (premit sane quod eligit, sed in eligendo frequenter errat.) Respondi, posse fieri ut genu esset, aut tibia, aut talus, ubi ille jugulum putaret. At ego (inquam) qui jugulum perspicere non possum omnia pertento omnia experior πάντα denique λίθον κινῶ. Utque in agricultura non vineas tantum, verum etiam arbuta, nec arbuta tantum, verum etiam campos curo & exerceo: utque in ipsis campis non far aut siliginem solam, sed ordem, fabam, cæteraque legumina sero: sic in actione plura quasi semina latius spargō, ut quæ provenerint colligam. Neque enim minus imperpicua, incerta fallaciaque sunt iudicum ingenia, quam tempestatum terrarumque. Nec me præterit, summum oratorem Periclem sic à comico Eupolide laudari,

— πρὸς δὲ γ' αὖ τὴν τὰχ' ἢ

Πηθὲ περὶ περικλῆτος τοῦ π χαλίσον.

Οὕτως ἀκλήγ, καὶ μὲν τῷ ῥητόρων

τὸ κέντρον ἐγκυτὸ λῖπε τοῖς ἀκροαμένοις.

Verum huic ipsi Pericli nec illa, πηθὲ nec illud brevitate, vel velocitate, vel utraque (dixerunt enim) sine facultate summa contigisset. nam delectare, persuadere, copiam dicendi spatiumque desiderant: relinquere vero aculeum in audientium animis is demum potest qui non pungit, sed infigit. Adde quæ æque de eodem Pericle comicus alter,

Ἡ σελή' ἐσθλόντα, ξυγκύχῃ τιμ' ἑλλάδα.

Non enim amputata oratio & abscissa, sed lata, & magnifica, & excelsa tonat, fulgurat, omnia denique per-

perturbat ac miscet. Optimus tamen modus est: quis negat? sed non minus non servat modum qui infra rem quam qui supra: qui adstrictius quam qui effusius dicit. Itaque audis frequenter, ut illud immodice & redundanter, ita hoc jejune & infirme. Alius excelsisse materiam, alius dicitur non implexisse. æque uterque: sed ille imbecillitate, hic viribus peccat. quod certe etsi non limatioris, majoris tamen ingenii (24) iudicium est. Nec vero quum hæc dico, illum Homericum ἀμειψι-
πῆν probo, sed hunc,

Καὶ ἔπαυσις ἔστιν εἰκότα χημελοισιν:
non quia non & ille mihi validissime placeat, παύει μὲν, ἀλλὰ μάλ' αἰχμῆς. Si tamen detur electio, illam orationem similem nivibus hybernis, id est, crebram, assiduam & largam, postremo divinam & cœlestem, volo. At est gravior multis actio brevis. Est [quidem] sed inertibus, quorum delicias desidiæque, quasi iudicium, respicere ridiculum est. Nam si hos in consilio habeas, non solum satius est breviter [dicere] sed omnino non dicere. Hæc est adhuc sententia mea, quam mutabo si dissenseris tu. sed plane cur dissentias, explices rogo. Quamvis enim cedere auctoritati tuæ debeam rectius tamen arbitror in tanta re, ratione quam auctoritate superari. Proinde, si non errare Videor id ipsum quam vis brevis epistola, sed tamen scribe. (confirmabis enim iudicium meum) si vero longissimam para. Num corrumperis te, qui tibi, si mihi accederes, brevis epistolæ necessitatem: si dissentires, longissimæ, imposui? Vale.

XXI. C. PLINIVS PLINIO
PATERNO SVO S.

VT animi tui iudicio, sic oculorum plurimum tribuo: non quia multum (ne tibi placeas) sed quia tantum quantum ego, sapiens: quam hoc quoque multum est. Omnis joci credo

decentes esse servos qui sunt empti mihi ex consilio tuo: superest ut frugi sint: quod de venalibus, melius auribus quam oculis judicatur. Vale.

XXII. C. PLINIUS CATILIO
SEVERO SVO S.

DIu jam in urbe hæreo, & quidem attronitus. Perturbat me longa & pertinax valetudo Titi Aristonis, quem singulariter & miror & diligo. nihil est enim illo gravius, sanctius, doctius: ut mihi non unus homo, sed literæ ipsæ omnesque bonæ artes in uno homine summum periculum adire videantur. Quam peritus ille & privati juris, & publici? quantum rerum, quantum exemplorum, quantum antiquitatis tenet? nihil est quod discere velis, quod ille docere non possit, mihi certe, quoties aliquid abditum quæro, ille thesaurus est. Jam quanta sermonibus ejus fides? quanta autoritas? quam pressa & decora cunctatio? quid est quod non statim sciat? & tamen plerunque hæsitat: dubitat, diversitate rationum: quas acri magnoque judicio ab origine causisque primis repetit, discernit, expendit. Ad hæc quam parvus in victu? quam modicus in cultu? Soleo ipsum, cubiculum ejus, ipsumque lectum, ut imaginem quandam priscae frugalitatis aspicere. Ornat hæc magnitudo animi, quæ nihil ad ostentationem, omnia ad conscientiam refert: recteque facti, non ex populi sermone mercedem, sed ex facto petit. In summa, non facile quis quenquam ex istis qui sapientiæ studium habitu corporis præ se ferunt, huic viro compararit. Non quidem gymnasia sectatur aut porticus, nec disputationibus longis aliorum otium suumque delectat: sed in toga negotiisque versatur: multos advocacione, plures consilio juvat. Nemini tamen istorum castitate, pietate, justitia, fortitudine, etiam primo loco cesserit. Mirareris, si interesses, quæ patientia hanc ipsam valetudinem toleret, ut dolo-

ri resistat, ut sitim differat, ut incredibilem febrium ardorem immotus operatusque transmittat. Nuper me paucosque mecum, quos maxime diligit, advocavit: rogavitque ut medicos consulere de summa valetudinis, ut, si esset insuperabilis, sponere exiret è vita: sin tantum difficilis & longa, resisteret maneretque. Dandum enim precibus uxoris, dandum filiae lacrymis, dandum etiam nobis amicis, ne spes nostras, si modo non essent inanes, voluntaria morte defereret. Id ego arduum in primis & præcipua laude dignum puto, nam impetu quodam & instinctu procurrere ad mortem, commune cum multis: deliberare vero, & causas ejus expendere, utque suaserit ratio, vitæ mortisque consilium suscipere vel ponere, ingentis est animi. Et medici quidem secunda nobis pollicentur: superest ut promissis deus adnuat, tandemque me hac solitudine exolvat. qua liberatus, Laurentinum meum, hoc est libellos & pugillares, studiosumque otium repetam. Nunc enim nihil legere, nihil scribere aut assidenti vacat, aut anxio liber. Habes quid timeam, quid optem, quid etiam in posterum destinem: tu quid egeris, quid agas, quid velis agere, invicem nobis, sed lætioribus epistolis, scribe. Erit confusio meæ, non mediocre solatium si tu nihil quereris. Vale.

XXIII. C. PLINIUS POMPEIO
FALCONI SUO S.

Consulis an existmem te in tribunatu causare debere. Plurimum refert quid esse tribunatum putes: inanem umbram, & sine honore nomen, an potestatem sacrosanctam, & quam in ordinem cogi ut à nullo, ita ne à se quidem debeat. Ipse quum tribunus essem, erraverim fortasse, qui me esse aliquid putavi, sed tanquam essem, abstinui causis agendis: primum, quod de

forme arbitrabar, cui assurgere, cui loco cedere omnes oporteret, hunc omnibus sedentibus stare: & qui jubere posset tacere quemcunque, huic silentium clepsydra indici: & quem interfari nefas esset, hunc etiam convitia audire: & si multa pateretur inertem: si ulcisceretur, insolentem videri. Erat hic quoque æstus ante oculos, si forte me appellasset vel ille cui adessem, vel ille quem contra intercederem, & auxilium ferrem, an quiescerem sileremque, & quasi ejurato magistratu privatum ipse me facerem. His rationibus motus, malui me tribunum omnibus exhibere quam paucis advocatum. Sed tu (iterum dicam) plurimum interest quid esse tribunatum putes: quam personam tibi imponas, quæ sapienti viro ita aptanda est ut (25) perferatur. Vale.

XXIV. C. PLINIUS BEEIO
HISPANO SUO S.

TRanquillus, contubernalis meus, vult, emere agellum quem venditare amicus tuus dicitur. Rogo cures quanti æquum est emat. ita enim delectabit emisse. nam mala emptio semper ingrata est, eo maxime quod exprobrare stultitiam domino videtur. In hoc autem agello (si modo arriiserit pretium) Tranquilli mei stomachum multa sollicitant, vicinitas urbis, opportunitas viæ, mediocritas villæ, modus ruris, qui avocet magis quam distingat. Scholasticis porro (26) studiosis, ut hic est, sufficit abunde tantum soli, ut relevare caput, reficere oculos, reptare per limitem, unamque semitam terere, omnesque viticulas suas nosse & numerare arbusculas possint. Hæc tibi exposui, quo magis scires, quantum ille esset mihi, quantum ego tibi debitorus, si prædiolum istud quod commendatur his dotibus, tam salubriter emerit, ut pœnitentiæ locum non relinquat. Vale.

LIBER II.

I. C. PLINIUS [VOCONIO]

ROMANO SUO S.

POST aliquot annos insigne, arque etiam memorabile populi Romani oculis spectaculum exhibuit publicum funus Virginii Rufi, maximi & clarissimi civis, & perinde felicitis. Triginta annis gloriae suae supervixit. Legit scripta de se carmina, legit historias, & posteritati suae interfuit. Perfunctus est tertio consulatu, ut summum fastigium privati hominis impleret, quum principis noluisset. Caesaris, quibus suspectus, atque etiam invisus virtutibus fuerat, evasit. reliquit incolumem optimum atque amicissimum, tanquam ad hunc ipsum honorem publici funeris ⁽¹⁾ reservatus Annum tertium & octogesimum excessit in altissima tranquillitate, pari veneratione. Usus est firma valetudine nisi quod solebant manus tremere, citra dolorem tamen: aditus tantum mortis durior longiorque sed hic ipse laudabilis. Nam quum vocem praepararet, acturus in consulatu principi gratias, liber quem forte acceperat grandiore, & seni & stanti ipso pondere elapsus est. Hunc dum consequitur colligitque, per leve & lubricum pavementum saltem lente vestigio cecidit: coxamque fregit, quae peritum apte collocata, reluctante aetate, male coivit. Hujus viri exequiae magnum ornamentum principis, magnum saeculo, magnum etiam foro & rostris attulerunt. Laudatus est à consule Cornelio Tacito. nam hic supremus felicitati ejus cumulus accessit, laudator eloquentissimus. Et ille quidem plenus annis abiit, plenus honoribus, illis etiam quod

quos recusavit. Nobis tamen quærendus ac desiderandus est, ut exemplar ævi prioris: mihi vero præcipue, qui illum non solum publice, sed etiam privatim quantum admirabar, tantum diligebam. primum quod utrique eadem regio, municipia finitima, agri etiam possessionesque conjunctæ. præterea quod ille tutor mihi relictus, affectum parentis exhibuit. Sic candidatum me suffragio ornavit, sic ad omnes honores meos ex secessibus accurrit, quum jampridem ejusmodi officiis renuntiasset: sic illo die quo sacerdotes solent nominare quos dignissimos sacerdotio judicant, me semper nominabat. Quinetiam in hac novissima valetudine veritus ne forte inter quinqueviros crearetur, qui minuendis publicis sumptibus judicio senatus constituebatur, quum illi tot amici senes consularesque superessent, me hujus ætatis per quem excusaretur, elegit, his quidem verbis, Etiam si filium haberem, tibi mandarem. Quibus ex causis necesse est tanquam immaturam morrem ejus in sinu tuo defleam: si tamen fas est aut flere, aut omnino morrem vocare, qua tanti viri mortalitas magis finita quam vita est. Vivit enim, vivetq; semper, atque etiam latius in memoria hominum & sermone versabitur, postquam ab oculis recessit. Volui tibi multa alia scribere, sed totus animus in hac una contemplatione defixus est. Virginium cogito, Virginium video, Virginium jam vanis imaginibus, recentibus tamen, audio, alloquor, teneo: cui fortasse cives aliquos virtutibus pares & habemus & habebimus: gloria neminem. Vale.

II. C. PLINIUS PAULINO
SUO S.

Irascor : nec liquet mihi an debeam, sed irascor. Scis quam sit amor iniquus interdum, impotens sæpe, *μικραίνω* semper. Hæc tamen causa magna est, nescio an justa : sed ego tanquam non minus justa quam magna sit, graviter irascor quod à te tamdiu literæ nullæ. Exorare me potes uno modo, si nunc saltem plurimas & longissimas miseris. Hæc mihi sola excusatio vera, cæteræ falsæ videbuntur. Non sum auditurus, Non eram Romæ, vel, Occupator eram. illud enim nec dii sinant, ut, infirmior. Ipse ad villam partim studiis, partim desidia fruor : quorum utrumque ex otio nascitur. Vale.

III. C. PLINIUS NEPOTI
SUO S.

Magna Isæum fama præcesserat, major inventus est. Summa est facultas, copia, ubertas. dicit semper ex tempore, sed tanquam diu scripserit. Sermo Græcus, immo Atticus. præfationes tersæ, graciles, dulces, graves. interdum & cretæ. Poscit controversias plures, electionem auditoribus permittit, sæpe etiam partes : surgit, amicitur, incipit. statim omnia, ac pene pariter, ad manum. sensus reconditi, occurrant verba : sed qualia ? quæsitæ & exculpta. multa electio in subitis, multa scriptio elucet. Proximiatur apte ; narrat aperte, pugnat acriter, colligit fortiter, ornat excelsè : prostremo docet, delectat, afficit (quod maxime dubites) crebra *ὑπομνήματα* [*καὶ νοήματα*] syllogismi circumscripsi & effecti : quod stylo quoque assequi magnum est. Incredibilis memoria : repetit altius quæ dixit ex tempore, ne verbo quidem

den labitur. ad tantam ἔξιν studio & exercitatione pervenit. nam diebus & noctibus nihil aliud agit, nihil audit, nihil loquitur. Annum sexagesimum excessit, & adhuc scholasticus tantum est. quo genere hominum nihil aut simplicius, aut sincerius, aut melius. nos enim qui in foro verisque litibus (3) terimur, multum malitiæ, quamvis nolimus addiscimus. Schola & auditorium, ut ficta causa, ita res inerimis, innoxia est: nec minus felix, senibus præsertim. Nam quid in senectute felicius quam quod dulcissimum est in juventa? Quare ego Isæum non disertissimum tantum, verum etiam beatissimum judico, quem tu nisi cognoscere concupiscis, saxeus, ferreusque es. Proinde si non ob alia, nosque ipsos, at certe ut hunc audias veni. Nunquamne legisti, Gaditanum quendam Titi Livii nomine gloriaque commotum ad visendum eum ab ultimo terrarum orbe venisse, statimque ut viderat, abiisse? ἀφιλόκελον, illiteratum, iners, ac pene etiam turpe est, non putare tanti cognitionem, qua nulla est jucundior, nulla pulchrior, nulla denique humanior. Dices, Habeo hic quos legam, non minus disertos. Etiam: sed legendi semper occasio est, audiendi non semper præterea multo magis, ut vulgo dicitur, viva vox afficit. Nam licet acriora sint quæ legas, altius tamen in animo sedent quæ pronuntiatio, vultus, habitus, gestus etiam dicentis affigit. Nisi vero falsum putamus illud Æschinis: qui quum legisset Rhodiis orationem Demosthenis, admirantibus cunctis: adjecisse fertur, τί ὃ ἡ αὐτῷ τῷ θεῷ [τὰ αὐτοῦ ῥήματα βοῶντι] ἀκηκόετε; & erat Æschines, si Demostheni credimus, (4) μεγαλοφωνότατος: fatebatur tamen longe melius eadem illa pronuntiasset ipsum qui pepererat. Quæ omnia huc tendunt ut audias Isæum: vel ideo tantum, ut audieris. Vale.

IV. C. PLINIUS CALVINÆ S.

SI pluribus pater tuus vel unicuilibet alii plus quam mihi debuisset, fuisset forasle dubitandum an adires hæreditatem etiam viro gravem: quum vero ego adductus affinitatis officio, dimissis omnibus qui, non dico molestiores, sed diligentiores erant, creditor solus exiterim: quumque vivente eo nubenti tibi in dotem centum millia contulerim, præter eam summam quam pater tuus quasi de meo dixit (erat enim solvenda de meo) magnum habes facilitatis meæ pignus: cujus fiducia debes famam defuncti pudoremque sucipere; ad quod ne te verbis magis quam rebus horter, quicquid mihi pater tuus debuit, acceptum tibi ferri jubeo. Nec est quod verearis ne sit mihi ista onerosa donatio. sunt quidem omnino nobis modicæ facultates, dignitas sumptuosa, redditus, propter conditionem agellorum, nescio minor an incertior: sed quod cessat ex redditu, frugalitate suppletur: ex qua velut è fonte, liberalitas nostra decurrit. quæ tamen ita temperanda est, ne nimia protusione inarescat: sed temperanda in aliis, in te vero facile ratio constabit, etiamsi modum excesserit. Vale.

V C. PLINIUS LUPERCO
SUO S.

Actionem & à te frequenter efflagitatam, & à me sæpe promissam exhibui tibi, non tamen totam. adhuc enim pars ejus perpolitur. Interim quæ absolutiora mihi videbantur, non fuit alienum judicio tuo tradi. His tu, rogo, intentionem scribentis accommodes, nihil enim adhuc inter manus habui, cui majorem sollicitudinem præstare deberem. Nam in cæteris actionibus existimationi hominum diligentia tantum & fides nostra, in hac etiam pietas subjicietur. Inde & liber crevit,

crevit, dum ornare patriam & amplificare gaudemus, pariterque & defensionis ejus deservimus & gloriæ. Tu tamen hæc ipsa quantum ratio exegerit, refeca. Quoties enim ad fastidium legentium deliciasque respicio, intelligo nobis commendationem [etiam] ex ipsa mediocritate libri petendam. Idem tamen qui à te hanc austeritatem exigo, cogor id quod diversum est, postulare, ut in plerisque frontem remittas. Sunt enim quædam adolescentium auribus danda, præsertim si materia non refragetur. nam descriptiones locorum quæ in hoc libro frequentiores erunt, non historice tantum, sed prope poëtice prosequi fas est. Quod tamen si quis extiterit qui putet nos lautius fecisse quam orationis severitas exigit: hujus (ut ita dixerim) tristitiam reliquæ partes actionis exorare debebunt. Adnixi certe sumus ut quamlibet diversa genera lectorum per plures dicendi species teneremus. Ac sicut veremur ne quibusdam pars aliqua secundum suam cujusque naturam non probetur: ita videmur posse considerare ut universitatem omnibus varietas ipsa commendet. nam & in ratione conviviorum, quamvis à plerisque cibis singuli temperemus, totam tamen cœnam laudare omnes solemus: nec ea quæ stomachus noster recusat, adimunt gratiam illis à quibus capitur. Atque hæc ego sic accipi volo, non tanquam assequurum esse me credam, sed tanquam assequi laboraverim. fortasse non frustra, si modo [tu] curam tuam admoveris, interim istis, mox iis quæ sequuntur, Dices, te non posse satis diligenter id facere, nisi prius totam actionem cognoveris. Fateor: in præsentia tamen & ista tibi familiariora fient, & quædam ex his talia erunt ut per partes emendari possint. Etenim si avullum statuæ caput aut membrum aliquod inspiceres, non tu quidem ex illo posses congruentiam æqualitatemque deprehendere, posses tamen judi-

care an id ipsum satis elegans esset. Nec alia ex causa principia librorum circumferuntur, quam quia existimatur pars aliqua etiam sine cæteris esse perfecta. Longius me provexit dulcedo quædam tecum loquendi : sed jam finem faciam, ne modum, quem etiam orationi adhibendum puto, in epistola excedam. Vale.

VI. C. PLINIUS AVITO
SUO S.

Longum est altius repetere, nec refert, quemadmodum acciderit ut homo minime familiaris cœnarem apud quendam, ut sibi videbatur, lautum & diligentem ut mihi, sordidum simul & sumptuosum. nam sibi & paucis opima quædam, cæteris, vilia & minuta ponebat. vinum etiam parvulis lagunculis in tria genera descripserat, non ut potestas eligendi, sed ne jus esset recusandi. & aliud sibi & nobis, aliud minoribus amicis (nam gradatim amicos habet) aliud suis nostrisque libertis. Animadvertit qui mihi proximus recumbebat, & an probarem interrogavit. Negavi. Tu ergo, inquit, quam consuetudinem sequeris? Eadem omnibus pono. Ad cœnam enim, non ad notam, invito : cunctisque rebus ex æquo quos mensa & toro æquavi. Etiamne libertos? Etiam: Convictores enim tunc, non libertos, puto. Et ille, Magno tibi constat. Minime. Qui fieri potest? Potest. quia scilicet liberti mei non idem quod ego bibunt, sed idem ego quod liberti. Et hercule, si gulæ temperes, non est onerosum, quo utaris ipse, communicare cum pluribus. Illa ergo reprimenda, illa quasi in ordinem redigenda est, si sumptibus parcas, quibus aliquanto rectius tua continentia quam aliena contumelia consulas. Quorsum hæc? Ne tibi optimæ indolis juveni quorundam immensa luxuria specie frugalitatis imponat.

nat. Convenit autem amori in te meo, quoties tale aliquid inciderit, sub exemplo præmonere quid debeas fugere. Igitur memento, nihil magis esse vitandum quam istam luxuriæ & sordium novam societatem: quæ cum sint turpissima discreta ac separata, turpius junguntur. Vale.

VII. C. PLINIUS MACRINO
S U O S.

HEri à Senatu Vestricio Spurinnæ, principe autore, triumphalis statua decreta est: non ita ut multis qui nunquam in acie steterunt nunquam castra viderunt, nunquam denique tubarum sonum, nisi in spectaculis, audierunt: verum ut illis qui decus istud sudore & sanguine & factis assequebantur. Nam Spurinna Bructerum regem vi & armis induxit in regnum: ostentatoque bello, ferocissimam gentem (quod est pulcherrimum victoriæ genus) terrore perdomuit. & hoc quidem virtutis præmium, illud solatium doloris accepit, quod filio ejus Cortio, quem amisit absens, habitus est honor statuæ. Rarum id in juvene: sed pater hoc quoque merebatur, cujus gravissimo vulnere magno aliquo fomento medendum fuit. Præterea Cortius ipse tam clarum specimen indolis dederat, ut vita ejus brevis & angusta debuerit hac veluti immortalitate proferri. Nam tanta ei sanctitas, gravitas, autoritas etiam, ut posset senes illos provocare virtute, quibus nunc honore adæquatus est. Quo quidem honore, quantum ego interpretor, non modo defuncti memoriæ & dolori patris, verum etiam exemplo prospectum est. acuent ad bonas artes juventutem adolescentibus quoque (digni sint modo) tanta præmia constituta: acuent principes viros ad liberos suscipiendos, & gaudia ex superstitibus, & ex amissis tam gloriosa solatia. His ex causis statua

Cotti

Cottii publice lator, nec privatim minus. Amavi consummatissimum juvenem tam ardentem quam nunc impatienter requiro. Erit ergo pergratum mihi hanc effigiem ejus subinde intueri, subinde respicere, sub hac consistere, præter hanc comineare. Etenim si defunctorum imagines domi positæ dolorem nostrum levant, quanto magis eæ quibus in celeberrimo loco non modo species & vultus illorum, sed honor etiam & gloria refertur? Vale.

VIII. C. PLINIUS CANINIO
SVO S.

STudes? an piscaris? an venaris? an simul omnia? possunt enim omnia simul fieri ad Larium nostrum, nam lacus piscem, feras sylvæ, quibus lacus cingitur, studia altissimus iste secessus affatim suggerunt. Sed sive omnia simul, sive aliquid facias, non possum dicere, Invideo: angor tamen non & mihi licere quæ sic concupisco ut ægri vinum, balinea, fontes. Nunquamne hos artissimos laqueos, si solvere negatur, abrumpam? Nunquam, puto, nam veteribus negotiis nova accrescunt, nec tamen priora peraguntur: tot nexibus, tot quasi catenis majus in dies occupationum agmen extenditur. Vale.

IX. C. PLINIUS APOLLINARI
SVO S.

ANxium me & inquietum habet petitio Sexti (5) Euritii mei. afficior cura: & quam pro me sollicitudinem non adii, quasi pro me altero patior: & alioquin meus pudor, mea existimatio, mea dignitas in discrimen adducitur. Ego Sexto latum clavum à Cæsare nostro, ego quaesturam impetravi: meo suffragio pervenit ad jus tribunatus petendi, quem nisi obtinet in senatu, vereor
ut

ut decepiſſe Cæſarem videar. Proinde adniten-
dum eſt mihi ut talem eum iudicent omnes, qua-
lem eſſe princeps mihi credidit. Quæ cauſa ſi ſtu-
dium meum non incitaret, adjutum tamen cupe-
rem juvenem probiſſimum, graviſſimum, erudiſi-
ſimum, omni denique laude digniſſimum, & qui-
dem cum tota domo. Nam pater ejus Euritius
Clarus, vir ſanctus, antiquus, diſertus [atque] in
agendis cauſis exercitatus, quas ſumma fide, pari
constantia, nec verecundia minore defendit. Ha-
bet avunculum C. Septitium, quo nihil verius, ni-
hil ſimplicius, nihil candidius, nihil fidelius novi.
Omnes me certatim, & tamen æqualiter amant.
omnibus nunc ego in uno referre gratiam poſ-
ſum. Itaque predo amicos, ſupplifico, ambio do-
mos, ſtationeſque circumco: quantumque vel au-
toritate vel gratia valeam, precibus experior. Te
quoque obſecro ut aliquam oneris mei partem
ſuſcipere tanti putes. Reddam vicem, ſi repoſces:
reddam & ſi non repoſces. Diligeris, coleris, fre-
quentaris: oſtende modo velle te, nec deerunt qui
quod tu velis, cupiant. Vale.

X. C. PLINIUS OCTAVIO
SVO S.

Hominem te patientem, vel potius durum ac
pene crudelem, qui tam inſignes libros ram-
diu teneas! Quouſque & tibi & nobis invide-
bis? tibi, maximam laudem; nobis, voluptatem: Si-
ne per ora hominum ſerantur, iſdemque quibus
lingua Romana ſpatiis pervagentur. magna etiam
longaque expectatio eſt: quam fruſtrari adhuc &
diſſerre non debes. Enotuerunt quidam tui ver-
ſus, & invito te clauſtra tua fregerunt: hos niſi
retrahes in corpus quandoque, ut erroneſ, ali-
quem cujus dicantur, invenient. Habe ante ocu-
los mortalitatem: à qua aſſerere te hoc uno mo-
nimen-

nimento potes nam cætera , fragilia & caduca , non minus quam ipsi homines , occidunt desinuntque. Dices ut soles, Amici mei viderint. Opto equidem amicos tibi tam fideles , tam eruditos , tam laboriosos , ut tantum curæ intentionisque suscipere & possint & velint : sed dispice ne sit parum providum , sperare ex aliis quod tibi ipse non præstes. Et de editione quidem interim, ut voles: recita saltem , quo magis libeat emittere : utque tandem percipias gaudium quod ego olim pro te non temere præsumo. Imaginor enim qui concursus , quæ admiratio te, qui clamor , quod etiam silentium maneat. quo ego, quum dico vel recito, non minus quam clamore delector : sit modo silentium acre & intentum & cupidum ulteriora audiendi. Hoc ructu tanto , tam parato , desine studia tua infinita ista cunctatione frandare : quæ quum modum excedit , verendum est ne inertię & desidii vel etiam timiditatis nomen accipiat. Vale.

XI. C. PLINIUS ARRIANO
SUO S.

SOlet esse gaudio tibi si quid actum est in Senatu dignum ordine illo. Quamvis enim quietis amore secesseris , insidet tamen animo tuo maiestatis publicæ cura. Accipe ergo quod per hos dies actum est, personæ claritate famosum, severitate exempli salubre, rei magnitudine æternum. Marius Priscus, accusantibus Afris, quibus (6) proconsul præfuit , omiſsa defensione iudices perit. Ego & Cornelius Tacitus adesse provincialibus iussi , existimavimus fidei nostræ convenire , notum Sannatui facere , excessisse Priscum immanitate & sævitia crimina quibus dari iudices possent : quum ob innocentes condemnandos , interficiendos etiam, pecunias accepisset. Respondit Fronto Ca-

tius,

tius, deprecatusque est nequid ultra repetundarum legem quæreretur, omniaque actionis suæ vela vir movendarum lacrymarum peritissimus, quodam velut vento miserationis implevit. Magna contentio, magni utrinque clamores: aliis cognitionem Senatus lege conclusam, aliis liberam solutamque dicentibus: quantumque admisisset reus, tantum vindicandum. Novissime consul designatus Julius Ferox, vir rectus & sanctus, Mario quidem iudices interim censuit dando: evocandos autem quibus diceretur innocentium pœnas vendidisse. Quæ sententia non prævaluit modo, sed omnino post tantas dissensiones fuit sola frequens: adnoratumque [est] experimentis, quod favor & misericordia acres & vehementes primos impetus habent, paulatim consilio & ratione, quasi restincta, confidunt. Unde evenit ut quod multi clamore permixto tuentur, nemo tacentibus cæteris dicere velit. patescit enim quum separaris à turba, contemplatio rerum quæ turba teguntur. Venerunt qui adesse erant iussi, (7) Vitellius Honoratus, & Flavius Martianus, ex quibus Honoratus trecentis millibus exilium equitis Romani septemque amicorum ejus ultimam pœnam: Martianus unius equitis Romani septingentis millibus plura supplicia arguebatur emisse. erat enim fustibus cæsus damnatus in metallum, strangulatus in carcere. Sed Honoratum cognitioni senatus mors opportuna subtraxit: Martianus (8) introductus est absente Prisco. Itaque Turius Cerealis consularis jure senatorio postulavit ut Priscus certior fieret: sive quia miserabiliorem, sive quia invidiosiore fore arbitrabatur, si præsens fuisset: sive (quod maxime credo) quia æquissimum erat commune crimen ab utroque defendi: & si dilui non potuisset, in utroque puniri. Dilata res est in proximum senatum, cujus ipse conspectus augustissimus fuit. Princeps præsidebat

bat (erat enim consul) ad hoc Januarius mensis cum[propter] cætera, tum præcipue senatorum frequentia celeberrimus: præterea causæ amplitudo, auctaque dilatione expectatio & fama infitumque mortalibus studium magna & inusitata noscendi, omnes undique exciverat. Imaginare quæ sollicitudo nobis, qui merus, quibus super tanta re in illo coetu, præsentente Cæsare dicendum erat. Equidem in senatu non semel egi: quinimo nusquam audiri benignius soleo: tunc me tamen, ut nova omnia novo metu permovebant. Obversabatur præter illa quæ supra dixi, causæ difficultas: stabat modo consularis, modo septemvir epulonum, jam neutrum. Erat igitur perquam onerosum accusare damnatum: quem ut premebat atrocitas criminis, ita quasi peractæ damnationis miseratio ruebatur. Utcunque tamen animum cogitationemque collegi. cœpi dicere non minore audientium assensu quam sollicitudine mea. Dixi horis pene quinque. nam (9) decem clepsydris, quas spatiosissimas acceperam, sunt additæ quatuor. adeo illa ipsa, quæ dura & adversa dicturo videbantur, secunda dicenti fuerunt. Cæsar quidem mihi tantum studium, tantam etiam curam (nimium est enim dicere sollicitudinem) præstitit, ut libertum meum post me stantem, sæpius admoneret voci laterique consulerem: quum me vehementius putaret intendi quam gracilitas mea perpeti posset. Respondit mihi pro Martiano Claudius Marcellinus. Missus deinde senatus, & revocatus in posterum [diem] neque enim [jam] inchoari poterat actio, nisi [ut] noctis interventu scinderetur. Postero die dixit pro Mario Salvius Liberalis, vir subtilis, dispositus, acer, disertus: in illa vero causa omnes artes suas protulit. Respondit Cornelius Tacitus eloquentissime, &, quod eximium orationi ejus inest, *σπουδὴς*. Dixit pro Mario rursus Fronto Carius insigniter: utque jam
locus

locus ille poscebat, plus in precibus temporis quam in defensione consumpsit. Hujus actionem vespera inclusit: non tamen sic ut abrumperet. itaque in tertium diem probationes exierunt. Jam hoc ipsum pulchrum & antiquum, senatum nocte dimitti, triduo vocari, triduo contineri. Cornutus Tertullus Cos. designatus, vir egregius, & pro veritate firmissimus, censuit septingenta millia quæ acceperat Marius, ærario inferenda: Mario urbe Italiaque interdicendum: Martino hoc amplius, Africa. In fine sententiæ adjecit, quod ego & Tacitus injuncta advocacy diligenter fortiterque functi essemus, arbitrari senatum, ita nos fecisse ut dignum mandatis partibus fuerit. Assenserunt consules designati, omnes etiam consulares usque ad Pompeium Collegam: ille & septingenta millia quæ acceperat Marius, ærario inferenda, & Martianum in quinquennium relegandum: Marium repetundarum poenæ, quam jam passus esset, censuit relinquendum. Erant in utraque sententia multi, fortasse etiam plures in hac vel solutiore vel molliore. nam quidam ex illis quoque qui Cornuto videbantur assensu, hunc qui post ipsos censuerat, sequebantur. Sed quum fieret discessio, qui sellis consulum astiterant, in Cornuti sententiam ire cœperunt. tum illi qui se Collegæ adnumerari patiebantur, in diversum transierunt: Collega cum paucis relictus. multum postea de impulsoribus suis, præcipue de Regulo, questus est, qui se in sententia quam ipse dictaverat, deseruisset. Est alioqui Regulo tam mobile ingenium, ut plurimum audeat, plurimum timeat. Hinc finis cognitionis amplissimæ: superest tamen *Ἀντίρριον* non leve, Hostilius Firmianus, legatus Marii Prisci, qui permistus causæ, graviter vehementerque vexatus est. Nam & rationibus Martiani & sermone quem ille habuerat in ordine Leptitanorum, operam suam Prisco ad

ad turpissimum ministerium commodasse, stipulatusque de Martiano quinquaginta millia denarium probabatur: ipse præterea accepisse sestertium decem millia, foedissimo quidem titulo, nomine unguentarii, qui titulus à vita hominis empti semper & pumicati non abhorrebat. Placuit, censente Cornuto referri de eo proximo senatu. tunc enim, casu incertum, an conscientia, absuerat. Habes res urbanas: invicem rusticas scribe: quid arbusculæ tuæ, quid vineæ, quid segetes agunt, quid oves delicatissimæ? In summa, nisi æque longam epistolam reddes, non est quod postea, nisi brevissimam expectes. Vale.

XII. C. PLINIUS ARRIANO SVO S.

Αντιόχῳ illud quod superesse Marii Prisci causæ proxime scripseram, nescio an satis circumcisum, tamen & abrasum est. Firminus inductus in senatum respondit crimini noto: sequutæ sunt diversæ sententiæ consulum designatorum. Cornutus Tertullus censuit ordine movendum. Acutius Nerva, in sortitione provinciæ rationem ejus non habendam. quæ sententia, tanquam mitior, vicit, cum sit alioqui durior tristiorque. Quid enim miserius quam exectum & exemptum honoribus senatoriis, labore & molestia non carere? quid gravius quam tanta ignominia affectum, non in solitudine latere, sed in hac altissima specula conspiciendum se monstrandumque præbere? Præterea, quid publice minus aut congruens aut decorum, [quam] noratum à senatu in senatu sedere? ipsisque illis à quibus sit noratus, æquari? summotum à proconsulatu, quia se in legatione turpiter gesserat, de proconsulibus judicare? damnatumque sordium, vel damnare alios vel absolvere? sed hoc pluribus [levius] visum

sum est. numerantur enim sententiæ, non ponderantur: nec aliud in publico consilio potest fieri; in quo nihil est tam inæquale, quam æqualitas ipsa, nam cum sit impar prudentia, par omnium jus est. Implevi promissum, priorisque epistolæ fidem exolvi, quam ex spatio temporis jam recepisse te colligo. nam & festinanti & diligenti tabellario dedi: nisi quid impeditenti in via passus est. Tuæ nunc partes ut primum illam, deinde hanc remunereris literis, quales istinc redire uberimæ possunt. Vale.

XIII. C. PLINIUS PRISCO
SVO S.

ET tu occasiones obligandi me avidissime amplecteris, & ego nemini libentius debeo. Duabus ergo de causis à te potissimum petere constitui quod impetratum maxime cupio. Regis exercitum amplissimum; hinc tibi beneficiorum larga materia, longum præterea tempus, quo amicos tuos exornare potuisti Convertere ad nostros, nec hos [quidem] multos. Malles tu quidem multos, sed meæ verecundiæ sufficit unus aut alter, ac potius unus. Is erit Voconius Romanus: pater ei in equestri gradu clarus, clarior vitricus, imo pater alius. nam huic quoque nomine & pietate successit. Mater è primis [ipsa] citerioris Hispaniæ. Scis quod iudicium provinciæ illius, scis quanta sit gravitas: [ipse] flamen proxime fuit. Hunc ego, quum simul studeremus, arcte familiariterque dilexi: ille meus in urbe, ille in secessu contubernalis: cum hoc seria, cum hoc iocos miscui. Quid enim aut illo fidelius amico, aut sodale jucundius? mira in sermone, mira etiam in ore ipso vultuque suavitas. Ad hoc ingenium excelsum, subtile, dulce, facile, eruditum in causis agendis. Epistolas quidem scribit, ut musas ipsas Latine

Latine loqui credas. Amatur à me plurimum, nec tamen vincitur. Equidem juvenis statim juveni quantum potui per ætatem avidissime contuli, & nuper ab optimo principe trium liberorum ei jus impetravi. quod quanquam parce & cum delectu daret, mihi tamen, tanquam eligeret, indulfit. Hæc beneficia mea tueri nullo modo melius quam ut augeam, possum, præsertim cum ipse illa tam grate interpretetur, ut dum priora accipit, posteriora mereatur. Habes qualis, quam probatus charusque sit nobis. Quem rogo pro ingenio, pro fortuna tua exornes. in primis ama hominem. nam licet tribuas ei quantum amplissimum potes nihil tamen amplius potes amicitia tua: cujus esse cum usque in intimam familiaritatem capacem, quo magis scires, breviter tibi studia, mores, omnem denique vitam ejus expressi. Extenderem preces, nisi & tu rogari diu nolles, & ego tota hac epistola fecissem. Rogat enim & quidem efficacissime, qui reddit causas rogandi. Vale.

XIV. C. PLINIUS MAXIMO
SVO S.

VErum opinaris: distringor centumviralibus causis, quæ me exercent magis quam delectant. sunt enim pleræque parvæ & exiles. raro incidit vel personarum claritate vel negotii magnitudine insignis. Ad hoc, perpauci cum quibus juvet dicere: cæteri, audaces, atque etiam magna ex parte adolescentuli obscuro ad declamandum huc transeunt. tum irreverenter & temere, ut mihi Attilius noster expresse dixisse videatur, sic in foro pueros à centumviralibus causis auspicari, ut ab Homero in scholis. Nam hic quoque, ut illic, primum cœpit esse quod maximum est. At hercule ante memoriam meam, (majores natu ita solebant dicere) ne nobilissimis quidem adolescentibus

bus locus erat, nisi aliquo consulari producente : tanta veneratione pulcherrimum opus colebatur. Nunc, reſractis pudoris & reverentiæ clauſtris omnia patent omnibus : nec inducuntur, ſed irrumpunt. ſequuntur auditores aſtoribus ſimiles, conducti & redempti mancipes : conuenitur [à conductis & redemptis] in media baſilica, ubi tam palam ſportulæ quam in triclinio dantur. Ex iudicio in iudicium pari mercede tranſitur. Inde jam non inurbane *σφοκλῆς* vocantur : iſdem Latinum nomen impoſitum eſt laudicœni : & tamēn creſcit in dies ſcœditas utraque lingua notata. Heri duo nomenclatores mei, (habent ſane aſtatem eorum qui nuper togas ſumpſerunt) ternis denariis ad laudandum trahebantur. tanti conſtat ut ſis diſertiſſimus. Hoc pretio quamlibet numerofa ſubſellia implentur : hoc ingens corona colligitur ; hoc infiniti clamores commouentur, quum *μεσόχορ* dedit ſignum. Opus eſt enim ſigno apud non intelligentes, ne audientes quidem. nam plerique non audiunt, nec ulli magis laudant. Si quando tranſibis per baſilicam, & voles ſcire quomodo quiſque dicat, nihil eſt quod tribunal aſcendas, nihil quod præbeas aurem : facilis diuinaſio. Scito eum peſſime dicere qui laudabitur maxime. Primus hunc audiendi morem induxit (10) Largius Licinius : hætenus tamen ut auditores corrogaret. Ita certe ex Quintilliano, præceptore meo, auſiſſe memini. narrabat ille, Aſſectabar Domitium Afrum, quum apud centum viros diceret graviter & lente, (hoc enim illi actionis genus erat,) auſiit ex proximo immodicum inſolitumque clamorem : admiratus reticuit : ubi ſilentium factum eſt, repetiit, quod abruperat : iterum clamor, iterum reticuit, & poſt ſilentium, cœpit idem tertio. Noviſſime, quis diceret, quæſiuit : reſponſum eſt, Licinius. Tum intermiſſa cauſa, Centumviri, inquit, hoc artificio

ificium periit. Quod alioqui perire incipiebat, quum periisse Afro videretur; nunc vero prope funditus extinctum & eversum est. Pudet referre, quæ quam fracta pronuntiatione dicantur; quibus quam teneris clamoribus excipiantur. Plausus tantum, ac potius sola cymbala, & tympana illis canticis defunt. Ululatus quidem (neque enim alio vocabulo potest exprimi) theatris quoque indecora laudatio, large supersunt. Nos tamen adhuc & utilitas amicorum & ratio ætatis moratur ac retinet. Veremur enim ne forte non has indignitates reliquisse, sed laborem refugisse videamur. Sumus tamen solito rariores: quod initium est gradatim desinendi. Vale.

XV. C. PLINIUS VALERIANO
SUO S.

Quo modo te vereres Marci tui? quo modo emptio nova? placent agri, postquam tui facti sunt? Rarum id quidem! nihil enim æque gratum est adeptis quam concupiscentibus. Me prædia materna parum commode tractant: delectant tamen, ut materna: alioqui longa patientia obcallui. Habent hunc finem assiduæ querelæ, quod queri puderet. Vale.

XVI. C. PLINIUS (II) ANNIANO
SUO S.

TU quidem pro cætera tua diligentia admones me, codicillos Aciliani, qui me ex parte instituit hæredem, pro non scriptis habendos, quia non sunt confirmari testamento. Quod jus ne mihi quidem ignotum est, quum sit iis etiam notum qui nihil aliud sciunt: sed ego propriam quandam legem mihi dixi, ut defunctorum voluntates, etiamsi jure deficerentur, quasi perfectas tuerer.

Con-

Constat autem , codicillos istos Aciliani manu scriptos. Licet ergo non sint confirmari testamento, à me tamen ut confirmari observabuntur : præsertim quum delatori locus non sit. Nam si verendum esset ne quod ego dedissem , populus eriperet , cunctatior fortasse & cautior esse deberem : cum vero liceat hæredi donare quod in hæreditate subedit , nihil est quod obster illi meæ legi, cui publicæ leges non repugnant. Vale.

XVII. C. PLINIUS GALLO
SUO S.

Miraris cur me Laurentinum , vel (si ita mavis) Laurens meum tantopere delectet. Desines mirari quum cognoveris gratiam villæ, opportunitatem loci, littoris spatium. Decem & septem millibus passuum ab urbe secessit : ut peractis quæ agenda fuerint, salvo jam & composito die possis ibi manere. Aditur non una via : nam & Laurentina & Ostiensis eodem ferunt , sed Laurentina à quartodecimo lapide , Ostiensis ab undecimo relinquenda est. Utrunque excipit iter aliqua ex parte arenosum , jumentis paulo gravius & longius, equo breve & molle. Varia hinc atque inde faciès. Nam modo occurrentibus sylvis via coarctatur , modo latissimis pratis diffunditur & patescit. Multi greges ovium , multa ibi equorum boumque armenta : quæ montibus hyeme depulsa , herbis & repore verno nitescunt. Villa usibus capax, non sumptuosa tutela. cujus in prima parte atrium frugi, nec tamen sordidum : deinde porticus in O literæ similitudinem circumactæ : quibus parvula , sed festiva , area includitur. egregium hæ adversum tempestates receptaculum : nam specularibus ac multo magis imminentibus rectis muniuntur. Est contra medias cavædium hilare : mox triclinium satis pulchrum, quod

quod in litus excurrit : ac si quando Africo mare impulsum est , fractis jam & novissimis fluctibus leviter alluitur. Undique valvas aut fenestras non minores valvis habet : atque ita à lateribus & à fronte quasi tria maria prospectat. à tergo cavadium , porticum , aream ; porticum rursus , mox atrium , sylvas & longinquos respicit montes. Hujus à læva retractius paulo cubiculum est amplum : deinde aliud minus , quod altera fenestra admittit orientem , occidentem altera retinet. Hæc & subjacens mare longius quidem , sed securius intuetur. Hujus cubiculi & triclinii illius objectu includitur angulus , qui purissimum solem continet & accendit. Hoc hybernaculum , hoc etiam gymnasium meorum est. Ibi omnes silent venti , exceptis qui nubilum inducunt. & serenum antequam ulum loci eripiunt. Adnectitur angulo cubiculum in apside curvatum , quod ambitum solis fenestris omnibus sequitur. Parieti ejus in bibliothecæ speciem armarium insertum est , quod non legendos libros , sed lectitandos capit. Adhæret dormitorium membrum , transitu intetjacente , (12) qui suspensus & tabulatus conceptum vaporem salubri temperamento huc illucque digerit & ministrat. Reliqua pars lateris hujus servorum libertorumque usibus detinetur , plerisque tam mundis ut accipere hospites possint. Ex alio latere cubiculum est politissimum , deinde vel cubiculum grande , vel modica cœnatio , quæ plurimo sole , plurimo mari lucet. Post hanc cubiculum cum (13) procoetone , altitudine æstivum , munimentis hybernum. est enim subductum omnibus ventis. huic cubiculo aliud & procoeton communi parieti junguntur. Inde balinei cella frigidaria spatiosa & effusa , cujus in contrariis parietibus duo baptisteria velut ejecta sinuantur , abunde capacia , si innare in proximo cogites. Adjacet unguinarium hypocauston : adjacet propnigeon balinei :

nei: mox duæ cellæ magis elegantes quam sumptuosæ. cohæret calida piscina mirifice, ex qua natantes mare aspiciunt. Nec procul sphæristerium, quod calidissimo soli, inclinato jam die, occurrit. Hinc turris erigitur, sub qua diætæ duæ; totidem in ipsa. præterea cœnatio, quæ latissimum mare, longissimum litus, amœnissimas villas prospicit. Est & alia turris: in hac cubiculum, in quo sol nascitur conditurque: lata post apotheca & horreum. Sub hoc triclinium, quod turbati maris non nisi fragorem & sonum patitur, eumque jam languidum ac desinentem: hortum & gestationem videt qua hortus includitur. Gestatio buxo aut rore marino, ubi deficit buxus, ambitur. Nam buxus qua parte defenditur tectis, abunde viret, aperto coelo apertoque vento, &, quanquam longinqua aspergine maris, inarescit. Adjacet gestationi interiore circuitu vinea tenera & umbrosa, nudisque etiam pedibus mollis & cedens. Hortum morus & ficus frequens vestit: quarum arborum illa vel maxime ferax est terra, malignior cæteris. Hæc non deteriore quam maris facie cœnatio remota à mari fruitur. Cingitur diætis duabus à tergo, quarum fenestris subjacet vestibulum villæ, & hortus alius, pinguis & rusticus. Hinc cryptoporticus prope publici operis instar extenditur. Utrinque fenestræ, à mari plures ab horto singulæ, & altius pauciores. Hæ, quum serenus dies & immotus, omnes, quum hinc vel inde ventus inquietus, qua venti quiescunt, sine injuria patent. Ante cryptoporticum xystus violis odoratus. Teporem solis infusi percussu cryptoporticus augeat, quæ ut tenet solem, sic aquilonem inhibet, submoverque: quantumque calor ante, tantum retro frigoris. similiter Africum sistit, atque ita diversissimos ventos alium alio à latere frangit & finit. Hæc jucunditas ejus hyeme, major æstate. Nam ante meridiem, xystum,

D

post

post meridiem gestationes hortique proximam partem umbra sua temperat: quæ, ut dies crevit decrevitque, modo brevior, modo longior hac vel illac cadit. Ipsa vero cryptoporticus tunc maxime caret sole, quum ardentissimus culmini ejus insistit. Ad hoc patentibus fenestris favonios accipit transmittitque: nec unquam aëre pigro & manente ingravescit. In capite xysti deinceps cryptoporticus, horti diæta, est, amores mei; re vera amores; ipse posui. In hac heliocaminus quidem, alia xystum, alia mare, utraque solem, cubiculum autem valvis, cryptoporticum fenestra (14) prospicit. Qua mare contra parietem medium, diæta perquam eleganter recedit: quæ specularibus & velis obductis reductisque modo adjicitur cubiculo, modo aufertur. Lectum & duas cathedras capit: à pedibus mare, à tergo villæ, à capite sylvæ: tot facies locorum totidem fenestris & distinguit & miscet. Junctum est cubiculum noctis & somni. Non illud voces servulorum, non maris murmur, non tempestatum motus, non fulgurum lumen, ac ne diem quidem sentit, nisi fenestris apertis. Tam alti abditique secreti illa ratio, quod interiacens andron parietem cubiculi hortique distinguit, atque ita omnem sonum media inanitate consumit. Applicatum est cubiculo hypocaustum perexiguum, quod angusta fenestra suppositum calorem, ut ratio exigit, aut effundit aut retinet. Procection inde & cubiculum porrigitur in solem: quem orientem statim exceptum ultra meridiem, obliquum quidem, sed tamen servat. In hanc ego diætam quum me recipio, abesse mihi etiam à villa mea videor, magnamque ejus voluptatem præcipuè Saturnalibus capio, quum reliqua pars recti licentia dierum festisque clamoribus personar. Nam nec ipse meorum insibus, nec illi studiis meis obstreperunt. Hæc utilitas, hæc amœnitas deficit aqua salienti, sed puteos, ac potius fontes, habet

bet. Sunt enim in summo : & omniuo litoris illius mira natura : quocunque loco moveris humum, obuius & paratus humor occurrit, isque syncerus, ac ne leuiter quidem tanta maris vicinitate falsus. Suggestunt affatim ligna proximæ sylvæ : cæteras copias Ostiensis Colonia ministrat. Frugum quidem homini sufficit etiam vicus, quem una villa discernit : in hoc balinea meritoria tria. Magna commoditas, si forte balineum domi vel subitus adventus, vel breuior mora calefacere dissuadeat. Littus ornant varietate gratissima, nunc continua, nunc intermissa tecta villarum, quæ præstant multarum urbium faciem, sive ipso mari, sive ipso litore utare. quod nonnunquam longa tranquillitas molli, sæpius frequens & contrarius fluctus induratur. Mare non sane pretiosis piscibus abundat : soleas tamen & squillas optimas suggerit. Villa vero nostra etiam mediterraneas copias præstat, lac in primis. nam illuc è pascuis pecora conveniunt, si quando aquam umbramque sectantur. Justissime de causis eum tibi videor incolere, inhabitare, diligere secessum? quem tu nimis urbanus es, nisi concupiscis : atque urinam concupiscas! ut tot tantisque dotibus villulæ nostræ maxima commendatio ex tuo contubernio accedat. Vale.

XVIII. C. PLINIUS MAURICO
SVO S.

Quid à te iuendius mihi potuit injungi, quam ut præceptorem fratris tui liberis quærerem? Nam beneficio tuo in scholam redeo : illam dulcissimam ætatem quasi resumo. Sædè inter iuvenes, ut solebam : atque etiam experior, quantum apud illos autoritatis ex studiis habeam. Nam proxime frequenti auditorio inter se coram multis ordinis nostri clare loquebantur : intravi, contiguerunt. Quod non referrem, nisi ad illo-

rum magis laudem quam ad meam pertineret : æ nisi sperare te vellem , posse fratris tui filios probe discere. Quod superest , quum omnes qui profitentur , audiero , quid de illis quoque sentiam , scribam : efficiamque , quantum tamen epistola consequi potero , ut ipse omnes audisse videaris. Debeo enim tibi , debeo memoriæ fratris tui hanc fidem , hoc studium , præsertim super tanta re. Nam quid magis interest vestra , quam ut liberi (dicerem tui , nisi nunc illos magis amares) digni illo patre , te patruo reperiantur ? Quam curam mihi etiam si non mandasses , vindicassem. Nec ignoro suscipiendas offensas in eligendo præceptore : sed oportet me non modo offensas , verum etiam simultates pro fratris tui filiis tam æquo animo subire quam parentes pro suis. Vale.

XIX. C. PLINIUS CEREALI SUO S.

Hortaris ut orationem amicis pluribus recitem. Faciam , quia hortaris : quamvis vehementer addubitem. Neque enim me præterit , actiones quæ recitantur , impetum omnem caloremque ac prope nomen suum perdere , ut quas (16) soleant commendare simul & accendere iudicium confessus , celebritas advocatorum , expectatio eventus , fama non unius actoris , deductumque in partes audientium studium : ad hoc dicentis gestus , incessus , discursus etiam , omnibusque moribus animi consentaneus vigor corporis. Unde accidit , ut hi qui sedentes agunt , quamvis illis maxima ex parte supersint eadem illa quæ stantibus , ramen hoc quod sedent , quasi debilitentur & deprimantur. Recitantium vero præcipua pronuntiationis adiumenta , oculi , manus præpediuntur : quo minus mirum est si auditorum intentio languescit , nullis extrinsecus aut blandimentis capta

pta aut aculeis excitata. His accedit, quod oratio de qua loquor, pugna & contentiosa est. Porro ita natura comparatum est, ut ea quæ scripsimus cum labore, etiam cum labore audiri putemus. Est sane quotusquisque tam rectus auditor, quem non porius dulcia hæc & sonantia, quam austera & pressa, delectent? Est quidem omnino turpis ista discordia; est tamen, quod plerumque evenit, ut aliud auditores, aliud iudices exigant: quum alioqui præcipue auditor iis affici debeat, quibus idem, si foret iudex, maxime permoveretur. Potest tamen fieri, ut quanquam in his difficultatibus libro isti novitas lenocinetur, novitas apud nostros: apud Græcos enim est quiddam quamvis ex diverso, non tamen omnino dissimile. Nam ut illis erat moris, leges, quas ut contrarias prioribus legibus arguebant, aliarum collatione convincere, ita nobis inesse repetundarum lege quod postularem, cum hac ipsa lege, tum aliis colligendum fuit. quod nequaquam blandum auribus imperitorum, tanto maiorem apud doctos habere gratiam debet, quanto minorem apud indoctos habet. Nos autem, si placuerit recitare, adhibitori sumus eruditissimum quemque: sed plane adhuc an sit recitandum, examina tecum omnesque quos ego novi in utraque parte calculos pone: idque elige in quo vice-rit ratio; à te enim ratio exigetur, nos excusabit obsequium. Vale.

XX. C. PLINIUS CALUISIO
S U O S.

Astem para, & accipe auream fabulam: fabula immo, nam me priorum nova admonuit: nec refert à qua potissimū incipiam. Verania Pisonis graviter jacebat. (hujus dico Pisonis, quem Galba adoptavit) ad hanc Regulus venit. Primum impudentiam hominis, qui venerit ad ægram, cu-
jus

jus marito inimicissimus, ipsi invisissimus fuerat. Esto, si venit tantum: at ille etiam proximus thoro sedit: quo die, qua hora nata esset, interrogavit: ubi audivit, componit vultum, intendit oculos, movet labra, agitat digitos, computat nihil, (17) nisi ut diu miseram expectatione suspendat. Habes (inquit) climactericum tempus, sed evades. quod ut tibi magis liqueat, aruspicem consulam, quem sum frequenter expertus. Nec mora: sacrificium facit, affirmat extra cum syderum significatione congruere. Illa, ut in periculo credula, poscit codicillos: legatum Regulo scribit; mox ingravescit; clamat moriens; O hominem nequam, perfidum, ac plus etiam quam perjurum! qui sibi per salutem filii pejerasset. Facit hoc Regulus non minus scelerate quam frequenter, quod iram deorum quos ipse quotidie fallit, in caput infelicis pueri detestatur. Velleius Blæsus, ille locuples consularis, novissima valetudine conflictabatur: cupiebat mutare testamentum. Regulus, qui speraret aliquid ex novis tabulis, quia nuper capere eum cœperat, medicos hortari, rogare, quoquo modo spiritum homini prorogarent. Postquam signatum est testamentum, mutat personam, vertit alloquutionem, iisdemque medicis, Quousque miserum cruciatis? quid invideris (18) bonam mortem, cui dare vitam non potestis? Moritur Blæsus: &, tanquam omnia audisset, Regulo ne tantulum quidem. Sufficiunt duæ fabulæ. An scholastica lege terriam poscis? est unde fiat. Aurelia, ornata scemina, signatura testamentum, sumpserat pulcherrimas tunicas: Regulus quum venisset ad signandum. Rogo (inquit) has mihi leges. Aurelia ludere hominem putabat; ille serio instabat. Nec multa: coëgit mulierem aperire tabulas, ac sibi tunicas quas erat induta, legare: observavit scribentem, inspexit an scripsisset. Et Aurelia quidem vivit, ille tamen istud tanquam mori-

morituram coëgit : & hic hæreditates , hic legata , quasi mereatur , accipit. *Ἀλλὰ τί διατίνομαι* in ea civitate , in qua jampridem non minora præmia , immo majora , nequitia & improbitas quam pudor & virtus habent? Aspice Regulum , qui ex paupere & tenui ad tantas opes per flagitia processit , ut ipse mihi dixerit quum consuleret quam cito sestertium sexcenties impleturus esset , invenisse (19) exta duplicata , quibus porrendi , millies & ducenties habiturum. Et habebit , si modo , ut cœpit , aliena testamenta (quod est improbißimum genus falsi) ipsis , quorum sunt illa , dictaverit. Vale.

LIBER III.

I. C. PLINIUS CALVISIO

SUO S.

NESCIO an ullum jucundius tempus exegerim quam quo nuper apud Spurrinam fui ; adeo quidem , ut neminem magis in senectute (si modo senescere datum est) æmulari velim. Nihil est enim illo vitæ genere distinctius : me autem ut certus (1) syderum cursus , ita vita hominum disposita delectat , senum præsertim. Nam juvenes adhuc confusa quædam & quasi turbata non indecent : senibus placida omnia & ordinata conveniunt , quibus industria sera , turpis ambitio est. Hanc regulam Spurinna constantissime servat ; quin etiam parva hæc , (parva , si non quotidie fiant) ordine quodam & velut orbe circumagit. Mane lectulo contrinetur : hora secunda calceos possit : ambulat millia passuum tria , nec minus animum quam corpus exercet. Si adsunt amici , honestissimi sermones

mones (2) explicantur: si non, liber legitur: interdum etiam presentibus amicis, si tamen illi non gravantur. Deinde consideret, & liber rursus, aut sermo libro potior: mox vehiculum ascendit: assumit uxorem singularis exempli, vel aliquem amicorum, ut me proxime. Quam pulchrum illud, quam dulce secretum! quantum ibi antiquitatis! quæ facta, quos viros audias, quibus preceptis imbuiare! quamvis ille hoc temperamentum modestiæ suæ indixerit, ne præcipere videatur. Peractis septem millibus passuum, iterum ambulat mille, iterum residet, vel se cubiculo ac stylo reddit. Scribit enim, & quidem utraque lingua, lyrica doctissime. Mira illis dulcedo, mira suavitas, mira hilaritas: cuius gratiam cumulat sanctitas scribentis. Ubi hora balinei nuntiata est, (est autem hyeme nona, æstate octava) in sole, si caret vento, ambulat nudus. Deinde movetur pila vehementer & diu. nam hoc quoque exercitationis genere pugnat cum senectute. Lotus accubat, & paulisper cibum differt: interim audit legentem remissius aliquid & dulcius. Per hoc omne tempus liberum est amicis vel eadem agere, vel alia, si malint. Apponitur cœna non minus nitida quam frugi, in argento puro & antiquo. Sunt in usu & Corinthia, quibus delectatur, nec afficitur. Frequenter comedis cœna distinguitur, ut voluptates quoque studiis condiantur. Sumit aliquid de nocte, & æstate. Nemini hoc longum est: tanta comitate convivium trahitur. Inde illi post septimum & septuagesimum annum aurium oculorumque vigor integer; inde agile & vividum corpus, solaque ex senectute prudentia. Hanc ego viram voto & cogitatione præsumo, ingressurus avidissime, ut primum ratio ætatis receptui canere permiserit. Interim mille laboribus conteror, quorum mihi & solarium & exemplum est idem Spurinna. Nam ille quoque, quoad honestum fuit, obiit officia, gessit

gessit magistratus , provincias rexit , multoque labore hoc otium meruit. Igitur eundem mihi cursum , eundem terminum statuo : idque jam nunc apud te sub signo : ut si me longius evehi videris , in jus voces ad hanc epistolam meam , & quiescere jubeas , quum inertiae crimen effugero. Vale.

II. C. PLINIUS MAXIMO SUO S.

Quod ipse amicis tuis obrulisset si mihi eadem materia suppeteret, id nunc jure videor à te meis periturus. Arrianus Maturius Albinus est princeps. quum dico princeps, non de facultatibus loquor , quæ illi large supersunt : sed de castitate, justitia, gravitate, prudentia. Hujus ego consilio, in negotiis; judicio, in studiis, utor. Nam plurimum fide, plurimum veritate, plurimum intelligentia præstat. Amat me (nihil possum ardentius dicere) ut tu. Caret ambitu : ideo se in equestri gradu tenuit, quum facile posset ascendere altissimum. Mihi ramen ornandus excolendusque est. itaque magni æstimo, dignitati ejus aliquid adstruere, inopinantis, nescientis immo etiam fortasse nolentis : adstruere autem quod sit spendidum nec molestum. cujus generis, quæ prima occasio tibi, conferas in eum, rogo; habebis me, habebis ipsum gratissimum debitorem. Quamvis enim ista non appetat, tam grate tamen excipit quam si concupiscat. Vale.

III. C. PLINIUS CORELLIÆ HISPULLÆ S.

Quam patrem tuum, gravissimum & sanctissimum virum, suspexerim magis an amaverim, dubitem : teque in memoriam ejus &

in honorem tuum unice diligam, cupiam necesse est, (atque etiam, quantum in me fuerit, enitar) ut filius tuus similis avo existat. equidem malo materno: quanquam illi paternus etiam clarus spectatusque contigerit: pater quoque & patruus illustri laude conspicui. Quibus omnibus ita demum similis adolesceret, si imbutus honestis artibus fuerit, quæ plurimum refert à quo potissimum accipiat. Adhuc illum pueritiæ ratio intra contubernium tuum tenuit, præceptores domi habuit, ubi est vel erroribus modica vel etiam nulla materia. Jam studia ejus extra limen proferenda sunt, jam circumspiciendus rhetor Latinus, cujus scholæ severitas, pudor in primis, castitas, constet. Adest enim adolescenti nostro cum cæteris naturæ fortunæque dotibus, eximia corporis pulchritudo: cui in hoc lubrico ætatis non præceptor modo, sed custos etiam rectorque quærendus est. Videor ego demonstrare tibi posse Julium Genitorem. Amat à me: judicio tamen meo non obstat charitas hominis, quæ ex judicio nata est. Vir est emendatus & gravis: paulo etiam horridior & durior, ut in hac licentia temporum. Quantum eloquentia valeat, pluribus credere potes: nam dicendi facultas aperta & exposita statim cernitur. Vita hominum altos recessus magnasque latebras habet; cujus pro Genitore me sponso accipe. Nihil ex hoc viro filius tuus audiet, nisi profuturum. nihil discet quod nescisse rectius fuerit. Nec minus sæpe ab illo quam à te meque admonetur, quibus imaginibus oneretur, quæ nomina & quanta sustineat. Proinde, faventibus diis, trade eum præceptori, à quo mores primum, mox eloquentiam discat, quæ male sine moribus discitur. Vale,

IV. C. PLINIUS MACRINO
SUO S.

Quamvis & amici, quos praesentes habebam,
 & sermones hominum factum meum com-
 probasse videantur, magni tamen (3) aestimo
 scire, quid sentias tu. Nam cujus integrâ te consi-
 lium exquirere optassem, hujus etiam peractâ ju-
 dicio nōsse, mire concupisco. Quum publicum
 opus mea pecunia inchoaturus in Thuseos excur-
 rissem, accepto, ut praefectus ærarii, commeatu,
 legati provinciæ Bæticæ questuri de proconsu-
 latu Cæcilii Classici, advocatum me à Senatu pe-
 rierunt. Collegæ optimi, meique amantissimi, de
 communis officii necessitatibus prælocuti, excusare
 me & eximere tentarunt. Fastum est SC. perquam
 honorificum, ut daret provincialibus patronus,
 si ab ipso me impetrassent. Legati rursus indu-
 cti, iterum me jam præsentem postulaverunt
 advocatum: implorantes fidem meam, quam
 essent contra Massam Bæbium experti: allegantes
 patrocinii fœdus. Secuta est clarissima Senatus as-
 sensio, quæ solet decreta præcurrere. Tum ego;
 Desino (inquam) P. C. putare me iustas excusa-
 tionis causas attulisse. Placuit & modestia ser-
 monis & ratio. Compulit autem me ad hoc con-
 siliū non solum consensus Senatus, (quanquam
 hic maxime) verum etiam alii quidem (4) mino-
 ris, sed tamen numeri. Veniebat in mentem, prio-
 res nostros, etiam singulorum hospitum injurias
 accusationibus voluntariis executos, quo deformius
 arbitrabar publici hospitii jura negligere. Præter-
 ea, quum recorderer quanta pro iisdem Bæticis
 priore advocacy etiam pericula subiissem, con-
 servandum veteris officii meritum novo videba-
 tur. Est enim ita natura comparatum, ut anti-
 quiora beneficia subvertas, nisi illa posterioribus

cumules, nam quamlibet sæpe obligari, si quid unum neget, hoc solum meminerunt quod negatum est. Ducebar etiam, quod decesserat Clauicus. amotumque erat, quod in ejusmodi causis solet esse tristissimum, periculum senatoris. Videbam ergo, advocacy meæ non minorem gratiam quam si viveret ille, propositam, invidiam nullam. In summa, computabam, si munere hoc, jam tertio fungerer, faciliorem mihi excusationem fore, si quis incidisset quem non deberem accusare. Nam quum est omnium officiorum finis aliquis, tum optime libertati venia obsequio præparatur. Audisti consilii mei motus, superest alterutra ex parte judicium tuum: in quo mihi æque jucunda erit simplicitas dissentientis, quam comprobantis autoritas. Vale.

V. C. PLINIUS (5) MARCO
S U O S.

PErgratum est mihi quod tam diligenter libros avunculi mei lectitas, ut habere omnes velis, quærasque qui sint omnes. Fungar indicis partibus: atque etiam quo sint ordine scripti, notum tibi faciam: est enim hæc quoque studiosis non injucunda cognitio. De jaculatione equestri unus: hunc, quum præfectus alæ militaret, pari ingenio curaque composuit. De vira Pomponii Secundi duo, à quo singulariter amatus, hoc memoriæ amici quasi debitum munus exolvit. Bellorum Germaniæ viginti, quibus omnia quæ cum manis gessimus bella collegit. Inchoavit, quum in Germania militaret, somnio monitus. Astitit enim quiescenti Drusi Neronis effigies, qui Germaniæ latissime victor ibi periit: commendabat memoriam sui, orabatque ut se ab injuria oblivionis assereret. Studiosi tres, in sex volumina propter amplitudinem divisi: quibus oratorem

ab incunabulis instituit & perfecit. Dubii sermonis octo scripsit, sub Nerone novissimis annis, quum omne studiorum genus paulo liberius & erectius, periculosum servitus fecillet. A fine Aufidii Bassi triginta unus. (6) Naturæ historiæ triginta septem: opus diffusum, eruditum, nec minus varium quam ipsa natura. Miraris, quod tot volumina, multaue in his tam scrupulosa, homo occupatus absolverit? Magis miraberis si scieris, illum aliquandiu causas actirasse; decessisse anno sexto & quinquagesimo, Medium tempus distentum impeditumque qua officiis maximis, qua amicitia principum egisse pernoscitur. Sed erat acre ingenium, incredibile studium, somma vigilantia. Lucubrare à Vulcanalibus incipiebat, non auspicandi causa sed studendi, æstate, statim à nocte multa: hyeme vero, ab hora septima vel quum tardissime, octava, sæpe sexta. Erat sane somni (7) parcissimi: nonnunquam etiam inter studia instantis & deserentis. Ante lucem ibat ad Vespasianum imperatorem: nam ille quoque noctibus utebatur, inde ad delegatum sibi officium reversus domum, quod reliquum erat temporis, studiis reddebat. Post cibum sæpe (quem interdiu levem & facilem, veterum more, sumebat) æstate, si quid orii, jacebat in sole: liber legebatur: adnotabat excerpebatque, Nihil enim legit, quod non exciperet. Dicere etiam solebat; Nullum esse librum tam malum, (8) ut non aliqua parte prodesset. Post solem plerumque frigida lavabatur, deinde gustabat: dormiebatque minimum. Mox, quasi alio die, studebat in cœnæ tempus: super hanc liber legebatur; adnotabatur, & quidem cursim. Memini quendam ex amicis, quum lector quædam perperam pronuntiasset, revocasse & repeti coëgisse, huic avunculum meum dixisse, Intellexeras nempe? quum ille annuisset, Cur ergo revocabas? decem amplius versus

sus hac tua interpellatione perdidimus. Tanta erat parcimonia temporis. Surgebat æstate à cœna, luce; hyeme, intra primam noctis: &, tanquam aliqua lege cogente, hæc inter medios labores urbisque fremitum. In secessu solum balinei tempus studiis eximebatur. quum dico balinei, de interioribus loquor. Nam dum distringitur tergiturque, audiebat aliquid aut dictabat. In itinere, quasi solutus cæteris curis, huic uni vacabat. Ad latus notarius cum libro & pugillaribus, ejus manus hyeme manicis munebantur, ut ne cœli quidem asperitas ullum studii tempus eriperet: qua ex causa Romæ quoque sella vehabatur. Repeto, me correptum ab eo, cur ambulare, Poteras (inquit) has horas non perdere. Nam perire omne tempus arbitrabatur, quod studiis non impertiretur. Hac intentione tot ista volumina peregit, Electorumque commentarios centum sexaginta mihi reliquit, opisthographos quidem & minutissimis scriptos, qua ratione multiplicatur hic numerus. Referebat ipse, potuisse se, quum procuraret in Hispania, vendere hos commentarios Lartio Licinio, quadringentis millibus nummum: & tunc aliquanto pauciores erant. Nonne videtur tibi, recordanti quantum legerit, quantum scripserit, nec in officiis ullis, nec in amicitia principum fuisse? rursus, quum audis quid studiis laboris impenderit, nec scripsisse satis nec legisse? Quid est enim quod non aut illæ occupationes impedire, aut hæc instantia non possit efficere? Itaque soleo ridere quum me quidam studiosum vocant: qui si comparer illi, sum desidiosissimus: ego autem tantum, quantum partim publica, partim amicorum officia non distringunt, vaco. Quis ex istis, qui tota vita literis assident, collatus illi, non quasi somno & inertia deditus erubescat? Extendi epistolam, quamvis hoc solum quod requirebas, scribere destinassem, quos libros eliquisset.

Con,

Confido tamen, hæc quoque tibi non minus grata quam ipsos libros futura: quæ te non tantum ad legendos eos, verum etiam ad simile aliquid elaborandum, possunt æmulationis stimulis excitare. Vale.

VI. C. PLINIUS SEVERO
S U O S.

EX hæreditate, quæ mihi obvenit, emi proxima Corinthium signum, modicum quidem, sed festivum & expressum, quantum ego sapio: qui fortasse in omni re, in hac certe perquam exiguum sapio: hoc tamen signum ego quoque intelligo. Est enim nudum, nec aut vitia, si qua sunt, celat: aut laudes parum ostentat. Effingit senem stantem: ossa, muscoli, nervi, venæ, rugæ etiam ut spirantis apparent: rari & sedentes capilli, lata frons, contracta facies, exile collum: pendent lacteæ, papillæ jacent, recessit venter. A tergo quoque eadem ætas, ut à tergo æs ipsum, quantum verus color indicat, vetus & antiquum. talia denique omnia, ut possint artificum etiam oculos tenere, delectare imperitorum. Quod me, quantum tirunculum, sollicitavit ad emendum. Emi autem, non ut haberem domi, (neque enim ullum adhuc Corinthium domi habeo) verum ut in patria nostra celebri loco ponerem, ac potissimum in Jovis templo. Videtur enim dignum templo, dignum deo donum. Tu ergo, ut soles omnia quæ à me tibi injunguntur, suscipe hanc curam, & jam nunc jube basim fieri, ex quo voles marmore, quæ nomen meum honoresque capiat, si hos quoque putabis addendos. Ego signum ipsum, ut primum invenero aliquem qui non gravetur, mittam tibi: vel ipse, quod mavis, adferam mecum. Destino enim (si tamen officii ratio permiserit) excurrere isto, Gaudes, quod me venturum esse polliceor: sed

sed contrahes frontem , quum adjecero, ad paucos dies. Neque enim diutius abesse me sinunt eadem hæc quæ nondum exire patiuntur. Vale.

VII. C. PLINIUS CANINIO
SVO S.

Modo nuntiatus est Silius Italicus in Neapolitano suo inedia vitam finisse. Causa mortis, valetudo. Erat illi natus insanabilis clavus, cujus radio ad mortem irrevocabili constantia decurrit : usque ad supremum diem beatus & felix , nisi quod minorem è liberis duobus amisit, sed majorem melioremque, florentem, atque etiam consularem , reliquit. Læserat famam suam sub Nerone ; credebatur sponte accusasse : sed in Vitellii amicitia sapienter se & comiter gesserat : ex proconsulatu Asiæ gloriam reportaverat : maculam veteris industriæ laudabili otio abluerat. Fuit inter principes civitatis sine potentia , sine invidia. Salubatur, colebatur, multumque in lectulo jacens, cubiculo (9) semper, non ex fortuna frequenti. Doctissimis sermonibus dies transigebat . quum à scribendo vacaret. scribebat carmina majore cura quam ingenio , nonnunquam judicia hominum recitationibus experiebatur. Novissime, ita suadentibus annis, ab urbe secessit , seque in Campania tenuit : ac ne adventu quidem novi principis inde commotus est. Magna Cæsaris laus, sub quo hoc liberum fuit : magna illius qui hac libertate ausus uti. Erat (10) ~~οιλόμην~~ usque ad emacitatis reprehensionem. Plures iisdem in locis villas possidebat , adamatissque novis , priores negligebat. Multum ubique librorum , multum statuarum , multum imaginum, quas non habebat modo , verum etiam venerabatur : Vergilii ante omnes, cuius natalem religiosius quam suum (11) celebrabat ; Neapoli maxime, ubi monumentum ejus adire, ut templum, solebat. In hac

hac tranquillitate annum quintum & septuagesimum excessit, delicato magis corpore quam infirmo. Urque novissimus à Nerone factus est consul, ita postremus ex omnibus quos Nero consules fecerat, decessit. Illud etiam notabile; ultimus ex Neronianis consularibus obiit, quo consule Nero periit. Quod me recordantem, fragilitatis humanæ miseratio subit. Quid enim tam circumcisum, tam breve, quam hominis vita longissima? An non videtur tibi Nero modo fuisse, quum interim ex iis qui sub illo gesserant consultatum, nemo jam superest? Quamquam quid hoc miror? nuper Lucius Piso, parer Pisonis illius qui à Valerio Festo per summum facinus in Africa occisus est, dicere solebat; Neminem se videre in senatu, quem consul ipse sententiam rogavisset. Tam angustis terminis tantæ multitudinis vivacitas ipsa concluditur: ut mihi non venia solum dignæ, verum etiam laude videantur illæ regiæ lacrymæ. Nam ferunt, Xerxem, quum immensum exercitum oculis obisset, illacrymasse, quod tot millibus tam brevis immineret occasus. Sed tanto magis hoc quicquid est temporis, futile & caduci, si non datur factis, (nam horum materia in aliena manu) certe studiis proferamus: & quatenus nobis denegatur diu vivere, relinquamus aliquid quo nos vixisse testemur. Scio te stimulis non egere; me tamen tui charitas evocat, ut currentem quoque instigem, sicut tu soles me. Ἀλλὰ δὴ δ' ἔεις, quum invicem se mutuis exhortationibus, amici ad amorem immortalitatis exacuunt. Vale.

VIII. C. PLINIUS TRANQUILLO
SVO S.

FAcis pro cætera reverentia quam mihi præstas, quod tam solícite peris, ut tribunatum, quem à Neratio Marcello, clarissimo viro, impetravi tibi

tibi, in Cæsennium Sylvanum, propinquum tuum, transferam. Mihi autem sicut jucundissimum, ipsum te tribunum, ita non minus gratum, alium per te videre. Neque enim esse congruens arbitror, quem angere honoribus cupias, huic pietatis titulos invidere, qui sunt omnibus honoribus pulchriores. Video etiam, quum sit egregium & mereri beneficia & dare, utramque te laudem simul assequuturum, si, quod ipse meruisti, aliis tribuas. Præterea intelligo, mihi quoque gloriæ fore, si ex hoc tuo facto non fuerit ignotum, amicos meos non gerere tantum tribunatus posse, verum etiam dare. Quare ergo verò honestissimæ voluntati tuæ parco. Neque enim adhuc nomen in numeros relatum est: ideoque liberum est nobis Sylvanum in locum tuum subdere: cui cupio tam gratum esse munus tuum, quam tibi meum est. Vale.

IX. C. PLINIUS MINUTIANO SVO S.

Possū jam perscribere tibi quantum in publica provinciæ Bæticæ causa laboris exhauserim. Nam fuit multiplex, actaque est sæpius cum magna varietate. Unde varietas? unde plures actiones? Cæcilius Classicus, homo foedus & aperte malus, proconsulatum in ea non minus violenter quam sordide gesserat, eodem anno quo in Africa Marius Priscus. Erat autem Priscus ex Bætica, ex Africa Classicus. Inde dictum Bæticorum (ut plerunque dolor etiam venustos facit) non illepidum ferebatur; *Dedi malum, & accepi*. Sed Marius una civitas publice, multique privati reum peregerunt; in Classicum tota provincia incurbuit. Ille accusationem vel fortuita vel voluntaria morte prævertit; nam fuit mors ejus infamis, ambigua tamen. Ut enim credibile videbatur, voluisse exire de vita, quum defendi non posset, ita mirum

mirum, pudorem damnationis morte fugisse, quem non puduisset damnanda committere. Nihilominus Batica etiam in defuncti accusatione perstabat. Provisum hoc legibus, intermissum tamen, & post longam intercapedinem tunc reditum. Addiderunt Batici, quot simul socios ministrosque Classici detulerunt: nominatimque in eos inquisitionem postulaverunt. Aderam Baticis, mecumque Luceius Albius, vir in dicendo copiosus, ornatus: quem ego quum olim mutuo diligerem, ex hac officii societate amare ardentius coepi. Habet quidem gloria, in studiis praesertim, quiddam ἀκροβάτην: nobis tamen nullum certamen, nulla contentio: quum uterque pari iugo non pro se, sed pro causa niteretur. Cujus & magnitudo & utilitas visa est postulare, ne tantum oneris singulis actionibus subiremus. Verebamur ne nos dies, ne vox, ne latera deficerent, si tot crimina, tot reos uno velut fasce complecteremur: deinde ne iudicum intentio multis nominibus multisque causis non lassaretur modo, verum etiam confunderetur: mox ne gratia singulorum collata atque permista, pro singulis quoque vires omnium acciperet: postremo, ne potentissimi, vilissimo quoque quasi piaculari dato, alienis poenis elaberentur. Etenim tum maxime favor & ambitio dominatur, quum sub aliqua specie severitatis delitescere potest. Erat in consilio Sertorianum illud exemplum, qui robustissimum & infirmissimum militem iussit caudam equi: reliqua nosti. Nam nos quoque tam numerosum agmen reorum ita demum videbamus posse superari, si per singulos carperetur. Placuit in primis ipsum Classicum ostendere nocentem: hic aptissimus ad socios ejus & ministros transitus erat, quia socii ministrique probari, nisi illo nocente, non poterant. Ex quibus duos statim Classico junximus, Babium Probum, & Fabium Hispanum: utrumque (12) gratia, Hispa-

Hispanum etiam facundia, validum. Et circa Clasicum quidem brevis & expeditus labor. Sua manu reliquerat scriptum, quid ex quaque re, quid ex quaque causa acceperat. Miserat etiam epistolas Romam ad amiculam quandam, iactantes & gloriosas, his quidem verbis; *Jo jo, liber ad te venio: jam sestercium quadragies redegi, parte vendita Baticorum.* Circa Hispanum & Probum multum sudoris. Horum antequam crimina ingrederer, necessarium credidi elaborare ut constaret, ministerium crimen esse, quod nisi effecissem, frustra ministros probassem. Neque enim ita defendebantur, ut negarent, sed ut necessitati veniam precarentur: esse enim se provinciales, & ad omne proconsulum imperium metu cogi. Soller dicere Claudius Restitutus, qui mihi respondit, vir exercitatus & vigilans, & quamlibet subitus paratus, nunquam sibi tantum caliginis, tantum perturbationis offusum, quam quum ea præcepta & extorta defensionis suæ cerneret, in quibus omnem fiduciam reponebat. Consilii nostri exitus fuit. Bona Clastici quæ habuisset ante provinciam, placuit senatui à reliquis separari; illa filiae, hæc spoliatis relinqui. Additum est, ut pecuniæ quas creditoribus solverat, revocarentur. Hispanus & Probus in quinquennium relegari. Adeo grave visum est quod initio dubitabatur an omnino crimen esset. Post paucos dies Clavium Fuscum, Clastici generum, & Strillonium Priscum, qui tribunus cohortis sub Clastico fuerat, accusavimus, dispari eventu. Prisco in biennium Italia interdictum: absolutus est Fuscus. Actione tertia commodissimum putavimus plures congregare, ne, si longius esset extracta cognitio, satietate & tædio quodam justitia cognoscentium severitasque languesceret: alioqui supererant minores rei, data opera hunc in locum reservari: excepta tamen Clastici uxore, quæ sicut implicita suspicionibus,

ita

ita non satis convinci probationibus visa est. Nam Classici filia, (quæ & ipsa inter reos erat) ne suspicionibus quidem hærebat. Itaque quum ad nomen ejus in extrema actione venissem (neque enim, ut initio, sic etiam in fine verendum erat ne per hoc totius accusationis autoritas minueretur) honestissimum credidi, non premere immerentem: idque ipsum dixi & libere & varie. Nam modo legatos interrogabam, docuissentne me aliquid. quod (13) reprobari posse confiderent: modo consilium à Senatu petebam, putaretne debere me, si quum haberem in dicendo facultatem, in jugulum innocentis, quasi relum aliquod, intendere: postremo totum locum hoc fine conclusi, Dicet aliquis, Judicas ergo? Ego vero non judico: memini tamen me advocatum ex iudiciis datum. Hic numerosissimæ causæ terminus fuit, quibusdam absolutis, pluribus damnatis, atque etiam relictis, aliis in tempus, aliis in perpetuum. Eodem SC. industria, fides, constantia nostra plenissimo testimonio comprobata est: dignum solumque par pretium tanti laboris. Concipere animo potes quam simus fatigati, quibus toties agendum, toties altercandum, tam multi testes interrogandi, sublevandi, refutandi, Jam illa quam ardua, quam molesta, tot reorum amicis secreto rogantibus negare, adversantibus palam obsistere? Referam unum aliquod (14) ex iis quæ dixi. Quum mihi quidam è iudiciis ipsis pro reo gratiosissimo reclamarent, Non minus (inquam) hic innocens erit, si ego omnia dixerò. Conjectabis ex hoc quantas contentiones, quantas etiam offensas subierimus, duntaxat ad breve tempus. Nam fides in præsentia eos quibus resistit, offendit, deinde ab illis ipsis suspicitur laudaturque. Non potui magis te in rem præsentem perducere. Dices, Non fuit tanti. quid enim mihi cum tam longa epistola? Nolito ergo identidem quærere quid Ro-

mæ

mæ geratur : & tamen memento jesse non episto-
 lam longam, quæ tot dies, tot cognitiones, tot de-
 nique reos causasque complexa sit. Quæ omnia
 videor mihi non minus breviter quam diligenter
 persequutus. Temere dixi diligenter : succurrit
 quod præterieram, & quidem sero : sed, quanquam
 præpostere, reddetur. Facit hoc Homerus, mul-
 tique illius exemplo. Est alioqui perdecorum ; à
 me tamen non ideo fiet. Ex testibus quidam, five
 iratus quod evocatus esset invitus, five subornatus
 ab aliquo reorum, ut accusationem exarmaret,
 Norbanum Licinianum, legatum & inquisitorem,
 reum postulavit, tanquam in causa Castæ (uxor
 hæc Claifici.) prævaricaretur. Est lege cautum, ut
 reus ante peragatur, tunc de prævaricatore quæra-
 tur, quia optime ex accusatione ipsa accusatoris
 fides æstimatur. Norbano tamen non ordo le-
 gis, non legati nomen, non inquisitionis offi-
 cium præsidio fuit : tanta conflagravit invidia
 homo alioqui flagitiosus, & Domitiani temporibus
 usus, ut multi : electusque tunc à provincia ad
 inquirendum, non tanquam bonus & fidelis, sed
 tanquam Claifici inimicus. Erat ab illo relegatus :
 dari sibi diem ad diluenda crimina postulavit.
 Neutrum impetravit ; coactus est statim responde-
 re : respondit : malum pravumque ingenium ho-
 minis facit ut dubitem confidenter an constanter,
 certe paratissime. Objecta sunt multa, que magis
 quam prævaricatio nocuerunt. Quinetiam duo
 consulares, Pomponius Rufus & Libo Frugi, læ-
 serunt eum testimonio, tanquam apud judicem,
 sub Domitiano, Salvii Liberalis accusatoribus ad-
 fuisset : damnatus & in insulam relegatus est. Ita-
 que quum Castam accusarem, nihil magis pressi
 quam quod accusator ejus prævaricationis crimi-
 ne corruisset. Pressi tamen frustra. accidit enim
 res contraria & nova, ut, accusatore prævaricatio-
 nis damnato, rea absolveretur. Quæris, quid nos
 dum

dom hæc aguntur ? Indicavimus Senatui, ex Norbano didicisse nos publicam causam, rursusque debere ex integro discere, si ille prævaricator probaretur. Atque ita dum ille peragitur reus, sedimus: postea Norbanus omnibus diebus cognitionis interfuit: eandemque usque ad extremum vel constantiam vel audaciam pertulit. Interrogo ipse me, an aliquid (15) omiserim rursus & rursus pene omisi. Summo die Salvius Liberalis reliquos legatos graviter increpuit, tanquam non omnes quos mandasset provincia, reos peregissent; atque ut est vehemens & disertus, in discrimen adduxit. Protexi viros optimos, eisdemque gratissimos: mihi certe debere se prædicant, quod illum turbinem evaserint. Hic erit epistolæ finis, re verâ finis: literam non addam, etiamsi adhuc aliquid præterisse me sensero. Vale

X. C. PLINIUS SPURINNÆ
SUO, ET COCCIAE S.

Composuisse me quædam de filio vestro non dixi vobis, quum proxime apud vos fui: primum, quia non ideo scripseram ut dicerem, sed ut meo amorî, meo dolori satisfacere; deinde, quia te, Spurinna, quum audisses recitasse me, (ut mihi ipse dixisti) quid recitassem simul audissem credebam. Præterea veritus sum, ne vos festis diebus confunderem, si in memoriam gravissimi luctus reduxissem. Nunc quoque paulisper hæsitavi, id solum quod recitavi, mitterem exigentibus vobis, an adjicerem quæ in aliud volumen cogito reservare. Neque enim affectibus meis uno libello charissimam mihi & sanctissimam memoriam prosequi satis est cujus famæ latius consulatur si dispensata & digesta fuerit. Verum hæsitanti mihi, omnia quæ jam composui, vobis exhiberem, an adhuc aliqua differrem, simplicius & amicus mihi

mihi visum est, omnia, præcipue quum affirmeris intra vos futura, donec placeat emittere. Quod superest, rogo ut pari simplicitate, si qua existimabitis addenda, commutanda, omittenda, indiceris. Mihi difficile est hucusque intendere animum in dolore (16) difficile, sed tamen ut sculptorem, ut pictorem, qui filii vestri imaginem faceret, admoneretur quid exprimere, quid emendare deberet: ita me quoque formate, regite, qui non fragilem & caducam, sed immortalē (ut vos putatis) effigiem conor efficere: quæ hoc diuturnior erit, quo verior, melior, absolutior fuerit. Vale.

XI. C. PLINIUS JULIO
GENITORI SUO S.

EST omnino Artemidori nostri tam benigna natura, ut officia amicorum in majus extollat: inde etiam meum meritum, ut vera, ita supra meritum prædicatione circumfert. Equidem quum essent philosophi ab urbe summoti, fui apud illum in suburbano: & quo notabilius hoc periculosiusque esset, fui prætor. Pecuniam etiam, qua tunc illi ampliore opus erat ut æs alienum exsolveret, contractum ex pulcherrimis causis, mussantibus magnis quibusdam & locupletibus amicis, mutuarus ipse, gratuitam dedi. Atque hæc feci, tum septem amicis meis aut occisis aut relegatis; occisis, Senecione, Rustico, Helvidio; relegatis, Maurico, Gratilla, Arria, Fannia. Tot circa me jactis fulminibus quasi ambustus, mihi quoque impendere idem exitium certis quibusdam notis augurarer. Non ideo tamen eximiam gloriam meruisse me, ut ille prædicat, credo: sed tantum effugisse flagitium. Nam & C. Musonium, socerum ejus, (quantum licitum est per ætatem) cum admiratione dilexi, & Artemidorum ipsum jam tum quum in Syria tribunus militarem, arcta familiaritate

miliaritate complexus sum: idque primum nonnullus indolis dedi specimen, quod virum aut sapientem, aut proximum simillimumque sapienti, intelligere sum visus. Nam ex omnibus qui nunc se philosophos vocant, vix unum aut alterum invenies tanta sinceritate, tanta (17) veritate. Mirro qua patientia corporis hyemes juxta & æstates ferat, ut nullis laboribus cedat, ut nihil in cibo aut potu voluptatibus tribuat, ut oculos animumque contineat. Sunt hæc magna, sed in alio: in hoc vero minima, si cæteris virtutibus comparantur: quibus meruit ut à C. Musonio ex omnibus omnium ordinum affectatoribus gener assumeretur. Quæ mihi recordanti est quidem jucundum quod me cum apud alios, tum apud te tantis laudibus cumulet. vereor tamen ne modum excedar, quem benignitas ejus (illuc enim unde cœpi, revertor) non solet tenere. Nam in hoc uno interdum, vir alioqui prudentissimus, honesto quidem, sed tamen errore versatur, quod pluris an iustos suos quam sunt arbitrat. Vale.

XII. C. PLINIUS CATILIO S U O S.

VEniam ad cœnam: sed jam nunc paciscor, sit expedita, sit parca: Socraticis tantum se moribus abundet: in his quoque teneat modum. Erunt officia antelucana, in quæ incidere impune ne Catoni quidem licuit. quem tamen C. Caesar ita reprehendit ut laudet. Describit enim, eos quibus obviis fuerat, quum caput ebrii retexissent, erubuisse: deinde adjicit, *Putares non ab illis Catonem, sed illos à Catone deprehensos.* Potuitne plus autoritatis tribui Catoni, quam si ebrius quoque tam venerabilis erat? Nostræ tamen cœnæ ut apparatus & impendii, sic temporis modus constet. Neque enim ii sumus quos vituperare

ne inimici quidem possint, nisi ut simul laudent.
Vale.

XIII. C. PLINIUS (18) ROMANO
SUO S.

Librum quo nuper optimo principi consulas gratias egi, misi exigenti tibi: missurus es si non exegisses. In hoc consideres velim ut pulchritudinem materiæ, ita difficultatem. in cæteris enim lectorem novitas ipsa intentum habet: in hoc, nota, vulgata dicta sunt omnia: quo fit ut quasi otiosus securusque lector tantum eloquentiæ vacet, in qua satisfacere difficilius est quam solæ æstimatur. Atque utinam ordo saltem & transitus & figuræ simul spectarentur! Nam invenire præclare, enunniare magnifice interdum etiam barbari solent: disponere apte, figurare varie, nisi eruditis, negatum est. Nec vero affectanda sunt semper elata & excelsa. Nam ut in pictura lumen non alia res magis quam umbra commendat, ita orationem tam summittere quam attollere decet. Sed quid ego hæc doctissimo viro? quia potius illud, annota quæ putaveris corrigenda. Ita enim magis credam cætera tibi placere, si quædam displicuisse cognovero. Vale.

XIV. C. PLINIUS ACILIO
SUO S.

Rem atrocem, nec tantum epistola dignam. Largius Macedo, vis prætorius, à servis suis passus est: superbus alioqui dominus & servus, & qui servisse patrem suum parum, immo minimum, meminisset. Lavabatur in villa Formianæ repente cum servi circumfissent: alius fauces invadit, alius os verberat, alius pectus, & ventrem, atque etiam (secundum dictu) verenda contundit:

& quum exanimem putarent, abjiciunt in servens pavementum, ut experirentur an viveret. Ille, sive quia non sentiebat, sive quia se non sentire simulabat, immobilis & extentus fidem peractæ mortis implevit. Tum demum, quasi æstu solutus effertur: excipiunt servi fideliores: concubinæ cum ululatu & clamore concurrunt. Ita & vocibus excitatus, & recreatus loci frigore sublati oculis agitatoque corpore, vivere se (& jam tutum erat) confitetur. Diffugiunt servi: quorum magna pars comprehensa est, cæteri requiruntur: ipse paucis diebus ægæ refocillatus, non sine ulationis solatio decessit, ita vivus vindicatus ut occisi solent. Vides quot periculis, quot contumeliis, quot ludibriis simus obnoxii. Nec est quod ququam possit esse securus, quia sit remissus & mitis: non enim iudicio domini, sed scelere perimuntur. Verum hæc hæcenus. Quid præterea novi? Quid? nihil alioqui subjungerem. nam & charta adhuc superest, & dies feriatus patitur plura contexti. Addam quod opportune de eodem Macedone succurrit, quum in publico Romæ lavaretur, notabilis atque etiam, ut exitus docuit, ominosa res accidit. Eques Romanus à servo ejus, ut transitum daret, manu leviter admonitus, convertit se, nec servum, à quo erat tactus, sed ipsum Macedonem tam graviter palma percussit, ut pene concideret. Ita balneum illi, quasi per gradus quosdam, primum contumeliæ locus, deinde exitii fuit. Vale.

XV. C. PLINIUS PROCULO
SUO S.

PEcis ut libellos tuos in secessu legam, examinemque an editione sint digni: (19) adhibes preces: allegas exemplum. Rogas etiam, ut aliquid succisivi temporis studiis meis subtraham, imper-

impertiam tuis. Adjicis, M. Tullium mira benignitate poetarum (20) ingenia fovisse. Sed ego nec rogandus sum nec hortandus. Nam & poetice ipsam religiosissime veneror, & te validissime diligo. Faciam ergo quod desideras, tam diligenter quam libenter. Videor autem jam nunc posse describere, esse opus pulchrum, nec suppressendum, quantum æstimare licuit ex iis quæ me præsentem recitasti: si modo mihi non imposuit recitatio tua. legis enim suavissime & peritissime. Confido tamen, me non sic auribus duci, ut omnes aculei iudicii mei illarum delinimentis (21) refringantur. Hebetantur fortasse & paululum retunduntur, revelli quidem extorquerique non possunt. Igitur non temere jam nunc de universitate pronuntio: de partibus experiar legendo. Vale.

XVI. C. PLINIUS NEPOTI
SUO S.

ADnotasse videor, facta dictaque virorum sceminarumque illustrium alia clariora esse, alia majora. Confirmata est opinio mea hesterno Fanniae sermone. Neptis hæc Attriæ illius, quæ marito & solarium mortis & exemplum fuit. Multa referebat aviæ suæ non minora hoc, sed obscuriora: quæ tibi existimo tam mirabilia legenti fore, quam mihi audienti fuerunt. Ægrotabat Cæcinnæ Patrus, maritus ejus, ægrotabat & filius, uterque mortifere, ut videbatur: filius decessit, eximia pulchritudine, pari verecundia, & parentibus non minus ob alia charus quam quod filius erat. Huic illa ita funus paravit, ita duxit exequias, ut ignoraret maritus. Quinimmo quories cubiculum ejus intraret, vivere filium atque etiam commodiorem esse simulabat. Ac sæpe interroganti quid ageret puer, respondebat, Bene quievit, libenter cibum sumpsit. Deinde quum diu cohibere lacry-

mæ vincerent prorumperentque , egrediebatur
 tunc se dolori dabat. satiata, ficcis oculis, composito
 vultu redibat tanquam orbitatem foris reliquisset.
 Præclarum quidem illud ejusdem, ferrum strin-
 gere, perfodere pectus, extrahere pugionem porri-
 gere marito , addere vocem immortalem ac pene
 divinam , *Pate , non dolet.* Sed tamen ista facienti
 dicentique gloria & æternitas ante oculos erant :
 quo maius est sine præmio æternitatis , sine præ-
 mio gloriæ abdere lacrymas , operire luctum ,
 amissoque filio matrem adhuc agere. Scribonia-
 nus arma in Illyrico contra Claudium move-
 rat : fuerat Pætus in partibus, & , occiso Scribonia-
 no , Romam trahebatur. Erat ascensurus navem,
 Arria milites orabat ut simul imponeretur. Nem-
 pe enim (inquit) daturi estis consulari viro ser-
 vulos aliquos , quorum è manu cibum capiat , à
 quibus vestiatur , à quibus calcietur : omnia vel
 sola præstabo. Non impetravit. Conduxit pisca-
 toriam naviculam , ingensque navigium minimo
 secuta est. Eadem apud Claudium uxori Scribo-
 niani , quum illa profiteretur indicium , Ego (in-
 quit) te audiam , cujus in gremio Scribonianus
 occisus est , & vivis ? Ex quo manifestum est , ei
 consilium pulcherrimæ mortis non subitum fuisse.
 Quinetiam quum Thrasea gener ejus deprecaretur
 ne mori pergeret, interque alia dixisset, Tu vis
 ergo filiam tuam , si mihi pereundum fuerit , mori
 mecum ? respondit, Si tam diu tantaque concordia
 vixerit tecum , quam ego cum Pæto, volo. Auxerat
 hoc responso curam suorum. Attentius custodie-
 batur : sensit, & , Nihil agitis, inquit. Potestis enim
 efficere ut male moriar : ne moriar , non potestis.
 Dum hæc dicit, exiluit cathedram , adversoque pa-
 rietis caput ingenti impetu impegit, & corruit. Re-
 focillara , Dixeram (inquit) vobis inventuram me
 quamlibet duram ad mortem viam , si vos facilem
 negassetis. Videntur ne hæc tibi majora illo , *Pa-*

re, non dolet, ad quod per hæc perventum est? quum interim illud quidem ingens fama, hæc nulla circumfert. Unde colligitur, quod initio dixi, alia esse clariora, alia maiora. Vale.

XVII. C. PLINIUS (22) SEVERIANO.
SVO S.

REstene omnia, quod jam pridem epistolæ tuæ cessant, an non omnia recte? Sed occupatus es tu? An tu occupatus? Sed occasio scribendi vel rara vel nulla. Exime hunc mihi scrupulum, cui par esse non possum. Exime autem vel data opera tabellario misso: ego viaticum, ego etiam præmium dabo: nuntiet mihi modo quod opto. Ipse valeo: si valere est, suspensum & anxium vivere, expectantem in horas timentemque pro capite amicissimo quicquid accidere homini potest. Vale.

XVIII. C. PLINIUS SEVERO.
SVO S.

Officio consulatus injunxit mihi ut Reipub. nomine principi gratias agerem. quod ego in Senatu quum ad rationem & loci & temporis ex more fecissem, bono civi convenientissimum credidi, eadem illa spatiosius & ulterius volumine amplecti. primum ut imperatori nostro virtutes suæ veris laudibus commendarentur: deinde ut futuri principes non quasi à magistro, sed tamen sub exemplo præmonerentur, qua potissimum via possent ad eandem gloriam niti. Nam præcipere qualis esse debeat princeps, pulchrum quidem, sed onerosum, ac prope superbum est: laudare vero optimum principem, ac per hoc posteris, velut è speculo, lumen quod sequantur, ostendere, idem non utilitatis habet, arrogantiae nihil. Cepi non mediocrem voluptatem, quod hunc librum quum

quam amicis recitare voluissem, non per codicillos, non per libellos, sed si commodum esset & si valde vacaret, admoniti (nunquam porro, aut valde raro, vacat Romæ, aut commodum est, audire recitantem) scdissimis insuper tempestatibus per biduum convenerunt: quumque modestia mea finem recitationi facere voluisset, ut adicerem tertium diem, exegerunt. Mihi hunc honorem habicum putem, an studiis? Studiis malo, quæ prope extincta refoventur. At cui materiæ hanc sedulitatem præstiterunt? nempe quam in Senatu quoque, ubi perperi necesse erat, gravari tamen vel puncto temporis solebamus, eandem nunc & renitare & qui audire triduo velint, inveniuntur; non quia eloquentius quam prius, sed quia liberius, ideoque etiam libentius, scribitur. Accedet ergo hoc quoque laudibus principis nostri, quod res antea tam invisa quam falsa, nunc ut vera ita amabilis facta est. Sed ego cum studium audientium, tum iudicium mire probavi. Animadverti enim severissima quæque vel maxime satisfacere. Memini quidem, me non multis recitasse quod omnibus scripsi: nihilominus tamen, tanquam sit eadem omnium futura sententia, hac severitate aurium læto. Ac sicut olim theatra male musicos canere docuerunt, ita nunc in spem aducor posse fieri ut eadem theatra bene canere musicos doceant. Omnes enim qui placendi causa scribunt, qualia placere viderint, scribent: at mihi quidem confido in hoc genere materiæ latioris styli constare rationem, quum ea potius quæ pressius & adstrictius, quam illa qui hilarius & quasi exultantius scripsi, possint videri accersita & inducta. Non ideo tamen segnius precor ut quandoque veniat dies (utinamque jam venerit!) quo austeris illis severisque dulcia hæc blandaque vel iusta possessione decedant. Habes acta mea tridui: quibus cognitis volui tantum te (voluptatis absen-

tem , & studiorum nomine & meo capere , quantum præsens percipere potuisses. Vale.

XIX. C. PLINIUS CALVISIO
RUFO SUO S.

Assumo te in consilium rei familiaris , ut soleo. Prædia agris meis vicina, atque etiam inserta , venalia sunt. In his me multa sollicitant , aliqua nec minora deterrent. Sollicitat primum ipsa pulchritudo jungendi: deinde, quod non minus utile quam voluptuosum , posse utraque eadem operâ, eodem viatico inviscere, sub eodem procuratore , ac pene iisdem actoribus habere , unam villam colere & ornare, alteram tantum rueri. Inest huic computationi sumptus supellectilis , sumptus atriensium , topiariorum , fabrorum , atque etiam venatorii instrumenti : quæ plurimum refert, unum in locum conseras , an in diversa dispargas. Contra , vereor ne sit incautum , rem tam magnam iisdem tempestatibus , iisdem casibus subdere. Tutius videtur incerta fortunæ possessionum varietatibus experiri. Habet etiam multum iucunditatis soli cœlique mutatio , ipsaque illa peregrinatio intersita. Jam, quod deliberationis nostræ caput est, agri sunt fertiles, pingues, aquosi : constant campis , vineis, sylvis, quæ materiam & ex ea redditum sicut modicum , ita statum præstant. Sed hæc felicitas terræ imbecillis cultoribus fatigatur. Nam possessor prior sæpius vendidit pignora : & dum reliqua colonorum minuit ad tempus , vires in posterum exhaustit , quarum defectione rursus reliqua creverunt. Sunt ergo instruendi complures frugi mancipēs. Nam nec ipse usquam victos habeo , nec ibi quisquam superest. Ut scias quanti videantur posse emi , sestertio tricies : non quia non aliquando quinquagies fuerint , verum & hæc penuria colonorum & communi temporis ini-
quitate,

quitate, ut reditus agrorum, sic etiam pretium retro abiit. Quæris an hoc ipsum tricies facile colligere possimus? sum quidem prope totus in prædiis, aliquid tamen scœnore nec molestum erit mutuari. Accipiam à focru, cuius arca non secus ac mea utor. Proinde hoc te non moveat, si cætera non refragantur: quæ velim quam diligentissime examines. Nam cum in omnibus rebus, tum in disponendis facultatibus plurimum tibi & usus & providentiæ superest. Vale.

XX. C. PLINIUS MAXIMO
SVO S.

Meministine te sæpe legisse quantas contentiones excitavit lex tabellaria, quantumque ipso latori vel gloriæ vel reprehensionis attulerit? At nunc in Senatu sine ulla (22) dissensione hoc quidem, ut optimum, placuit. Omnes comitiorum die tabellas postulaverunt. Excesseramus sane manifestis illis apertisque suffragiis licentiam concionum. Non tempus loquendi, non tacendi modestia, non denique (23) sedendi dignitas custodiebatur. Magni undique dissonique clamores: procurrabant omnes cum suis candidatis; multa agmina in medio, multique circuli & indecora confusio: adeo disciveramus à consuetudine parentum, apud quos omnia disposita, moderata, tranquilla, maiestatem loci pudoremque retinebant. Superfunt senes, ex quibus audire soleo hunc ordinem comitiorum. Cirato nemine candidato, silentium summum. Dicebat ipse pro se, viram suam explicabat, testes & laudatores dabat, vel eum sub quo militaverat, vel eum cui quæstor fuerat: vel utrumque, si poterat. Addebat quosdam ex suffragatoribus illi graviter & paucis loquebantur. Plus hoc quam preces proderat. Nonnunquam candidatus aut natales competitoris,

aut annos, aut etiam mores arguebat. Audiebat Senatus gravitate censoria: ita sapius digni quam gratiosi prævalebant. Quæ nunc immodico favore corrupta, ad tacita suffragia, quasi ad remedium, decurrerunt. quod interim plane remedium fuit: erat enim novum & subitum. Sed veror ne procedente tempore ex ipso remedio vitia nascantur. Est enim periculum ne tacitis suffragiis impudentia irrepât. Nam quocumque eadem honestatis cura secreto, quæ palam? Multi famam, conscientiam pauci verentur. Sed nimis cito de futuris: interim beneficio tabellarum habebimus magistratus, qui maxime fieri debuerunt. Nam ut in recuperatoriis judiciis, sic nos in his comitiis quasi repente apprehensi, sinceri iudices fuimus. Hæc tibi scripsi, primum ut aliquid novi scriberem, deinde ut nonnunquam de republica loquerer, cujus materię nobis quanto rarior quam veteribus occasio, tanto minus omittenda est. Et hercule quousque illa vulgaria? *Eho, quid agis? ecquid commode vales?* Habeant nostræ quoque literæ aliquid non humile, nec sordidum, nec privatis rebus inclusum. Sunt quidem cuncta sub unius arbitrio, qui pro utilitate communi solus omnium curas laboresque suscepit; quidam tamen salubri quodam temperamento ad nos quoque, velut rivi benignissimo fonte decurrunt; quos & haurire ipsi & absentibus amicis quasi ministrare epistolis possumus. Vale.

XXI. C. PLINIUS PRISCO
SVO S.

Audio Valerium Martialem decessisse, & moleste fero. Erat homo ingimiosus, acutus, acer, & qui plurimum in scribendo & salis haberet & fellis, nec candoris minus. Prosequutus eram viatico secedentem, Dederam hoc amicitia, dede-
ram

ram etiam versiculis quos de me composuit. Fuit moris antiqui, eos qui vel singulorum laudes vel nrbium scripserant, aut honoribus aut pecunia ornare: nostris vero temporibus ut alia speciosa & egregia, ita hoc in primis exolevit. Nam postquam desiimus facere laudanda, laudari quoque ineptum putamus. Quæris qui sint versiculi quibus gratiam retulerim? Remitterem te ad ipsum volumen, nisi quosdam tenerem: tu, si placuerint hi, cæteros in libro requires. Alloquitur Musam, mandat ut domum meam in Equilii s quærat, adeat reverenter:

*Sed ne tempore non tuo disertam
Pulses ebria januam, videto.
Totos dat tetrica dies Minerva,
Dum centum studet auribus virorum
Hoc quod sæcula posterique possint
Arpinis quoque comporare chartis,
Seras tutior ibis ad lucernas,
Hæc hora est tua quum furit Lyæus:
Quum regnat rosa, quum madent capilli,
Tunc me vel rigidi legant Catones.*

Meritòne eum qui hæc de me scripsit, & tunc dimisi amicissime, & nunc, ut amicissimum, defunctum esse doléo? Dedit enim mihi quantum maximum potuit, daturus amplius, si potuisset. Tamen si quid homini potest dari maius quam gloria, & laus, & æternitas? At non erunt æterna quæ scripsit. Non erunt fortasse: ille tamen scripsit tanquam essent futura.

LIBER IV.

I. C. PLINIUS FABATO
PROSOCERO SUO S.

CUPIS post longum tempus neptem tuam meque una videre. Gratum est utrique nostrum quod cupis; mutuo me hercule. Nam invicem nos incredibili quodam desiderio vestri tenemur, quod non ultra differemus. Atque adeo jam sarcinulas alligamus, festinaturi quantum itineris ratio permiserit. Erit una, sed brevis, mora: desilectemus in Tuscos, non ut agros remque familiarem oculis subjiciamus (id enim postponi potest) sed ut fungamur necessario officio. Oppidum est prædiis nostris vicinum; nomen (1) Tiferinum Tiberinum, quod me pene adhuc puerum patronum cooptavit: tanto majore studio, quanto minore judicio adventus meos celebrat, perfectionibus angitur, honoribus gaudet. In hoc ego ut referrem gratiam (nam vinci in amore turpissimum est) templum pecunia mea extruxi; cujus dedicationem, quum sit paratum, differre longius, irreligiosum est. Erimus ergo ibi dedicationis die, quem epulo celebrare constitui. Subsistemus fortasse & sequenti: sed tanto magis viam ipsam corripiemus. Contingat modo te filiamque tuam fortes invenire! nam hilares certum est, si nos incolumes receperitis. Vale.

II. C. PLINIUS CLEMENTI
SUO S.

Regulus filium amisit: hoc uno malo indignus. quod nescio an malum putet. Erat puer acris ingenii, sed ambiguus: qui tamen posset recta sectari,

sectari, si partem non referret. Hunc Regulus emancipavit, ut hæres matris existeret. Emancipatum (ita vulgo ex moribus hominis loquebantur) foeda & insolia parentibus indulgentiæ simulatione captabat. Incredibile est; sed Regulum cogita. Amisum tamen luget insane. Habebat puer manulos multos & vinctos & solutos: habebat canes majores minoresque; habebat lucinias, psittacos, merulas: omnes Regulus circa rogam trucidavit. Nec dolor erat ille, sed ostentatio doloris. Convenit ad eum mira celebritate, Cuncti detestantur, oderunt, & quasi probeant, quasi dilligant, cursant, frequentant: utque breviter quod sentio, enuntiem, in Regulo demerendo, Regulum imitantur. Tenet se trans Tiberim in horris, in quibus latissimum solum porticibus immensis, ripam statuis suis occupavit ut est in summa avaritia sumptuosus, in summa infamia gloriosus. Vexat ergo civitatem (2) insaluberrimo tempore: & quod vexat, solatium purat. Dicit se velle ducere uxorem: hoc quoque, sicut alia, perverse. Audies brevi nuptias lugentis, nuptias senis: quorum alterum immaturum: alterum, serum est. Unde hoc augurer quæris? non quia a firmat ipse (quo mendatius nihil est) sed quia certum est Regulum esse facturum quicquid fieri non oportet. Vale.

III. C. PLINIUS ANTONINO SUO S.

Quod semel atque iterum consul fuisti, similis antiquis, quos proconsul Asiæ, qualis ante te, qualis post te vix unus aut alter, (non finit enim me verecundia tua dicere, qualis nemo) quod sanctitate, quod auctoritate, ætate quoq; princeps civitatis est quidē venerabile & pulchrum: ego tamen te vel magis in remissionibus miror. Nam severitatem istam pari jucunditate condire, summaque gravitati

gravitati tantum comitatis adungere, non minus difficile quam magnum est. Id tu cum incredibili quadam suavitate sermonum, tum vel præcipue stilo assequeris. Nam & loquenti tibi illa Homericæ senis mella profluere, & quæ scribis, complere apes floribus, & (3) innectere videntur. Ita certe sum relictus ipse quum Græca epigrammata tua quum jambos proxime legerem. Quantum tibi humanitatis, venustatis! quam dulcia illa! quam amantia! quam antiqua! quam arguta! quam recta! Callimachum me, vel Herodem, vel si quid his melius tenere credebam; quorum tamen neuter utrumque aut absolvit aut attigit. Hominemne Romanum tam Græce loqui? Non, medius fidius ipsas Athenas tam Atticas dixerim, Quid multa? Invideo Græcis, quod illorum lingua scribere maluisti. Neque enim conjectura egit quid sermone patrio exprimere possis, quum hoc infirmitio & inducto tam præclara opera perfeceris. Vale.

IV. C. PLINIUS SOSSIO SUO S.

Calvisium Nepotem validissime diligo, virum industrium, rectum, disertum, quod apud me vel potissimum est. Idem C. Calvisium, conubernalem meum, amicum tuum, arcta propinquitate complectitur. Est enim filius sororis. Hunc ergo rogo semestri tribunatu splendidiorem & sibi & avunculo suo facias. Obligabis me, obligabis Calvisium nostrum, obligabis ipsum non minus idoneum debitorem quam nos putas. Multa beneficia in multos contulisti: ausim contendere, nullum te melius, æque bene vix unum aut alterum collocasse. Vale.

V. C.

V. C. PLINIUS SPARSO
S U O S.

A Eschinem aiunt petentibus Rhodiis legisse orationem suam, deinde Demosthenis: summis utramque clamoribus esse probatam. Quod tantorum virorum contigisse scriptis non miror, quum orationem meam proxime doctissimi homines hoc studio, hoc assensu, hoc etiam labore per biduum audierint: quamvis hanc intentionem eorum nulla hinc & inde collatio, nullum quasi certamen accenderet. Nam Rhodii cum ipsis orationum virtutibus, tum etiam comparationis aculeis excitabantur: nostra oratio sine aemulationis gratia probabatur. An merito, scies quum legeris librum; cuius amplitudo non finit me longiore epistola prae loqui. Oporteret enim nos in hac certe, in qua possumus, breves esse: quofit excusatus, quod librum ipsum, non tamen ultra causae amplitudinem extendimus. Vale.

IV. C. PLINIUS NASONI
S U O S.

T Husci grandino excussi, in regione Transpadana summa abundantia, sed par vilitas nuntiatur: solum mihi Laurentium meum in redditu. Nihil quidem ibi possideo praeter tectum & hortum, (4) statimque arenas: solum tamen mihi in redditu. Tbi enim plurimum scribo: nec agrum (quem non habeo) sed ipsum me studiis excolo; ac iam possum tibi, ut aliis in locis horreum plenum, sic ibi scribitum ostenderes. Igitur tu quoque, si certa & fructuosa praedia concupiscis, aliquid in hoc litore para, Vale.

VII. C.

VII. C. PLINIUS (5) LEPIDO
SUO S.

SÆpè tibi dico inesse vim Regulo. Mirum est quam efficiat in quod incubuit. Placuit ei lugere filium : luget ut nemo. Placuit statuas ei & imagines quam plurimas facere : hoc omnibus officiis agit. Illum coloribus, illum cera, illum ære, illum argento, illum auro, ebore, marmore effingit. Ipse etiam nuper, adhibito ingenti auditorio, librum de vita ejus recitavit : tum eundem librum in exemplaria transcriptum mille per totam Italiam provinciasque dimisit. Scripsit publice, ut à decurionibus eligeretur vocalissimus aliquis ex ipsis qui legeret, eum populo factum est. Hanc ille vim (seu quo alio nomine vocanda est intentio quicquid velis obtinendi) si ad potiùs vertisset, quantum boni efficere potuisset ? quanquam minor vis bonis quam malis inest, ac sicut ἀμαθία μὴ θέρσας, λογισμὸς ὃ ὄκνον φέρει, ita recta ingenia debilitat verecundia, perversa confirmat audacia. Exemplo est Regulus. Imbecillum larus os confusum, hæsitans lingua tardissima inventio, memoria nulla : nihil denique præter ingenium insanum : & tamen cor impudentia ipsoque illo furore pervenit, ut à plurimis orator habeatur. Itaque Herennius Senecio mirifice Catonis illud de oratore in hunc è contrario verti ; Orator est vir malus, dicendi imperitus. Non, me hercule, Cato ipse tam bene verum oratorem, quam hic Regulum expressit. (Habe ne quo tali epistolæ parem gratiam referas ? Habes, si rescriperis num aliquis in municipio vestro ex sodalibus meis, num etiam ipse tu nunc luctuosum Reguli librum, ut circulator, in foro legeris, scilicet, ut ait Demosthenes, ἐπείγεις τὴν φωνὴν καὶ γυγνῶς τὰ λαρυγγίζον. Est enim tam ineptus,

ut risum magis possit exprimere, quam gemitum.
Credas non de puero scriptum, sed à puero. Vale.

VIII. C. PLINIUS ARRIANO SUO S.

Gratulatis mihi quod acceperim Auguratum:
jute gratularis. primū, quod gravissimi prin-
cipis judicium in minoribus etiam rebus con-
sequi pulchrum est: deinde quod sacerdotium ip-
sum cum priscum & religiosum, tum hoc quoque
sacrum plane & insigne est, quod non adimitur vi-
venti. Nam cætera, quanquam dignitate prope-
modum paria, ut tribuuntur, sic auferuntur: in hoc
fortunæ hætenus licet, ut dari possit. Mihi vero
etiam illud gratulatione dignum viderur, quod
successi Julio Frontino, principi vero: qui me no-
minationis die per hos continuos annos inter sa-
cerdotes nominabat, tanquam in locum suum
cooptaret. quod nunc eventus ita comprobavit,
ut non fortuitum videretur. Te quidem (ut scri-
bis) ob hoc maxime delectat Auguratus meus,
quod Marcus Tullius augur fuit. Lætaris enim
quod honoribus eius insistam, quem æmulari in
studiis cupio. Sed utinam ut sacerdotium, idem &
consularum, multo etiam junior quam ille, sum
consequutus; ita senex saltem ingenium ejus ali-
qua ex parte assequi possim. Sed nimirum quæ
sunt in manu hominum, & mihi & multis conti-
gerunt: illud vero ut adipisci arduum, sic etiam
sperare nimium est, quod dari non nisi à Diis po-
test. Vale.

IX. C. PLINIUS URSO SUO S.

Causam per hos dies dixit Julius Bassus, homo
laboriosus & adversis suis clarus. Accusatus
est sub Vespasiano à privatis duobus: ad Se-
natum

natum admissus, diu pependit, tandemq; absolutus vindicatusq; est. Titum timuit: ut Domitiani amicus à Domitiano relegatus est. Revocatus à Nerva, sortitusque Bithiniam, rediit reus accusatus non minus acriter quam fideliter defensus. Varias sententias habuit, plures tamen, quasi mitiores. Egit contra eum Pomponius Rufus, vir (6) paratus & vehemens. Rufo successit Theophanes unus ex legatis princeps & fax accusationis & origo. Respondi ego. Nam mihi Bassus injunxerat ut totius defensionis fundamentum jacerem; dicerem de ornamentis suis, quæ illi & ex generis claritate & ex periculis ipsis magna erant; dicerem de (7) conspiratione dilatorum, quam in quæstu habebant; dicerem causas, quibus factiosissimum quemque, ut illum ipsum Theophanem, offendisset. Eundem me voluerat occurrere crimini; quo maxime premebatur, in aliis enim, quamvis auditu gravioribus, non absolutionem modo, verum etiam laudem merebatur. Hoc illum alias onerabat, quod homo simplex & incautus quædam à provincialibus, ut amicus acceperat. Nam fuerat in provincia eadem quæstor. Hæc accusatores furta ac rapinas; ipse munera vocabat: sed lex munera quoque accipi vetat. Hic ego quid agerem? quod iter defensionis ingrederer? Negarem? Verebat ne plane furtum videretur, quod confiteri timerem. Præterea rem manifestam inficiari, augentis erat crimen, non diluentis: præsertim quum reus ipse nihil integrum advocatis reliquisset. Multis enim, atque etiam principi, dixerat, sola se munuscula, dumtaxat natali suo aut Saturnalibus, accepisse, & plerisque misisse. Veniam ergo peterem? Jugularem reum, quem ita deliquisse concederem, ut servari, nisi venia, non posset. Tanquam recte factum tuerez? Non illi profuisset, sed ipse impudens exitisset. In hac difficultate placuit medium quiddam tenere.

Videor

Videor tenuisse. Actionem meam, ut praelia solet, nox diremit. Egeram horis tribus & dimidia; supererat sesquihora. Nam quum è lege accusator sex horas, novem reus accepisset, ita diviserat tempus reus inter me & eum qui dicturus post erat, ut ego quinque horis, ille reliquis uteretur. Mihi successus actionis silentium finemque suadebat. Temerarium est enim secundis non esse contentum. Ad hoc verebar ne me corporis vires iterato labore deficerent; quem difficilius est repetere quam jungere. Erat etiam periculum ne reliqua actio mea & frigus ut deposita, & rædium ut resumpta pateretur. Ut enim faces ignem assidua concussione custodiunt, dimissum ægerrime reparant, sic & dicentis calor & audientis intentio continuatione servatur, intercapedine & quasi remissione languescit. Sed Bassus multis precibus, pene etiam lacrymis, obsecrabat implerem meum tempus. Parui, utilitatemque ejus prætuli meæ. Bene cessit: inveni ita erectos animos Senatus, ita recentes, ut priore actione incitari magis quam fariati viderentur. Successit mihi Lucius Albinus tam apte, ut orationes nostræ varietatem duarum, contextum unius habuisse credantur. respondit Herennius Pollio instanter & graviter: Deinde Theophanes rursus. Fecit enim hoc quoque, ut cætera, impudentissime, quod post duos & consulares, & disertos tempus sibi, & quidem laxius vindicavit. Dixit in noctem, atque etiam nocte, illatis lucernis. Postero die egerunt pro Basso Titius Homulus, & Fronto mirifice: quartum diem probationes occupaverunt. Censuit Bæbius Macer, consul designatus, lege repetundarum Bassum teneri: Cæpio Hispano, salva dignitate, iudices dandos. Uterque recte. Qui fieri potest (inquis) quum tam diversa censuerint? quia scilicet & Macro, legem inveni, consentaneum fuit damnare eum qui contra legem munera acceperat.

ceperat: & Cæpio, quum putaret licere Senatui, si-
cut licet, & mitigare leges & intendere, non sine
ratione veniam dedit facto, verito quidem, non
tamen inusitato. Prævaluit sententia Cæpionis:
quinimmo consurgenti ei ad censendum, accla-
matum est quod solet residentibus. Ex quo potes
æstimare, quanto consensu sit exceptum quum
diceret quod tam favorable fuit, quum dicturus
videretur. Sunt tamen ut in Senatu, ita in civitate,
in duas partes hominum iudicia divisa. Nam qui-
bus sententia Cæpionis placuit sententiam Macri
ut duram rigidamque reprehendunt: quibus Ma-
cri, illam alteram dissolutam atque etiam incon-
gruentem vocant. Negant enim congruens esse, re-
tinere in Senatu cui iudices dederis. Fuit in tercia
sententia, Valerius Paulinus assensus Cæpioni, hoc
amplius censuit referendum de Theophane, quum
(8) legationem renunciasset. Arguebat enim mul-
ta in accusatione fecisse, quæ illa ipsa lege, qua Bas-
sum accusaverat, tenerentur. Sed hanc sententiam
consules (quanquam maximæ patri Senatus mire
probatum) non sunt prosequuti. Paulinus tamen
& iustitiæ famam & constantiæ tulit. Misso Sena-
tu Bassus, magna hominum frequentia, magno
clamore, magno gaudio exceptus est. Fecerat eum
favorabilem renovata discriminum verus fama,
notumque periculis nomen, & in procero corpo-
re mœsta & squalida senectus. Habebis hanc in-
terim epistolam ut *πρόσθεται*: expectabis ora-
tionem plenam onustamque: & expectabis diu:
neque enim leviter & cursim, ut de re tanta,
retractanda est. Vale.

X. C. PLINIUS SABINO
SUO S.

Scribis mihi, Sabinam, quæ nos reliquit hæredes, Modestum servum suum nusquam liberum esse iussisse: idem tamen, sic adscripsisse legatum, Modesto, quem liberum esse iussi. Quæris quid sentiam? Contruli (9) cum prudentibus, Convenit inter omnes nec libertatem deberi, quia non sit data; nec legatum, quia servo suo dederit. Sed mihi manifestus error videtur: ideoque puto nobis, quasi scripserit Sabina, faciendum, quod ipsa scripsisse se credidit. Confido accessorum te sententiæ meæ, cum religeossissime soleas custodire defunctorum voluntatem, quam bonis hæredibus intellexisse pro jure est. Neque enim minus apud nos honestas, quam apud alios necessitas valet. Moretur ergo in libertate, sinentibus nobis, fruatur legato, quasi omnia diligentissime caverit. Cavet enim quæ hæredes bene elegit. Vale.

XI. C. PLINIUS MINUTIANO
SUO S.

Audistine Valerium Licinianum in Sicilia profiteri? Nondum te puto audisse est enim recens nuntius. Prætorios hic modo inter eloquentissimos causarum actores habebatur: nunc eo decidit ut exul de senatore, rhetor de oratore fieret. Itaque ipse in præfatione dixit dolenter & graviter, Quos tibi fortuna ludos facis? Facis enim ex professoribus senatores, ex senatoribus professores. Cui sententiæ tantum bilis, tantum amaritudinis uest, ut mihi videatur ideo professus, ut hoc diceret. Idem, quum Græco pallio amictus, intrasset (carent enim togæ iure, quibus aqua & igni interdictum est) postquam se composuit, circumspexitque habitum suum, Latine (inquit) decla-

declamaturus sum: (10) dices tristitia & miseranda. (11) dignum ramen illum, qui hæc ipsa studia incesti scelere maculaverit. Confessus est quidem incestum: sed incertam, utrum quia verum erat, an quia graviora metuebat, si negasset. Fremebat enim Domitianus, æstuabatque ingenti invidia destitutus. Nam quum Corneliam Maximillam Vestalem defodere vivam concupisset, ut qui illustrari seculum suum ejusmodi exemplo arbitraretur, pontificis maximi jure, seu potius immanitate tyranni, licentia domini, reliquos pontifices non in regiam, sed in Albanam villam convocavit. Nec minore scelere quam quod ulcisci videbatur, absentem inauditamque damnavit incesti quum ipse fratris filiam incesto non polluisset solum verum etiam occidisset. Nam vidua abortu periit. Missi statim Pontifices, qui defodiendam necandamque curarent. Illa nunc ad Vestam, nunc ad cæteros deos manus tendens, multa, sed hoc frequentissime, clamitabat; *Me Caesar incestam putat; qua sacra faciente. vicit, triumphavit.* Blandiens hæc, an irridens, ex fiducia sui, an ex contemptu principis dixerit, dubium est. dixit, donec ad supplicium, nescio an innocens, certe tanquam nocens ducta est. Quin etiam, quum in illud subterraneum cubiculum demitteretur, hæsissetque discendenti stola, vertit se ac recolligit quumque ei carnifex manum daret, averfata est; & resiliit, foedumque (12) contagium quasi plane à casto puroque corpore, novissima sanctitate rejicit; omnibusque numeris pudoris, *πολλῶν παρθένων ἢ χανέουσιν ἡμῶν πρὸς τὴν*. Præterea Celer, eques Romanus, cui Cornelia obiciebatur, quum in comitio virgis caderetur, in hac voce perstitit, *Quid feci? nihil feci.* Ardebat ergo Domitianus & crudelitatis & iniquitatis infamia. Arripit Licinianum, quod in agris suis occultrasset Corneliæ libertam: ille ab iis, quibus erat curæ, præmonetur si comitium & vir-

gas pati noller, ad confessionem confugeret, quasi ad veniam fecit. Loquutus est pro absente Herennius Senecio tale quiddam, quale est illud, *Καὶ Πάτροκλος*. Ait enim ex Advocato nuntius factus sum. Recessit Licinianus. Gratum hoc Domitiano, adeo quidem ut gaudio proderetur, diceretque; Absolvit nos Licinianus. Adjecit etiam, non esse verecundiæ ejus instandum: ipsi vero permisit si qua posset, ex rebus suis raperet antequam bona publicarentur, exiliumque molle, velut præmium dedit. Ex quo tamen postea clementia divi Nervæ translatus est in Siciliam, ubi nunc proficitur, seque de fortuna præstationibus vindicat. Vides quam obsequenter paream tibi, qui non solum res urbanas, verum etiam peregrinas tam sedulo scribo, ut alius reperam. Et sane putabam te, quia tunc abfuisti, nihil aliud de Liciniano audisse, quam relegatum ob incestum. Summam enim rerum nuntiat fama, non ordinem. Mereor ut vicissem quid in oppido tuo, quid in finitimis agatur (solent enim notabilia quædam incidere) perscribas: denique quicquid voles, dummodo non minus longa epistola nunties. Ego non paginas tantum, sed etiam versus syllabasque numerabo. Vale.

XII. C. PLINIUS ARRIANO SUO S.

AMas Egnatium Marceilinum, atque etiam mihi sæpe commendas: amabis magis commendabisque, si cognoveris recens ejus factum. Quum in provinciam quæstor exisset, scribamque, qui forte obtigerat, ante legitimum salarii tempus amisisset, quod acciperat scribæ daturus, intellexit & statuit subsidere apud se non oportere. Itaque reversus, Cæsarem, deinde. Cæsare autore, Senatum consuluit quid fieri de salario vellet, Parva quæstio,

stio, sed tamen questio. Hæredes scribæ sibi, præfecti ærario populoque vindicabant. Acta causa est: dixit hæredum advocatus, deinde populi: uterque percommode. Cacilius Strabo ærario censuit inferendum; Bæbius macer hæredibus dandum obtinuit Strabo, Tu lauda Marcellinum, ut ego statim feci. Quamvis enim abunde sufficiat illi, quod est & à Principe & à Senatu probatus, gaudebit tamen testimonio tuo. Omnes enim, qui gloria famaque ducuntur, mirum in modum assensio & laus à minoribus etiam profecta delectat. Te vero Marcellinus ira reveretur, ut iudicio tuo plurimum tribuat. Accedit his, quod si cognoverit factum suum isto usque penetrasse, necesse est laudis suæ spatio & cursu & peregrinatione lætetur. Etenim nescio quo pacto vel magis homines juvat gloria lata quam magna. Vale.

XII. C. PLINIUS CÔRNELIO
TACITO SUO S.

SAlvum te in urbem venisse gaudeo. venisti autem, si quando alias, nunc maxime mihi desideratus. Ipse pauculis adhuc diebus in Tusculano commorabor: ut opusculum quod est in manibus, absolvam. Vereor enim ne, si hanc intentionem jam in fine (13) inter misero, ægre resumam: interim ne quid festinationi meæ pereat, quod sum præsens petiturus, hac quasi præcursoria epistola rogo. Sed prius accipe causas rogandi: deinde ipsum quod peto. Proxime quum in patria mea fui, venit ad me salutandum municipis mei filius prætextatus. Huic ergo, studes? inquam. Respondit, Etiam. Ubi? Mediolani. Cur non hic, Et pater ejus, (erat enim una atque etiam ipse adduxerat purum) Quia nullos hic præceptores habemus. Quare nullos? Nam vehementer intererat vestra qui patres estis, (& oportune complures

plures patres audiebant.) 'libros vestros hic potissimum discere. Vbi enim aut iucundius morarentur quam in patria; aut pudicius continerentur quam sub oculis parentum? aut minore sumptu quam domi? Quantulum est ergo collata pecunia conducere præceptores? quodque nunc in habitationes, in viatica, in ea quæ peregre emuntur (omnia autem peregre emuntur) impenditis, adjicere mercedibus? Atque adeo ego, qui nondum liberos habeo, paratus sum pro repub. nostra, quasi pro filia vel parente, tertiam partem ejus quod conferre vobis placebit, dare. Totum etiam pollicerer, nisi temerem ne hoc munus meum quandoque ambitu corrumpere: ut accidere multis in locis video, in quibus præceptores publice conducuntur. Huic vitio uno remedio occurri potest, si parentibus solis jus conducendi relinquatur, iisdemque religio recte judicandi necessitate collationis addatur. Nam qui fortasse de alieno negligentes, certe de suo diligentes erunt: dabuntque operam, ne eam à me pecuniam non nisi dignus accipiat, si accepturus, & ab ipsis erit. Proinde consentite, conspirate, majoremque animum ex meo sumite, qui cupio esse quam plurimum quod debeam conferre. Nihil honestius præstare liberis vestris, nihil gratius patriæ potestis. (14) Edoceantur hic qui hic nascuntur, statimque ab infantia natale solum amare, frequentare consuecant. Atque utinam tam claros præceptores inducat, ut a finitimis oppidis studia hinc petantur! utque nunc liberi vestri aliena in loca, tam mox alieni in hunc locum confluant; Hæc putavi altius & quasi à fonte repetenda; quo magis scires quam gratum mihi foret si suscipires quod injungo. Injungo autem, & pro rei magnitudine rogo, ut ex copia studiosorum, quæ ad te ex admiratione ingenii tui convenit, circumspicias præceptores quos sollicitare possimus: sub ea tamen conditione, ne
F
cui

cui finem meam obstringam. Omnia enim libera parentibus servo. Illi judicent, illi elegant: ego mihi curam tantum & impendium vindico. Proinde si quis fuerit repertus qui ingenio suo fidat, eat illuc ea lege ut hinc nihil aliud certum quam fiduciam suam ferat. Vale.

XIV. C. PLINIUS PATERNO SUO S.

TU fortasse orationem, ut soles, & flagitas & expectas: at ego quasi ex aliqua peregrina dilicatarque merce lusus meos tibi prodo. Accipes cum hac epistola hendecasyllabos nostros: quibus nos in vehiculo, in balineo, inter cœnam oblectamus otium temporis. His jocamur, ludimus, amamus dolemus, q̄ uerimur, irascimur: describimus aliquid modo pressius, modo elatius: atque ipsa varietate tentamus efficere ut alia aliis, quædam fortasse omnibus, placeant. Ex quibus tamen si nonnulla tibi paulo petulantiora videntur, erit eruditionis tuæ cogitare, summos illos & gravissimos viros qui talia scripserunt, non modo lascivia rerum, sed ne verbis quidem nudis abstinuisse. quæ nos refugimus, non quia severiores (unde enim?) sed quia timidiore simus. Scimus alioqui huius opusculi illam esse verissimam legem quam Catullus expressit.

Nam castum esse decet pium poetam

Ipsam, versiculos nihil necesse est:

Qui nunc denique habent salem & leporem

Si sunt molliculi & parum pudici.

Ego quanti faciam iudicium tuum, vel ex hoc potes æstimare, quod malui omnia à te pensitari quam electa laudari. Et sane quæ sunt commodissima, desinunt videri quum paria esse cœperunt. Præterea sapiens subtilisque lector debet non diversis conferre diversa, sed singula expen-

dere.

dere, nec deterius (15) aliquid putare quod est suo genere perfectum. Sed quid ego plura? Nam longiore præfatione vel excusare vel commendare ineptias, ineptissimum est. Unum illud prædicendum videtur, cogitare me has nugas meas ita inscribere, Hendecasyllabi, qui titulus solo merri lege constringitur. Proinde siue epigrammata, siue idyllia, siue eclogas, siue (ut multi) poemata seu quod aliud vocare malueris, licebit voces: ego tantum hendecasyllabos præsto. A simplicitate tua peto ut quod de libello meo dicturus es aliis, mihi dicas. neque est difficile quod postulo. nam si hoc opusculum nostrum aut potissimum esset aut solum fortasse, posset durum videri discere, Quære quod agas: molle & humanum est, Habes quod agas. Vale.

XV. C. PLINIUS FVNDANO
SVO S.

SI quid omnino, hoc certe iudicio facio, quod Asinium Rufum singulariter amo. Est homo eximius & bonorum amantissimus. Cur enim non me quoque inter bonos numerem? Idem Cornelium Tacitum (scis quem virum) arcta familiaritate complexus est. Proinde si utrumque nostrum probas, de Rufo quoque necesse est idem sentias, cum sit ad connectendas amicitias vel tenacissimum vinculum, morum similitudo. Sunt ei liberi plures. Nam in hoc quoque functus est optimi civis officio, quod fecunditate uxoris large frui voluit eo seculo, quo plerisque etiam singulos filios orbitatis præmia graves faciunt: quibus ille despectis, avi quoque nomen assumpsit, Est enim avus, & quidem ex Saturio Firmo, quem diliges ut ego, si, ut ego, propius inspexeris. Hæc tibi pertinent, ut scias quam copiosam, quam numerosam domum uno beneficio sis obligaturus:

ad quod petendum, voto primum, deinde bono quodam omine adducimur. Optamus enim tibi ominamurque in proximum annum consulatum. Ira nos virtutes tuæ, ita judicia principis augurari volunt. Concurrit autem, ut sit eodem anno quæstor maximus ex liberis Ruffi, Asinius Bassus, juvenis, (nescio an dicam quod me pater & sentire & dicere cupit, adolescentis verecundia vetat,) ipso patre melior. Difficile est, ut mihi de absente credas, quanquam credere soles omnia, tantum in illo industriæ, probitatis, eruditionis, ingenii, studii, memoriæ denique esse, quantum expertus invenies. Vellem tam ferax seculum bonis artibus haberemus ut aliquos Basso præferre deberes: tum ego te primus hortarer moneremque, circumferres oculos, ac diu pensitares quem potissimum eligeres. Nunc vero: sed nihil volo de amico meo arroganter dicere: hoc solum dico, dignum esse juvenem quem more majorum in filii locum assumas. Debent autem sapientes viri, ut tu, tales quasi à repub. liberos accipere, quales à natura sollemus optare. Decorus erit tibi consuli quæstor patre prætorio, propinquis consularibus: quibus, iudicio ipsorum quanquam adolescentulus adhuc, jam tamen invicem ornamento est. Proinde indulge precibus meis, obsequere consilio: & ante omnia, si festinare videor, ignosce: primum quia votis suis amor plerumque præcurrit: deinde quod in ea civitate in qua omnia quasi ab occupantibus aguntur, quæ legitimam tempus expectant, non matura, sed sera sunt: in summa, quod rerum quæ assequi cupias, præsumptio ipsa jucunda est. Revertar jam te Bassus ut consulem; tu dilige eum ut quæstorem: nos denique, utriusque vestrum amantissimi, duplici læticia perfruamur. Etenim quam sic te, sic Bassum diligamus ut & illum cuiuscumque & tuum quemcumque quæstorem petendis honoribus omni opera, omni labore, gra-

ria simus iuvaturi, perquam jucundum nobis erit, si in eundem juvenem studium nostrum, & amicitiae meae & consulatus tui ratio contulerit: si denique precibus meis tu potissimus adjutor accesseris cujus Senatus & suffragiis libentissime indulgeat, & testimonio plurimum credat. Vale.

XVI. C. PLINIUS VALERIO
PAULINO SUO S.

GAude meo, gaude tuo, gaude etiam publico nomine. Adhuc honor studiis durat. Proxime, quum dicturus apud centumviros essem, adeundi mihi locus, nisi à tribunali, nisi per ipsos iudices non fuit: tanta stipatione cætera tenebantur. Ad hoc, quidam ornatus adolescens, scissis tunicis, ut in frequentia solet, sola velatus toga perstitit, & quidem horis septem. Nam randiu dixi, magno cum labore, sed maiore cum fructu. Studeamus ergo, nec desidia nostrae prærendamus alienam. Sunt qui audiant, sunt qui legant; nos modo dignum aliquid auribus, dignum chartis elaboremus. Vale.

XVII. C. PLINIUS GALLO
SUO S.

ET admones & rogas ut suscipiam absentis Corelliae causam contra C. Cæcilium, consulem designatum. Quod admones gratias ago: quod rogas, queror. Admoneri enim debeo, ut sciam: rogari non debeo ut faciam quod mihi non facere turpissimum est. An ego tueri Corelli filiam dubitem? Est quidem mihi cum isto, contra quem me advocas, non plane familiaritas, sed tamen amicitia. Accedit huc dignitas hominis, & quæ prem in hic ipse cui destinatus est honor: cujus nobis hoc ore, gratia major agenda reverentia est, quod jam illo functi sumus.

sum us. Naturale est enim cuique, ut ea quæ quis adeptus est, ipsa quam amplissima existimari velit. Sed mihi cogitanti adfuturum me Correlli filia, omnia ita frigida & inania videntur. Obseratur oculis ille vir, quo neninem ætas nostra gravio rem, sanctiorem, subtiliorem denique tulit: quem ego quum ex admiratione diligere cœpisssem, quod evenire contra solet, magis admiratus sum, postquam penitus inspexi. Inspexi enim penitus: nihil à me ille secretum, non jocularè, non serium, non triste, non lætum. Adolescensculus eram, & jam mihi ab illo honor, atque etiam (audebo dicere) reverentia, ut æquali, habebatur. Ille meus in perendis honoribus suffragator & testis; ille in inchoandis deductor & comes; ille in gerendis consiliator & rector; ille denique in omnibus officiis nostris, quanquam & imbecillus & senior, quasi juvenis & validus conspiciebatur. Quantum ille famæ meæ domi, quantum in publico, quantum etiam apud principem adstruxit? Nam quum forte de bonis juvenibus apud Nervam imperatorem sermo incidisset, & plerique me laudibus ferrent, paulisper se intra silentium tenuit, quod illi plurimum autoritatis addebat; deinde gravitate, quam noras, Necesse est, inquit patrius laudem Secundum, quia nihil nisi ex consilio meo facit. Quia voce tribuit mihi, quantum petere voto immodicum erat nihil me facere non sapientissime, quum omnia ex consilio sapientissimi viri facerem. Quinetiam moriens, filia suæ, (ut ipsa solet prædicare) Multos quidem amicos, inquit, tibi in longiore vita paravi, præcipuos tamen, Secundum & Cornutum. Quod dum recordor intelligo mihi laborandum, ne qua parte videar hanc de me fiduciam providentissimi viri (17) destituisse. Quare ego vero Corellia adero promptissime; nec subire offensas recusabo: quanquam non solum veniam

me, verum etiam laudem apud istum ipsum, à quo, ut ais, nova lis fortasse ut foeminae intenditur, arbitror consequenturum, si hæc eadem in actione, latius scilicet & uberius quam epistolarum angustia finunt, contingerit mihi vel in excusationem, vel etiam in commendationem meam dicere. Vale.

XVIII. C. PLINIUS ANTONINO
S U O S.

Quemadmodum magis approbare tibi possum, quantopere mirer epigrammata tua Græca, quam quod quædam æmulari Latine & exprimere tenui? In deterius tamen accidit hoc primum imbecillitate ingenii mei, deinde inopia, vel potius ut Lucretius ait, hac egestate patrii sermonis. Quod si hæc, quæ sunt Latina, & mea habere tibi aliquid venustatis videbuntur, quantum putas inesse eis gratia, quæ & à te; & Græce, proferuntur. Vale.

XIX. C. PLINIUS HISPULLÆ
S U Æ S.

Cum sis pietatis exemplum, fratremque optimum, & amantissimum tui, pari charitate dilexeris, filiamque ejus ut tuam diligas, nec tantum amicae ejus, verum etiam patris amissi affectum representantes, non dubito, maximo tibi gaudio fore quum cognoveris, dignam patre, dignam te, dignum avo evadere. Summum est acumen, summa frugalitas: amat me, quod castitatis indicium est. Accedit his studium literarum quod ex mei charitate concepit. Meos libellos habet, lectitat, ediscit etiam. Quia illa sollicitudine, quum videor acturus, quanto, quum egi, gaudio afficitur? Disponit qui nuncient sibi, quem assensum, quos clamores

clamores excitarem, quem eventum iudicii tulerim. Eadem, si quando recito, in proximo discerere velo, seder, laudesque nostras avidissimis auribus excipit. Versus quidem meos cantat formaque cithara, non artifice aliquod docente, sed amore, qui magister est optimus. His ex causis in spem certissimam adducor, perpetuam nobis maioremque indies futuram esse concordiam. Non enim ætatem meam, aut corpus, quæ paulatim occidunt ac senescunt, sed gloriam diligit. Nec aliud decet tuis manibus educatam, tuis præceptis institutam: quæ nihil in contubernio tuo viderit, nisi sanctum honestumque: quæ denique amare me ex tua prædicatione consueverit. Nam quum matrem meam parentis loco venerareris, meque à pueritia statim formares, laudare, ralemque, qualis nunc uxori meæ videor, ominari solebas. Certatim ergo tibi gratias agimus: ego, quod illam mihi: illa, quod me sibi dederis, quasi invicem (18.) delegeris. Vale.

XX. C. PLINIUS MAXIMO
SVO S.

Quid senserim de singulis libris tuis, notum tibi ut quemque perlegeram feci. Accipe nunc quid de universis generaliter iudicem. Est opus pulchrum, validum, acre, sublime, varium, elegans, purum, figuratum, spatiosum etiam, & cum magna tua laude diffusum. In quo tu ingenii simul dolorisque velis latissime vectus es, & horum utrumque invicem adiumento fuit. Nam dolori sublimitatem & magnificentiam, ingenium; ingenio vim & amaritudinem dolor addidit. Vale.

XXI.

XXI. C. PLINIUS VELIO
CEREALI SUO S.

TRistem & acebum casum Helvidiarum sororum ! utraque à partu utraque filiam enixa decessit. Afficior dolore, nec ramen supra modum doleo. Ita mihi luctuosum videtur, quod puellas honestissimas in flore primo, fecunditas abstulit. Angor infantium sorte, quæ sunt parentibus statim, & dum nascuntur, orbatæ. Angor optimorum maritorum, angor etiam meo nomine. Nam patrem illarum defunctum quoque perseverantissime diligo, ut actione mea, librisque testatum est: cui nunc unus ex tribus liberis superest, domumque pluribus adminiculis paulo ante fundatam desolatus fulcit ac sustinet. Magno ramen fomento dolor meus acquiescet, si hunc saltem sortem & incolumem, paremque illi patri, illi avo fortuna servaverit. Cujus ego pro salute, pro moribus, hoc sum magis anxius, quod unicus, factus est. Nosti in amore molitiem animi mei, nosti merus. Quod minus te mirari oportebit, quod plurimum timeam de quo plurimum spero. Vale.

XXII. C. PLINIUS SEMPRONIO
RUF0 SUO S.

Intersui Principis optimi cognitioni, in consilium assumptus. Gymnicus agon apud Viennenses, ex cujusdam testamento, celebrabatur. Hunc Trebonius Rufinus, vir egregius nobisque amicus in duumviratu suo rollendum abolendumque curavit. Negabatur ex autoritate publica fecisse. Egit ipse causam non minus feliciter quam discrete. Commendabat actionem, quod tanquam homo Romanus & bonus civis in negotio suo mature & graviter loquebatur. Quum sententiæ ro-

garentur, dixit Junius Mauricus (quo viro nihil firmitus nihil verius) non esse restituendum Viennensibus agona: adjecit, Vellem etiam Romæ tolli posset. Constanter inquis & fortiter. Quidni? Sed hoc Maurico novum non est. Idem apud Nervam imperatorem non minus fortiter. Cœnabat Nerva cum paucis. Veiento proximus, atque etiam in sinu recumbebat. Dixi omnia, quum hominem nominavi. Incidit sermo de Carullo Messalino, qui, luminibus orbatus, ingenio sævo mala cæcitaris adhiberat. Non verebatur, non erubescere, non miserebatur. Sæpius à Domitiano non secus ac tela, quæ & ipsa cæca & improvida feruntur, in optimum quemque contorquebatur. De ejus nequitia sanguinariisque sententiis in commune omnes super cœnam loquebantur tum ipse Imperator, Quid putamus passurum fuisse, si viveret? Et Mauricus, Nobiscum cœnaret. Longius abii, libens tamen. Placuit agona tolli, qui mores Viennensium infecerat, ut nosster hic omnium. Nam Viennensium vitia intra ipsos resident, nostra late vagantur. Ut qui in corporibus, sic in imperio, gravissimus est morbus qui à capite diffunditur. Vale.

XXIII. C. PLINIVS POMPONIO
BASSO SVO S.

MAgnam cepi voluptatem quum ex communibus amicis cognovi, te, ut sapientia tua dignum est disponere Otium & ferre, habitare amcenissime, & nunc terra nunc mari corpus agitare; multum disputare, multum audire, multum lectitare; quumque plurimum scias, quotidie ramen aliquid addiscere. Ita senescere oportet virum qui magistratus amplissimos gesserit, exercitus rexerit, totumque se repub, quamdiu decebat, obrulerit, Nam & prima vitæ tempora & media patriæ,

patriæ, extrema nobis impertire debemus, ut ipsæ leges monent, quæ maiorem annis LX otio reddunt. Quando mihi licebit? Quando per ætatem honestum erit imitari istud pulcherrimæ quietis exemplum? Quando secessus mei non desidiæ nomen, sed tranquillitatis accipient? Vale.

XXIV. PLINIVS VALENTI
SVO S.

Proxime cum apud centumviros in quadruplici iudicio dixissem, (19) subiit recordatio, egisse me juvenem æquæ in quadruplici iudicio, Processit animus, ut solet, longius: cæpi reputare quos in hoc iudicio, quos in illo socios laboris habuissem. Solus eram qui in utroque dixissem: tantas conversiones aut fragilitas mortalitatis, aut fortunæ mobilitas facit. Quidam ex iis, qui tunc egerant decesserunt, exulant alii; huic ætas & valetudo silentium suavit; hic sponte beatissimo otio fruitur; alius exercitum regit; illum civilibus officiis principis amicitia exemit. Circa nos ipsos quam multa mutata sunt? Studiis processimus: studiis periclitati sumus: rursusque processimus. Profuerunt nobis bonorum amicitia, bonorum obferunt, iterumque possunt. Si computes annos, exiguum tempus: si vices rerum, ævum putes. Quod potest esse documento, nihil desperare, nulli rei fidere, cum videamus tot varietates tam volubili orbe circumagi. Mihi autem familiare est, omnes cogitationes meas tecum communicare: iisdemque & vel præceptis vel exemplis monere quibus ipse me moneo: quæ ratio hujus epistolæ fuit. Vale.

XXV. C. PLINIUS MESSIO
MAXIMO SUO S.

Scripseram tibi verendum esse ne ex tacitis suffragiis vitium aliquod existeret: factum est proximis comitiis, in quibusdam tabellis multa jocularia, atque etiam sœda dictu: in una vero pro candidatorum nominibus, suffragatorum nomina inventa sunt. Excanduit senatus, magnoque clamore ei qui scripsisset, iratum principem est comprecatus: ille tamen sefellit, & latuit, fortasse etiam inter indignantes fuit. Quid hunc putamus domi facere, qui in tanta re, tam serio tempore, tam scurriliter ludat? qui denique omnino in senatu dicax & urbanus & bellus est? Tantum licentiæ pravis ingeniis, adjicit illa fiducia, Quis enim sciet? Poposcit tabellas, stylum accepit, demisit caput, neminem veretur, se contemnit. Inde ista ludibria, scena & pulpito digna. Quo te veritas? quæ remedia conquiras? ubique vitia remediis fortiora: ἀλλὰ τὰυτὰ ᾧ ὑπὲρ ἡμᾶς ἄλλω μάλιστα cui multum quotidie vigilarum, multum laboris adjicit hæc nostra iners, sed tamen effrenata petulantia. Vale.

XXVI. C. PLINIUS NEPOTI
SVO S.

Petis ut libellos meos, quos studiosissime composuisti, recognoscendos emendandosque curarem: faciem. Quid enim suscipere libentius debeo, te presertim exigente? Nam quum vir gravissimus, doctissimus, disertissimus, super hæc occupantissimus, maximæ provincię præfuturus, tanti putes scripta nostra circumferre tecum, quanto per te mihi providendum est ne hæc per sarcinarum tanquam supervacua offendant? Adnitar ergo primum ut comites illos quam commodissimos habeas

habeas, deinde ut reversus invenias quos istis ad-
dere velis. Neque enim mediocriter me ad nova
opera tu lector hortaris. Vale.

XVII. C. PLINIUS FALCONI
SVO S.

Tertius dies est quod audiavi recitantem Sen-
tium Augurinum cum summa mea volupta-
te, immo etiam admiratione (poëmatia appel-
lat) multa tenuiter, multa sublimiter, multa venu-
ste, multa tenere, multa dulciter, multa cum bile.
aliquot annis puto nihil generis ejusdē absolutius
scriptum, nisi forte me fallit aut amor ejus, aut
quod me ipsum laudibus evexit. Nam lemma si-
bi sumpsit quod ego interdum versibus ludo. At-
que adeo judicii mei te judicem faciam, si mihi
ex hoc ipso lemmate secundus versus occurrerit.
nam cæteros teneo, & jam explicui.

Canto carmina versibus minutis.

His olim quibus & meus Catullus,

Et Calvus, veteresque. Sed quid ad me?

Unus Plinius est mihi, priores

Mavult versiculis, fora relicto.

Et quarit quod amet, putatque amari.

Ille Plinius, illo quid Catones?

I nunc qui sapias, amare noli,

Vides quam acuta omnia, quam apta, quam ex-
pressa? Ad hunc gustum totum librum repromit-
to; quem tibi, ut primum publicaverit, exhibebo.
Interim ama juvenem, & temporibus nostris gra-
tulare pro ingenio tali; quod ille moribus adorna-
vit. Vivit cum Spurinna, vivit cum (20) Anto-
nio: quorum alteri affinis, utrique contubernalis
est. Possis ex hoc facere conjecturam, quam sit
emendatus adolescens, qui à gravissimis senibus sic
amatur. Est enim illud verissimum;

— γνώσκων δὲ

ΤΑΥΤΗΣ ΕΣΤΙΝ ΕΓΩ, ΟΙΣ ΠΟΡ' ἤδεται ξυγών. Vale.

XXVIII. C. PLINIUS SEVERO
S U O S.

HErennius Severus, vir doctissimus, magni aestimat in bibliotheca sua ponere imagines municipum tuorum, Cornelii Nepotis & Titi Cassi: petitque, si sunt istic, ut esse credibile est, exscribendas pingendasque delegem. Quam curam tibi potissimum injungo: primum, quia desideriiis meis amicissime obsequeris: deinde, quia tibi studiorum summa reverentia, summus amor studiosorum: postremo, quod patriam tuam, omnesque qui nomen ejus auxerunt, ut patriam ipsam, veneraris & diligis. Peto autem ut pictorem quam diligentissimum assumas. Nam quum est arduum similitudinem effingere ex vero, tum longe difficillima est imitationis imitatio. A qua rogo ut artificem, quem elegeris, ne in melius quidem, sinas aberrare. Vale.

XXIX. C. PLINIUS ROMANO
S U O S.

Eia tu, quum proxime res agentur, quoquo modo ad judicandum veni. Nihil est quod in dextram aurem fiducia mei dormias: non impune cessatur. Ecce, Licinius Nepos, praetoracer & fortis vir, multam dixit etiam senatori. Egit ille in Senatu causam suam: egit autem sic, ut deprecaretur. Remissa est multa: sed timuit, sed rogavit, sed opus venia fuit. Dices, Non omnes praetores tam severi. Falleris. Nam vel instituire vel reducere ejusmodi exemplum, non nisi severi: institutum, reductumve exercere, etiam lenissimi possunt. Vale.

XXX. C. PLINIUS LICINIO
SUO S.

A Truli tibi ex patria mea pro munusculo
 quæstionem, altissima ista eruditione dignis-
 simam. Fons oritur in monte, per saxa de-
 currit, excipitur cœnatiuncula manu facta: ibi pau-
 lulum retentus in Larium lacum decedit. Hujus
 mira natura: ter in die, statis auctibus ac diminu-
 tionibus, crescit decrescitque. Cernitur id palam,
 & cum summa voluptate deprehenditur. Juxta re-
 cumbis & vesceris: atque etiam ex ipso fonte
 (nam est frigidissimus) potas: interim ille cer-
 tis dimensisque momentis vel subtrahitur vel ias-
 surgit. Annulum, seu quid aliud, ponis in sicco,
 alluitur sensim, ac novissime operitur: detegitur
 rursus, paulatimque deseritur: si diutius observes,
 utrumque iterum ac tertio videas. Spiritusque
 aliquis occultior os fontis & fauces modo laxat,
 modo includit, prout in latus (21) occurrit, aut
 decessit expulsus. Quod in ampullis cæterisque ge-
 neris ejusdem videmus accidere, quibus non
 hians, nec statim patens, exitus. Nam illa quo-
 que, quanquam prona & vergentia, per quasdam
 oblectantis animæ moras crebris quasi singulti-
 bus sistunt quod effundunt. An quæ Oceano na-
 tura, fonti quoque? quaque ille ratione aut im-
 pellitur aut resorbetur, hac modicus hic humor
 vicibus alternis suppressitur vel egeritur? An ut
 flumina, quæ in mare deferuntur, adversantibus
 ventis, obvioque æstui retorquentur, ita est aliquid,
 quod hujus fontis excursus per momenta reper-
 eutiat? An latentibus venis certa mensura, quæ
 dum colligit quod exhauscerat, minor rivus est &
 pigrior: quum collegit, agilior majorque profer-
 tur? An nescio quod libramentum abditum &
 cæcum, quod quæ in exinanitum est, suscitatur &
 elicit

elicit fontem : quum repletum , moratur & strangulat ? Scrutare tu causas (potes enim) quæ tantum miraculum efficiunt. Mihi abunde est , si satis expressi quod efficitur. Vale.

LIBER V.

I. C. PLINIUS SEVERO
SVO S.

LE G A T U M mihi obvenit modicum ; sed amplissimo gratius. Cur amplissimo gratius ? Pomponia Gratilla ex hæredato filio Astuduo Curiano , hæredem reliquerat me : dederat cohæredes Sertorium Severum , prætorium virum , aliosque equites Romanos splendidos. Curianus filius orabat ; ut sibi donarem portionem meam ; seque præiudicio juvarem : eandem tacita conventionem salvam mihi pollicebatur. Respondebam ; non convenire moribus meis aliud palam , aliud agere secreto. Præterea , Non esse satis honestum dare & locupleti & orbo : in summa , non profuturum ei , si donassem : profuturum , si cessissem : esse autem me paratum cedere , si inique ex hæredatum mihi liqueret. Ad hoc ille ; Rogo cognoscas. Cunctatus paulum , Faciam , inquam : neque enim video cur ipse me minorem putem quam tibi videor. Sed jam nunc memento , non defuturam mihi constantiam , si ita fides duxerit secundum matrem tuam pronuntiandi. Ut voles , ait : voles enim quod æquissimum. Adhibui in consilium duos , quos tunc civitas nostra spectatissimos habuit , Corellium & Frontinum : His circumdatus , in cubiculo meo sedi. Dixit Curianus quæ pro se putabat. Respondi paucis ego (neque

que enim aderat alius qui defunctæ pudorem tueretur) deinde secessi, & ex consilii sententia; Videtur, inquam, Curiane, mater tua justas habuisse causas irascendi tibi. Post hoc ille, cum cæteris subscripsit centumvirale judicium, mecum non subscripsit. Appetebat judicii dies: cohæredes mei componere & transigere cupiebant: non diffidentia causæ, sed metu temporum. Verebantur, quod videbant multis accidisse, ne ex centumvirali judicio capitis rei exirent. Et erant quidam in illis, quibus obijci & Gracillæ amicitia & Rustici posset: rogant me, ut cum Curiano loquar. Convenimus in ædem Concordiæ. Ibi ego; Si mater (inquam) te ex parte quarta scripsisset hæredem, num queri posses? Quid si hæredem quidem instituisset ex asse, sed legatis ita exhausisset, ut non amplius apud te quam quarta remaneret? Igitur sufficere tibi debet, si exhæredatus à matre quartam partem ab hæredibus ejus accipias, quam tamen ego augebo. Scis te non subscripsisse mecum, & jam biennium transisse, omniaque me suscepisse, sed ut te cohæredes mei tractabiliorem experiantur: utque tibi nihil abstulerit reverentia mei, offero pro mea parte tantundem. Tuli fructum non conscientia modo, verum etiam samæ. Ille ergo Curianus legatum mihi reliquit: & factum meum, nisi forte blandior mihi, antiquorum notabili honore signavit. Hæc tibi scripsi, quia de omnibus quæ me vel delectant vel angunt, non aliter tecum quam mecum loqui soleo: deinde, quod durum existimabam, te amantissimum mei fraudare voluptate, quam ipse capiebam. Neque enim sum tam sapiens, ut nihil mea intersit, an iis quæ honeste fecisse me credo, testificatio quædam, & quasi præmium accedat: Vale.

II. C. PLINIUS (1) FLACCO
SVO S.

Accepi pulcherrimos turdos, cum quibus parum calculum ponere, nec illis copiis ex Laurentino, nec maris tam turbidis tempestatibus possum. Recipies ergo epistolas steriles, & simpliciter ingratas: ac ne illam quidem solertiam Diomedis in permutando munere imitantes. Sed, quæ facilitas tua, hoc magis dabis veniam, quod se non mereri fatentur.

III. C. PLINIUS ARISTONI
SVO S.

Cum plurima officia tua mihi grata & iuenda sunt, tum vel maxime quod me celandum non putasti, fuisse apud te de versiculis meis multum copiosumque sermonem, cumque diversitate iudiciorum longius processisse: extitisse etiam quosdam qui scripta quidem ipsa non improbarent, me tamen amice simpliciterque reprehenderent, quod hæc scriberem recitaremque. Quibus ego, ut augeam meam culpam; ita respondeo: Facio nonnunquam versiculos, severos parum, facio comœdias, & audio & specto mimos, & lyricos lego, & satyricos intelligo: aliquando præterea rideo, jocos, ludo: utque omnia innoxie remissionis genera breviter amplectar, homo sum. Nec vero moleste fero hanc esse de moribus meis estimationem, ut qui nesciunt talia doctissimos, gravissimos, sanctissimos homines scripturasse, me scribere mirentur. Ab illis autem, quibus notum est quos quantosque autores sequar, facile impetrari posse confido, ut errare me, sed cum illis, finant, quorum non seria modo, verum etiam lusus exprimere, laudabile est. An ego verear (neminem

nem viventium, ne quam in speciem adulationis incidam, nominabo) sed ego verear ne me non satis deceat quod decuit M. Tullium, Cajum Calvum, Asinium Pollionem, Marcum Messalam, Quintum Hortensium, Mr. Brutum, L. Sulfam, Q. Catulum, Quintum Scævolum, Ser. Sulpitium, Varronem, Torquatum (immo Torquatos) C. Memmium, Lentulum, Gætulicum, Annæum Senecam, Lucejum, & proxime Virginium Rufum, &, si non sufficiunt exempla privata, divum Julium, divum Augustum, divum Nervam, T. Cæsarem? Neronem enim transeo, quamvis sciam non corrumpi in deterius quæ aliquando etiam à malis, sed honesta manere quæ sæpius à bonis fiunt. Inter quos vel præcipue numerandus est P. Vergilius, Corn. Nepos, & prius Ennius, Acciusque non quidem hi senatores, sed sanctitas morum non distat ordinibus. Recito tamen, quod illi an fecerint nescio; sed illi iudicio suo poterant esse contenti; mihi modestior conscientia est quam ut satis absolutum putem quod à me proberetur. Itaque has recitandi causas sequor: primum quod ipse qui recitat, aliquanto acrius scriptis suis, auditorum reverentia, intendit: deinde, quod de quibus dubitat, quasi ex consilii sententia statuit. Multa etiam à multis admonetur: &, si non admoneatur, quid quisque sentiat, perspicit ex vultu, oculis, nutu, manuum motu, murmure silentio; quæ satis apertis notis iudicium ab humanitate discernunt. Atque adeo, si cui forte eorum qui interfuerunt, curæ fuerit eadem illa lege, intelligit me quædam aut commutasse, aut præterisse, fortasse etiam ex suo iudicio, quamvis ipse nihil dixerit mihi. Atque hæc ita disputo, quasi populum in auditorium, non in cubiculum amicos advocarim, quos plures habere, multis gloriosum, reprehensioni nemini fuit. Vale.

IV. C. PLINIUS VALERIANO
SUO S.

REs parva, sed initium non parvum. Solers vir prætorius à senatu petiit ut sibi institueretur in agris suis nundinas permetteretur: contraxerunt Vicentinorum legati: adfuit Tuscillus Nominatu: dilata causa est. alio senatu Vicentini sine advocato intraverunt: dixerunt se deceptos. Lapsine verbo, an quia ita sentiebant? Interrogati à Nepote prætore quem docuissent, responderunt, Quem prius. Interrogati an tunc gratis adfuisset: responderunt, Sex millibus nummum. an rursus aliquid dedissent: dixerunt, Mille denarios. Nepos postulavit ut Nominatus induceretur. Hactenus illo die. Sed, quantum auguror, longius res procedet. Nam pleraque tacita, tantum ex minimo commota, latissime serpunt. Erexi aures tuas. Quam diu nunc oportet quam blande roges ut reliqua cognoscas, si tamen non ante ob hæc ipsa veneris Romam, spectatorque malueris esse, quam lector. Vale.

V. C. PLINIUS MAXIMO
SUO S.

Nuntiatum mihi est, C. Fannium decessisse, qui nuntius gravi me dolore confudit. Primum, quod amavi hominem elegantem & disertum: deinde, quod iudicio ejus uti solèbam. Erat enim natura acutus, usu exercitatus, varietate Promptissimus. Angit me super ista, casus ipsius. Decessit veteri testamento: omisit quos maxime diligebat: persecutus est quibus offensior erat. Sed hoc utcumque tolerabile: gravius illud, quod pulcherrimum opus imperfectum reliquit. Quavis enim agendis causis distringeretur, scribebat tamen

ta men exitus occisorum aut relegatorum à Nerone: & jam tres libros absolverat, subriles, & diligentes, & Latinos, atque inter sermonem historiamque medios. Ac tanto magis reliquos perficere cupiebat, quanto frequentius hi lectitabantur. Mihi autem videtur acerba semper & immatura mors eorum qui immortale aliquid parant. Nam qui voluptatibus dediti quasi in diem vivunt, vivendi causas quotidie finiunt: qui vero posteros cogitant, & memoriam sui operibus extendunt, his nulla mors non repentina est, ut quæ semper inchoatum aliquid abruptat. Cuius quidem Fannius quod accidit, multo ante præsensit. Visus est sibi per nocturnam quietem jacere in lectulo suo compositus in habitum studentis, habere ante se scrinium (ita solebat) mox imaginatus est venisse Neronem, in toro sedisse: prompsisse primum librum quem de sceleribus ejus ediderat, eumque ad extremum revolvisse; idem in secundo ac tertio fecisse, tunc abiisse. Expavit; & sic interpretatus est, tanquam idem sibi futurus esset scribendi finis, qui fuisset illi legendi: & fuit idem. Quod me recordantem miseratio subit, quantum vigiliarum, quantum laboris exhausserit frustra. Occursant animo mea mortalitas, mea scripta. Nec dubito te quoque eadem cogitatione terreri pro istis quæ inter manus habes. Proinde, dum superpetit vita, enitamur ut mors quam paucissima quæ abolere possit, inveniat. Vale.

VI. C. PLINIUS APOLLINARI SVO S.

A Mavi curam & sollicitudinem tuam, quod quum audisses me æstate Tuscos meos petiturum, ne facere suavis, dum putas insalubres. Est sane gravis & pestilens ora Tuscorum, quæ per litus extenditur. Sed hi procul à mari recesserunt:

runt : quinetiam Apennino, saluberrimo montium, subjacent. Atque adeo, ut omnem pro me metum ponas, accipe temperiem cœli, regionis situm, villæ amœnitatem : quæ & tibi auditu & mihi relatu jucunda erunt. Cœlum est hyeme frigidum & gelidum, Myrtos, oleas, quæque alia assiduo tepore lætatur, aspernatur ac respuit : laurum tamen patitur, atque etiam viridissimam, profert interdum ; sed non sæpius quam sub urbe nostra, necat. Æstatis mira clementia. Semper, ac spiritu aliquo, movetur ; frequentius tamen auras quam ventos habet. Hinc senes multos videas, avos proavosque jam juvenum ; audias fabulas veteres, sermonesque majorum : quumque veneris illo, pures alio te sæculo natum. Regionis forma pulcherrima : imaginare amphitheatrum aliquod immensum, & quale sola rerum natura possit effingere. Lara & diffusa planities montibus cingitur ; montes summa sui parte procera nemora & antiqua habent. Frequens ibi & varia venatio : inde cæduæ sylvæ cum ipso monte descendunt, has inter pingues terrenique colles (neque enim facile usquam saxum, etiam si quærat, occurrit :) planissimis campis fertilitate non cedunt, opimamque messem serius tantum, sed non minus percoquunt. Sub his per latus omne vineæ porriguntur, unamque faciem longe lateque contexunt ; quarum à fine imoque, quasi margine, arbusta nascuntur ; prata inde, campique. Campi, quos non nisi ingentes boves & fortissima aratra perfringunt. Tantis glebis tenacissimum solum, quum primum profecatur, assurgit, ut novo demum sulco perdometur. Prata florida & gemmea, trifolium, aliasque herbas, teneras semper & molles, quasi novas, alunt. Cuncta enim perennibus rivis nutriuntur : sed ubi aquæ plurimum, palus nulla ; quia devexa terra quicquid liquoris accepit, nec absorbit, effundit in Tiberim. Medios ille agros secatur ; na-
vium

vium patientis, omnesque fruges devehit in urbem, hyeme duntaxat & vere; æstate summittitur, immensisque fluminis nomen arenti advelo deserit, autumnus refumit. Magnam capies voluptatem, si hunc regionis situm ex monte prospexeris. Neque enim terras tibi, sed formam aliquam, ad eximiam pulchritudinem pictam, videberis cernere. Ea varietate, ea descriptione, quocunque inciderint oculi, reficiuntur. Villa in colle imo sita prospicit quasi ex summo, ita leviter & sensim cli-vo fallente confurgit, ut quum ascendere te non pures, sentias ascendisse. A tergo Apenninum, sed longius habet. Accipit ab hoc auras quamlibet sereno & placido die, non tamen aeres & immodicas, sed spatio ipso lassas & infractas. Magna sui parte meridiem spectat, æstivumque solem ab hora sexta, hybernus, aliquanto maturius, quasi invitat in porticum latam, & pro modo longam. Multa in hac membra; atrium etiam ex more veterum. Ante porticum xystus concisus in plurimas species, distinctusque buxo; demissus inde pronusque pulvinus, cui bestiarum effigies invicem adversas buxus inscripsit. Acanthus in plano mollis, &, pene dixerim, liquidus. Ambit hunc -ambulatio pressis varieque tonsis viridibus inclusa: ab his gestatio in modum circi, quæ buxum multiformem, humilesque & retonsas manu arbusculas circumit. Omnia maceria muniuntur: hanc gradata buxus aperit & subtrahit. Pratum inde non minus natura, quam superiora illa arte, visendum: campi deinde porro, multaque alia prata & arbuta. A capite porticus triclinium excurrit, valvis xystum desinentem, & protinus pratum, multumque ruris, videt fenestris. Hac latus xysti, & quod profilit villæ, ac adjacentis hippodromi nemus comasque prospectat. Contra mediam fere porticum diæta paulum recedit; cingit areolam, quæ quatuor platanis inumbratur. Inter has mar-
moreo

moreo labro aqua exundat, circumjectasque platanos, & subjecta platanis gramina, leni aspergine fovet. Est in hac diæta dormitorium cubiculum, quod diem, clamorem sonumque excludit: junctaque ei quotidiana amiporumque cœnatio. Areolam illam porticus alia, eademque omnia quæ porticus, aspicit. Est & aliud cubiculum à proxima platano, viride & umbrosum, marmore (2) exsculptum podio tenuis: nec cedit gratiæ marmoris, ramos, insidentesque ramis aves imitata pictura, cui subest fonticulus. In hoc fonte crater, circa stipunculi plures miscent jucundissimum murmur. In cornu porticus amplissimum cubiculum à triclinio occurrit; aliis fenestris xystum, aliis despicit pratum. Sed ante piscina, quæ fenestris servit ac subjacet, strepitu visuque jucunda. Nam ex edito defiliens aqua, suscepta marmore, albescit. Idem cubiculum hyeme tepidissimum, quia plurimo sole perfunditur. Cohæret hypocauston, &, si dies nubilus, immisso vapore, solis vicem supplet. Inde apodyterium balinei laxum & hilare excipit cella frigidaria; in qua baptisterium amplum atque opacum. Si natare latius aut tepidius velis, in area piscina est, in proximo puteus, ex quo possis rursus (3) astringi si pœniteat teporis. Frigidariæ cellæ connectitur media, cui sol benignissime præsto est; caldariæ magis: prominet enim. In hac tres descensiones: duæ in sole, tertia à sole longius, à luce non longius. Apodyterio (4) superpositum est sphæristerium, quod plura genera exercitationis, pluresque circulos capit. Nec procul à balineo scalæ, quæ in cryptoporticum ferunt, prius ad diætas tres. harum alia areolæ illi, in qua platani quatuor, alia prato, alia vineis imminet diversis, diversasque cœli partes, ac prospectus, habet. In summa cryptoporticu cubiculum, ex ipsa cryptoporticu excisum, quod hippodromum, vineas, montes, intuetur. Jungitur cubiculum obvium soli,

solī, maxime hyberno. Hinc oritur diæta, quæ villæ hippodromum adnectit. Hæc facies, hic visus à fronte. A latere æstivo cryptoporticus in edito posita; quæ non aspicere vineas, sed tangere videtur. In media triclinium saluberrimum afflatum ex Appenninis vallibus recipit: post latissimis fenestris vineas, valvis æque vineas, sed per cryptoporticum quasi, admittit. A latere triclinii, quod fenestris caret, scalæ convivio utilia secretiore (5) ambitu suggerunt. In fine cubiculum, cui non minus jucundum prospectum cryptoporicus ipsa quam vineæ præbent. Subest cryptoporticus, subterraneæ similis; æstate inclusio frigore riger, contentaque aëre suo nec desiderat auras nec admittit. Post utramque cryptoporticum; unde triclinium desinit, incipit porticus; ante medium diem, hyberna; inclinato die, æstiva. Hæc adeuntur diætae duæ, quarum in altera cubacula quatuor, altera tria, ut circuit sol, aut sole utuntur, aut umbra. Hanc dispositionem amœnitatemque tectorum longe lateque præcedit hippodromus: medius patescit, statimque intrantium oculis totus offertur; platanis circuitur. Illæ hedera vestiuntur, utque summæ suis, ita imæ alienis frondibus virent. Hedera truncum & ramos pererrat, vicinasque platanos transitu suo copulat; has buxus interjacet. Exteriores buxos circumvenit laurus, umbræque platanorum suam confert. Rectus hic hippodromi limes in extrema parte hemicyclo frangitur, mutatque faciem: cupressis ambitur & tegitur, densiore umbrâ opacior nigriorque; interioribus circulis (sunt enim plures) purissimum diem recipit. Inde etiam rosas effert, umbrarumque frigus non ingrato sole distinguit. Finito vario illo multiplicique curvamine, recto limini redditur, nec huic uni. Nam viæ plures, intercedentibus buxis, dividuntur. Alibi prætulom, alibi ipsa buxus intervenit in formas mille de-

scripta, literis interdum, quæ modo nomen domini dicunt, modo artificis: alternis (6) metulæ surgunt, alternis inserta sunt poma: & in opere urbanissimo subita velut illati ruris imitatio medium in spatium brevioribus utrinque platanis adornatur. Post has acanthus hinc inde lubricus & flexuosus, deinde plures figuræ, pluraque nomina. In capite stibadium candido marmore, vite protegitur. Vitem quatuor columellæ Carystiæ subeunt. E stibadio aqua, velut expressa cubantium pondere, sipunculis effluit; cavato lapide suscipitur, gracili marmore continetur, atque ita occulte temperatur, ut impleat, nec redundet. Gustatorium, graviorque cœnatio, margini imponitur; levior navicularum & avium figuris innatans circuit. Contra fons egerit aquam & recipit: nam expulsa in altum in se cadit, junctisque hiatibus & absorbetur & tollitur. E regione stibadii adversum cubiculum tantum stibadio reddit ornatus, quantum accipit ab illo. A marmore splendet, valvis in viridia prominet [& (7) textit:] Dehinc alia viridia superioribus inferioribusque fenestris suspicit despicitque. Mox diætula refugit quasi in cubiculum idem atque aliud. Lectus hic, & undique fenestræ, & tamen lumen obscurum umbra prementem. Nam latissima vitis per omne tectum in culmen nititur & ascendit. Non secus ibi, quam in nemore, iaceas: imbrem tantum, tanquam in nemore, non sentias. Hic quoque fons nascitur, simulque subducitur. Sunt locis pluribus disposita sedilia è marmore, quæ ambulatione fessos, ut cubiculum ipsum, juvant. Fonticuli sedilibus adjacent; per totum hippodromum inductis fistulis strepunt rivuli, & quæ manus duxit, sequuntur. His nunc illa viridia, nunc hæc. interdum simul omnia, (8) juvantur. Vitassem jamdudum, ne viderer argutior, nisi proposuissem omnes angulos tecum epistola circumire. Neque enim verebar, ne laboriosum esset legenti

lenti tibi, quod visenti non fuisset; præsertim quum interquiescere, si liberet, depositaque epistola, quasi relidere, sapius posses. Præterea indulgi amanti meo. Amo enim quæ maxima ex parte ipse inchoavi, aut inchoata percolui. In summa (cur enim non aperiâ tibi vel iudicium meum vel errorem?) primum ego officium scriptoris existimo, ut titulum suum legat, atque identidem interroget se, quid cœperit scribere; sciatque, si materiæ immoratur, non esse longum; longissimum, si aliquid accersit atque attrahit. Vides quot versibus Homerus, quot Vergilius arma, hic Æneæ, Achilles ille, describat: Brevis tamen uterque est, quia facit quod instituit. Vides ut Aratus minutissima etiam sidera confectetur & colligat, modum tamen servat. Non enim excursus hic ejus, sed opus ipsum est. Similiter nos, ut parva magnis conferamus, quum totam villam oculis tuis subicere conamur, si nihil inductum, & quasi devium, loquimur, non epistola, quæ describit, sed villa, quæ describitur, magna est. Verum illuc, unde cœpi; ne secundum legem meam jure reprehendar, si longior fuero in hoc quod excessi. Habes causas; cur ego Tuscos meos Tusculanis, Tyburtinis Prænestinisque meis præponam. Nam super illa quæ retuli, altius ibi otium & pinguius, eoque securius, nulla necessitas togæ, nemo accersitor ex proximo. Placida omnia & quiescentia, quod ipsum salubritate regionis, ut purius cœlum, ut aër liquidior accidit. Ibi animo, ibi corpore, maxime valeo. Nam studiis animum, venatu corpus exerceo. Mei quoque nusquam salubrius degunt; usque adhuc certe neminem ex iis quos eduxeram mecum (venia sit dicto) ibi amisi. Dii modo in posterum hoc mihi gaudium, hanc gloriam loco servent. Vale.

VII. C. PLINIUS CALVISIO
SVO S.

NEc hæredem institui, nec præcipere posse Rempub. constat: Saturninus autem, qui nos reliquit hæredes, quadrantem Reip. nostræ, deinde pro quadrante præceptionem quadringentorum millium dedit. Hoc, si jus aspicias, irritum; si defuncti voluntatem, ratum & firmum est. Mihi autem defuncti voluntas (vereor quam in partem jurisconsulti quod sum dicturus accipiant) antiquior jure est; utique in eo quod ad communem patriam voluit pervenire. An cui de meo sestertiū (9) undecies contuli, huic quadringentorum millium paulo amplius tertiam partem ex adventitio denegem? Scio te quoque à judicio meo non abhorrere, cum eandem Rempub. ut civis optimus diligas. Velim ergo quum proxime decurationes contrahantur; quid sit juris indices; parce tamen & modeste deinde subjungas, nos quadringenta millia offerre; sicut præceperit Saturninus. Illius hoc munus, illius liberalitas: nostrum tantum obsequium vocetur. Hæc ego scribere publice superfedi: primum, quod memineram pro necessitudine amicitiae nostræ, pro facultate prudentiæ tuæ, & debere te & posse perinde meis ac tuis partibus fungi: deinde, quia verebar ne modum, quem tibi in sermone custodire facile est, tenuisse in epistola non viderer. Nam sermonem vultus, gestus, vox ipsa moderatur; epistola, omnibus commendationibus destituta, malignitati interpretantium exponitur. Vale.

VIII. C. PLINIUS (10) CAPITONI
SVO S.

Suades ut historiam scribam, & suades non solus: multi hoc me sæpe monuerunt & ego volo, non quia commode facturum esse confido

fido (id enim temere credas, nisi expertus) sed quia mihi pulchrum in primis videtur, non pati occidere, quibus æternitas debeat, aliorumque famam cum sua extendere. Me autem nihil æque ac diuturnitatis amor & cupido sollicitat: res homine dignissima, præsertim qui nullius sibi conscius culpæ, posteritatis memoriam non reformidet. Itaque diebus ac noctibus cogito si quæ me quoque possim tollere humo. (Id enim voto meo sufficit: illud supra votum) *visitorque virum volitare per ora, Quamquam* ò. Sed hoc satis est, quod prope sola historia polliceri videtur. Orationi enim & carmini est parva gratia, nisi eloquentia sit summa: historia quoque modo scripta delectat. Sunt enim homines natura curiosi, & qualibet nuda rerum cognitione capiuntur, ut qui sermunculis etiam fabellisque ducantur: me vero ad hoc studium impellit domesticum quoque exemplum. Avunculus meus, idemque per adoptionem pater, historias, & quidem religiosissime, scripsit. Invenio autem apud sapientes, honestissimum esse majorum vestigia sequi. si modo recto itinere præcesserint. Cur ergo cunctor? Egi magnas & graves causas. Has (etiamsi mihi tenuis ex eis spes) destino retractare, ne tantus ille labor meus, ni hoc quod reliquum est studii addidero, mecum pariter intercidat. Nam si rationem posteritatis habeas, quicquid non est peractum, pro non inchoato est. Dices, Potes simul & rescribere actiones, & componere historiam. Utinam! sed utrumque tam magnum est, ut abunde sit alterum efficere. Undevicesimo ætatis anno dicere in foro cœpi, & nunc demum quid præstare debeat orator, adhuc tamen per caliginem video. Quid si huic oneri novum accesserit? Habet quidem oratio & historia multa communia, sed plura diversa in his ipsis quæ communia videntur. Narrat sane ipsa; narrat hæc sed aliter. Huic plera-

que humilia & sordida, & ex medio petita; illi omnia recondita, splendida, excelsa conveniunt. Hanc sapius ossa, muscoli, nervi; illam tori quidam & quasi iuba decent. Hæc vel maxime vi, amaritudine, instantia; illa tractu & suavitate, atque etiam dulcedine, placet. Postremo alia verba, alius sonus, alia constructio. Nam plurimum refert, ut Thucydides ait, *κτῆμα* sit, au *ἀγώνισμα*: quorum alterum oratio, alterum historia est. His ex causis non adducor, ut duo dissimilia, & hoc ipso diversa quod maxima, confundam misceamque, ne tantum quasi colluvione turbatus ibi faciam quod hinc debeo. Ideoque interim veniam, ne à forensibus verbis recedam, advocandi peto. Tu tamen jam nunc cogita quæ potissimum tempora aggrediamur. vetera & scripta aliis? parata inquisitio, sed onerosa collatio; intacta & nova? graves offensæ, levis gratia. Nam (11) præter id quod in tantis vitiis hominum plura culpanda sunt quam laudanda: tum si laudaveris, parcus: si culpaveris, nimius fuisse dicaris: quamvis illud plenissime, hoc restrictissime feceris. Sed hæc me non retardant: est enim mihi pro fide satis animi. Illud peto præstruas ad quod hortaris, eligasque materiam, ne mihi, jam scribere parato, alia rursus constitutionis & moræ justa ratio nascatur, Vale.

IX. C. PLINIUS SATURNINO
SUO S.

Varie me affecerunt literæ tuæ: nam partim læta, partim tristia continebant. Læta, quod te in urbe teneri nuntiabant. Nollem, inquis: sed ego volo, propterea quod recitaturum statim ut ego venissem pollicebantur. Ago gratias quod expector. Triste illud, quod Julius Valens graviter jacet: quanquam ne hoc quidem triste, si illius utilitatibus æstimetur, cujus interest quam
matu-

maturissime inexplicabili morbo liberari. Illud plane non triste solum, verum etiam luctuosum, quod Julius Avitus decessit, dum ex quæstura redit. Decessit autem in navi, procul à fratre amantissimo, procul à matre, à sororibus. Nihil ista ad mortuum pertinent; sed pertinuerunt quum moreretur; pertinent ad hos qui supersunt. Jam quidem in flore primo tantæ indolis juvenis extinctus est, summa consequuturus, si virtutes ejus maturuissent. Quo ille studiorum amore flagrabat? quantum legit? quantum etiam scripsit? quæ nunc omnia cum ipso sine fructu posteritatis abierunt. Sed quid ego indulgeo dolori? cui si scænos remittas, nulla materia non maxima est. Finem epistolæ faciam, ut facere possim etiam lacrymis, quas epistola expressit. Vale.

X. C. PLINIUS ANTONINO
S U O S.

Cum versus tuos æmulor, tum maxime quam sint boni experior. Ut enim pictores pulchram absolutamque faciem raro, nisi in pectus, effingunt; ita ego ab hoc archetypo labor & decido. Quo magis hortor, ut quamplurima proferas, quæ imitari omnes concupiscant, nemo, aut paucissimi, possint. Vale.

XI. C. PLINIUS TRANQUILLO
S U O S.

Libera tandem hendecasyllaborum meorum fidem, qui scripta tua communibus amicis sponponderunt. Appellantur quotidie & flagitantur ac jam periculum est, ne cogantur ad exhibendum formulam accipere. Sum & ipse in edendo hæsitator, tu morâ tamen meam quoque cunctationem tarditatemque vicisti. Proinde aut

rumpe jam moras , aut cave ne eosdem illos libellos , quos tibi hendecasyllabi nostri blanditiis elicere non possunt,convitio scazontes extorqueant. Perfectum opus absolutumque est, nec jam splendet limâ , sed atteritur. Parere me videre titulum tuum ; patere audire,describi, legi, vñire volumina Tranquilli mei. Equum est nos in amore tam mutuo eandem percipere ex te voluptatem, qua tu perfrueris ex nobis. Vale.

XII. C. PLINIUS FABATO
PRO SOCERO SUO S.

A Ccepi literas tuas , ex quibus cognovispeciosissimam te porticum sub tuo filii que tui nomine dedicasse ; sequenti die in portarum ornatum pecuniam promississe , ut initium novæ liberalitatis esset consummatio prioris. Gaudeo primum tuâ gloriâ,cujus ad me pars aliqua pro necessitudine nostra redundat : deinde, quod memoriam soceri mei pulcherrimis operibus video proferri : postremo,quod patria nostra florescit; quam mihi à quocunque excoli jucundum, à te vero latissimum est. Quod superest, Deos precor , ut animum istum tibi , animo isti tempus quam longissimum , tribuant. Nam liquet mihi futurum , ut peracto quod proxime promissisti , inchoes aliud. Nescit enim semel incitata liberalitas stare, cuius pulchritudinem usus ipse commendat. Vale.

XIII. C. PLINIUS SCAURO
SUO S.

R Ecitaturus oratiunculam , quam publicare cogito,advocavi aliquos,ut vererer: paucos, ut verum audirem. Nam mihi duplex ratio recitandi: una,ut sollicitudine (12) incendar; altera, ut admoneat, si quid forte me, ut meum, fallat. Tuli quod

quod petebam : inveni qui mihi copiam consilii sui facerent. Ipse præterea quadam emendanda annotavi. Emendavi librum quem misi tibi. Materiam ex titulo cognosces, cætera liber explicabit : quem jam nunc oportet (13) ibi consuescere, ut sine præfatione intelligatur. Tu velim quid de universo, quid de partibus, sentias, scribas mihi. Ero enim vel cautior in continendo, vel constantior in e-dendo, si huc vel illuc autoritas tua accesserit. Vale.

XIV. C. PLINIUS VALERIANO
SUO S.

ET tu rogas, & ego promisi, si rogasses, scriptu-
rum me tibi, quem habuisset eventum postur-
latio Nepotis circa Tusculum Nominatum. In-
ductus est Nominatus; egit ipse pro se, nullo accu-
sante. Erenim legati Vicentinorum non modo
non presserunt eum, verum etiam sublevaverunt.
Summa defensionis, non fidem sibi in advocatio-
ne, sed constantiam defuisse; descendisse ut actu-
rum, atque etiam in curia visum; deinde sermo-
nibus amicorum perterritum recessisse; monitum
enim, ne desiderio senatoris, non jam quasi de
nundinis, sed quasi de gratia, fama, dignitate cer-
tantis, tam pertinaciter, præsertim in Senatu, repu-
gnaret: alioqui maiorem invidiam quam proxime
passurus. Erat sane verum; ramen à paucis
acclamatum est. Inde subjunxit preces mulcum-
que lacrymarum: quin etiam tota actione, homo
in dicendo exercitatus, operam dedit, ut deprecari
magis (id enim & favorabilius & tutius) quam
descendi videretur. Absolutus est sententia desi-
gnati consulis Afranii Dextri, cuius hæc summa:
Melius enim Nominatum fuisse facturum, si cau-
sam Vicentinorum eodem animo quo susceperat
pertulisset: quia ramen in hoc genus culpa non

fraude incidisset, nihilque dignum animadversione admisisse vinceretur, liberandum; ita ut Vicentinis, quod acceperat, redderet. Assenserunt omnes, præter Flavium Aprum. Is interdicendum ei advocationibus in quinquennium censuit: & quamvis neminem autoritate traxisset, constanter in sententia mansit: quin etiam Dextrum, qui primus diversum censuerat, perlata lege de Senatu habendo, jurare coëgit de Repub. esse quod censuisset. Cui, quamquam legitimæ postulationi, à quibusdam reclamatum est. Exprobrare enim consenti ambitionem videbatur. Sed priusquam sententiæ dicerentur, Nigrinus, Tribunus plebis, recitavit libellum disertum & gravem, quo questus est vānīre advocationes, vānīre etiam prævaricationes; in lites coīri: & gloriæ loco poni ex spoliis civium magnos & statos redditus. Recitavit capita legum, admonuit Sc̄torum: in fine dixit, petendum ab optimo principe, ut quia leges, quia Senatusconsulta contemnerentur, ipse tantis vitiis mederetur. Pauci dies, & liber principis severus, & tamen moderatus. Leges ipsum; est in publicis actis. Quam me juvat quod in causis agendis non modo pactione, dono, munere, *9. 1. t.* verum etiam venīis semper abstinui! Oporteret quidem quæ sunt inhonesta, non quasi illicita, sed quasi pudenda, vitare: jucundum tamen si prohiberi publice videas, quod nunquam tibi ipse permisceris. Erit fortasse, immo non dubie, huius, propositi mei & minor laus, & obscurior fama, quum omnes ex necessitate facient, quod ego sponte faciebam. Interim fruor voluptate, quum alii divinum me, alii meis rapinis, meæ avaritiæ occursum per ludum ac jocum distitant. Vale.

XV. C. PLINIUS PONTIO
SUO S.

SEcesseram in municipium, quum mihi nuntiatum est, Cornutum Tertullum accepisse Æmiliz viæ curam. Expressere non possum quanto sim gaudio affectus & ipsius & meo nomine. Ipsius, quod sit licet, sicut est, ab omni ambitione longe remotus, debeat tamen ei iucundus esse honor ultro datus; meo, quod aliquanto magis me delectat mandatum mihi officium. postquam par Cornuto datum video. Neque enim augeri dignitate quam æquari bonis, gratius. Cornuto autem quid melius? quid sanctius? quid in omni genere laudis ad exemplar antiquitatis expressius? Quod mihi cognitum est non famâ, qua alioqui optimâ & meritissimâ fruitur, sed longis magnisque experimentis. Una diligimus, una dileximus omnes fere, quos ætas nostra in utroque sexu æmulandos tulit: quæ societas amicitiarum arctissima nos familiaritate conjunxit. Accessit vinculum necessitudinis publicæ. Idem enim mihi, ut scis, collega, ^{part} quasi voto petitus, in præfectura ærarii fuit: fuit & in consularu. tum ego qui vir, & quantus, esset, altissime inspexi, quum sequeretur ut magistrum, ut parentem vereretur: quod non tam ætatis maturitate, quam viræ, merebatur. His ex causis ut illi, sic mihi gratulor; nec privatim magis quam publice, quod tandem homines non ad pericula, ut prius, verum ad honores virtute perveniunt. In infinitum epistolam extendam, si gaudio meo indulgeam. Prævertor ad ea, quæ me, agentem hinc, nuntius deprehendit. Eram cum profocero meo, ^{part} eram cum amita uxoris, eram cum amicis diu ^{part} consideratis; circumibam agellos; audiebam multum rusticarum querelarum: rationes legebam invictus & cursim (aliis enim chartis, aliis sum literis iniecturus)

tiatus) cœperam etiam itineri me præparare. Nam includor angustiis commeatus, eoque ipso, quod delegatum Cornuto audio officium, mei admo-
neor. Cupio te quoque sub idem tempus Cam-
pania tua remittat, ne quis, quum in urbem redie-
ro contubernio nostro dies pereat. Vale.

XVI. C. PLINIUS MARCELLINO
SVO S.

TRISTISSIMUS hæc tibi scribo. Fundani nostri
filia minor est defuncta: qua puella nihil un-
quam festivius, amabilius, nec modo longiore
vita, sed prope immortalitate, dignius vidi. Non-
dum annos quatuordecim impleverat, & jam illi
(14) anilis prudentia, matronalis gravitas erat: &
tamen suavitas puellaris cum virginali verecundia.
Ut illa patris cervicibus inhærebat? ut nos ami-
cos paternos & amanter & modeste complecte-
batur? ut nutrices, ut pædagogos, ut præceptores,
pro suo quemque officio, diligebat? Quam studio-
se, quam intelligenter, lætabat? Ut parce custo-
direque ludebat? Qua illa temperantia, qua patien-
tia, qua etiam constantia, novissimam valetudi-
nem tulit? Medicis obsequiebatur, sororem, pa-
trem adhortabatur; ipsamque se destitutam cor-
poris sui viribus, vigore animi sustinebat. Duravit
hic illi usque ad extremum, nec aut spatio valetu-
dinis, aut metu mortis infractus est; quo plures
gravioreſque nobis causas relinqueret & desiderii
& doloris. O triste plane acerbumque funus! &
morte ipsa mortis tempus indignius! Jam desti-
nata erat egregio juveni, jam electus nuptiarum
dies, jam nos advocari. Quod gaudium quo mœ-
rore mutatum est? Non possum exprimere verbis,
quantum animo vulnus acceperim quam audiui,
Fun. lanum ipsum (ut multa luctuosa dolor inve-
nit) præcipientem, quod in vestes, margaritas,
gemmas,

gemmas, fuerat erogaturus, hoc in thura & unguenta & odores impenderetur. Est quidem ille eruditus & sapiens, ut qui se ab incunte ætate anterioribus studiis artibusque dediderit: sed nunc omnia quæ audit sæpe, quæ dixit aspernatur; expulsiisque virtutibus aliis, pietatis est totus. Ignoscas, laudabis etiam si cogitaveris quid amiserit. Amisit enim filiam quæ non minus mores ejus quam os vultumque referebat, totumque patrem mira similitudine exscripserat. Proinde si quas ad eum de dolore tam iusto literas mittes, memento adhibere solatium, non quasi castigatorium & nimis forte, sed molle & humanum. Quod ut facilius admittat, multum faciet mediæ temporis spatium. Ut enim crudum adhuc vulnus medentium manus reformidat, deinde patitur, atque ultro requirit; sic recens animi dolor consolationes rejicit ac refugit, mox desiderat, & clementer admotis acquiescit. Vale.

XVII. C. PLINIVS SPVRINNÆ
SVO S.

SCito quantopere bonis artibus faveas, quantum gaudii capias, si nobiles juvenes dignum aliquid majoribus suis faciant: quo festinantius nuntio tibi, fuisse me hodie in auditorio Calpurnii Pisonis. Recitabat *ἡ πόλις ἡ γῆ*; eruditam sane luculentamque, materiam. Scripta elegis erat fluentibus, & teneris, & enodibus, sublimibus etiam verbis ut poposcit locus. Alte enim & varie nunc atrollebat, nunc recidebat: excelsa depressis, exilia plenis, severis jucunda mutabat: omnia ingenio pari. Commendabat hæc voce suavissima, (15) vocem verecundia; multum sanguinis, multum sollicitudinis in ore, magna ornamenta recitantis. Etenim, nescio quo pacto, magis in studiis homines timor quam fiducia decet. Ne plura (quam
quam

quam libet plura, quo sunt pulchriora de juvene, rariora de nobili) recitatione finita, multum ac diu exosculatus adolescentem, qui est accerimus stimulus monendi, laudibus incitavi pergeret quæ cœpisset, lumenque quod sibi majores sui prætulissent, posteris ipse præferret. Gratulatus sum optimæ matri, gratulatus & fratri, qui ex auditorio illo non minorem pietatis gloriam quam ille alter eloquentiæ tulit. Tam notabiliter pro fratre recitante primum metus ejus, mox gaudium emittit. Dii faciant, ut talia tibi sæpius nuntiem! Favco enim seculo, ne sit sterile & effœtum: mireque cupio ne nobiles nostri nihil in domibus suis pulchrum nisi imagines habeant: quæ nunc mihi hos adolescentes tacite laudare, adhortari, & quod amborum gloriæ satis magnum est agnoscere videntur. Vale.

XVIII. C. PLINIUS (16) MACRO
SUO S.

BEne est mihi, quia tibi bene est. Habes uxorem tecum, habes filium. Frueris mari, fontibus (17) viridibus, agro, villa amœnissima. Neque enim dubito esse amœnissimam, in qua se composuerat homo, scœlicior antequam felicissimus fieret. Ego in Tuscis & venor & studeo, quæ interdum alternis, & interdum simul facio: nec tamen adhuc possum pronunciare, utrum sit difficillius capere aliquid, an scribere. Vale.

XIX. C. PLINIUS PAULINO
SUO S.

VIdeo quam moliter tuos habeas: quo simplicius tibi confitebor quæ indulgentia meos tractem. est mihi semper in animo & Homericum illud, *πατρὶς δ' ὧς ἥπιόν ἔστιν* & hoc nostrum,

strum, paterfamilias. Quod si essem natura asperior & durior, frangeret me tamen infirmitas liberti mei Zozimi : cui tanto major humanitas exhibenda est quanto nunc illa magis egit. Est homo probus, officiosus, literatus, & ars quidem ejus, & quasi inscriptio comœdus, in qua plurimum facit. Nam procunciat acriter, sapienter, apte, decenter etiam; utitur & cithara perite ultra quam comœdo necesse est. Idem tam commode orationes & historias & carmina legit, ut hoc solum dedicisse videatur. Hæc tibi sedulo exposui, quo magis scires quam multa unus mihi & quam jucunda ministeria præstares. Accedit huc longa jam charitas hominis, quam ipsa pericula auxerunt. Est enim à natura comparatum, ut nihil æque amorem incitet & accendat quam carendi metus, quem ego pro hoc non semel patior. Nam ante aliquot annos, dum intente instanterque pronunciat, sanguinem rejecit, atque ob hoc in Ægyptum missus à me, post longam peregrinationem confirmatus rediit nuper : deinde dum per continuos dies nimis imperat voci, veteris infirmitatis tussicula admonitus, rursus sanguinem reddidit. Quæ ex causa destinavi eum mittere in prædia tua, quæ Forojulii possides. Audivi enim te sæpe referentem, esse tibi & aerem salubrem, & lac hujusmodi curationibus accommodatissimum. Rogo ergo scribas tuis ut illi villa, ut domus pateat ; offerant etiam sumptibus ejus, si quid opus erit : erit autem opus modico. Est enim tam parcus & continens, ut non solum dilicias, verum etiam necessitates valetudinis frugalitate restringat. Ego proficiscenti tantum viatici dabo quantum sufficit & moderato & eunti in tua. Vale.)

XX. G. PLINIUS URSO
SVO S.

I Terum Bithini, post breve tempus à Julio Basso, etiam Rufum Varenum proconsulem detulerunt: Varenum, quem nuper adversus Bassum advocatū & postularant & acceperant. Inducti in Senatum, inquisitionem postulaverunt: tum Varenus petiit ut sibi quoque defensionis causa vocare testes liceret: recusantibus Bithynis, cognitio suscepta est. Ego egi pro Vareno, non sine eventu: nam bene an male, liber indicabit. In actionibus enim utramque in partem fortuna dominatur: multum commendationis & detrahit & affert memoria, vox, gestus, tempus ipsum; postremo vel amor vel odium rei, Liber offensis, liber gratia, liber & secundis casibus, & adversis caret. Respondit mihi Fonteius Magius, unus ex Bithynis, plurimis verbis, paucissimis rebus. Mos est plerisque Græcorum, ut illis sit pro copia volubilitas: tam longas tamque rigidas periodos uno spiritu, quasi torrente, contorquent. Itaque Julius Candidus non invenuste solet dicere, Aliud esse eloquentiam, aliud loquentiam. Nam eloquentia vix uni aut alteri, immo, si Marco Antonio credimus, nemini; hæc vero quam Candidus loquentiam appellat, multis atque etiam imprudentissimo cuique maxime contingit. Postero die dixit pro Vareno Homullus calide, acriter, culte; contra Nigrinus presse, graviter, ornate. Censuit Acilius Rufus consul designatus, inquisitionem Bithynis dandam: postulationem Vareni silentio præteriri. Hæc forma negandi fuit. Cornelius Priscus consularis & accusatoribus quæ petebant & reo tribuit, vicique numero. Impetravimus rem nec lege comprehensam, nec satis usitatam justam tamen. Quare justam, non sum epistola exequutus

rus, ut desideres actionem. Nam si verum est Homericum illud.

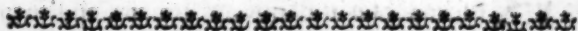
Τὴν ὁδοὶδ' ἂν μᾶλλον ἐπικλοῖς' ἄνθρωπε,
Ἦπερ ἀκύντ' ἔσσι νεντάτῃ ἀμφιπέλῃται.

apud te providendum est mihi, ne gratiam novitatis & florem, quæ oratiunculam meam vel maxime commendat, epistolæ loquacitate (18), præcerpam. Vale.

XXI. C. PLINIUS RUFO SVO S.

Descenderam in Basilicam Juliam, audientibus quibus proxima comperendinatione respondere debebam. Sedebant Iudices, (19) centumviri venerant, observabantur advocati; silentium longum, tandem à prætore nuntius. Dimittuntur centumviri: eximitur dies me gaudente, qui nunquam ita paratus sum, ut non mora læter. Causa dilationis, Nepos prætor, qui legibus quærit. Proposuerat breve edictum; admonebat accusatores, admonebat reos, executurum se quæ SC. contrinerentur. Suberat edicto SC. hoc, OMNES, QVICQVID NEGOTII HABERENT, JURARE PRIUS QUAM AGERE JVBEBANTUR NIHIL SE OB ADVOCATIONEM CUIQUAM DEDISSE, PROMISISSE, CAVISSE. His enim verbis, ac mille præterea, & vocare advocaciones & emi verabantur. Peractis tamen negotiis, permittebantur pecuniam duntaxat decem millium dare. Hoc facto Nepotis commotus prætor, qui centumviralibus præsidet, deliberaturus an sequeretur exemplum inopinatum, nobis otium dedit. Interim tota civitate Nepotis edictum carpitur, laudatur. Multi, *Invenimus qui curva corrigerent. Quid? ante hunc prætores non fuerunt? Quis autem hic est qui emendet publicos mores?* Alii contra, *Religiosissime fecit initurus magistratum: jura cognovit:*

vit : *senatusconsulta legit : reprimit fœdissimas
passiones : rem pulcherrimam turpissime vanire
non patitur.* Tales ubique sermones : qui ramen
alterutram in partem ex eventu prævalebunt. Est
omnino iniquum, sed usu receptum, quod hone-
sta consilia ut turpia, prout male aut prospere ce-
dunt, ita vel probantur vel reprehenduntur. Inde
plerumque eadem facta modo dilligentiæ, modo
vanitatis, modo libertatis, modo furoris nomen
accipiunt. Vale.

LIBER VI.

I. C. PLINIUS TYRONI
SVO S.

Q UANDO ego trans Padum, tu in Piceno,
minus te requirebam : postquam ego in
urbe, tu adhuc in Piceno, multo magis :
sen quod ipsa loca, in quibus esse una solen us,
acrius me tui commonent : sen quod desiderium
absentium nihil perinde ac vicinitas acuit : quoque
propius accesseris ad spem fruendi, hoc impatien-
tius careas. Quicquid in causa, eripe huic tormen-
to. Veni aut ego illuc, unde inconsulte properavi,
revertar, vel ob hoc solum, ut experiar an mihi,
quum sine me Romæ cæperis esse, similes his epi-
stolas mittas. Vale.

II. C.

II. C. PLINIUS ARRIANO
SUO S.

Solco nonnunquā in judiciis quærere Marcum Regulum, nolo enim dicere, desiderare. Cur ergo quæro? Habebat studiis honorem, timebat, pallebat, scribebat: quamvis non posset didiscere illud ipsum, quod oculum modo dextrum, modo sinistrum circumlinebat; dextrum, si à petitore; alterum, si a possessore esset acturus; quod candidum splenium in hoc aut illud supercilium transferebat: quod semper aruspices consulebat de actionis eventu, anili superstitione, sed tamen à magno studiorum honore veniebat. Jam illa perquam jucunda una dicentibus, quod libera tempora patebat, quod audituros conrogabat. Quid enim jucundius quam sub alterius invidia, quamdiu velis, & in alieno auditorio quasi deprehensum commode dicere? Sed utcumque se habent ista, bene fecit Regulus, quod est mortuus, melius si ante. Nunc enim sane poterat sine malo publico vivere sub eo principe, sub quo nocere non poterat. Ideo fas est, nonnunquam eum quærere. Nam postquam obiit ille, increhuit passim & invaluit consuetudo, binas vel singulas clepsydrias interdum & dimidias, & dandi & petendi. Nam & qui dicunt, egisse malunt quam agere; & qui audiunt, finire quam judicare. Tanta negligentia, tanta desidia, tanta denique irreverentia studiorum periculorumque est. An nos sapientiores majoribus nostris? nos legibus ipsis iustiores, quæ tot horas, tot dies, tot comperendinationes largiuntur? hebetes illi & supra modum tardi? Nos apertius dicimus, celerius intelligimus, religiosius judicamus, qui paucioribus clepsydrias præcipitamus causas, quam diebus explicari solebant? O Regule, qui ambitione ab omnibus obtinebas

nebas quod fidei paucissimi præstant! Equidem quoties judico, quod sæpius facio quam dico, quantum quis plurimum postulat aquæ do. Er enim temerarium existimo, divinare quam spatiosa sit causa inaudita, tempusque negotio finire, cujus modum ignores: præsertim cum primum religioni suæ iudex patientiam debeat, quæ pars magna justitiæ est. At quædam supervæua dicuntur: etiam; sed satius est & hæc dici, quam non dici necessaria. Præterea, an sint supervæua, nisi quum audieris, scire non possis. Sed de his melius coram, ut de pluribus vitiis civitatis. Nam tu quoque amore communium soles crendari cupere, quæ jam corrigere difficile est. Nunc respiciamus domos nostras, Ecquid omnia in una recte: in mea novi nihil. Mihi autem & gratiora sunt bona, quod perseverant; & leviora incommoda, quod assuevi. Vale.

III. C. PLINIUS VERO SVO S.

Gratias ago quod agellum, quem nutrici meæ donaveram, colendum suscepisti. Erat quum donarem centum millium nummum: postea, decresciente redditu, etiam pretium minuit, quod nunc te curante reparabit. Tu modo memineris, commendari tibi à me non arbores & terræ (quam hæc quoque) sed munusculum meum; quod esse quam fructuosissimum non illius magis interest quæ accepit, quam mea qui dedi. Vale.

IV. C. PLINIUS CALPHURNIÆ SVO S.

Nunquam sum magis de occupationibus meis questus; quæ me non sunt passæ aut proficiscentem te, valetudinis causa, in Campaniam

pro-

prosequi, aut profectam è vestigio subsequi. Nunc enim præcipue simul esse cupiebam, ut oculis meis crederem, quid viribus, quid corpusculo acquireres, & qui denique secessus, voluptates, regionisque abundantiam (1) inoffensa transmitteres. Equidem etiam fortem te & non sine cura desiderarem. Est enim suspensum & anxium de eo quem ardentissime diligas, interdum nihil scire. Nunc vero me cum absentia, tum infirmitatis tuae ratio, incerta & varia sollicitudine exterreret. Vereor omnia, [imaginor omnia] quæque natura metuentium est, ea maxime mihi quæ maxime abominor fingo. Quo impensius rogo, ut timori meo quotidie singulis, vel etiam binis epistolis consulas. Ero enim securior, dum legam; statimque timebo, quum legero.

V. C. PLINIUS URSO
SVO S.

Scripseram tenuisse Varenum, ut sibi evocare testes liceret: quod pluribus æquum, quibusdam iniquum, & quidem pertinaciter, visum; maxime Licinjo Nepoti, qui sequenti Senatu, quum de rebus aliis referetur, de proximo SC. differuit, finitamque causam retractavit. Addidit etiam, petendum à consulibus ut referent sub exemplo legis ambitus de lege repetendarum, an placeret in futurum ad eam legem adjici, ut, sicut accusatoribus inquirendi, testibusque denunciandi potestas ex ea lege esset, ita reis quoque fieret. Fuerunt quibus hæc ejus oratio, ut sera & intempestiva & præpostera, displiceret: quæ omisso contradicendi tempore castigaret peractum, cui potuisset occurrere. Jubentius quidem Celsus prætor, tanquam emendatorem Senatus, & multis & vehementer increpuit. Respondit Nepos, rursusque Celsus; neuter contumeliis temperavit. Nolo

referre

Disallu referre quæ dici ab ipsis moleste tuli : quo magis quosdam è numero nostro improbavi , qui modo ad Celsum, modo ad Nepotem, prout hic vel ille diceret, cupiditate audiendi cursitabant ; & nunc quasi stimulant & accenderent, nunc, quasi reconciliarent componerentque, frequentius singulis, ambobus interdum, propitium Cæsarem, ut in ludicro aliquo, precarentur. Mihi quidem illud etiam peracerbum fuit, quòd sunt alter alteri *Indicari* pararent indicari. Nam & Celsus Nepoti ex libello respondit, & Celso Nepos ex pugillaribus. Tanta loquacitas amicorum fuit, ut homines iuraturi id ipsum invicem scirent, tanquam convenissent. Vale.

VI. C. PLINIUS FUNDANO SUO S.

SI quando, nunc præcipue euperem esse te Romanæ, & sis, rogo. Opus est mihi voti, laboris, sollicitudinis socio. Petit honores Julius Naso petit cum multis, cum bonis ; quos ut gloriosum, sic est difficile superare. Pendeo ergo, & exerceor spe, arque afficior metu, & me consularem esse non sentio. Nam rursus mihi videor omnium quæ decurri candidatus. Meretur hanc curam longa mei charitate. Est mihi cum illo non sane paterna amicitia ; neque enim potuit esse per meam ætatem. Solebat tamen vixdum adolescentulo mihi pater ejus cum magna laude monstrari. Erat non studiorum tantum, verum etiam studiosorum amantissimus : ac prope quotidie ad audiendos, quos tunc ego frequentabam, Quintilianum & Nicetem sacerdotem ventitabat : vir alióqui clarus & gravis, & qui prodesse filio memoria sui debeat. Sed multi nunc in Senatu, quibus ignotus ille, multi quibus notus sed non nisi viventes reverentur quo magis huic, omissa gloria patris, in qua
magnum

magnum ornamentum, gratia infirma, ipsi enitendum & laborandum est. Quod quidem semper, quasi provideret hoc tempus, sedulo fecit, paravit amicos; quos paraverat, coluit: me certe, ut primum sibi judicare permisit, ad morem imitationemque delegit. Dicenti mihi solicite assistit, assidet recitanti: primus etiam cum maxime nascentibus opusculis meis interest, nunc solus, ante cum fratre, cujus nuper amissi ego suscipere partes, ego vicem debeo implere. Dolco enim & illum immatura morte indignissime raptum, & hunc optimi fratris adjumento destitutum, solisque amicis relictum. Quibus ex causis exigo ut venias & suffragio meo tuum jungas. Permultum interest mea, te ostentare & mecum circuire. Ea est autoritas tua, ut putem me efficacius tecum etiam meos amicos rogaturum. Abrumpe si qua te retinent, hoc tempus meum, hoc fides, hoc etiam dignus postulat. Sulcepi candidatum, & suscepille me notum est: ego ambio, ego periclitator. In summa, si datur Nasoni quod petit, illius honor; si negatur, mea repulsa est.

Dignus

VII. C. PLINIUS CALPHURNIÆ SUÆ S.

Scribis te absentia mea non mediocriter affici; unumque habere solatium, quod pro me libellos meos teneas, sæpe etiam in vestigio meo colloees. Gratum est quod nos requiris, quod his fomentis acquiescis: invicem ego epistolas tuas lectito, atque identidem in manus quasi novas sumo; sed eo magis ad desiderium tui accendor. Nam cujus literæ tantum habent suavitatis, hujus sermonibus quantum dulcedinis inest? Tu tamen frequentissime scribe, licet hoc ita me delectet ut torqueat. Vale.

VIII. C.

VIII. C. PLINIUS PRISCO
SVO S.more
known

finis

Homer.

L. 1.

Atilium Crescentem & nosti & amas. Quis enim illum spectatior paulo aut non novit, aut non amat? Hunc ego non ut multi, sed arctissime diligo. Oppida nostra unius diei itinere dirimantur: ipsi amare invicem, qui est flagrantissimus amor, adolescentuli cœpimus. Mansit hic postea, nec refrixit iudicio, sed invaluit. Sciunt qui alterutrum nostrum familiarius intuentur. Nam & ille amicitiam meam (2) latissime prædicatione circumfert, & ego præ me fero, quam sit mihi curæ modestia, quies, securitas ejus. Quin etiam quum insolentiam cujusdam tribunatum plebis inituri veteretur idque indicasset mihi, respondi; Οὐ τις ἐμεῦ ζῶντος καὶ ἐπιχθονὶ δερκομένου, Σοὶ κοίτης παρθενύσι βαρείας χαίρας ἐποίησιν. Quorsum hæc? Ut scias non posse Attilium, me incolumi, injuriam accipere: Iterum dices, Quorsum hæc? Debuit ei pecuniam Valerius Varus: hujus est hæres Maximus noster, quem & ipse amo, sed conjunctius tu. Rogo ergo, exigo etiam pro jure amicitiae, cures & Attilio meo salva sit non fors modo, sed etiam usura plurimum annorum. Homo est alieni abstinentissimus, sui diligens: nullis quæstibus sustinetur, nullus illi, nisi ex frugalitate redditus. Nam studia quibus plurimum præstat, ad voluptatem tantum & gloriam exercet. Gravis est ei vel minima jactura, quia reparare quod amiseris gravius est. Exime hunc illi, exime hunc mihi scrupulum: sine me suavitate ejus, sine leporibus perfrui. Neque enim possum tristem videre, cujus hilaritas me tristem esse non patitur. In summa, nosti facetias homini: quas velim attendas, ne in bilem & amaritudinem

nam vertat injuria. Quam vim habeat offensus, crede ei quam in amore habet. Non feret magnum & liberum ingenium cum contumelia damnum. Verum ut ferat ille, ego meum damnum, meam contumeliam (3) judicabo: sed non tanquam pro mea (hoc est gravius) irascat. Quanquam quid denuntiationibus & quasi minis ago; Quin potius, ut cœperam, rogo, oro, des operam, ne ille se, quod validissime vereor, à me, ego me neglectum à te putem. Dabis autem, si hoc perinde curæ est tibi quam illud mihi. Vale.

IX. C. PLINIUS TAGITO

SVO S.

Commendas mihi Julium Nasonem candidatum. Nasonem mihi? quid si meipsum? Fero tamen & cognosco. Eundem enim commendassem tibi, si, te Romæ morante, ipse absuissem. Habet hoc sollicitudo, quod omnia necessaria putat. Tu tamen censeo alios roges; ego precum tuarum minister, adjutor, particeps ero. Vale.

X. C. PLINIUS ALBINO

SUO S:

Quum venissem in socrus meæ villam Alsiensem; quæ aliquando Rufi Virginii fuit, ipse mihi locus optimi illius & maximi viri desiderium non sine dolore renovavit. Hunc enim incolere secessum, atque etiam senectutis suæ nidulum vocare consueverat. Quicumque me contulisset, illum animus, illum oculi requirebant. Libuit etiam monumentum ejus videre, & vidisse pœnituit. est enim adhuc imperfectum, nec difficultas operis in causa, modici, ac potius exigui; sed inertia ejus, cui cura mandata est. Subit indignatio cum miseratione, post decimum mortis an-
H
num

num reliquias; neglectumque cinerem, sine titulo, sine nomine jacere, cujus memoria orbem terrarum gloria pervagetur. At ille mandaverat caverraque, ut divinum illud & immortale factum verbis inscriberetur;

*Hic situs est Rufus, pulso qui vindice quondam,
Imperium Afferuit non sibi, sed Patriæ.*

Tam rara in amicitiiis fides, tam parata oblivio mortuorum, ut ipsi nobis debeamus etiam conditoria extruere, omniaque hæredum officia præsumere. Nam cui non est verendum quod videmus accidisse Virginio? cujus injuriam ut indigniorem, sic etiam notiozem ipsius claritas facit. Vale.

XI. C. PLINIUS MAXIMO SUO S.

O Diem lætum! Adhibitus in consilium à præfecto urbis audiui ex diverso agentes summæ Ipei, summæ indolis juvenes duos, Fuscum Salinatorem & Numidium Quadratum, egregium par, nec modo temporibus nostris, sed literis ipsis ornamento futurum. Mira utrique probitas, constantia salva, decorus habitus, os Latinum, vox virilis, tenax memoria, magnum ingenium, judicium æquale: quæ singula mihi voluptati fuerunt: atque inter hæc illud, quod & ipsi me ut rectorem, ut magistrum intuebantur, & iis qui audiebant me æmulari, meis instare vestigiis videbantur. O diem (repetam enim) lætum, notandumque mihi candidissimo calculo! Quid enim aut publice lætius quam clarissimos juvenes nomen & famam ex studiis petere, aut mihi optatius, quam me ad recta tendentibus quasi exemplar esse propositum? Quod gaudium ut perpetuo capiam, deos oro: ab iisdem, teste te, peto, ut omnes qui

qui me imitari tanti putabunt, meliores esse quam me velint. Vale.

XII. C. PLINIUS FABATO PROSOCERO SUO S.

TU vero non debes suspensa manu commendare mihi quos tuendos putas. Nam & te decet multis prodesse, & me suscipere quicquid ad curam tuam pertinet. Itaque Vestio Prisco quantum plurimum potuero, præstabo præsertim in arena mea, hoc est apud Centumviros. Epistolarum, quas mihi, ut ais, aperto pectore scripsisti, oblivisci me jubes: at ego nullarum libentius meminî. Ex illis enim vel præcipue sentio quanto perere me diligas, cum sic (4) exegeris mecum ut solebas cum tuo filio. Nec dissimulo, hoc mihi jucundiores eas fuisse, quod habebam bonam causam, cum summo studio curassem quod tu curari volebas. Proinde etiam atque etiam rogo, ut mihi semper eadem simplicitate, quoties cessare videbor (nunquam enim cessabo) convitium facias. Quod & ego intelligam à summo amore proficisci, & tu non meruisse me gaudeas. Vale.

XIII. C. PLINIUS URSO SUO S.

UNquamne vidisti quemquam tam (5) laboriosum & exercitum, quam Varennum meum? cui quod summa contentione impetraverat, defendendum & quasi rursus petendi in suum Bithyni SC. apud consules carpere & labefactare sunt ausi, atque etiam absenti principi criminari: ab illo ad senatum remissi, non destiterunt. Egit Claudius Capito irreverenter magis quam constanter, ut qui ipsum SC. apud senatum accusaret. Respondit Fronto Catiis graviter magis

& firme : senatus ipse mirificus. Nam illi quoque, qui prius negarant Vareno quæ perebat, eadem danda, postquam erant data, censuerunt. Singulos enim, integra re, dissentire fas esse; peracta, quod pluribus placuisset, cunctis tuendum. Acilius tantum Rufus, & cum eo septem an octo? (septem immo) in priorē sententia perseverarunt. Erant in hac paucitati nonnulli, quorum temporaria gravitas, vel potius gravitatis imitatio, ridebatur. Tu tamen æstima, quantum nos in ipsa pugna prælii & certaminis manear, cujus quasi prælusio atque præcursio has contentiones excitavit. Vale.

XIV. C. PLINIUS MAURICO
SVO S.

Solicitas me in Formianum : veniam ea conditione, ne quid contra commodum tuum facias : qua pactioe invicem mihi caveo. Neque enim mare & litus, sed te, otium, libertatem sequor : alioqui satius est in urbe remanere. Oportet enim omnia aut ad alienum arbitrium, aut ad suum facere : mei certe stomachi hæc natura est, ut nihil nisi totum & merum velit. Vale.

nothing else.

XV. C. PLINIUS ROMANO
SVO S.

Mirificæ rei non interfuisti : ne ego quidem, sed me recens fabula excepit. Passienus Paulus, splendidus eques Romanus, & imprimis eruditus, scribit elegos. Gentilitium hoc illi. Est enim municeps Propertii, atque etiam inter majores suos Propertium numerat. Is quum recitaret, ita cœpit dicere, *Prisce jubes?* Ad hoc Jabolenus Priscus (aderat enim ut Paulo amicissimus) *Ego vero non jubeo.* Cogita qui risus hominum, qui joci,

joci. Est omnino Priscus dubiæ sanitatis: interest tamen officiis, adhibetur consiliis, atque etiam jus civile publice responder: quo magis quod tunc fecit, & ridiculum & notabile fuit. Interim Paulo aliena deliratio aliquantum frigoris attulit. Tam solícite recitaturis providendum est non solum ut sint ipsi sani, verumetiam ut sanos adhibeant. Vale.

XVI. C. PLINIUS TACITO
SUO S.

Petis ut tibi avunculi mei exitum scribam, quo verius tradere posteris possis: gratias ago. Nam video, morti ejus, si celebretur à te, immortalē gloriam esse propositam. Quamvis enim pulcherrimarum clade terrarum, ut populi, ut urbes memorabili casu, quasi semper victurus occiderit: quamvis ipse plurima opera & mansura condiderit, multum tamen perpetuitati ejus scriptorum tuorum æternitas addet. Equidem beatos puto, quibus deorum munere datum est aut facere scribenda, aut scribere legenda: beatissimos vero quibus utrumque. Horum in numero avunculus meus & suis liberis & tuis erit. Quo libentius inscipio, deponco etiam quod iniungis. Erat Misceni, classemque imperio præsens regebat. Nono calend. Septembris, hora diei fere septima, mater mea indicat ei, apparere nubem inusitata & magnitudine & specie. Usus ille sole mox frigidam gustaverat jacens, studebatque: poscit soleas, ascendit locum ex quo maxime miraculum illud conspici poterat. nubes (incertum procul intuentibus ex quo monte: Vesuvium fuisse postea cognitum est) oriebatur, cujus similitudinem & formam non alia magis arbor quam pinus expresse- rit. Nam longissimo velut trunco clara in altum, quibusdam ramis diffundebatur. credo quia re-

*halitus
de immo
stall.*

*col
water*

centi spiritu eveſta, deinde ſeneſcente eo deſtituta
aut etiam pondere ſuo viſta, in latitudinem va-
neſcebat: candida interdum, interdum ſordida &
maculoſa, prout terram cineremve ſuſtulerat. Ma-
gnum propiusque noſcendum id eruditiffimo vi-
ro viſum. Iubet Liburnicam aptari: mihi ſi veni-
re una vellem, facit copiam. Reſpondi, ſtudere me
malle: & forte ipſe quod ſcriberem dederat. Egre-
diebatur domo, accipit codicillos. (6) Retinæ
Clafarii imminenti periculo exterriti (nam villa
ea ſubjacebat, nec ulla niſi navibus fuga) ut ſe tan-
to diſcrimini eriperet orabant. Non vertit ille
conſilium, ſed quod ſtudioſo animo inchoaverat,
obit maximo. Deducit quadriremes, aſcendit ipſe
non Retinæ modo, ſed multis (erat enim frequens
amœnitas oræ) laturus auxilium. Properat illuc
unde alii fugiunt; rectumque curſum, recta gu-
bernacula in periculum tener, adeo ſolutus metu,
ut omnes illius mali motus, omnes figuras, ut de-
prehenderet oculis, diſtaret enotaretque. Jam na-
vibus cinis inciderat, quo propius accederet, cali-
dior & denſior; jam pumices etiam, nigrique &
ambuſti & fracti igne lapides: jam vadum ſubi-
tum, ruinaque montis littora obſtantia, cunctatus-
que paulum an retro flecteret, mox gubernatori
ut ita faceret monenti, *Fortes inquit, fortuna ju-
vat*: Pomponianum pete. Stabiis erat, diremptus
finu medio. Nam ſenſim circumactis curvatiſque
littoribus mare inſunditur. Ibi, quanguam non-
dum periculo appropinquare, conſpicio tamen,
& quum creſceret, proximo ſarcinas contulerat
in naves, certus fugæ, ſi contrarius ventus reſediſ-
ſet: quo tunc avunculus meus ſecundiſſimo in-
vectus complectitur trepidantem, conſolatur, hor-
tatur: utque timorem ejus ſua ſecuritate leniret,
deſerri ſe in balineum jubet; lotus accubat, cœnat,
atque hilaris aut, quod eſt æque magnum, ſimilis
hilari. Interim è Veſuvio monte pluribus locis
latiſſimæ

latissimæ flammæ altaque incendia relucebant, quorum fulgor & claritas (7) tenebris noctis excitabatur. Ille agrestium trebinatione ignis relictas desertasque villas per solitudinem ardere, in remedium formidinis, dictabat: tum se quieti dedit, & quievit verissimo quidem somno. Nam meatus animæ, qui illi propter amplitudinem corporis gravior & sonantior erat, ab iis qui limini obversabantur, audiebatur. Sed area ex qua diata adibat, ita jam cinere, mixtisque pumicibus opple-ta surrexerat, ut si longior in cubiculo mora esset, exitus negaretur. Excitatus procedit, seque Pomponiano, cæterisque qui pervigilant reddit. In commune consultant an intra tecta subsistant an in aperto vagentur, Nam crebris vastisque tremoribus tecta nutabant, & quasi emota sedibus suis, nunc huc, nunc illuc abire aut referri videbantur. Sub dio rursus, quanquam levium exesorumque pumicum casus metuebatur. quod tamen periculorum collatio elegit, & apud illum quidem ratio rationem, apud alios timorem timor vicit. Cervicalia capitibus imposita linteis constringunt. Id munimentum adversus decidentia fuit. Jam dies alibi, illic nox omnibus noctibus nigrior densiorque: quam tamen faces multæ variaque lumina solvebant. Placuit egredi in littus, & è proximo aspicere ecquid jam mare admitteret, quod adhuc vastum & adversum permanebat. Ibi super adjectum linteum recubans, semel atque iterum frigidam poposcit, hausitque: deinde flammæ, flammarumque prænuntius odor sulfuris alios in fugam vertunt, excitant illum. Innixus servis duobus asserexit, & statim concidit, ut ego (8) coniecto, crassiore caligine spiritum obstructo clausoque stomacho, qui illi natura invalidus & angustus & frequenter interastuans erat. Ubi dies redditus (is ab eo, quem novissime viderat, tertius) corpus inventum est integrum, illa sum oper-

a par-
tor.

faint

tumque, ut fuerat indutus: habitus corporis quiescenti quam defuncto similior. Interim Miseni ego & mater. Sed nihil ad historiam, nec tu aliud quam de exitu ejus scire voluisti. Finem ergo faciam: unum adjiciam, omnia me, quibus interfueram, quæque statim quum maxime vera memorantur, audiveram, vere persequutum: tu potissima excerpes. Aliud est enim epistolam. aliud historiam; aliud amico, aliud omnibus scribere. Vale.

XVII. C. PLINIUS RESTITUTO
SUO S.

Indignatiunculam, quam in cujusdam amici auditorio cepi, non possum mihi temperare quominus apud te, quia non contingit coram, per epistolam effundam. Recitabatur liber absolutissimus: hunc duo aut tres, ut sibi & paucis videntur, disertis, surdis mutisque similes audiebant. Non labra diduxerunt, non moverunt manum, non denique assurrexerunt saltem lassitudine sedendi. Quæ tanta gravitas? quæ tanta sapientia? quæ immo pigritia, arrogantia, sinisteritas, ac potius amentia, in hoc totum diem impendere, ut offendas, ut inimicum relinquas, ad quem tanquam amicissimus veneris? Disertior ipse es? tanto magis ne invideris. nam qui invidet, minor est. Denique, sive plus, sive minus, sive idem præstas, lauda vel inferiorem, vel superiorem, vel parem. Superiorem, quia nisi laudandus ille est, non potes ipse laudari; inferiorem aut parem, quia pertinet ad tuam gloriam quam maximum videri quem præcedis vel exequas. Equidem omnes qui aliquid in studiis faciunt, venerari etiam mirarique soleo. Est enim res diuicilis, ardua, fastidiosa, & quæ eos, à quibus contemnitur, dedignatur. Nisi forte aliud judicas tu: quanquam quis uno te reverentior

verentior hujus operis, quis benignior æstimator? Quaratione ductus, tibi potissimum indignationem meam prodidi, quem habere socium maxime poteram. Vale.

XVIII. C. PLINIUS SABINO
SVO S.

ROgas ut agam (9) Firmanorum publicam causam: quod ego, quanquam plurimis occupationibus distentus, adnitar. Cupio enim & ornatissimam coloniam advocacionis officio, & te gratissimo tibi munere obstringere. Nam cum familiaritatem nostram, ut soles prædicare, ad præfidium ornamentumque tibi sumpseris, nihil est quod negare debeam, præsertim pro patria petenti. Quid enim precibus aut honestius piis, aut efficacius amanti? Proinde Firmanis tuis, ac jam potius nostris, obliga fidem meam; quos labore & studio meo dignos cum splendor ipsorum, tum hoc maxime pollicetur, quod credibile est optimos esse, inter quos tu talis extiteris. Vale.

XIX. C. PLINIUS NEPOTI
SVO S.

SCis tu accessisse pretium agris, præcipue suburbanis. Causa subitæ caritatis, res multis agitata sermonibus, proximis comitiis honestissimas voces Senatui expressit, Candidati ne conviverentur, ne mittant munera, ne pecunias deponant. Ex quibus duo priora tam aperte quam immodice fiebant: hoc tertium, quanquam occultaretur, pro comperto habebatur. Homulus deinde noster usus vigilanter hoc consensu Senatus, sententiæ loco postulavit, ut consules desiderium universorum notum principi facerent, peterentque sicut aliis vitis, huic quoque providentia sua occurreret.

curreret : occurrit. Nam sumptus candidatorum, fœdos illos & infames, ambitus lege restrinxit: eosdem patrimonii tertiam partem conferre iussit in ea quæ solo continerentur, deforme arbitratus (ut erat) honorem petituros, urbem Italiamque non pro patria, sed pro hospitio aut stabulo quasi perigrinantes habere. Concurfant ergo candidati certatim : quicquid venale audiunt, emittant ; ut sint quoque plura venalia, efficiunt. Proinde, si pœnitet te Italicorum prædiorum, hoc vendendi tempus, tam hercule quam in provinciis comparandi, dum iidem candidati illic vendunt, ut hic emant. Vale.

XX. G. PLINIUS CORNELIO
TACITO SVO S.

A Is te adductum literis, quas exigenti tibi de morte avunculi mei scripsi, cupere cognoscere, quos ego Miseni relictus (id enim ingressus abruperam) non solum metus, verum etiam casus petulerim. Quanquam animus meminisse horret, incipiam. Profecto avunculo, ipse reliquum tempus studiis (ideo enim remanseram) impendi : mox balineum, cœna, somnus inquietus & brevis. Præcesserat permultos dies tremor terræ minus formidolosus, qui Campaniæ non solum castella, verum etiam oppida vexare solitus : & illa vero nocte ita invaluit, ut non moveri omnia, sed everti crederentur. Irrumpit cubiculum meum mater : surgebam invicem, si quiesceret, excitaturus. Recedimus in arca domus, quæ mare à testis modico spatio dividebat. Dubito constantiam vocare anprudentialiam debeam : agebam enim duodevicesimum annum. Posco librum & Titi Livii, quasi per otium lego, atque etiam, ut cœperam, excërpo, Ecce, amicus avunculi, qui nuper ad eum ex Hispania venerat, ut me & matrem

matrem sedentes, me vero etiam legentem videt illius patientiam, securitatem meam corripit: nihilo segnius ego intentus in librum. Jam hora diei prima, & adhuc dubius & quasi languidus dies, jam quassatis circumjacentibus tectis, quamquam in aperto loco, angusto tamen, magnus & certus ruinæ metus. Tum demum excedere oppido visum. Sequitur vulgus attonitum, quodque in pavore simile prudentiæ, alienum consilium suo præfert, ingenti que agmine abeuntes premit & impellit. Egressi tecta consistimus: multa ibi miranda, multas formidines patimur. Nam vehicula quæ produci jusseramus, quamquam in planissimo campo, in contrarias partes agebantur, ac ne lapidibus quidem fulta, in eodem vestigio quiescebant. Præterea mare in se reforberi, & tremore terræ quasi repelli videbatur. Certe processerat litus, multraque animalia maris in siccis arenis detinebar. Ab altero latere nubes atra & horrenda ignei spiritus tortis vibratisque discursibus rupra in longas flammarum figuras dehiscere: *burg* fulgoribus illæ & similes & majores erant. Tum vero ille idem ex Hispania amicus, acrius & instantius si frater, inquit, tuus, si (10) tuus avunculus vivit, vult esse vos salvos: si periit, superstites voluit: proinde quid cessatis evadere? Respondimus, non commissuros nos, ut de salute ejus in ærte, nostræ consuleremus. Non moratus ultra proripit se, effusoque cursu periculo aufertur: nec multo post, illa nubes descendere in terras, operire maria. Cinxerat Capreas & absconderat: Miseni quod procurrit, abstulerat. Tum mater orare, hortari jubere, quoquo modo fugerem: posse enim juvenem, se & annis & corpore gravem bene morituram, si mihi causa mortis non fuisset. Ego contra, salvum me, nisi una, non futurum: deinde manum ejus amplexus, addere gradum cogo; parat ægre, incusatque se quod me moretur. Jam cinis
adhuc

adhuc tamen rarus : respicio ; densa caligo tergis imminebat, quæ nos torrentis modo infusa terræ, sequebatur. Despectamus (inquam) dum videmus, ne in via strati, comitantium turba in tenebris obteramur. (11) Vix confederamus, & nox, non quasi illunis aut nubila, sed qualis in locis clausis lumine extincto : audires ululatus sceminarum, infantium quiritatus, clamores virorum : alii parentes, alii liberos, alii conjuges vocibus requirebant, vocibus noscitabant : hi suum casum, illi suorum miserebantur : erant qui metu mortis mortem precarentur. Multi ad deos manus tollere, plures nusquam jam deos ullos, æternamque illam & novissimam noctem mundo interpretabantur. Nec desuerunt qui fictis mentitisque terroribus vera pericula augerent. Aderant qui Miseni illud ruisse, illud ardere, falso, sed credentibus nuntiabant. Paulum reluxit ; quod non dies nobis, sed adventantis ignis indicium videbatur : & ignis quidem longius substitit : tenebræ rursus, cinis rursus molus & gravis : hunc identidem assurgentes excutiebamur : operi alioqui, atque etiam obliti pondere essemus. Possem gloriari, non gemitum mihi, non vocem parum fortem in tantis periculis excidisse, nisi me cum omnibus omnia mecum perire, misero, magno tamen mortalitatis solatio credissem. Tandem illa caligo tenuata quasi in sumum nebulamve decessit : mox dies verus, sol etiam effulsit, luridus tamen : qualis esset quum deficit solet. Occursabant trepidantibus adhuc oculis mutata omnia, altoque cinere tanquam nive obducta. Regressi Misenum, curatis uterunque corporibus suspensam dubiamque (12) mentem spe ac metu exegimus : metus prevalebat. Nam & tremor terræ perseverabat, & plerique lymphati terrificis vaticinationibus & sua & aliena mala ludificabantur. Nobis tamen ne tunc quidem, quanquam & expertis periculum

periculum, & expectantibus, abundi consilium donec de avunculo nuntius veniret. Hæc, nequam historia digna, non scripturus leges, & tibi, scilicet qui requisisti, impurabis, si digna ne epistola quidem videbuntur. Vale.

XXI. C. PLINIUS CANINIO SVO S.

SVM ex iis qui mirer antiquos: non tamen, ut quidam, temporum nostrorum ingenia despicio. Neque enim quasi lasa & effæta natura, ut nihil jam laudabile pariat. Atque adeo nuper audii (13) Verginium Romanum paucis legentem comœdiam, ad exemplar veteris comœdiæ scriptam, tam bene, ut esse quandoque possit exemplar. Nescio an noris hominem, quanquam nosse debes. Est enim probitate morum, ingenii elegantia, operum varietate monstrabilis. Scripsit miambos tenuiter, argure, venuste, atque in hoc genere eloquentissime. Nullum est enim genus quod absolutum, non possit eloquentissimum dici. Scripsit comœdias, Menandrum aliosque ætatis ejusdem æmulatus. Licet has inter Plautinas, Terentianasque numeres. Nunc primum se in veteri comœdia, sed non tanquam inciperet, ostendit. Non illi vis, non granditas, non subtilitas, non amaritudo, non dulcedo, non lepos defuit. Ornavit virtutes, insectatus est vitia, fictis nominibus decenter, veris usus est apte. Circa me tantum benignitate nimia modum excessit, nisi quod tamen poëtis mentiri licet. In summa, extorquebo ei librum, legendumque; immo ediscendum, mitam tibi. Neque enim dubito futurum ut non deponas, si semel sumpseris. Vales

XXII. C. PLINIUS TYRONI
SUO S.

Magna res acta est omnium qui sunt provin-
ciis præfuturi, magna omnium qui se sim-
pliciter credunt amicis. Lustricus Bruttia-
nus quum Montanum Atticinum comitem suum in
multis flagitiis deprehendisset, Cæsari scripsit: At-
ticinus flagitiis addidit, ut quem deceperat, accusa-
rer. Recepta cognitio est: fui in consilio; *ἐγὼ* uter-
πρὸς que pro se; egit autem *καρπῖμ*, & *κατὰ κρίματα*
quo genere veritas statim ostenditur. Protulit Brut-
tianus testamentum suum, quod Atticini manu
scriptum esse dicebat. Hoc enim & arcana fami-
liaritas, & querendi de eo quem sic amasset, ne-
cessitas indicabatur. Enumeravit crimina foeda
manifestaque ille, quum diluere non posset, ira
recessit, ut, dum defenditur, turpis; dum accusar,
sceleratus probaretur. Corrupto enim scribæ ser-
vo, interceperat commentarios, intercideratque,
ac per summum nefas urebatur adversus amicum
crimine suo. Fecit pulcherrime Cæsar. Non enim
de Bruttiano, sed statim de Atticino (14) pronun-
tiavit. Damnatus & in insulam relegatus: Brut-
tiano iustissimum integritatis testimonium reddi-
tum, quem quidem etiam constantiæ gloria secu-
ta est. Nam defensus expeditissime, accusavit ve-
hementer; nec minus acer quam bonus & sincer-
us apparuit. Quod tibi scripsi, ut te sortitum pro-
vinciam præmonerem, plurimum tibi credas, nec
cuiquam satis fidas: deinde scias, si quis forte te,
quod abominor, fallat, paratam ultionem: qua
tamen ne sit opus, etiam atque etiam attende. Ne-
que enim tam jucundum est vin dicari, quam deci-
pi miserum. Vale.

XXIII. C. PLINIUS TRIARIO
SUO S.

correctly
Impense petis ut agam causam pertinentem ad
 curam tuam, pulchram alioquin & famosam : fa-
 ciam, sed non gratis. Qui fieri potest (inquis) ut
 non gratis tu ? Potest. Exigam enim mercedem
 honestiorem gratuito patrocinio. Peto, atque et-
 iam paciscor, ut simul agat Cremurius Ruso. So-
 litum hoc mihi, & jam in pluribus claris adole-
 scentibus factitatum. Nam mire concupisco bonos
 juvenes ostendere foro, assignare famæ. Quod, si
 cui, præstare Rusoni meo debeo, vel propter na-
 tales ipsius, vel propter eximiam mei charitatem :
 quem magni æstimo in iisdem judiciis, ex iisdem
 etiam partibus, conspici, audiri. Obliga me, obli-
 ga antequam dicat. Nam quum dixerit, gratias a-
 ges. Spondeo sollicitudini tuæ, spei meæ, magni-
 tudini causæ (15) suffecturum. Est indolis optimæ,
 brevi producturus alios, si interim provectus fue-
 rit à nobis. Neque enim cuiquam tam clarum
 statim ingenium est, ut possit emergere, nisi illi
 materia, occasio, fautor etiam commendatorque
 contingat. Vale. *further*

XXIV. C. PLINIUS MACRO
SUO S.

Quam multum interest, quid à quo fiat. Eadem
 enim facta claritate vel obscuritate facien-
 tium aut tolluntur altissime, aut humillime
 deprimuntur. Navigabam per Latium nostrum
 quum senior amicus ostendit mihi villam, atque
 etiam cubiculum, quod in lacum prominet. Ex
 hoc, (inquit), aliquando municeps nostra cum
 marito se præcipitavit. Causam requisivi. Mari-
 tus ex diutino morbo circa velanda corporis, ul-
 ceribus

ceribus putrescebat: uxor ut inspiceret exegit: neque enim quemquam fidelius iudicaturum: possetne sanari. Vidit, desperavit: horrata est ut moreretur, comesque ipsa mortis, dux immo & exemplum, & necessitas fuit. Nam se cum marito ligavit, abiecitque in lacum. Quod factum ne mihi quidem, qui municeps, nisi proxime auditum est: non quia minus illo clarissimo Arriæ factio, sed quia minor est ipsa. Vale.

XXV. C. PLINIUS (16) HISPANO
SVO S.

Scribis, Robustum, splendidum equitem Romanum cum Attilio Scauro, amico meo, Oriculum usque commune iter fecisse, deinde nusquam comparuisse: petis ut Scaurus veniat, nosque, si potest, in aliqua inquisitionis vestigia inducat. Venier; vereor ne frustra. Suspicio enim tale nescio quid Robusto accidisse, quale aliquando Metilio Crispo, municipi meo. Huic ego ordines impetraueram, arque etiam proficiscenti (17) quadringenta millia nummum ad instruendum se ornandumque donaveram: nec postea aut epistolas ejus, aut aliquem de exitu nuntium accepi. Interceptusne sit à suis, an cum suis, dubium: certe non ipse, non quisquam ex servis ejus apparuit. Utinam ne in Robusto idem experiamur! Tamen accersamus Scaurum. Demus hoc tuis, demus optimi adolescentis honestissimis precibus, qui pietate summa, mira etiam sagacitate, patrem quærit. Dii faveant, ut sic inveniar ipsum, quemadmodum jam cum quo fuisset, invenit! Vale.

XXVI. C. PLINIUS SERVIANO
SVO S.

GAudeo, & gratulor, quod Fusco Salinatori filiam tuam destinasti. Domus patritia; pater honestissimus; mater pari laude. Ipse est studiosus,

of or belonging to the State of Senators.

diosus, literatus, etiam disertus; puer simplicitate, comitate juvenis, senex gravitate: neque enim amore decipior. Amo quidem effuse (ita officiis, ita reverentiâ meruit) iudico tamen, & quidem tanto acrius, quanto magis amo: tibi que, ut qui exploraverim, spondeo, habiturum te generum, quo melior fingi, ne voto quidem, potuit. Superest ut avum te quam maturissime simillimo sui faciat. Quam felix tempus illud, quo mihi liberos illius, nepotes tuos, ut meos vel liberos vel nepotes, ex vestro sinu sumere, & quasi pari jure tenere continget! Vale.

XXV. II. C. PLINIUS SEVERO
SUO S.

Rogas ut cogitem quid designatus consul in honorem principis censeas. Facilis inventio, non facilis electio. Est enim ex virtutibus ejus larga materia; tamen quod sentiam indicabo, si prius hæitationem meam ostendero. Dubito num idem tibi suadere, quod mihi, debeam. Designatus ego consul, omni hac, etsi non adulatione, specie tamen adulationis, abstinui: non tanquam liber & constans, sed tanquam intelligens principis nostri: cujus videbam hanc esse præcipuam laudem, si nihil quasi ex necessitate decernerem. Recordabat etiam, plurimos honores pessimo cuique delatos; à quibus hic Optimus separari non alio modo magis poterat quam diversitate censendi: quod ipsum dissimulatione & silentio non præterii, ne forte non iudicium illud meum, sed oblivio videretur. Hoc tunc ego: sed non omnibus eadem placent, nec conveniunt quidem. Præterea, faciendi aliquid, vel non faciendi, vera ratio, cum hominum ipsorum, tum rerum etiam ac temporum conditione (18) nititur. Nam recentia opera maximi principis præbent facultatem nova, magna,

gna, vera censendi : quibus ex causis (ut supra-
scripsi) dubito , an idem nunc tibi quod tunc mi-
hi suadeam. Illud non dubito, debuisse me in parte
consilii tui ponere quod ipse fecissem. Vale.

XXVIII. C. PLINIUS PONTIO
S U O S.

SCio quæ tibi causa fuerit impedimento , quo
minus præcurrere adventum meum in Cam-
paniam posses : sed , quanquam absens , totus
huc migrasti : tantum mihi copiarum tam urbana-
rum quam rusticarum nomine tuo oblatum est ,
quas omnes improbe quidem, accepi tamen. Nam
me tui, ut ita facerem , rogabant ; & verebar ne &
mihi & illis irascereris si non fecissem : in poste-
rum , nisi adhibueris modum, ego adhibebo. Etiam
tuis denuntiavi , si rursus tam multa attulissent ,
omnia relatu-ros. Dices , oportere me tuis rebus
ut meis uti : etiam ; sed perinde illis ac meis par-
co. Vale.

XXIX. C. PLINIUS QUADRATO
S U O S.

AVidius Quierus , qui me unice dilexit, & ,
quo non minus gaudeo, probavit, ut multa
alia Thraseæ (fuit enim familiaris) ita hoc
sæpe referebat, præcipere solitum, suscipiendas esse
causas aut amicorum, aut destitutas , aut ad exem-
plum pertinentes. Cur amicorum ? Non eget inter-
pretatione. Cur destitutas ? Quod in illis maxime &
constantia agentis & humanitas cerneretur. Cur
pertinentes ad exemplum ? Quia plurimum refert,
bonum an malum (19) induceretur. Ad hæc ego
genera causarum , ambitiose fortasse , addam ta-
men claras & illustres. Æquum enim est agere
nonnunquam gloriæ & famæ : id est , suam cau-
sam.

fam. Hos terminos, quia me consuluiſti, dignitati
 ac verecundiæ tuæ ſtatuo. Nec me præterit, uſum
 & eſſe & haberi optimum dicendi magiſtrum. Vi-
 deo etiam, multos parvo ingenio, literis nullis,
 ut bene agerent agendo conſequutos. Sed & il-
 lud quod vel Pollionis, vel tanquam Pollionis,
 accepi, veriſſimum experior; *Commode agendo fa-
 ctum eſt, ut ſape agerem: ſape agendo, ut minus
 commode.* quia ſcilicet aſſiduitate nimia facilitas
 magis quam facultas, nec fiducia, ſed temeritas,
 paratur. Nec vero Iſocrati, quo minus habere-
 tur ſummus orator offecit, quod infirmitate vocis,
 molliæ frontis, ne in publico diceret impedi-
 batur. Proinde multum lege, ſcribe, meditare,
 ut poſſis, quum voles, dicere; dicas quum velle
 debebis. Hoc ſere temperamentum ipſe ſervavi.
 Nonnunquam neceſſitati; quæ pars rationis eſt,
 parui. Egi enim quaſdam, à Senatu juſſus, quæ
 tertio in numero fuerunt ex illa Thraſææ diviſio-
 ne, hoc eſt, ad exemplum pertinentes. Adſui
 Bæticis contra Bæbium Maſſam. Quæſitum eſt, an
 danda eſſet inquiſitiō: data eſt. Adſui ruruſ, iſ-
 dem querentibus de Cæcilio Claſſico. Quæſitum
eſt, an provinciales, ut ſocios miniſtrosque pro-
conſulis, plecti oporteret: poenas luerunt. Accu-
 ſavi Marium Priſcum; qui, lege Reperundarum
 damnatus utebatur clementia legis, cuius ſeveri-
 tatem immanitate criminum exceſſerat: relega-
 tus eſt. Tuitus ſum Julium Baſſum, ut incuſtodi-
 tum nimis & incautum, ita minime malum; judi-
 cibus acceptis in Senatu remanſit. Dixi proxime
 pro Vareno; poſtulante ut ſibi invicem vocare
 teſtes liceret: impetratum eſt. In poſterum opto,
 ut ea potiſſimum jubear, quæ me deceat vel ſpon-
 te ſeciſſe. Vale

XXX. C. PLINIUS FABATO
SUO S.

DEbemus, me hercule, (20) natales tuos perinde ac nostros celebrare, cum lætitia nostrorum ex tuis pendeat, cuius diligentia & cura hinc hilares, istic securi sumus. Villa Camilliana, quam in Campania possides, est quidem vetustate vexata; ~~et~~ tamen quæ sunt pretiosiora, aut integra manent, aut levissime laesa sunt. Attendimus ergo, ut quam saluberrime reficiantur. Ego videor habere multos amicos, sed hujus generis, cuius & tu quæris, & res exigit, prope neminem. Sunt enim omnes togati & urbani: rusticorum autem prædiorum administratio poscit durum aliquem & agrestem, cui nec labor ille gravis, nec cura sordida, nec tristis solitudo videatur. Tu de Rufo honestissime cogitas: fuit enim filio tuo familiaris. Quid tamen nobis ibi præstare possit ignoro; velle plurimum, credo. Vale.

XXXI. C. PLINIUS CORNELIANO
SUO S.

EVocatus in consilium à Cæsare nostro ad Centum Cellas (hoc loco nomen) longe maximam cepi voluptatem. Quid enim jucundius, quam principis justitiam, gravitatem, comitatem in secessu quoque, ubi hæc maxime recluduntur, inspicere? Fuerunt variæ cognitiones, & quæ virtutes iudicis per plures species experirentur. Dixit causam Claudius Aristo, princeps Ephesiorum, homo munificus, & innoxia popularitatis: inde invidia, & ab diissimillimis diissimilis delator immisus: itaque absolutus vindicatusque est. Sequenti die audita est Gallia, adulterii rea. Nupta hæc tribuno militum, honores petituro, & suam & mariti

& mariti dignitatem centurionis amore macula-
 verat: maritus legato consulari, ille Cæsari scrip-
 serat. Cæsar, excussis probationibus, centurio-
 nem exautoravit, atque etiam relegavit. Supererat
 crimini, quod nisi duorum esse non poterat, reli-
 qua pars ultionis; sed maritum, non sine aliqua
 reprehensione patientiæ, amor uxoris retardabat.
 quam quidem, etiam post delatum adulterium, do-
 mi habuerat, quasi contentus æmulum removisse. *commu-*
 Admonitus ut perageret accusationem, peregit
 invitus, sed illam damnari, etiam invito accusato-
 re, necesse erat: damnata, & Juliæ legis poenis re-
 lecta est. Cæsar & nomen centurionis, & com-
 memoracionem disciplinæ militaris sententiæ ad-
 jecit, ne omnes ejusmodi causas revocare ad se vi-
 deretur. Tercio die indultra cognitio est, multis
 sermonibus, & vario rumore jactata. Julii Tyronis
 codicilli, quos ex parte veros esse constabat, ex
 parte falsi dicebantur. Substituiebantur crimini
 Sempronius Senecio, eques Romanus, & Euryth-
 mus, Cæsaris libertus & procurator. Hæredes,
 quum Cæsar esset in Dacia, communiter epistola
 scripta, petierant ut susciperet cognitionem: susce-
 perat. Reversus diem dixerat: &, quum ex hære-
 dibus quidam, quasi reverentia Eurythmi, remitte-
 rent accusationem, pulcherrime dixerat, *Nec ille*
(21) Polycletus est, nec ego Nero. Indulserat tamen
 petentibus dilationem; cuius tempore exacto,
 confederat auditurus. A parte hæredum intrave-
 runt duo: omnino postularunt ut omnes hære-
 des agere cogerentur, quum detulissent omnes, aut
 sibi quoque desistere permitteretur. Loquutus est
 Cæsar summa gravitate, summa moderatione:
 quumque advocatus Senecionis & Eurythmi di-
 xisset, Suipicionibus relinqui reos, nili audiren-
 tur; *Non curo (inquit) an isti suspicionibus relin-*
quantur, ego relinquo. Dein; conversus ad nos,
Ents as di, quid facere debeamus? isti enim que-
 ri

ri volunt quod sibi licuerit non accusare. tum ex consilii sententia iussit denuntiari hæredibus omnibus aut agerent, aut singuli approbarent causas non agendi, alioqui se vel de calumnia pronuntiatum. Vides quam honesti, quam severi dies, quos jucundissimæ remissiones sequebantur. Adhibebamur quotidie cœnæ: erat modica, si principem cogites: interdum ~~inexpugnata~~ ^{inexpugnata} audiebamus; interdum jucundissimis sermonibus nox ducebatur. Summo die abeuntibus nobis (tam diligens in Cæsare humanitas fuit) xenia sunt missa: sed mihi, ut gravitas cognitionum, consilii honor, suavitas simplicitasque convictus, ita locus ipse perjucundus fuit. Villa pulcherrima cingitur viridissimis agris: imminet littori, cujus in sinu quam maximus portus, velut amphitheatrum. Hujus finistrum brachium firmissimo opere munitum est; dextrum elaboratur. In ore portus insula assurgit, quæ illatum vento mare objacens frangat, tutumq; ab utroque latere decursum navibus præstet. Assurgit autem arte visenda. Ingentia saxa latissima navis provehit: contra, hæc alia super alia dejecta ipso pondere manent, ac sensim, quodam velut aggere, construuntur. Eminent jam & apparet saxum dorsum: impactosque fluctus in immensum elidit & tollit. Vastus illic fragor, canumque circa mare. Saxi deinde pilæ adjiciuntur; quæ procedenti tempore enatam insulam imitentur. Habebit hic portus etiam nomen auctoris, eritque vel maxime salutaris. Nam per longissimum spatium littus impo-
 rtuosum hoc receptaculo utetur. Vale.

XXXII. C. PLINIUS QUITILIANO
 SUO S.

temperata
 Q Uamvis & ipse sis continentissimus, & filiam tuam ita instrueris, ut decebat filiam tuam, Tutilii neptem, quum tamen sit nuptura honestis.

nestissimo viro, Nonio Celeri; cui ratio civiliū officiorum necessitatem quandam nitoris imponit; *ut non* debet, secundum conditiones mariti, veste, comitatu augeri: quibus non quidem augetur dignitas, ornatur tamen & instruitur. Te porro animo beatissimum, modicum facultatibus scio: itaque partem oneris tui mihi vindico, &, tanquam parens alter puellæ nostræ, confero quinquaginta millia nummum: plus collaturus, nisi à verecundia tua sola mediocritate munusculi impetrari posse confiderem, ne recusares. Vale.

XXXIII. C. PLINIUS ROMANO
S U O S.

Tollite cuncta, inquit, captosque auferte labores. Seu scribis aliquid, seu legis, tolli, auferri jube, & accipe orationem meam, ut illi arma, divinam. (Num superbius potui?) revera, ut inter meas pulchram. Nam mihi satis est certare mecum. Est hæc pro Accia Variola & dignitate personæ & exempli raritate, & judicii magnitudine insignis. Nam scemina splendide nata, nupra prætorio viro, ex hæredata ab octogenario patre, intra undecim dies, quam ille novercam ei, amore captus, induxerat, quadruplici judicio bona paterna reperebat. Sedebant judices centum & octoginta: tot enim quatuor consiliis colliguntur, ingens utrinque advocatio, & numerosa subsellia: præterea densa circumstantium corona latissimum judicium multiplici circulo attribat. Ad hoc, stipatum tribunal, atque etiam ex superiore basilicæ parte, qua sceminæ; quæ viri, & audiendi, quod erat difficile, &, quod facile, visendi studio immincebant. Magna expectatio patrum, magna filiarum, magna etiam novercarum. Securus est varius eventus. Nam duobus consiliis vicimus, totidem victi sumus. Notabilis prorsus res & mira; eadem in

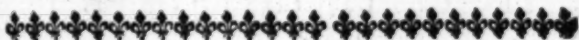

in causa, iisdem iudicibus, iisdem advocatis, eodem tempore tanta diversitas accidit casu quidem, sed non ut casus videretur. Victa est noverca: ipsa hæres ex parte sexta, Victus Suburranus; qui exhæredatus à patre singulari impudentia alieni patris bona vindicabat, non ausus sui petere. Hæc tibi exposui, primum ut ex epistola scires quæ ex oratione non poteras; deinde, (nam detegam artes) ut orationem libentius legeres, sin non legere tibi, sed interesse iudicio videreris: quam, si licet magna, non despero gratiam brevissimæ impetraturam. Nam & copia rerum, & arguta divisione, & narratiunculis pluribus, & eloquendi varietate, renovatur. Sunt multa (non auderem nisi tibi dicere) elata; multa pugnancia, multa subtilia. Intervenit enim acribus illis & erectis frequens necessitas computandi, ac pene calculos tabulamque poscendi ut repente in privati iudicii formam centumvirale vertatur. Dedimus vela indignationi; dedimus iræ, dedimus dolori; in amplissima causa, quasi magno mari, pluribus ventis sumus vecti. In summa, solent quidam ex contubernaliis nostris existimare hanc orationem (iterum dicam) præcipuam, ut inter meas *ὡς ὑπὲρ Κτησιφάντου* esse. An vere, tu facillime iudicabis, quia tam memoriter tenes omnes, ut conferre cum hac, dum hanc solam legit, possis. Vale.

XXXIV. C. PLINIUS MAXIMO SUO S.

Recte fecisti, quod gladiatorium munus. Veronensibus nostris promissisti; à quibus olim amaris, suspiceris, ornaris. Inde etiam uxorem charissimam tibi & probatissimam habuisti; cuius memoriæ aut opus aliquod, aut spectaculum, atque hoc potissimum, quod maxime funeri, debeatur,

tur. Præterea, tanto consensu rogabaris, ut negare non constans, sed durum videretur. Illud quoque egregium, quod tam facilis, tam liberalis in edendo fuisti. Nam per hæc etiam magnus animus ostenditur. Vellem Africanæ, quas coemeras plurimas, ad præfinitum diem occurrissent: sed licet cessaverint illæ, tempestate detentæ, tu tamen meruisti ut acceprum tibi fieret, quod quo minus exhiberes, non per te stetit. Vale.

LIBER VII.

I. C. PLINIUS (1) RESTITUTO
S U O S.

TERRET me hæc tua tam pertinax valetudo, & , quanquam te temperantissimum noverim, vereor tamen ne quid illi etiam in mores tuos liceat. Proinde moneo, patienter resistas. Hoc laudabile, hoc salutare admittit humana natura, quod suadeo; ipse certe sic agere sanus cum meis solco. Spero quidem, si forte in adversam valetudinem incidero, nihil me desideraturum vel pudore vel poenitentia dignum: si tamen superaverit morbus, denuntio ne quid mihi detur, nisi permittentibus medicis: sciantque, si dederint, ita vindicaturum ut solent alii quæ negantur. Quinetiam quum perustus ardentissima febris, tandem remissus unctusque acciperem à medico portionem, porrexì manum, utque me tangeret dixi, admotumque jam labris poculum reddidi. Postea quum vicesimo valetudinis die balineo præpararer, mussantesque medicos repente vidissem, causam requisivi. Responderunt, posse

me tuto lavari, non tamen omnino sine aliqua suspicione. Quid (inquam) necesse est? Atque ita spe balinei, cui jam videbar inferri placide leniterque, dimissa, ad abstinentiam rursus, non secus ac modo ad balineum, animum vultumque composui. Quæ tibi scripsi, primum ut te non sine exemplo monerem; deinde ut in posterum ipse ad eandem temperantiam astringeres, quum me hac epistola quasi pignore obligavissem. Vale.

II. C. PLINIUS JUSTO SVO S.

Quemadmodum congruit ut simul & affirmes te assiduis occupationibus impediri, & scripta nostra desideres, quæ vix ab otiosis impetrare aliquid perituri temporis possunt? Pariar ergo æstatem inquietam nobis exercitamque transcurrere; & hyeme demum, quum credibile erit noctibus saltem vacare te posse, quæram quid potissimum ex nugis meis tibi exhibeam. Interim abunde est, si epistolæ non sunt molestæ. Sunt autem, & ideo breviores erunt. Vale.

III. C. PLINIUS PRÆSENTI SVO S.

TAntâne perseverantiâ tu modo in Lucania, modo in Campania? Ipse enim (inquis) Lucanus, uxor Campana. Justa causa longioris absentiae, non perpetuæ tamen. Quin ergo aliquando in urbem redis? ubi dignitas, honor, amicitiæ ram superiores quam minores. Quousque regnabis? quousque vigilabis quum voles? dormies quandiu voles? quousque calcei? (2) nusquam toga feriata: liber rotos dies? Tempus est, te revisere molestias nostras, vel hoc solum, ne voluptates ista satietate languescant. Saluta paulisper, quo
sit

fit tibi jucundius saluari. Terere in hac turba, ut te solitudo defeſſet. Sed quid imprudens quem revocare conor, retardo? Forſaſſe enim his ipſis admoneris, ut te magis ac magis otio involvas; quod ego non abrumpi, ſed intermitteri volo. Vt enim ſi cœnam tibi facerem, dulcibus cibis acres acutosque miſcerem, ut obtuſis illis & obliſus ſtomachus his excitaretur; ita nunc hortor, ut jucundiſſimum genus vitæ nonnullis interdum quaſi (3) acrioribus condias. Vale.

IV. C. PLINIUS PONTIO
SVO S.

A Is legiſſe te hendecaſyllabos meos: requiriſ etiam quemadmodum cœperim ſcribere, homo, ut tibi videor, ſeverus, ut ipſe fateor, non ineptus. Nunquam à poëtice (alius enim reperam) alienus fui: quin etiam quatuordecim natus annos Græcam tragœdiam ſcripſi. Qualem? inquis. Neſcio, tragœdia vocabatur. Mox quum è (4) militia rediens, in Icaria inſula ventis detinerer, Latinos elegos in illud ipſum mare ipſamque inſulam feci. Expertus ſum me aliquando & heroico, hendecaſyllabis nunc primum, quorum hic natalis, hæc cauſa eſt. Legebantur in Laurentino mihi libri Aſinii Galli de comparatione patriæ & Ciceronis: incidit epigramma Ciceronis in Tyronem ſuum: dein, quum meridie (erat enim æſtas) dormiturus me recepiſſem, nec obreperet ſomnus, cœpi reputare, maximos oratores hoc ſtudii genus, & in oblectationibus habuiſſe & in laude poſuiſſe. Intendi animum; contraque opinionem meam, poſt longam deſuetudinem, perquam exiguo temporis momento id ipſum quod me ad ſcribendum ſolicitaverat, his verſibus exaravi:

*Quum libros Galli legerem, quibus ille parenti
Ausus de Cicerone dare palmamque, decusque,
Lascivum inveni lasum Ciceronis, & illo
Spectandum ingenio quo seria condidit, & quo
Humanis salibus, multo varioque lepore
Magnorum ostendit mentes gaudere virorum.
Nam queritur quod fraude mala frustratus aman-
tem*

*Paucula cœnato sibi debita suavia Tyro
Tempore nocturno subtraxerit. His ego lectis,
Cur post hæc, inquam, nostros celamus amores?
Nullumque in medium timidi damus? atque fa-
temur*

*Tyronisque dolos, Tyronis nosque fugaces
Blanditias, & furta novas addentia flammæ?*
Transii ad elegos; hos quoque non minus celeri-
ter explicui: addidi alios facilitate corruptus: de-
inde in urbem reversus, sodalibus legi. Probave-
runt. Dein plura metra, si quid otii, maxime in
itinere, tentavi. Postremo placuit exemplo multo-
rum unum separatim hendecasyllaborum volumen
absolvere, nec pœnitet. Legitur, describitur, cantat-
ur etiam; à Græcis quoque, quos Latine hujus
libelli amor docuit, nunc cithara nunc lyra perso-
natur. Sed quid ego tam furiose? quanquam poëtis
furere concessum est; & tamen non de meo, sed de
aliorum judicio loquor, qui sive judicant, sive er-
rant, me delectant. Unum precor, ut posteri quo-
que aut errent similiter, aut judicent. Vale.

V. C. PLINIUS CALPHURNIÆ
SVO S.

INcredibile est quanto desiderio tui tenear. In
causa amor primum; deinde, quod non consue-
vimus abesse. Inde est quod magnam partem
noctium in imagine tua vigil exigo: inde quod
interdiu quibus horis te visere solebam, ad diæ-
ram

tam tuam ipsi me, ut verissime dicitur, pedes ducunt: quod denique æger & mœstus, & similis excluso, à vacuo limine recedo. Vnum tempus his tormentis caret, quo in foro & amicorum sitibus conteror. Æstima tu quæ vita mea sit, cui requies in labore, in miseria curisque solatium est Vale.

VI. C. PLINIUS MACRINO
SVO S.

R Ara & notabilis res contigit Vareno, sit licet adhuc dubia. Bithyni accusationem ejus, ut temere inchoatam, omisisse narrantur; de eo adest provinciæ legatus: attulit decretum consilii ad Casarem, attulit ad multos principes viros, attulit etiam ad nos, Vareni advocatos. Perstat tamen idem ille Magius: quin etiam Nigrinum, optimum virum, pertinacissime exercet. Per hunc à Consulibus postulabat, ut Varenus exhibere rationes cogeretur. Adsiscebam Vareno iam tantum ut amicus, & tacere decreveram. (Nihil enim tam contrarium, quam si advocatus à Senatu datus defenderem ut reum, cui opus esset ne reus videretur.) Quum tamen, finita postulatione Nigrini, consules ad me oculos revulissent; Scietis, Inquam, constare nobis silentii nostri rationem, quum veros legatos provinciæ audieritis contra Nigrinum, ad quem missi sunt: ego ad me quoque habeo decretum provinciæ. Rursus ille; Potest tibi liquere. Ad hoc ego: Si tibi ex diverso liquet, potest & mihi quod est melius in causa liquere. Tum legatus Polyænus causas abolitæ accusationis exposuit, postulavitque ne cognitioni Cæsaris præiudicium fieret. Respondit Magius: iterumque Polyænus ipse raro & breviter interloquutus. Multum me intra silentium tenui. Accepi enim, non minus interdum oratorium esse tacere,

tacere, quam dicere : atque adeo repeto, quibusdam me capitis reis vel magis silentio quam oratione accuratissima profuisse. Mater amisso filio (quid enim prohibet, quamquam alia ratio scribendæ epistolæ fuerit, de studiis disputare?) liberos ejus, eosdemque cohæredes suos, falsi & veneficii reos detulerat ad Principem, judicemque impetraverat Julium Servianum: Defenderam reos ingenti quidem coetu. (Erat enim causa notissima; præterea utrinque ingenia clarissima.) Finem cognitioni quæstio imposuit; quæ secundum reos dedit. Postea mater adiit Principem: affirmavit se novas probationes invenisse. Præceptum est Serviano, ut vacaret finitam causam retractanti, si quid novi afferret. Aderat matri Julius Africanus; nepos Julii oratoris: quo audito Passienus Crispus dixit, Bene, me hercule, bene: (5) sed quo tam bene? Julius Nepos juvenis ingeniosus, sed parum callidus, quum multa dixisset, assignatumque tempus impleisset, Rogo, inquit: Serviane, permittas mihi unum (6) versum adjicere. Tum ego, quum omnes me, ut diu responsurum intuerentur, Respondissem, inquam, si unum illum versum Africanus adjecisset, in quo non dubito omnia nova fuisse. Non facile me repeto tantum consequutum assensum agendo, quantum tunc non agendo. Similiter nunc & probatum & exceptum est, quod pro Vareno hætenus tacui. Consules, ut Polyænus postulabat, omnia integra Principi servaverunt; cujus cognitionem suspensus expecto. Nam dies ille nobis pro Vareno aut securitatem & otium dabit, aut intermissum laborem renovata solitudine injunger. Vale.

[VII. C. PLINIUS SATURNINO

first of all SVO S.

ET proxime Prisco nostro, & rursus, quia ita iussisti, gratias egi, libentissime quidem. Est enim mihi perjucundum, quod viri optimi mihi que amicissimi adeo cohaesistis, ut invicem vos obligari putetis. Nam ille quoque praecipuam te voluptatem ex amicitia tua capere profitetur, certatque tecum honestissimo certamine mutuae charitatis, quam ipsi tempus augebit. Te negotiis distineri ob hoc moleste fero, quod deservire studiis non potes, si tamen alteram litem per judicem, alteram, ut ais, ipse finieris, incipies primum istic otio frui, deinde satiatus ad nos reverti. Vale.

VIII. C. PLINIUS PRISCO
SVO S.

EXprimere non possum, quam jucundum sit mihi quod Saturnius noster summas tibi apud me gratias aliis super alias epistolis agit. Perge ut coepisti, virumque optimum quam familiarissime dilige, magnam voluptatem ex amicitia ejus percepturus, nec ad breve tempus. Nam quum omnibus virtutibus abundet, tum hac praecipue, quod habet maximam in amore constantiam. Vale.

IX. C. PLINIUS FVSCO
SVO S.

Quæris quemadmodum in secessu, quo jamdiu frueris, putem te studere oportere. Utile inprimis, & multi præcipiunt, vel ex Græco in Latinum, vel ex Latino vertere in Græcum: quo genere exercitationis proprietas splendorque verborum, copia figurarum, vis explicandi, præterea

imitatione optimorum similia inveniendi facultas paratur : simul quæ legentem fefellissent , transferentem fugere non possunt. Intelligentia ex hoc & iudicium acquiritur. Nihil obfuerit , quæ legeris hætenus, ut rem argumentumque teneas , quasi æmulum scribere, lectisque conferre, ac sedulo pensitare , quid tu, quid ille commodius. Magna gratulatio, si tu nonnulla, tum magnus pudor, si cuncta ille melius. Licebit interdum & notissima eligere , & certare cum electis. Audax hæc, non tamen improba, quia secreta , contentio : quanquam multos videmus ejusmodi certamina sibi cum multa laude sumpsisse , quosque subsequi satis habebant , dum non desperant , antecessisse. Poteris & quæ dixeris post oblivionem retractare , multa retinere , plura transire ; alia interscribere , alia rescribere. Laboriosum istud & tædio plenum, sed difficultate ipsa fructuosum , recalescere ex integro , & resumere impetum fractum omissumque ; postremo, nova velut membra peracto corpori intexere, nec tamen priora turbare. Scio nunc tibi esse præcipuum studium orandi ; sed non ideo semper pugnacem hunc & quasi bellatorium stylum suaserim. Ut enim terræ variis muratisque seminibus , ita ingenia nostra nunc hæc , nunc illa meditatione recoluntur. Volo interdum aliquem ex historia locum apprehendas : volo epistolam diligentius scribas, volo carmina. Nam sæpe in orationes quoque non historica modo, sed prope (8) poëtica descriptionum necessitas incidit ; & pressus sermo purusque ex epistolis petitur. Fas est & carmine mitti, non dico continuo & longo (id enim perfici nisi in otio non potest) sed hoc arguto & brevi, quod apte quantalibet occupationes curasque distinguit. Lusus vocantur ; sed hi lusus non minorem interdum gloriam quam seria consequuntur : atque adeo (Cur enim te ad versus non versibus adhorter ?)

*Ut laus est cera, molli cedensque sequatur
 Si doctos digitos, iussaque (9) fiat opus;
 Et nunc informet Martem, castamque Minervam,
 Nunc Venerem effingat, nunc Veneris puerum;
 Urque sacri fontes non sola incendia sistunt,
 Sape etiam flores vernaque prata juvant;
 Sic hominum ingenium flecti ducique per artes
 Non rigidas docta mobilitate decet.*

Itaque summi oratores, summi etiam viri sic se aut exercebant aut delectabant, in mo delectabant exercebantque. Nam mirum est, ut his opusculis animus intendatur remittaturque. Recipiunt enim amores, odia, iras, misericordiam, urbanitatem, omnia denique quæ ad vitam pertinent, atque etiam in foro causisque versantur. Inest his quoque eadem quæ aliis carminibus utilitas, quod meriti necessitate devincti soluta oratione lætamur, & quod facilius esse comparatio ostendit, libentius scribimus. Habes plura etiam fortasse quam requirebas; unum tamen omisi. Non enim dixi quæ legenda arbitrarer: quanquam dixi, quum dicerem, quæ scribenda. Tu memineris, sui cuiusque generis autores diligenter eligere. (Aiunt enim, multum legendum esse, non multa.) Qui sint hi, adeo notum divulgatumque est, ut demonstratione non egeant; & alioqui tam immodice (11) epistola me extendi, ut dum tibi quemadmodum studere debeas suadeo, studendi tempus abstulerim. Quin ergo pugillares resumis, & aliquid ex his, vel istud ipsum quod cœperas, scribis. Vale.

XI. C. PLINIUS MACRINO

SVO S.

Quia ipse, quum prima cognovi, jungere extrema quasi avulsa cupio, te quoque existimo velle de Vareno & Bithynis reliqua cognoscere. Acta causa hinc à Polyano, inde à Magio.

Finitis actionibus Cæsar, Neutra, inquit, pars de mora quæretur. Erit mihi curæ, explorare provinciarum voluntatem. Multum interim Varenus tulit. Etenim quam dubium est, an merito accusetur, qui an omnino accusetur, incertum est? Superest, ne rursus provinciarum quod damnasce dicitur, placeat, agarque poenitentiam poenitentiarum suarum. Vale.

XI. C. PLINIUS FABATO
S U O S .

Miraris quod Hermes libertus meus hereditarios meos, quos ego iusseram proscribi, non expectata auctione pro meo quincunce (12) ex septingentis millibus Corelliarum addiderit. Adjicis posse eos nongentis millibus venire, ac tanto magis quæris, an quod gesserit ratum servem. Ego vero servo: quibus ex causis accipe: cupio enim & tibi probatum & cohæredibus meis excusatum esse, quod nunc ab illis, majore officio jubente, secerno. Corelliam cum summa reverentia diligo; primum ut sororem Corelli Rufi, cujus mihi memoria sacrosancta est; deinde ut matri meæ familiarissimam. Sunt mihi & cum marito ejus, (13) Minutio Fusco, optimo viro, vetera jura: fuerunt & cum filio maxima: adeo quidem ut prætor me ludis meis præficeret. Hæc, quum proxime istic fui, indicavit mihi, cupere se aliquid circa Larium nostrum possidere: ego illi ex prædiis meis quod vellet, & quanti vellet, obtuli, exceptis paternis maternisque: his enim cedere ne Corelliarum quidem possum. Igitur quum obvenisset mihi hereditas in qua prædia ista, scripsi ei venalia futura. Has epistolas Hermes tulit, exigentique ut statim portionem meam sibi addiceret, paruit. Vides quam ratum habere debeam, quod libertus meus meis moribus gessit? Superest ut cohæredes a quo animo serant, separatim me vendidisse quod mihi licuit

ebit omnino vendere. Nec vero coguntur imitari meum exemplum. Non enim illis eadem cum Corellia jura sunt. Possunt ergo intueri utilitatem suam, pro qua mihi fuit amicitia. Vale.

XII. C. PLINIUS MINUTIO SVO S.

Libellum formatum à me, sicut exegeras, quo amicus tuus, immo noster, (quid enim non commune nobis?) si res posceret, uteretur, nisi tibi ideo tardius, ne tempus emendandi cum, id est, disperdendi, haberes. Habebis tamen, an emendandi nescio, utique disperdendi (*ὅπως γὰρ καὶ κόζηλοι*) optima quæque si detraxeris. Quod si feceris, boni consulam. Postea enim illis ex aliqua occasione ut meis utar, & beneficio fastidii tui ipse laudabor, ut in eo quod annotatum invenies, (14) & superscripto aliter explicitem. Nam quum suspicarer futurum ut tibi tumidius videretur quod est sonantius & elatius, non alienum existimavi, ne te torqueres, addere statim pressius quiddam & exilius, vel potius humiliter & pejor, vestro tamen iudicio rectius. Cur enim non usquequaque tenuitatem vestram insequar & exagitem? Hæc, ut inter istas occupationes aliquid aliquando rideres: illud serio. Vide ut mihi viaticum reddas quod impendi (15) data opera cursore dimisso. Næ tu, quum hoc legeris, non partes libelli, sed totum libellum improbabis, negabisque ullius pretii esse cujus pretium reposceris. Vale.

XIII. C. PLINIUS FEROCIL SVO S.

EAdem epistola & studere te & non studere significat. Ænigmata loquor. Ita plane, donec distinctius quod sentio enuntiem. Negat enim
te

te studere, sed est tam polita, quæ nisi à studente non potest scribi: aut es tu super omnes beatus, si talia per defidiam & otium perficis. Vale.

XIV. C. PLINIUS CORELLIÆ
SVÆ S.

TV quidem honestissime, quod tam impense & rogas & exigis, ut accipi jubeam à te pretium agrorum non ex septingentis milibus, quanti illos à liberto meo, sed ex non-gentis, quanti à publicanis partem vicissimam emisti. Invicem ego & rogo & exigo, ut non solum quid te, verum etiam quid me deceat, aspicias, patiarisque me in hoc uno tibi eodem animo repugnare, quo in omnibus obsequi soleo. Vale.

XV. C. PLINIUS SATVRNINO
SUO S.

REquiris quid agam? Quo nosti distringor officio, amicis deservio, studeo interdum, non interdum, sed solum semperque facere, non audeo dicere rectius, certe beatius erat. Te alia omnia quam quæ velis agere, moleste ferrem, nisi ea quæ agis, essent honestissima. Nam & reipubl. suæ negotia curare, & disceptare inter amicos, laude dignissimum est. Prisci nostri contubernium jucundum tibi futurum sciebam. Noveram simplicitatem ejus, noveram comitatem: eundem esse, quod minus noram, gratissimum experior, quod tam jucunde officiorum nostrorum meminisse eum scribes. Vale.

XVI. C. PLINIUS FABATO
PROSOCERO SUO S.

CAlestrium Tyronem familiarissime diligo, & privatis mihi & publicis necessitudinibus implicatum. Simul militavimus, simul quaestores Caesaris fuimus. Ille me in tribunatu liberorum jure praecessit; ego illum in praetura sum consecutus, quum mihi Caesar annum remisisset. Ego in villas ejus saepe secessi; ille in domo mea saepe convaleuit. Hic nunc proconsul provinciam Baticam per Ticinum est petiturus. Spero, immo confido, facile me impetraturum, ut ex itinere deflectar ad te. Si voles vindicta liberare quos proxime inter amicos manumisisti nihil est quod verearis ne sic hoc illi molestum, cui orbem terrarum circumire, non erit longum mea causa. Proinde nimiam verecundiam pone, teque quid velis consule. Illi tam jucundum est quod ego, quam mihi quod tu jubes. Vale.

XVII. C. PLINIUS CELERI
SUO S.

Sua cuique ratio recitandi; mihi, quod saepe jam dixi, ut si quid me fugit, ut certe fugit, admoner. Quo magis miror quod scribis fuisse quosdam, qui reprehenderent quod oratione omnino recitarem: nisi vero has solas non putant commendandas. A quibus libenter requisierim, cur concedant (si concedant tamen) historiam debere recitari, quae non ostentationi, sed fidei veritaeque componitur: cur tragediam, quae non auditorium, sed scenam & actores: cur lyrica, quae non lectorem, sed chorum & lyram poscunt. At horum recitatio usu jam recepta est: num (16) ergo culpandus est ille qui coepit? quanquam orationes quo-

quoque & nostri quidam, & Græci lætitaverunt. Supervacuum tamen est recitare quæ dixeris: etiam, si eadem omnia iisdem omnibus, si statim recites: si vero multa inferas, multa commutes; si quosdam novos, quosdam eosdem, sed post tempus, assumas, cur minus probabilis sit causa recitandi quæ dixeris, quam edendi? Sed difficile est ut ratio dum recitatur, satisfaciatur. Jam hoc ad laborem recitantis pertinet, non ad rationem non recitandi. Nec vero ego dum recito, laudari, sed dum legor, cupio. Itaque nullum emendandi genus omitto: ac primum quæ scripsi mecum ipse pertracto; deinde duobus ut tribus lego, mox aliis trado annotanda; notasque eorum, si dubito, cum uno rursus aut altero pensito; novissime pluribus recito, ac, si quid mihi credis, tunc acerrime emendo. Nam tanto diligentius, quanto sollicitius, intendo. Optime autem reverentia, pudor, metus judicant. Idque adeo sic habe. Nonne, si loquuturus es cum aliquo, quamlibet docto, uno, tamen minus commoveris quam si cum multis vel indoctis? Nonne, quum surgis ad agendum, tum maxime tibi ipse diffidis, tum commutata, non dico plurima; sed omnia cupis? Utrique, si latior scena, & corona diffusior. Nam illos quoque sordidos pullatosque reveremur. Nonne, si prima quæque improbari putas, debilitaris & concidis? Opinor; quia in numero ipso est quoddam magnum collatumque consilium; quibusque singulis iudicii parum, omnibus plurimum. Itaque Pomponius Secundus (hic scriptor tragicædiarum) si quid forte familiarior amicus tollendum, ipse retinendum arbitraretur, dicere solebat; *Ad populum provoco*: atque ita ex populi vel silentio vel assensu aut suam aut amici sententiam sequebatur. Tantum ille populo dabat. Recte an secus, nihil ad me. Ego enim non populum advocare, sed certos electosque soleo, quos intuear, quibus

bus credam, quos denique & tanquam singulos observem, & tanquam non singulos timeam. Nam quod M. Cicero de stylo, ego de metu sentio. Timor est emendator acerrimus. Hoc ipsum, quod nos recituros cogitamus, emendat: quod auditorium ingredimur, emendat: quod pallemus, horrescimus, circumspicimus, emendat. Proinde non poenitet me consuetudinis meae, quam utilissimam experior: adeoque non deterreor sermonibus istorum, ut ultro te rogem, monstres aliquid quod his addam. Nihil enim curae meae satis est. Cogito, quam sit magnum dare aliquid in manus hominum: nec persuadere mihi possum, non & cum multis & saepe tractandum, quod placere & semper & omnibus cupias. Vale.

XVIII. C. PLINIUS CANINIO
SVO S.

DEliberas mecum quemadmodum pecunia, quam municipibus nostris in epulum obtulisti, post te quoque salva sit. Honestam consultationem, non expedita sententia. Numeres reipsum summam? Verendum est ne dilabatur. Des agros: Ut publici negligentur. Equidem nihil commodius invenio quam quod ipse feci. Nam pro quingentis millibus nummum, quae in alimenta ingenuorum promiseram, agrum ex meis longe pluris actori publico mancipavi: eundem vectigali imposito recepi, tricena millia annua daturus. Per hoc enim & reipublicae sors in tuto, nec reditus incertus, & ager ipse propter id quod vectigali large supercurrit, semper dominum, à quo exerceatur, inveniet. Nec ignoro, me plus aliquanto quam donasse videor erogavisse, cum pulcherrimi agri pretium necessitas vectigalis infregerit. Sed oportet privatis utilitatibus publicas, mortalibus aeternas anteferre; multoque diligentius

tius muneri suo consulere, quam facultatibus,
Vale.

XIX. C. PLINIUS PRISCO
SVO S.

A Ngit me Fanniæ valetudo, Contraxit hanc dum assidet Juniæ, virgini Vestali, sponte primum, (est enim affinis) deinde etiam ex autoritate pontificum. Nam virgines, quum vi morbi atrio Vestæ coguntur excedere, matronarum curæ custodiæque mandantur. Quo munere Fannia dum sedulo fungitur, hoc discrimine implicata est. (17) Insident febres, tussis increscit, summa macies, summa defectio; animus tantum & spiritus vigent, Helvidio marito, Thrasea patre dignissima: reliqua labuntur, meque non metu tantum, verum etiam dolore conficiunt. Doleo enim maxime, sceminam eripi oculis civitatis, nescio an aliquid simile visuris. Quæ castitas illius? quæ sanctitas? quanta gravitas? quanta constantia? Bis maritum sequura in exilium est, tertio ipsa propter maritum relegata. Nam quum Senecio reus esset, quod de vita Helvidii libros composuisset, rogatumque se à Fannia in defensione dixisset, quærente minaciter Mettio Caro an rogasset, respondit; Rogavi: an commentarios scripturo dedisset; Dedi: an sciente matre; Nesciente. Postremo nullam vocem cedentem periculo emisit. Quin etiam illos ipsos libros, quanquam ex necessitate & metu temporum abolutos, SC. publicatis bonis, servavit, habuit, tulitque in exilium exilii causam. Eadem quam jueunda, quam comis, quam denique (quod paucis datum est) non minus amabilis quam veneranda? Erit sane, quam postea uxoribus nostris ostentare possimus: erit, à qua viri quoque fortitudinis exempla sumamus; quam sic cernentes audientesque miramur, ut illas quæ
le-

leguntur. Ac mihi domus ipsa nutare, convulsaque sedibus suis ruitura supra videtur; licet adhuc posteros habeat. Quantis enim virtutibus, quantisque factis assequantur, ut hæc non novissima occiderit? Me quidem illud etiam affligit & torquet, quod (18) matrem ejus, illam (nihil possum illustrius dicere) tantæ scæminæ matrem, rursus videor amittere, quam hæc ut reddit ac refert nobis, sic auferet secum, meque & novo pariter & rescisso vulnere afficiet. Vtramque colui, utramque dilexi: utram magis, nescio; nec discerni volebant. Habuerunt officia mea in secundis; Habuerunt in adversis. Ego solatium relegararum, ego ultor reversarum: non feci tamen paria, atque eo magis hanc cupio servari, ut mihi solvendi tempora supersint. In his eram curis quum scriberem ad te; quas si deus aliquis in gaudium verterit, de metu non querar. Vale.

XX. C. PLINIUS TACITO
S U O S.

Librum tuum legi, & quam diligentissime potui, annotavi quæ commutanda, quæ extimenda arbitrarer. Nam & ego verum dicere assuevi, & tu libenter audire. Neque enim ulli patientius reprehenduntur, quam qui maxime laudari merentur. Nunc à te librum meum cum annotationibus tuis exspecto. O jucundas, & pulchras vices? Quam me delectat, quod, si qua posteris cura nostri usquequaque narrabitur, qua concordia, simplicitate, fide vixerimus! Erit rarum & insigne, duos homines ætate, dignitate propemodum æquales, nonnullius in literis nominis (Cogor enim de te quoque parcius dicere, quia de me simul dico) alterum alterius studia fovisse. Equidem adolescentulus, quum jam tu fama gloriaque floreret, te sequi, tibi longo, sed proximo, intervallo

vallo & esse & haberi concupiscebam. Et erant multa clarissima ingenia; sed tu mihi (ita similitudo naturæ ferebat) maxime imitabilis, maxime imitandus videbaris. Quo magis gaudeo, quod, si quis de studiis sermo, una nominamur; quod de te loquentibus statim occurro. Nec desunt qui uni ut utrique nostrum præferantur. Sed nihil interest mea, quo loco jungimur. Nam hoc ego primus, quia tu proximus: quin etiam in testamentis debes annotasse, nisi quis forte alterutri nostrum amicissimus, eadem legata, & quidem pariter, accipimus. Quæ omnia huc spectant, ut invicem ardentius diligamus, cum tot vinculis nos studia, mores, fama, suprema denique hominum judicia constringant. Vale.

XXI. C. PLINIUS CORNUTO
SVO S.

PAreo, collega charissime, & infirmitati oculorum, ut jubes, consulo. Nam & huc, recto vehiculo undique inclusus, quasi in cubiculo, perveni, & non stylo modo, verum etiam lectionibus difficulter, sed abstineo, solisque auribus studeo. Cubicula obductis velis opaca, nec tamen obscura, facio. Cryptoporticus quoque, ad operis inferioribus fenestris, tantum umbræ quantum luminis habet. Sic paulatim lucem ferre condisco. Balineum assumo, quia prodest: vinum, quia non nocet; parcissime tamen. Ita assuevi, & nunc custos adest. Gallinam, ut à te missam, libenter accepi; quam satis acribus oculis, quanquam adhuc lippus, pinguissimam vidi. Vale.

XXII. C. PLINIUS FALCONI
SVO S.

Minus miraberis me tam instanter petisse, ut in amicum meum conferres tribunatum, quum scieris quis ille qualisque. Possum autem

tem jam tibi & nomen indicare, & describere ipsum, postquam polliceris. Est Cornelius Minutianus, ornamētum regionis meæ, seu dignitate, seu moribus. Natus splendide abundat facultatibus; amat studia, ut solent pauperes. Idem rectissimus iudex, fortissimus advocatus, fidelissimus amicus. Accepisse te beneficium credes, quum proprius inspexeris hominem, omnibus honoribus, omnibus titulis (nihil volo elatius de modestissimo viro dicere) parem. Vale.

XXIII. C. PLINIUS FABATO
PROSOCERO SUO S.

GAudeo quidem, esse te tam fortem, ut Mediolani occurrere Tyroni possis: sed, ut perseveres esse tam fortis, rogo, ne tibi contra rationem ætatis tantum laboris injungas. Quinimmo denuntio, ut illum & domi, & intra domum, atque etiam intra cubiculi limen, exspectes. Etenim quum à me ut frater diligatur, non debet ab eo, quem ego parentis loco observo, exigere officium quod parenti suo remisisset. Vale.

XXIV. C. PLINIUS GEMINIO
SVO S.

NVmidia Quadratilla paulo minus octogesimo ætatis anno decessit, usque ad novissimam valetudinem viridis, atque etiam ultra matronalem modum compacto corpore & robusto. Decessit honestissimo testamento. Reliquit hæredes, ex besse nepotem, ex tertia parte neprem. Neprem parum novi: nepotem familiarissime diligo; adolescentem singularem, nec iis tantum, quos sanguine attingit, inter propinquos amandum. Ac primum, conspicuus forma omnes sermones malignorum & puer & juvenis evasit: intra quar-
tum

tum & viceſimum annum maritus, &, ſi deus annuiſſet, pater. Vixit in contubernio aviæ delicatæ ſeveriſſime, & tamen obſequentiſſime. Habebat illa pantomimos, fovebatque effuſius quam principi ſceminæ conveniret. Hos Quadratus non in theatro, non domi ſpectabat; nec illa exigebar. Audii ipſam, quum mihi commendaret nepotis ſui ſtudia, ſolere ſe, ut ſceminam in illo otio ſexus, laxare animum luſu calculorum, ſolere ſpectare pantomimos ſuos; ſed quum ſactura eſſet alterutrum, ſemper ſe nepoti ſuo præcepiſſe, abiret, ſtuderetque: quod mihi non amore ejus magis facere quam reverentia videbatur. Miraberis, & ego miratus ſum. Proximis ſacerdotalibus ludis, productis in commiſſione pantomimis, quum ſimul theatro ego & Quadratus egrederemur, ait mihi; Scis me hodie primum vidiffe ſaltantem aviæ meæ libertum? Hoc nepos. At, hercule, alieniſſimi homines in honorem Quadratiſſæ (pudet me dixiſſe honorem) per adulationis officium, in theatrum curſitabant, exultabant, plaudabant, mirabantur: ac deinde ſingulos geſtus domina cum canticis reddebant; qui nunc exiguiffima ſe-gata theatralis operæ corollarium, accipient ab hærede qui non ſpectabat. Hæc ſcripſi, quia ſoles, ſi quid incidit novi, non invitus audire: deinde, quia jucundum eſt mihi, quod ceperim gaudium ſcribendo retractare. Gandeo enim pietate deſunctæ, honore optimi juvenis: lætor etiam quod domus aliquando C. Caſſii, hujus qui Caſſianæ ſcholæ princeps & parens fuit, ſerviet domino non minori. Implebit enim illam Quadratus meus (19) ut decebit, ruſuſque ei priſtinam, dignitatem, celebratam, gloriamque reddet, quum tantus orator inde procedet, quantus juris ille conſultus. Vale.

XXV. C. PLINIUS RVFO
SVO S.

O Quantum eruditorum aut modestia ipsorum, aut quies, operit & subtrahit fama! At nos eos tantum dicturi aliquid aut lecturi timeamus, qui studia sua proferunt; quum illi qui tacent, hoc amplius præstent, quod maximum opus silentio reverentur. Expertus scribo quod scribo. Terentius Junior, equestribus militiis, atque etiam proeuratione. Narbonensis provinciæ integerrime functus, recepit se in agros suos, paratisque honoribus tranquillissimum, otium prætulit. Hunc ego invitatus hospitio, ut bonum patrem familiæ, ut diligentem agricolam intuebar, de his locuturus, in quibus illum versari putabam: & cœperam, quum ille me doctissimo sermone revocavit ad studia. Quam tersa omnia? quam Latina? quam Græca? Nam tantum utrâque linguâ valere, ut eâ magis videatur excellere, quam cum maxime loquitur. Quantum ille legit? quantum tenet? Athenis vivere hominem, non in villa, putes. Quid multa? Auxit sollicitudinem meam, effecitque ut illis quos doctissimos novi, non minus hos seductos & quasi rusticos viderem. Idem suadeo tibi. Sunt enim ut in castris, sic etiam in literis nostris plures cultu pagano, quos cinctos & armatos, & quidem ardentissimo ingenio, diligentius scrutatus invenies. Vale.

XXVI. C. PLINIUS MAXIMO
SVO S.

Nuper me cuiusdam amici languor admonuit, optimos esse nos dum infirmi sumus. Quem enim infirmum aut avaritia aut libido sollicitat? Non amoribus servit, non appetit honores, opes

opes negligit, & quantulumcunque, ut relicturus, satis habet: tunc deos, tunc hominem esse meminit: invidet nemini, neminem miratur, neminem despicit, ac ne sermonibus quidem malignis aut attendit, aut alitur: balinea imaginatur & fontes. Hæc summa curarum, summa votorum; mollemque in posterum & pinguem, si contingat evadere, hoc est, innoxiam beatamque destinat vitam. Possum ergo quod pluribus verbis, pluribus etiam voluminibus philosophi docere conantur, ipse breviter tibi mihi que præcipere, ut tales esse sani perseveremus, quales nos futuros profitemur infirmi. Vale.

XXVIII. C. PLINIUS SURÆ
SUO S.

ET mihi discendi & tibi docendi facultatem orium præbet. Igitur perquam velim scire, esse aliquid phasmata, & habere propriam figuram numenque aliquod putes, an inania & vana ex metu nostro imaginem accipere. Ego ut esse credam inprimis eo ducor quod audio accidisse Cūrtio Rufo: Tenuis adhuc & obscurus obtinenti Africam comes hæserat: inclinato die spatiabatur in porticu: offertur ei mulieris figura, humana grandior pulchriorque: perterrito Africam se, futurorum prænuntiam, dixit: iturum enim Romanam, honoresque gesturum, atque etiam cum summo imperio in eandem provinciam reversurum, ibique moriturum. Facta sunt omnia. Præterea accedenti Carthaginem, egredientique navem, eadem figura in littore occurrisse narratur. Ipse certe implicitus morbo, futura præteritis, adversa secundis auguratus, spem salutis, nullo suorum desperante, projecit. Jam illud, nonne & magis terribile, & non minus mirum est, quod exponam ut accepi? Erat Athenis spatiosa & capax domus,

domus, sed infamis & pestilens. Per silentium noctis sonus ferri, &, si attenderes aerius, strepitus vinculorum longius primo, deinde è proximo reddebatur: mox apparebat idolon, senex macie & squallore confectus, promissa barbâ, horrenti capillo, cruribus compedes, manibus catenas gerebat quatiebatque. Inde inhabitantibus tristes diræque noctes per metum vigilabantur: vigiliam morbus &, crescente formidine, mors sequebatur. Nam interdiu quoque quanquam abscesserat imago, memoria inaginis oculis (20) inhærebat; longiorisque causa timoris timor erat. Deserta inde & damnata solitudine domus, totaque illi monstro relicta: proscribebatur tamen seu quis emere, seu quis conducere ignarus tanti mali vellet. Venit Athenas philosophus Athenodorus, legit titulum: auditoque pretio, quia suspecta vilitas, percunctatus, omnia docetur, ac nihilominus, immo tanto magis, conducit: ubi cœpit advesperascere, jubet sterni sibi in prima domus parte, poscit pugillares, stylum, lumen: suos omnes in interiora dimittit, ipse ad scribendum, animum, oculos, manum intendit, ne vacua mens audita simulacra & inanes sibi merus fingeret. Initio, quale ubique, silentium noctis, deinde concuti ferrum, vincula moveri: ille non tollere oculos, non remittere stylum, sed obfirmare animum, (20) auribusque prætereundum: tum crebrescere fragor, adventare etiam, ac jam ut in limine, iam ut intra limen audiri: respicit, videt, agnoscitque narratam sibi effigiem. Stabat innuebatque digito, similis vocanti: hic contra ut paululum exspectaret, manu significat, rursusque ceris & stylo incumbit: illa scribentis capiti catenis insonabat: respicit rursus idem quod prius innuentem: nec moratus tollit lumen, & sequitur; Ibat illa lento gradu, quasi gravis vinculis: postquam desilexit in aream domus repente dilapsa deserit comitem; desertus

herbas

herbas & folia concepta figaum loco ponit. Postero die adit magistratus, monet ut illum locum effodi jubeant. Inveniuntur ossa inserta carnis & implicita, quæ corpus ævo terraque putrefactum nuda & exesa reliquerat vinculis: collecta publice sepeliuntur: domus postea rite conditis manibus caruit. Et hæc quidem affirmantibus credo: illud affirmare aliis possum. Est libertus mihi Marcus, non illiteratus. Cum hoc minor frater eodem lecto quiescebat. Is visus est sibi cernere quendam in toro residentem, admoventemque capiti suo cultros, atque etiam ex ipso vertice amputantem capillos. Vbi illuxit, ipse circa verticem tonsus, capilli jacentes reperiuntur. Exiguum temporis medium, & rursus simile aliud priori fidem fecit. Puer in pædagogio mistus pluribus dormiebat: venerunt per fenestras (ita narrat) in tunicis albis duo, cubantemque detonderunt; & qua venerant, recesserunt. Hunc quoque tonsum, sparsosque circa capillos dies ostendit. Nihil notabile secutum, nisi forte, quod non fui reus: futurus, si Domitianus, sub quo hæc accidentur, diutius vixisset. Nam in scrinio ejus datus à Caro de me libellus inventus est; ex quo conjectari potest, quia reis moris est submittere capillum, recisos meorum capillos depulsi quod imminebat periculi signum fuisse. Proinde rogo, eruditionem tuam intendas. Digna res est, quam diu multumque consideres: ne ego quidem indignus, cui copiam scientiæ tuæ facias. Licet etiam utramque in partem, ut soles, disputes: ex altera tamen fortius, ne me suspensum incertumque dimittas, cum mihi consulendi causa fuerit, ut dubitare desinerem.

XXVIII. C. PLINIUS SEPTITIO
SVO S.

A Is quosdam apud te reprehendisse, tanquam amicos meos ex omni occasione ultra modum laudem. Agnosco crimen, amplector etiam. Quid enim honestius culpa benignitatis? Qui sunt tamen isti, qui amicos meos melius norint? Sed ut norint, quid invident mihi felicissimum errorem? Ut enim non sint tales, quales à me prædicantur, ego tamen beatus quod mihi videntur. Igitur ad alios hanc sinistram diligentiam conferant (nec sunt parum multi) qui carpere amicos suos iudicium vocant: mihi nunquam persuadebunt ut meos amari à me nimium putem. Vale.

XXIX. C. PLINIUS MONTANO
SUO S.

R Idebis, deinde indignaberis, deinde ridebis, si legeris, quod nisi legeris, non potes credere. Est viâ Tiburtinâ intra primum lapidem (proxime annotavi) momimentum Pallantis, ita inscriptum; HUIUS SENATUS, OB FIDEM PIETATEMQUE ERGA PATRONOS, ORNAMENTA PRÆTORIA DECREVIT, ET SESTERTIUM CENTIES QUINQUAGIES: cuius honore contentus fuit. Equidem nunquam sum miratus quæ sæpius à fortuna quam à iudicio proficiscerentur: maxime tamen hic me titulus admonuit, quam essent mimica & inepta quæ interdum in hoc cœnum, in has sordes (22) abjicerentur: quæ denique ille furcifer & recipere ausus est, & reculare, atque etiam, ut moderationis exemplum, posteris prodere. Sed quid indignor? Ridere satius est, ne se magnum aliquod adeptos putent, qui huc felicitate perveniunt, ut rideantur. Vale.

XXX. C. PLINIUS GENITORI
SUO S.

Torqueor quod discipulum, ut scribis optimæ spei amisisti, cuius & valetudine & morte impedita studia tua quid nesciam? cum sis omnium officiorum observantissimus, cumque omnes quos probas, effusissime diligas? Me huc quoque urbana negotia persequuntur, non delectant. Sunt enim qui me aut iudicem aut arbitrum faciant. Accedunt querelæ rusticorum, qui auribus meis post longum tempus suo jure abutuntur. Instat & necessitas agrorum locandorum perquam molesta. Adeo rarum est invenire idoneos conductores. Quibus ex causis precario studeo: studeo tamen. Nam & scribo aliquid & lego: sed quum lego, ex comparatione sentio quam male scribam; licet tu mihi bonum animum facias, qui libellos meos de ultione Helvidii, Orationi Demosthenis κατὰ Μωδίου confers: quam sane, quum componerem illos, habui in manibus, non ut æmularer (improbum enim ac pene furiosum) sed tamen imitarer & sequerer, quantum aut diversitas ingeniorum, maximi aut minimi, aut causæ dissimilitudo pateretur. Vale.

XXXI. C. PLINIUS CORNUTO
SUO S.

Claudius Pollio amari à te cupit: dignus hoc ipso quod cupit: deinde, quod ipse te diligit. Neque enim fere quisquam exigit istud nisi qui facit. Vir alioqui rectus, integer, quietus, ac pene ultra modum (si quis tamen ultra modum) verecundus. Hunc, quum simul militarem, non solum ut commilito inspexi. (nam præerat alæ (23) militari.) Ego iussus à legato consulari rationem

nem alarum & cohortium excutere, ut magnam quorundam foedamque avaritiam, & negligentiam parem, ita hujus summam integritatem, sollicitam diligentiam inveni. Postea promotus ad amplissimas procurationes, nulla occasione corruptus ab insito abstinentiæ amore deflexit; nunquam secundis rebus intamuit, nunquam officiorum varietate continuam laudem humanitatis infregit: eademque firmitate animi laboribus suffecit, qua nunc otium patitur. Quod quidem paulisper cum magna sua laude internisiit & posuit, à Corelio nostro ex liberalitate imperatoris Nervæ emendis dividendisque agris adjutor assumptus. Etenim qua gloria dignum est, summo viro in tanta eligendi facultate præcipue placuisse? Idem quam reverenter, quam fideliter amicos colat, multorum supremis judiciis, in his (24) Musonii Bassi, gravissimi civis, credere potes, cujus memoriam tam grata prædicatione prorogat & extendit, ut librum de vita ejus (nam studia quoque, sicut alias artes bonas, veneratur) ediderit. Pulchrum istud, & raritate ipsa probandum, cum plerique hæcenus defunctorum meminerint, ut querantur. Hunc hominem, appetentissimum tui (mihi crede) complectere, apprehendere, immo & invitare, ac sic amam tanquam gratiam referas. Neque enim obligandus, sed remunerandus est in amoris officio qui prior cœpit.

XXXII. C. PLINIUS FABATO,
PROSOCERO SUO S.

Dilector jucundum tibi fuisse Tyronis mei adventum: quod vero scribis, oblata occasione proconsulis, plurimos manumissos, unice lætor. Cupio enim patriam nostram omnibus quidem rebus augeri, maxime tamen civium numero. Id enim oppidis firmissimum ornamentum.

Illud etiam me, non ut ambitiosum, sed tamen iu-
 var, quod adjicis, me teque & grariarum actione &
 laude celebratos. Est enim, ut Xenophon ait, ἡ δὲ
 σοὺ ἀκούσμεν ἔπαινον, utique si te mereri putes.
 Vale.

XXXIII. C. PLINIUS TACITO
 SVO S.

Auguror (nec me fallit augurium) Historias
 tuas immortales futuras: quo magis illis (in-
 genue fatebor) inferi cupio. Nam si esse
 nobis curæ solet ut facies nostra ab optimo quoque
 artifice exprimatur, nonne debemus optare, ut o-
 peribus nostris similis tui scriptor prædicatorque
 contingat? Demonstro itaque, quanquam diligen-
 tiam tuam fugere non possit, cum sit in publicis a-
 ctis, demonstro tamen, quo magis credas, jucundum
 mihi futurum, si factum meum, cujus gratia peri-
 culo crevit, tuo ingenio, tuo testimonio orna-
 veris. Dederat me Senatus cum Herennio Sene-
 cione advocatum provinciæ Bæticæ contra Bæ-
 bium Massam: damnatoque Massa censuerat ut
 bona ejus publice custodirentur. Senecio, quum
 explorasset consules postulationibus vacaturos,
 convenit me: & Qua concordia, inquit, injun-
 ctam nobis accusationem exsequuti sumus, hac
 adeamus consules, peramusque ne bona dissipari
 sinant, quorum esse in custodia debent. Respon-
 di; Quum simus advocati à Senatu dati, dispice
 num peractas putes partes nostras, Senatus cogni-
 tione finita. Et ille; Tu quem voles tibi terminum
 statues, cui nulla cum provincia necessitudo, nisi ex
 beneficio tuo, & hoc recenti: ipse & natus ibi, &
 quæstor in ea fui. Tum ego; si fixum tibi istud ac
 deliberatum, sequar te, ut si qua ex hoc invidia
 erit, non tua tantum sit. Venimus ad coff. dicit Se-
 necio quæ res ferebat: aliqua subjungo. Vixdum
 con;

conticueramus, & Massa questus Senecionem non advocati fidem, sed inimici amaritudinem impleſſe, impietatis reum poſtulat. Horror omnium: ego autem, Vereor, inquam, clariffimi conſules, ne mihi Maſſa ſilentio ſuo prævaricationem objecerit, quod non & me reum poſtulavit. Quæ vox & ſtatim excepta, & poſtea multo ſermone celebrata eſt. Divus quidem Nerva (nam privatus quoque attendebat hiſ quæ recte in publico fierent) miſſis ad me graviffimis literis, non mihi ſolum, verum etiam ſeculo eſt gratulatus, cui exemplum (ſic enim ſcripſit) ſimile antiquis contigiffet. Hæc, utcunque ſe habent, notiora, clario-
ra, majora tu facies: quanquam non exigo ut excedas actæ rei modum. Nam nec hiſtoria debet egredi veritatem, & honeſte factis veritas ſufficit. Vale.

LIBER VIII.

I. C. PLINIUS SEPTIMO
SUO S.

ITER commodè explicui, excepto quod quidam ex meis adverſam valetudinem ſerveſcentibus æſtibus contraxerint. Encolpius quidem lector, ille ſeria noſtra, ille deliciæ, exaſperatis faucibus pulvere, ſanguinem rejecit. Quam triſte hoc ipſi, quam acerbum mihi, ſi is, cui omnis ex ſtudiis gratia, inhabilis ſtudiis fuerit. Quis deinde libellos meos ſic leget? ſic amabit? quem aures meæ ſic ſequentur? Sed dii lætiora promittunt. Stetit ſanguis, reſedit dolor. Præterea continens ipſe: nos ſoliciti, medici diligentes. Ad hoc ſalubritas cœli, ſeceſſus, quies, tantum ſalutis, quantum otii, pollicentur. Vale.

II. C. PLINIUS CALVISIO
SUO S.

Alii in prædia sua proficiscuntur, ut locupletiores revertantur; ego, ut pauperior. Vendideram vindemias certatim negotiatoribus ementibus. Invitabat pretium; & quod tunc, & quod fore videbatur. Spes sefellit. Erat expeditum, omnibus remittere æqualiter, sed non satis æquum. Mihi autem egregium inprimis videtur, ut foris, ita domi, ut in magnis, ita in parvis, ut in alienis, ita in suis, agitare justitiam. Nam si paria peccata, pares etiam laudes. Itaque omnibus quidem, ne quis mihi non donatus abiret, partem octavam pretii, quo quis emerat, concessi: deinde iis, qui amplissimas summas emprionibus occupaverant, separatim consului. Nam & me magis juverant, & majus ipsi fecerant damnum. Igitur iis, qui pluris quam decem millibus emerant, ad illam communem, & quasi publicam octavam, addidi decimam ejus summæ, quæ decem millia excesserat. Vereor, ne parum expresserim; apertius calculos ostendam. Si qui forte quindecim millibus emerant, hi & quindecim millium octavam, & quinque millium decimam, tulerunt. Præterea, quum reputarem quosdam ex debito aliquantum, quosdam aliquid, quosdam nihil reposuisse, nequaquam (2) verum arbitrabar, quos non æquasset fides solutionis, hos benignitate remissionis æquari. Rursus ergo iis qui solverant, ejus, quod solverant, decimam remisi. Per hoc enim aptissime & in præteritum singulis, pro cujusque merito, gratia referri, & in futurum omnes cum ad emendum, tum etiam ad solvendum allici videbantur. Magno mihi sen ratio hæc, seu facilitas sterit: sed fuit tanti. Nam regione totâ & novitas remissionis & forma laudatur. Ex ipsis etiam, quos non una (ut dicitur) pertica, sed

sed distincte gradatimque tractavi, quanto quis melior & probior, tanto mihi obligatior abit, experius non esse apud me, 'Εν δ' ἵψ' πμῆ ἡμῶν κακός, ἢ ὃ καὶ ἐσθλός.

III. C. PLINIUS SPARSO SVO S.

Librum, quem novissime tibi misi, ex omnibus meis vel maxime placere significas. Est eadem opinio cujusdam eruditissimi. Quo magis adducor, ut neutrum falli putem; quia non est credibile utrumque falli, & quia tantum blandior mihi. Volo enim proxima quæque absolutissima videri: & ideo jam nunc contra istum librum saveo orationi, quam nuper in publicum dedi: communicurus tecum, ut primum diligentem tabellarium invenero. Erexi expectationem tuam; quam vereor ne destituat oratio in manus sumpta. Intirim tamen, tanquam placituram (& forsasse placebit) exspecta. Vale.

IV. C. PLINIUS CANINIO SVO S.

O Prime facis, quod bellum Dacicum scribere paras. Nam quæ tam recens, tam copiosa, tam lata, quæ denique tam poetica, & (quantum in verissimis rebus) tam fabulosa materia? Dices immissa terris nova flamina, novos pontes fluminibus injectos, infessa castris montium abrupta, pulsum regiâ, pulsum etiam vitâ regem nihil desperantem. Super hæc, actos bis triumphos: quorum alter ex invicta gente primus, alter novissimus fuit. Una, sed maxima, difficultas, quod hæc æquare dicendo, arduum, immensum, etiam tuo ingenio, quanquam altissime assurgat, & amplissimis operibus increscar. Nonnullus & in illo la-

bor, ut barbara & fera nomina, imprimis regis ipsius, Græcis versibus non resultent. Sed nihil est quod non arte curâque, si non potest vinci, mitigetur. Præterea, si datur Homero & mollia vocabula & Græca ad (3) lenitatem versus contrahere, extendere, inflectere, cur tibi similis audentia, præsertim non delicata, sed necessaria, negetur? Proinde jure vatium, invocatis diis, & inter deos, ipso, cujus res, opera, consilia dicturus es, immitte rudentes, pande vela, ac, si quando alias, toto ingenio vehere. Cur enim non ego quoque poetice cum poeta? Illud jam nunc paciscor; prima quæque ut absolveris, mitte, immo etiam antequam absolvas, sic ut erunt recentia, & rudia, & adhuc similia nascentibus. Respondebis, non posse perinde carpsim, ut contexta, perinde inchoata placere, ut effecta. Scio. Itaque & à me æstimabuntur ut cœpta; spectabuntur ut membra; extremamque limam tuam operientur in scrinio nostro. Patere hoc me super cætera habere amoris tui pignus, ut ea quoque norim quæ nosse neminem velles. In summa, potero fortasse scripta tua magis probare, laudare, quanto illa tardius cautiusque, sed ipsum te magis amabo, magisque laudabo, quanto celerius & incautius miseris. Vale.

V. C. PLINIUS GEMINIO
SVO S.

GRave vulnus Macrinus noster accepit. Amisit uxorem singularis exempli, etiam si olim fuisset. Vixit cum hac triginta novem annis, sine jurgio, sine offensa. Quam illa reverentiam marito suo præstitit, cum ipsa summam mereretur? Quot quantasque virtutes ex diversis ætatibus sumptas collegit & miscuit? Habet quidem Macrinus grande solatium, quod tantum bonum tam diu tenuit: sed hoc magis exacerbat, quod amisit. Nam (4)
fru-

fruendi voluptatibus crescit carendi dolor. Ero ergo suspensus pro homine amicissimo, dum admittere avocamenta, & cicatricem pati possit; quam nihil æque ac necessitas ipsa, & dies longa, & satietas doloris inducit. Vale.

VI. C. PLINIUS MONTANO

SVO S.

COgnovisse jam ex epistola mea debes, anno-
tasse me nuper monumentum Pallantis sub
hac inscriptione; HUIC SENATUS, OB FI-
DEM PIETATEMQUE ERGA PATRONOS, OR-
NAMENTA PRÆTORIA DECREVIT ET SES-
TERTIUM CENTIES QUINQUAGIES, CUIUS
HONORE CONTENTVS FVIT. Postea mihi vi-
sum est pretium curæ, ipsum SC. querere. Inveni
tam copiosum & effusum, ut ille superbissimus titu-
lus, modicus atque etiam demissus videretur. Con-
ferant se, non dico illi veteres, Africani, Achaici,
Numantini, sed hi proximi, Marii, Syllæ, Pompeii;
(nolo progredi longius) infra Pallantis laudes ja-
cebunt. Urbanos, qui illa censuerunt, putem, an
miseros? Dicerem urbanos, si Senatum deceret ur-
banitas. Miseros ergo? sed nemo tam miser est, ut
ad illa cogatur. Ambitio ergo, & procedendi libi-
do? Sed quis adeo demens, ut aut per suum aut per
publicum dedecus procedere vellet in eâ civitate,
in qua hic esset usus potentissimæ dignitatis, ut pri-
mus in Senatu laudare Pallantem posset? Omitto,
quod Pallanti Servo pratoria ornamenta offerun-
tur: (quippe offeruntur à servis) mitto quod cen-
sent, non exhortandum modo, verum etiam com-
pellendum ad usum aureorum annulorum. Erat
enim contra majestatem Senatus, si ferreis præto-
rius uteretur. Levia hæc & transeunda; illa me-
moranda, quod nomine Pallantis Senatus (nec ex-

piata postea curia est) Pallantis nomine Senatus gratias agit Cæsari; quod & ipse, cum summo honore mentionem ejus prosecutus esset, & Senatus facultatem fecisset testandi erga eum benevolentiam suam. Quid etiam Senatui pulchrius, quam ut erga Pallantem satis gratus videretur? Additur, ut Pallas, cui se omnes pro virili parte obligatos farentur, singularis fidei, singularis industriæ fructum meritiſſimo ferat. Prolatos imperii fines, redditos exercitus reipub. credas. Astruitur his, quum Senatui Populoque Romano liberalitatis gravior repræsentari nulla materia posset, quam si abstinentiſſimi fidelissiſſique custodis principalium opum facultates adjuvare contigisset. Hoc tunc votum Senatus; hoc præcipuum gaudium populi; hæc liberalitatis materia gratiſſima, si Pallantis facultates adjuvare publicarum opum egestionem contringeret. Jam quæ sequuntur, voluisse quidem Senatū (5.) censere, dandum ex ærario sestertium centies quinquagies, & quanto ab ejusmodi cupiditatibus remotior ejus animus esset, tanto impensius petere à publico parente, ut eum compelleret ad cedendum Senatui. Id vero deerat, ut cum Pallante autoritate publica ageretur; Pallas rogaretur ut Senatui cederet: ut illi superbissimæ abstinentiæ Cæsar ipse patronus advocaretur, ne sestertium centies quinquagies sperneret. Sprevit quod solum potuit, tantis opibus publice oblatis; arrogantiſſe fecit quam si accipisset. Senatus tamen id quoque, similis querenti, laudibus tulit, his quidem verbis; **SED QUUM PRINCEPS OPTIMUS, PARENSQUE PUBLICUS, ROGATUSA PALLANTE. EAM PARTEM SENTENTIÆ, QUÆ PERTINEBAT AD DANDUM EI EX ÆRARIO CENTIES QUINQUAGIES SESTERTIUM, REMITTI VOLVISSET; TESTARI SENATVM, ET SE LIBENTER AC MERITO HAC SVMMAM INTER RELIQUOS**

HO.

HONORES , OB FIDEM DILIGENTIAM-
 QUE PALLANTIS , DECERNERE COEPIS-
 SE;VOLUNTATI TAMEN PRINCIPIS SVI,IN
 NVLLA CUI RE FAS PVTARET REPVGNA-
 RE , IN HAC QVOQVE RE OBSEQVI. Ima-
 ginare Pallantem velut intercedentem SC. , mo-
 derantemque honores suos , & sestertiũ centies
 quinquagies , ut nimium, recusantem, cum præto-
 ria ornamenta , tanquam minus ,recepisset. Ima-
 ginare Cæsarem , liberti precibus , vel potius im-
 perio , coram Senatu obtemperantem. Imperat
 enim libertus patrono, quem in Senatu rogat. Ima-
 ginare Senatum , usquequaque testantem , merito
 libenterque se hanc summam, inter reliquos hono-
 res, Pallanti cœpisse decernere ; & perseveraturum
 fuisse se, nisi obsequeretur principis voluntati , cui
 non esset fas in ulla re repugnare. Ita , ne sester-
 tiũ centies quinquagies Pallas ex ærario refer-
 ret , verecundiã ipsius , obsequio Senatus opus
 fuit ; in hoc præcipue non obsequanturi , si in ulla
 re putasset fas esse non obsequi. Finem existi-
 mas ? Mane dum , & majora accipe. Vtique , cum
 sit utile , principis benignitatem promptissimam
 ad laudem præmiaque merentium illustrari ubi-
 que, & maxime iis locis , quibus incitari ad imira-
 tionem præpositi rerum ejus cura possent , & Pal-
 lantis spectatissima fides , arque innocentia exem-
 plo provocare studium tam honestæ æmulationis
 posset , ea quæ quarto Calend. Februarii , quæ
 proxime fuissent , in amplissimo ordine optimus
 princeps recitasset , Senatusque consula de his re-
 bus facta in æs inciderentur, idque æs figeretur ad
 statuam loricatam divi Julii. Parum visum tanto-
 rum dedecorum esse curiam testem : delectus est
 celeberrimus locus , in quo legenda præsentibus ,
 legenda futuris proderentur. Placuit ære signari
 omnes honores fastidiosissimi mancipii : quosque
 repudiasset , quosque , quantum ad decernentes
 pet.

pertinet, gessisset. Incisa & insculpta sunt publicis æternisque monumentis prætoria; sic quasi fœdera antiqua, sic quasi sacræ leges. Tanta Principis, tanta Senatus, tanta Pallantis ipsius, Quid dicam, nescio; ut vellet in oculis omnium figi Pallas insolentiam suam, patientiam Cæsar, humilitatem Senatus. Nec puduit rationem turpitudini obtendere: egregiam quidem pulchramque rationem, ut exemplo Pallantis præmiorum ad studium æmulationis cæteri provocarentur. Ea honorum (6) vilitas erat, illorum etiam, quos Pallas non dedignabatur. Inveniebantur tamen honesto loco nati, qui peterent cuperentque, quod dari liberti, promitti servis videbant. Quam juvat quod in tempora illa non incidi, quorum sic me, tanquam illis vixerim, pudet! Non dubito similiter afficere. Scio quam fit tibi vivus & ingenuus animus: ideoque facilius est, ut me (quanquam indignationem quibusdam in locis fortasse ultra epistolæ modum extulerim) parum doluisse, quam nimis credas. Vale.

VII. C. PLINIUS TACITO
SUO S.

NEque ut magistro magister, neque ut discipulo discipulus (sic enim scribis) sed ut discipulo magister, (nam tu magister, ego contra. Atque ideo tu in scholam revocas, ego adhuc Saturnalia extendo) librum misisti. Non potui longius hyperbaton facere, atque hoc ipso probare, eum me esse, qui non modo magister tuus, sed ne discipulus quidem debeam dici. Sumam tamen personam magistri; exeramque in librum tuum jus quod dedisti; eo liberius, quo nihil ex meis interim missurus sum tibi, in quo te ulciscaris. Vale.

VIII. C. PLINIUS ROMANO
SVO S.

VIdistine aliquando Clitumnum fontem? Si nondum, (& puto nondum: aloqui narra-
ses mihi) vide; quem ego (pœnitet tardita-
tis) proxime vidi. Modicus collis assurgit antiqua
cupressu nemorosus & opacus. Hunc subter fons
exit, & exprimitur pluribus venis, sed imparibus;
eluctatusque facit gurgitem, qui lato gremio pate-
scit purus & vitreus, ut numerare jactas stipes &
relucentes calculos possis. Inde non loci devexi-
tate, sed ipsâ sui copiâ & quasi pondere, impellitur.
Fons ad hæc, & jam amplissimum flumen atque
etiam navium patiens; quas obvias quoque &
contrario nisu in diversa tendentes, transmittit &
perfert: adeo validus ut illa qua properat, ipse, tan-
quam per solum planum, remis non adjuvetur.
Idem ægerrime remis contisque superetur adver-
sus. Jucundum utrumque per jocum ludumque
fluitantibus, ut flexerint cursum, laborem otio,
otium labore variare. Ripæ fraxino multa, mul-
ta populo vestiuntur: quas perspicuus amnis, ve-
lut merfas, viridi imagini annumerat. Rigor aquæ
certaverit nivibus; nec color cedit. Adjacet tem-
plum, priscum & religiosum. Stat Clitumnus ipse
amictus ornatusque prætexta. Præsens numen,
atque etiam fatidicum, indicant sortes. Sparsa
sunt circa sacella complura, totidemque dei si-
mulacra: sua cuique veneratio, suum (8) nomen:
quibusdam vero etiam fontes. Nam, præter illum
quasi parentem cæterorum, sunt minores capite
discreti; sed flumini miscentur, quod ponte trans-
mittitur. Is terminus sacri profanique. In supe-
riore parte navigare tantum, infra etiam natare
concessum. Balineum Hispellates, quibus illum
locum divus Augustus dono dedit, publice præ-
bent,

bent, & hospitium. Nec desunt villæ, quæ securæ fluminis amœnitatem, margini insistant. In summa, nihil erit ex quo non capias voluptatem. Nam studebis quoque, & leges multa multorum omnibus columnis, omnibus parietibus inscripta, quibus fons ille deusque celebratur. Plura laudabis, nonnulla ridebis: quanquam tu vero, quæ tua humanitas, nulla ridebis. Vale.

IX. C. PLINIUS VRSO
SUO S.

Olim non librum in manus, non stylum sumpsi. Olim nescio, quid sit orium, quid quies, quid denique illud iners quidem, iucundum tamen, nihil agere, nihil esse: adeo multa me negoria amicorum nec secedere nec studere patiuntur. Nulla enim studia tanti sunt, ut amicitiæ officium deferatur: quod religiosissime custodiendum studia ipsa præcipiunt. Vale.

X. C. PLINIUS FABATO
PROSOCERO SUO S.

Quo magis cupis ex nobis pronepotes videre, hoc tristior audies, neptem tuam abortum fecisse dum se prægnantem esse puellariter nescit; ac per hoc quædam custodienda prægnantibus omittit, facit omittenda. Quem errorem magnis detrimentis expiavit, in summum periculum adducta. Igitur, ut necesse est, graviter accipias senectutem tuam quasi paratis posteris destitutam; sic debes agere diis gratias, quod ita tibi in præsentia pronepotes negaverint, ut lervarint neptam illos reddituri quorum nobis spem certior hæc ipsa, quanquam parum prospere explorata, secunditas facit. Iisdem nunc ego te, quibus ipsum me, horror, moneo, confirmo. Neque enim arden-

ardentius tu pronepotes, quam ego liberos cupio : quibus videor à meo tuoque latere pronum ad honores iter , & audita latius nomina , & non subitas imagines relicturus. Nascantur modo, & hunc nostrum dolorem gaudio mutant. Vale.

XI. C. PLINIVS HISPVLLE
SVO S.

QUum affectum tuum erga fratris filiam cogito, etiam materna indulgentia molliorem, intelligo prius tibi quod est posterius nuntiandum, ut præsumptâ lætitiâ sollicitudini locum non relinquo: quanquam vereor ne potest gratulationem quoque in metum redeas; atque ita gaudeas periculo liberatam, ut simul quod periclitata sit perhorrescas. Jam hilaris, jam sibi, jam mihi reddita, incipit refici, transmissumque desermen convalescendo remetiri. Fuit alioqui in summo discrimine (impune dixisse liceat) fuit nullâ suâ culpâ, ætatis aliquâ. Inde abortus, & ignorati uteri triste experimentum. Proinde, etsi non contigit tibi desiderium fratris amissi aut nepote ejus aut nepte solari, memento tamen, dilatum magis istud quam negatum, cum salva sit, ex qua sperari potest. Simul excusa patri tuo casum, cui paratior apud fœminas venia est. Vale.

XII. C. PLINIVS MINVTIANO
SVO S.

HVnc solum diem excuso. Recitaturus est Titinius Capito; quem ego audire nescio magis debeam an cupiam. Vir est optimus, & inter præcipua seculi ornamenta numerandus: colit studia, studiosos amat, fovet, provehit, multorumque qui aliqua componunt, portus, sinus, præmium, omnium exemplum; ipsarum denique literarum
jam

jam senescentium reductor ac reformator. Domum suam recirantibus præbet ; auditoria non apud se tantum benignitate mira frequentat : mihi certe , si modo in urbe est , defuit nunquam. Porro , tanto turpius gratiam non referre , quanto honestior causa referendæ. An , si litibus terrer , obstrictum esse me crederem obeunti ad vadimonia mea ; nunc , quia mihi omne negotium , omnis in studiis cura , minus obligor tanta sedulitate celebranti , in quo obligari ego , ne dicam soleo , certe maxime possum ? Quod si illi nullam vicem , nulla quasi mutua officia deberem , sollicitarer tamen vel ingenio hominis plucherrimo & maximo , & in summa severitate dulcissimo , vel honestate materiæ. Scribit exitus illustrium virorum , in iis quorundum mihi charissimorum. Videor ergo fungi pio munere , quorumque exequias celebrare non licuit , horum quasi fûnebribus laudationibus , seris quidem , sed tanto magis veris , interest. Vale.

XIII. C. PLINIUS GENIALI
SVO S.

PRobo quod libellos meos cum patre legisti. Pertinet ad profectum tuum , à disertissimo viro discere quid laudandum , quod reprehendendum : simul ita institui , ut verum dicere affûescas. Vides quem sequi , cujus debeas implere vestigia. O te beatum ! cui contigit unum atque idem optimum & conjunctissimum exemplar : qui denique cum potissimum imitandum habes , cui natura esse te simillimum voluit. Vale.

XIV. C. PLINIUS ARISTONI
SUO S.

Cum sis peritissimus & privati juris & publici, cujus pars senatorium est, cupio ex te potissimum audire, erraverim in Senatu proxime, necne : non ut in præteritum (serum enim) verum ut in futurum, si quid simile inciderit, erudiar. Dices. Cur quæris quod nosse debeas? Priorum temporum servitus, ut aliarum optimarum artium, sic etiam juris senatorii oblivionem quandam & ignorationem induxit. Quotus enim quisque tam patiens, ut velit discere quod in usu non sit habiturus? Adde, quod difficile est tenere quæ acceperis, nisi exerceas. Itaque reducta libertas rudes nos & imperitos deprehendit: cujus dulcedine accensæ cogimur quædam facere antequam nosse. Erat autem antiquitus institutum, ut à majoribus natu, non auribus modo, verum etiam oculis disceremus quæ facienda, mox ipsi, ac per vices quædam, tradenda minoribus haberemus. Inde adolescentuli statim castrensibus stipendiis imbuebantur, ut imperare parendo, duces agere dum sequuntur, assuescerent: inde honores petituri assistebant curiæ foribus, & concilii publici spectatores antequam consortes, erant. Suus cuique parens pro magistro, aut cui parens non erat, maximus quisque & vetustissimus pro parente. Quæ potestas referentibus, quod censentibus jus, quæ vis magistratibus, quæ cæteris libertas; ubi cedendum, ubi resistendum; quod silentii tempus, quis dicendi modus, quæ distinctio pugnantium sententiarum, quæ executio prioribus aliquid addentium, omnem denique senatorium morem, quod fidelissimum præcipiendi genus, exemplis docebantur. At nos juvenes fuimus quidem in castris; sed quum suspecta virtus, inertia in pretio, quum du-

cibus

cibus autoritas nulla, nulla militibus verecundia, nusquam imperium, nusquam obsequium, omnia soluta, turbata, atque etiam in contrarium versa, postremo obliviscenda magis quam tenenda. Iidem prospeximus curiam; sed curiam trepidam & elinguem; quum dicere quod velles, periculisum, quod nolles, miserum esset. Quid tunc disci potuit; quid didicisse juvat, cum Senatus aut ad otium summum, aut ad summum nefas vocaretur? & modo ludibrio, modo dolori retentus, nunquam seria, tristitia sæpe censeret? Eadem mala jam senatores, jam participes malorum, multos annos vidimus, tulimusque: quibus ingenia nostra in posterum quoque heberata, fracta, contusa sunt. Breve tempus (nam tanto brevis omne, quanto felicius tempus) quod libet scire quid simus, libet exercere quod scimus. Quo iustius peto; primum ut errori (si quis est error) tribuas veniam, deinde medearis scientiâ tuâ, cui semper fuit curæ, sic iura publica ut privata, sic antiqua ut recentia, sic rara ut assidua, tractare. Atque ego arbitror illis etiam, quibus plurimarum rerum agitatio frequens nihil esse ignotum patiebatur, genus quæstionis quod afferro ad te, aut non satis tritum, aut etiam inexpertum fuisse. Hoc & ego excusator, si forte sum lapsus, & tu dignior laude, si potes id quoque docere, quod in obscuro est an didiceris. Referebatur de libertis Afranii Dextri consulis, incertum sua an suorum manu, scelere an obsequio, perempti. Hos alius, (Quis? Ego; sed nihil refert) post quæstionem supplicio liberandos, alius in insulam relegandos, alius morte puniendos arbitrabatur. Quarum sententiarum tanta diversitas erat, ut non possent esse nisi singulæ. Quid enim commune habet, occidere & relegare? Non hercule magis quam relegare & absolvere: quanquam proprior aliquanto est sententiæ relegantis, quæ absolverit, quam quæ occiderit. Utraque

que enim ex illis vitam relinquit, hæc adimit: quum interim & qui morte puniebant, & qui relegabant, una sedebant, & temporaria simulatione concordie discordiam differebant. Ego postulabam ut tribus sententiis constaret suus numerus, nec se brevibus induciis duæ jungerent. Exigebam ergo, ut qui capitali supplicio afficiendos putabant, discederent à relegante, nec interim contra absolventes mox dissensuri congregarentur, quia parvulum referret an idem displiceret, quibus non idem placuisset. Illud etiam mihi permirum videbatur, cum quidem qui liberos relegandos, servos supplicio afficiendos censuisset, coactum esse dividere sententiam: hunc autem qui liberos morte multaret, cum relegante numerari. Nam si oportuisset dividi sententiam unius, qui res duas comprehendebat, non reperiebam quemadmodum posset jungi sententia duorum tam diversa censentium. Atque adeo permitte mihi, sic apud te, tanquam ibi, sic peracta re, tanquam adhuc integra, rationem iudicii mei reddere: quæque tunc carptim, multis obstrepentibus, dixi, per otium jungere. Fingamus tres omnino iudices in hanc causam datos esse: horum uni placuisse, perire liberos, alteri, relegari, tertio, absolvi: utrumne sententiæ duæ, collatis viribus, novissimam (9) pertinent, an separatim unaquæque tantundem quantum altera valebit? nec magis poterit cum secunda prima connecti, quam secunda cum tertia? Igitur in Senatu quoque numerari tanquam contrariæ debent, quæ tanquam diversæ dicuntur. Quod si unus atque idem & perdendos censeret & relegandos, num ex sententia unius & perire possent & relegari? num denique omnino una sententia putaretur, quæ tam diversa conjungeret? Quemadmodum igitur cum alter puniendos, alter censeat relegandos, videri potest una sententia, quæ dicitur à duobus: quæ non videretur una, si ab uno diceretur? Quid?

Lex

Lex non aperte docet dirimi debere sententias occidentis & relegantis, quum ira discessionem fieri jubet; QVI HÆC SENTITIS, IN HANC PARTEM: QVI ALIA OMNIA, IN ILLAM PARTEM ITE QVA SENTITIS? Examina singula verba & expende, QVI HÆC CENSETIS, hoc est, qui relegandos putaris: IN HANC PARTEM, id est, in eam, in qua sedet qui censuit relegandos. Ex quo manifestum est, non posse in eadem parte remanere eos qui interficiendos arbitrantur. QVI ALIA OMNIA; animadvertis, ut non contenta lex dicere ALIA, addiderit, OMNIA. Num ergo dubium est, alia omnia sentire eos qui occidunt, quam qui relegant? IN ILLAM PARTEM ITE QVA SENTITIS; nonne videtur ipsa lex eos qui dissentiunt, in contrariam partem vocare, cogere, impellere? num consulere etiam ubi quisque remanere, quo transgredi debeat, non tantum solemnibus verbis, sed manu gestuque demonstrat? At enim futurum est, ut, si dividantur sententiæ interficientis & relegantis, prævaleat illa quæ absolvit. Quid istud ad censentes? quos certe non decet omnibus artibus, omni ratione pugnare ne fiat quod est mitius: oportet tamen eos qui puniunt & qui relegant, absolventibus primum, mox inter se comparari; scilicet ut in spectaculis quibusdam fors aliquem seponit ac servat, qui cum victore contendat: sic in Senatu sunt aliqua prima, sunt secunda certamina: & ex duabus sententiis eam quæ superior (10) exierit, tertia exspectat. Quid quod primâ sententiâ comprobata, cæteræ perimuntur? Qua ergo ratione potest esse non una atque idem locus sententiarum, quarum nullus est postea? Planius reperam. Nisi, dicente sententiam eo qui relegat, illi qui puniunt capite, initio statim in alia discedunt, frustra postea in eo dissentient ab eo cui paulo ante consenserit. Sed quid

ego similis, docenti, cum discere velim, an sententias dividi, an iri in singulas, oportuerit? Obtinui quidem quod postulabam: nihilominus tamen quæro, an postulare debuerim, an abstinere, quemadmodum abstinuit is qui ultimum supplicium sumendum esse censebat. Nescio an jure, certe æquitate postulationis meæ victus, omiſſâ sententiâ suâ, accessit releganti: veritus, scilicet, ne, si dividerentur sententiæ (quod alioqui fore videbatur) ea quæ absolvendos esse censebat, numero prævaleretur. Etenim longe plures in hac unâ, quam in duabus singulis, erant. Tum illi quoque qui auctoritate ejus trahebantur, transeunte illo destituti, reliquerunt sententiam ab ipso autore desertam, sequutique sunt quasi transfugam: quem ducem sequebantur. Sic ex tribus sententiis duæ factæ; tenuitque ex duabus altera, tertiâ expulsa, quæ quum ambas superare non posset, elegit ab utra vinceretur. Vale.

XV. C. PLINIUS JUNIORI
SVO S.

Oneravi te tot pariter missis voluminibus. Sed oneravi, primum, quia exegeras; deinde, quia scripseras tam graciles istæ vindemias esse, ut plane scirem tibi vacaturum (quod vulgo dicitur) librum legere. Eadem ex meis agellis nuntiantur. Igitur mihi quoque licebit scribere quæ legas, sit modo unde chartæ emi possint: quæ si scabræ bibulæve sint, aut non scribendum, aut necessario quicquid scripserimus boni malive debimus. Vale.

XVI. C. PLINIUS PATERNO
SVO S.

Confecerunt me infirmitates meorum, mortes etiam, & quidem juvenum. Solatia duo, nequaquam paria tanto dolori, solatia tamen:

men : unum facilitas manumittendi (Videor enim non omnino immaturos perdidisse, quos jam liberos perdididi) alterum, quum permitto servis quæque quasi testamenta facere, eaque ut legitima custodio. Mandant rogantque quod visum; pareo ocyus: Suis dividunt, donant; relinquunt duntaxat intra domum. Nam servis resp. quædam & quasi civitas domus est. Sed quanquam his solatiis acquiescam, debilitor & frangor eadem illâ humanitate, quæ me, ut hoc ipsum permetterem, induxit. Non ideo tamen velim durior fieri: nec ignoro alios huiusmodi casus nihil amplius vocare quam damnum; eoque sibi magnos homines & sapientes videri. Qui an magni sapientesque sint, nescio: homines non sunt. Hominis est enim affici dolore, sentire; resistere tamen, & solatia admittere, non solatiis non egere. Verum de his plura fortasse quam debui, sed pauciora quam volui. Est enim quædam etiam dolendi voluptas: præsertim si in amici sinu desleas, apud quem lacrymis tuis vel laus sit parata, vel venia. Vale.

XVII. C. PLINIUS MACRINO
SUO S.

NVm istic quoque immitte & turbidum cælum? Hic assiduæ tempestates, & crebra diluvia. Tiberis alveum excessit, & demissioribus ripis alte superfunditur. Quanquam fossa, quam providentissimus imperator fecit, exhaustus, premit valles, innatat campis; quaque planum solum, pro solo cernitur. Inde, quæ solet flumina accipere, & permissa devehere, velut obvius retro cogit; atque ita alienis aquis operit agros, quos ipse non tangit. Anio, delicatissimus amnium, ideoque adjacentibus villis velut invitatus retentusque, magna ex parte nemora, quibus inumbratur, & fregit & rapuit. Subruit montes, & deciden-
tium

tium mole pluribus locis clausus, dum amissum iter quærit, impulit tecta, ac se super minas evexit atque extulit. Viderunt hi, quos excelsioribus terris illa tempestas non deprehendit, alibi divitum apparatus, & gravem suppellectilem, alibi instrumenta ruris: ibi boves, aratra, rectores; hinc soluta & libera armenta; atque inter hæc arborum truncos, aut villarum trabes atque culmina, varie lateque fluitantia. Ac ne illa quidem loca malo vacaverunt, ad quæ non ascendit amnis. Nam pro amne imber assiduus, & dejecti nubibus turbines: (11) prorupta opera, quibus pretiosa rura cinguntur: quassata atque etiam decussa monimenta. Multi ejusmodi casibus debilitati, obruti, obtriti, & aucta luctibus damna. Ne quid simile istic, pro mensura periculi, vereor: teque rogo, si nihil tale est, quam maturissime sollicitudini meæ consulas: sed &, si tale, id quoque nunties. Nam parvulum differt, patiariis adversa an expectes: nisi quod tantum est dolendi modus, non est timendi. Doleas enim, quantum scias accidisse; timeas, quantum possit accidere. Vale.

XVIII. C. PLINIUS RVFINO
SVO S.

Falsum est nimirum, quod creditur vulgo, testamenta hominum speculum esse morum: quum Domitius Tullus longe melior apparuerit morte, quam vitâ. Nam, quum se captandum præbuisset, reliquit filiam hæredem, quæ illi cum fratre communis, quia genitam fratre adoptaverat. Prosequutus est nepotes plurimis jucundissimisque legatis; prosequutus etiam pronepotem. In summa, omnia pietate plenissima; ac tanto magis, quoniam inexpectata sunt. Ergo varii tota civitate sermones: alii fictum, ingratum, immemorem loquuntur, seque ipsos, dum insectantur illum,

illum, turpissimis confessionibus produnt, qui de illo uti de patre, avo, proavo, quasi orbi, querantur: alii contra hoc ipsum laudibus ferunt, quod sit frustratus improbas spes hominum: quos sic decipere, pro moribus temporum, prudentia est. Addunt etiam, non fuisse ei liberum alio testamento mori; neque enim reliquisse opes filiae, ad reddidisse, quibus auctus per filiam fuerat. Nam Curtius Mantia, perosus generum suum Domitium Lucanum (frater est Tulli) sub ea conditione ut filiam ejus, neptem suam, institueret hæredem, si esset manu patris emissæ. Emiserat pater, adoptaverat patruus: atque ita circumscripto testamento consors frater in patris potestate emancipatam filiam adoptionis fraude revocaverat, & quidem cum opibus amplissimis. Fuit aliqui fratribus illis quasi fato datum, ut divites fierent invirissimis à quibus facti sunt. Quin etiam Domitius Afer, qui illos in nomen assumpsit, reliquit testamentum ante octo & decem annos nuncupatum; adeoque postea improbatum sibi, ut patris eorum bona proscribenda curaverit. Mira illius asperitas, mira felicitas horum: illius asperitas, qui numero civium excidit, quem socium etiam in liberis habuit; felicitas horum, quibus successit in locum patris, qui patrem abstulerat. Sed hæc quoque hæreditas Afri, ut reliqua cum fratre quaesita, transmittenda erant filiae fratris: à quo Tullus ex asse hæres institutus, prælatuique filiae fuerat, ut reconciliaretur. Quo laudabilius testamentum est, quod pietas, fides, pudor, scripsit: in quo denique omnibus affinitatibus, pro cujusque officio, gratia relata est, relata & uxori. Accipit amœnissimas villas, accepit magnam pecuniam uxor optima & patientissima: ac tanto melius de viro merita, quanto magis est reprehensa quod nupsit. Nam mulier natalibus clara, moribus proba, ætate declivis, diu vidua, mater olim, parum

parum decore sequuta matrimonium videbatur divitis senis, ita perdit morbo, ut esse radio posset uxori, quam juvenis sanusq; duxisset. Quippe omnibus membris extortus & fractus tantas opes solis oculis obibat: ac ne in lectulo quidem, nisi ab aliis, movebatur. Quin etiam (scædum miserandumque dictu) dentes lavandos fricandosque præbebat. Auditum est frequenter ab ipso, quum quereretur de contumeliis debilitatis suæ, se digitos servorum suorum quotidie lingere. Vivebat tamen, & vivere volebat, sustentante maxime uxore; quæ culpam inchoati matrimonii in gloriam perseverantia verterat. Habes omnes fabulas urbis. Jam sunt venales tabulæ Tulli: expectatur auctio. Fuit enim tam copiosus, ut amplissimos hortos eodem quo emerat die instruxerit plurimis & antiquissimis statuis. Tantum illi pulcherrimorum operum in (12) horreis, quæ negligebantur. Invicem tu, si quid istic epistola dignum, ne gravare scribere. Nam cum aures hominum novitate latentur, tum ad rationem vitæ exemplis erudimur. Vale.

XIX. C. PLINIUS MAXIMO
SVO S.

ET gaudium mihi & solarium in literis; nihilque tam lætum, quod his lætius; nihil tam triste, quod non per has sit minus triste. Itaque infirmitate uxoris, & meorum periculo, quorundam vero etiam morte, turbatur, ad unicum doloris levamentum studia confugio; quæ præstant ut adversa magis intelligam, sed patientius feram. Est autem mihi moris, quod sum daturus in manus hominum, ante amicorum judicio examinare, inprimis tuo. Proinde, si quando, nunc intende libro, quem cum hac epistola accipies: quia vereor ne ipse, ut tristis, parum intenderim. Impe are enim dolori ut scriberem, potui, ut va-

cuo animo lætoque, non potui. Porro, ut ex studiis gaudium, sic studia hilaritate proveniunt. Vale.

XX. C. PLINIUS GALLO
SVO S.

AD quæ noscenda iter ingredi, transmittere mare solemus, ea sub oculis posita negligimus: seu quia ita natura comparatum ut proximorum incuriosi, longinqua sectemur; seu quod omnium rerum cupido languescit quum facilis occasio est; seu quod differimus, tanquam sæpe visuri quod datur videre, quoties velis cernere. Quacunque de causâ, permulta in urbe nostra, juxtaque urbem, non oculis modo, sed ne auribus quidem novimus: quæ si tulisset Achaja, Ægyptus, Asia, aliave qualibet miraculorum ferax commendatrixque terra, audita, perlecta, lustrataque haberemus. Ipse certe nuper, quod nec audieram ante, nec videram, audiivi pariter & vidi. Exegerat profocer meus, ut Amerina prædia sua inspicerem. Hac perambulanti mihi ostenditur subjacens lacus, nomine Vadimonis; simul quædam incredibilia narrantur. Pervenì ad ipsum. Lacus est in similitudinē jacentis rotæ circumscriptus, & undique æqualis; nullus sinus, obliquitas nulla, omnia dimensa, paria, & quasi artificis manu cavata & excisa. Color cæruleo albidior, viridior, & pressior: sulphuris odor, saporque medicatus, vis qua fracta solidantur, spatium modicum, quod tamen sentiat ventos, & fluctibus intumescat. Nulla in hoc navis (sacer enim est) sed innatant insulæ herbidae, omnes arundine & junco testæ, quæquæ alia fecundior palus, ipsaque illa extremitas lacus effert. Sua cuique figura, ut motus: cunctis margo derasus, quia frequenter vel littori vel sibi illisæ terunturque. Par omnibus altitudo, par levitas: quippe in speciem carinæ humili radice descen-

descendunt. Hæc ab omni latere perspicitur: eadem aqua pariter suspensa & mersa. Interdum junctæ copulatæque & continenti similes sunt; interdum discordantibus ventis digeruntur; nonnunquam destitutæ tranquillitate singulæ fluitant. Sæpe minores majoribus, velut (13) cymbulæ onerariæ, adhærescunt; sæpe inter se majores minoresque quasi cursum certamenque desumunt; rursus omnes in eundem locum appulsæ, qua steterunt, promovent terram, & modo hac, modo illac, lacum reddunt auferuntque; ac tum demum, quum medium tenere, non (14) contrahunt. Constat, pecora herbas sequuta, sic in insulas illas, ut in extremam ripam, procedere solere, nec prius intelligere mobile solum, quam littore, abrepta, quasi illa & imposita, circumfusum undique lacum pavent; mox quo tulerit ventus egressa, non magis se descendisse sentire, quam senserint ascendisse. Idem lacus in flumen egeritur; quod ubi se paulisper oculis dedit, specu mergitur, alteque conditum meat: ac, si quid antequam subduceretur accepit, servat & profert. Hæc tibi scripsi, quia nec minus ignota quam mihi, nec minus grata credebam. Nam te quoque, ut me, nihil æque ac naturæ opera delectant. Vale.

XXI. C. PLINIUS (15) ARRIANO
S U O S.

UT in vita, sic in studiis pulcherrimum & humanissimum existimo, severitatem comitatemque miscere, ne illa in tristitiam, hæc in perulantiam procedat. Qua ratione ductus graviora opera lusibus jocisque distinguo. Ad hos proferendos & tempus & locum oportunissimum elegi; utque jam nunc assuescerent & ab oriosis, & in triclinio, audiri, Julio mense, quo maxime lites interquiescunt, positis ante lectos cathedris, amicos collocavi. Forte accidit, ut eo die mane in ad-

vocationem subitam rogarer : quod mihi causam praloquendi dedit. Sum enim deprecatus, ne quis ut irreverentem operis argueret, quod recitaturus, quanquam & amicis & paucis, idem iterum amicis, foro & negotiis non abstinuissem. Addidi, hunc ordinem me & in scribendo sequi, ut necessitates voluptatibus, seria jucundis anteferrem, ac primum amicis, tum mihi scriberem. Liber fuit & opusculis varius & metris. Ita solemus qui ingenio parum fidimus, satietatis periculum fugere. Recitavi biduo : hoc assensus audientium exegit : & tamen ut alii transeunt quædam, impurantque quod transeant ; sic ego nihil prætereo, arque etiam non præterire me, testor. Lego enim omnia, ut omnia emendem. Quod contingere non potest electa recitantibus. At illud modestius, & foras reverentius, sed hoc simplicius & amantius. Amat enim, qui se sic amari putat, ut rædium non pertimescat. Alioqui quid præstant sodales, si conveniunt voluptatis suæ causa? (16) Delicatus ac similis ignoto est qui amici librum bonum mavult audire, quam facere. Non dubito, cupere te, pro cætera mei charitate, quam maturissime legere hunc adhuc musteum librum. Leges, sed retractatum; quæ causa recitandi fuit; & tamen nonnulla jam ex eo nosti. Hæc vel emendata postea, vel (quod interdum longiore mora solet) deteriora facta, quasi nova rursus, rescripta, cognoscet. Nam, plerisque mutatis, ea quoque mutata videntur quæ manent. Vale.

XXII. C. PLINIUS GEMINIO
SUO S.

Nostine hos, qui omnium libidinum servi fieri aliorum vitiis irascuntur, quasi invident, & gravissime puniunt, quos maxime imitantur? quum eos etiam, qui non indigent clementia ullius, nihil magis quam lenitas deceat. Atque ego optimum

optimum & emendatissimum existimo, qui cæteris ita ignoscit, tanquam ipse quotidie peccet; ita peccatis abstinere, tanquam nemini ignoscat. Proinde hoc domi, hoc foris, hoc in omni vitæ genere teneamus, ut nobis implacabiles simus; exorabiles istis etiam, qui dare veniam nisi sibi nesciunt: mandemusque memoriæ, quod vir mitissimus, & ob hoc quoque maximus, Thræsea, crebro dicere solebat; QUI VITIA ODIT, HOMINES ODIT. Fortasse quæris, quo commotus hæc scribam? Quidam nuper. Sed melius coram; quanquam ne tunc quidem. Vereor enim, ne id quod improbo eos sectari, carpere, referre, huic, quod quam maxime præcipimus, repugnet. Quisquis ille, qualiscunque, fiteatur: quem insignire, exempli non nihil; non insignire, humanitatis plurimum refert. Vale.

XXIII. C. PLINIUS MARCELLINO
SVO S.

OMnia mihi studia, omnes curas, omnia avocamenta exemit, excussit, eripuit dolor, quem ex morte Junii Aviti gravissimum cepi. Latrum clavum in domo mea induerat; suffragio meo adjutus in petendis honoribus fuerat; ad hoc, ita me diligebat, ita verebatur, ut me formatore morum, me quasi magistro uteretur. Rarum hoc adolescentibus nostris. Nam quotusquisque vel arari alterius, vel autoritari, ut minor, cedit? Statim sapiunt, statim sciunt omnia: neminem verentur, imitantur neminem, atque ipsi sibi exempla sunt. Sed non Avirus: cujus hæc præcipua prudentia, quod alios prudentiores arbitrabatur; hæc præcipua erudito, quod discere volebat. Semper ille aut de studiis aliquid, aut de officiis vitæ consulebat: semper ita recedebat, ut melior factus: & erat factus vel eo quod audierat, vel quod omnino quæsierat. Quod ille obsequium Serviano, exactissimo viro, præstitit? quem legatum tribu-

nos ira & intellexit, & excepit, ut ex Germania in Pannoniam transeuntem, non ut commilito, sed ut comes affectatorque sequeretur. Qua industria, qua modestia quaestor consulibus suis (& plures habuit) non minus jucundus & gratus, quam ufui fuit? Quo discursu, qua vigilantia, hanc ipsam ædilitatem, cui præreptus est, petiit? Quod vel maxime dolorem meum exulcerat. Obversantur oculis cassi labores, & infructuosæ preces, & honor quem meruit tantum. Redit animo ille latus clavus, in penatibus meis sumptus; redeunt illa prima, illa postrema suffragia mea, illi sermones, illæ consulationes. Afficior adolescentia ipsius, afficior necessitudinum casu. Erat illi grandis natu parens; erat uxor, quam ante annum virginem acceperat; erat filia, quam paulo ante sustulerat. Tot spes, tot gaudia dies unus in diversa convertit. Modo designatus ædilis, recens maritus, recens pater, intactum honorem, orbam matrem, viduam uxorem, filiam pupillam, ignaram avi ignaramque patris, reliquit. Accedit lacrymis meis, quod absens; & impendentis mali nescius, pariter ægrum, pariter decessisse cognovi, ne gravissimo dolori (17) timore consuecerem. In tantis tormentis eram, quum scriberem hæc, scriberem sola. Neque enim nunc aliud aut cogitare aut loqui possum. Vale.

XXIV. C. PLINIUS MAXIMO
SUO S.

A Mor in te meus cogit, non ut præcipiam (neque enim præceptore eges) admoneam tamen, ut quæ scis, tencas & observes, aut scias, melius. Cogita, te missum in provinciam Achajam, illam veram & meram Græciam, in qua primum humanitas, literæ, etiam fruges, inventæ esse creduntur; missum ad ordinandum statim liberarum civitatum, id est, ad homines maxime libe-

ros, qui jus à natura datum, virtute, meritis, amicitia, foedere denique & religione tenuerunt. Reverere conditores deos, numina deorum. Reverere gloriam veterem, & hanc ipsam senectutem, quæ in homine venerabilis, in urbibus sacra est. Sit apud te honor antiquitati, sit ingentibus factis, sit fabulis quoque nihil ex cuiusquam dignitate, nihil ex libertate, nihil etiam ex jactatione decerpsieris. Habe ante oculos, hanc esse terram quæ nobis miserit jura, quæ leges non victa acceperit, sed petentibus dederit; Athenas esse, quas adeas; Lacedæmonem esse, quam regas: quibus reliquam umbram, & residuum libertatis nomen eripere, durum, ferum, barbarumque est. Vides à medicis, quamquam in adversa valitudine nihil servi ac liberi differant, mollius tamen liberos clementiusque tractari. Recordare, quid quæque civitas fuerit; non ut despicias quod esse desierit. Absit superbia, asperitas; nec timueris contemptum. An contemnitur, qui imperium, qui fasces habet, nisi qui humilis, & sordidus, & qui se primus ipse contemnit. Male vim suam potestas aliorum contumeliis experitur; male terrore veneratio acquiritur: longeque valentior amor ad obtinendum quod velis, quam timor. Nam timor abit; si recedas, manet amor: (18) ac sic, ut ille in odium, hic in reverentiam vertatur. Te vero etiam atque etiam (reperam enim) meminisse oportet officii tui titulum, ac tibi ipsi interpretari, quale quantumque sit ordinare statum liberarum civitatum. Nam quid ordinatione civilis? Quid libertate pretiosius? Porro quam turpe, si ordinatio everfione, libertas servitute mutetur? Accedit, quod tibi certamen est recum: onerat te quaesturæ tuæ fama, quam ex Bithynia optimam revexisti: onerat testimonium principis: onerat tribunatus, prætura, atque hæc ipsa legatio, quasi præmium data. Quo magis nitendum est, ne

in longinquam provinciam quam suburbanam, ne inter servientes quam liberos, ne forte quam iudicio missus, ne rudis & incognitus quam exploratus probatusque, humanior, melior, peritior fuisse videaris: cum sit alioqui, ut sæpe audisti, sæpe legisti, multo deformius, amittere quam non assequi laudem. Hæc velim credas, (quod initio dixi) scripsisse me admonentem, non præcipientem; quanquam præcipientem quoque. Quippe non vereor, in amore ne modum excefferim. Neque enim periculum est, ne sit nimium, quod esse maximum debet. Vale.

LIBER IX.

I. C. PLINIUS MAXIMO
SVO S.

SÆPE te monui, ut libros, quos vel pro te, vel in Blateram, immo & pro te & in illum (ita enim materia cogebar) composuisti, quam maturissime emitteres: quod nunc præcipue, morte ejus audita, & hortor, & moneo. Quamvis enim legeris multis, legendosque dederis, nolo tamen quemquam opinari, defuncto demum inchoatos, quos incolumi eo peregisti. Salva sit tibi constantiæ fama. Erit autem, si notum æquis iniquisque fuerit, non post inimici mortem scribendi tibi natam esse fiduciam, sed jam paratam editionem morte præventam. Simul vitabis illud;

Οὐχ ἵπνον φθιμένοισιν ἐπ' ἀνδράσι εὐχάρδαζ.

Nam quod de vivente scriptum, de vivente recitatum est, in defunctum quoque, tanquam viventem adhuc, editur. Si editur, statim. Igitur: si quid aliud

aliud in manibus , differ : interim hoc perface , quod nobis , qui legimus olim , absolutum videatur : sed jam videatur & tibi ; cujus cunctationem nec res ipsa desiderat , & temporis ratio præcidit. Vale.

II. C. PLINIUS SABINO SVO S.

FAcis jucunde , quod non solum plurimas epistolas meas,verum etiam longissimas, flagitas : in quibus parcior fui , partim quia tuas occupationes verebar, partim quia ipse multum distringebar, ple. umque frigidis , negotiis : quæ simul & avocant animum & comminuunt. Præterea nec materia plura scribendi dabatur. neque enim eadem nostra conditio , quæ M. Tullii , ad cujus exemplum nos vocas. Illi enim & copiosissimum ingenium , & par ingenio materia : quam tam varietas rerum , quam magnitudo largissime suppeditabat. Nos quam angustis terminis claudamur , etiam tacente me , perspicis : nisi forte volumus scholasticas tibi , atque (ut ita dicam) umbraticas literas mittere. Sed nihil minus aptum arbitramur, quum arma vestra , quum castra, quum denique cornua, tubas , sudorem, pulverem, soles cogitamus. Habes , ut puto , justam excusationem : quam tamen dubito an tibi probari velim. Est enim summi amoris , negare veniam brevibus epistolis amicorum , quamvis scias illis constare rationem. Vale.

III. C. PLINIUS PAULINO SVO S.

ALius alium , ego beatissimum existimo , qui bonæ mansuræ que famæ præsumptione perfruitur , certusque posteritatis cum futura gloria vivit. Ac mihi nisi præmium æternitatis ante oculos , pingue illud atque otium , placeat.

Etenim omnes homines arbitror oportere aut immortalitatem suam aut mortalitatem cogitare : & illos quidem contendere & non remitti, tum hos quiescere, nec brevem vitam caducis laboribus fatigare : ut video multos, miserâ simul & ingrâtâ imagine industriæ ad mortalitatem sui pervenire. Hæc ego tecum, quæ quotidie tecum, ut desinam tecum, si dissenties tu ; quamquam non dissenties, ut qui semper præclarum aliquid & immortale meditaris. Vale.

IV. C. PLINIUS MACRINO
SVO S.

Vererer ne immodicam orationem putares, quam cum hac epistola accipies, nisi esset generis ejus, ut sæpe incipere, sæpe desinere videatur. Nam singulis criminibus singulæ velut causæ continentur. Poteris ergo, undecunque inceperis, ubicunque desieris, quæ deinceps sequentur & quasi incipientia legere, & quasi cohærentia ; meque in universitate longissimum, brevissimum in partibus judicare. Vale.

V. C. PLINIUS TYRONI
SVO S.

EGregie facis (inquiero enim, & perseverare) quod justitiam tuam provincialibus multa humanitate commendas : cujus præcipua pars est, honestissimum quemque complecti, atque ita à minoribus amari, ut simul à principibus diligere. Plerique autem, dum verentur ne gratiæ potentium nimium impertiri videantur, sinisteritatis atque etiam malignitatis famam consequuntur. A quo vitio tu longe recessisti, scio, sed temperare mihi non possum, quo minus laudem, similis monenti, quod cum modum tenes, ut discrimina ordinum dignitatumque custodias : quæ si confusa, turbata, permista sint ; nihil est ipsa æqualitate inæqualius. Vale.

VI. C.

VI. C. PLINIUS CALVISIO
SVO S.

OMne hoc tempus inter pugillares ac libellos jucundissima quiete transmisi. Quemadmodum, inquis, in urbe potuisti? Circenses erant; quo genere spectaculi ne levissime quidem teneor. Nihil novum, nihil varium, nihil quod non semel spectasse sufficiat. Quo magis miror, tot millia viro- rum tam pueriliter identidem cupere currentes equos, insistentes curribus homines videre. Si ta- men aut velocitate equorum, aut hominum arte traherentur, esset ratio nonnulla: nunc favent pan- no, pannum amant: & si in ipso cursu, medioque certamine, hic color illuc, ille huc transferatur, studium favorque transibit, & repente agitadores illos, equos illos, quos procul noscitant, quorum clamitant nomina, relinquent. Tanta gratia, tanta autoritas in una vilissima tunica. Mitto apud vul- gus, quod vilius tunica est; sed apud quosdam graves homines: quos ego quum recordor, in re inani, frigida, assidua, tam insatiabiliter desiderare, capio aliquam voluptatem, quod hac voluptate non capiar. Ac per hos dies libentissime otium meum in literis colloco, quos alii otiosissimis occupatio- nibus perdunt. Vale.

VII. C. PLINIUS ROMANO
SVO S.

AEdificare te scribis, bene est. Inveni patroci- nium. Ædifico enim jam ratione, quia te- cum. Nam hoc quoque non dissimile, quod ad mare tu, ego ad Larium lacum. Hujus in littore plures villæ me, sed duæ ut maxime delectant, ita exercent. Altera imposita saxi, more Bajano, la- cum prospicit: altera, æque more Bajano, lacum tangit. Itaque illam, tragœdiam; hanc, appellare co- mœdiam soleo: illam, quod quasi cothurnis, hanc, quod

quod quasi focculis, sustinetur. Sua utrique amœnitas, & utramque possidenti ipsa diversitate jucundior. Hæc lacu propius, illa latius utitur: hæc unum finum molli curvamine amplectitur, illa editissimo dorso duos dirimit: illic recta gestatio longo limite super littus extenditur, hic spatiosissimo xysto leviter inflectitur: illa fluctus non sentit, hæc frangit: ex illa possis despiciere piscantes, ex hac ipse piscari, hamumque è cubiculo, ac pene etiam lectulo, ut è navicula, jacere. Hæ mihi causæ utrique quæ de sunt astruendi, ob ea quæ supersunt. Sed quid ego rationem tibi, apud quem pro ratione erit, idem facere? Vale.

VIII. C. PLINIUS AUGURINO
SVO S.

SI laudatus à te laudare te cœpero, vereor ne non tani proferre judicium meum, quam referre gratiam videar. Sed, licet videar, omnia scripta tua plucherrima existimo; maxime tamen illa quæ de nobis. Accedit hoc, unâ eâdemque de causâ. Nam & tu, quæ de, amicis, optime scribis, & ego quæ de me, ut optima, lego. Vale.

IX. C. PLINIUS COLONI
SVO S.

UNice probo, quod Pompeji Quintiani mortem tam dolenter afficeris, ut amissi charitatem desiderio extendas; non, ut plerique, qui tantum viventes amant, seu potius amare se simulant, ac ne simulant quidem, nisi quos florentes vident. Nam miserorum, non secus ac defunctorum, obliviscuntur; sed tibi perennis fides, tantaque in amore constantia, ut finiri, nisi tua morte, non possit. Et hercule, is fuit Quintianus, quem diligi deceat exemplo ipsius. Felices amabat, miseros ruebatur, desiderabat amissos. Jam illa quanta probitas in ore? quanta in sermone cunctatio? quam pari li-
bra

bra gravitas comitasque? quod studium literarum? quod iudicium? qua pietate cum dissimillimo patre vivebat? quam non obstabat illi, quominus vir optimus videretur, quod erat optimus filius? Sed quid dolorem tuum exulcero? quamquam sic amasti viventem, ut hæc audire potius, quam de illo fileri vells: à me præsertim, cuius prædicatione putas vitam ejus ornari, memoriam prorogari, ipsamque illam, qua est raptus, ætatem posse restitui. Vale.

X. CORNELIO TACITO SUO

C. PLINIUS S.

CUpio præceptis tuis parere; sed aprorum tanta penuria est, ut Minervæ & Dianæ, quas ais pariter colendas, convenire non possit. Itaque Minervæ tantum serviendum est: delicare tamen, ut in secessu, & æstate. In via plane nonnulla leviora, statimque delenda, ea garrulitate, qua sermones in vehiculo servantur, extendi. His quædam addidi in villa, quum aliud non liberet. Itaque poemata quiescunt; quæ tu inter nemora & lucos commodissime perfici putas. Oratiunculam unam & alteram retractavi: quamquam id genus operis inamabile, inamœnum, magisque laboribus ruris, quam volupratibus simile. Vale.

XI. C. PLINIUS GEMINIO

SVO S.

EPistolam tuam jucundissimam recepi; eo maxime, quod aliquid ad te scribi volebas, quod libris inferi posset. Obveniet materia, vel hæc ipsa quam monstras, vel potior alia. Sunt enim in hac offendicula nonnulla: circumfer oculos, & occurrent. Bibliopolas Lugduni esse non putabam: ac tanto libentius ex literis tuis cognovi venditari libellos meos, quibus peregre manere gratiam, quam in urbe collegerint, delector. Incipio enim
satis

fatís absolutum existimare, de quo tanta diversitate regionum discreta hominum iudicia consentiunt. Vale.

XII. C. PLINIUS JUNIORI
SVO S.

Castigabat quidam filium suum, quod paulo sumptuosius equos & canes emeret. Huic ego, juvene digressio, Heus tu, nunquamne fecisti, quod à patre corripí posset? Fecisti, dico? Non interdum facis quod filius tuus? Si repente pater ille, tu filius, pari gravitate reprehendat. Non omnes homines aliquo errore ducuntur? Non hic in illo sibi, in hoc alius, indulget? Hæc tibi admonitus immodicæ severitatis exemplo, pro amore mutuo, scripsi, ne quando tu quoque filium tuum acerbius duriusque tractares. Cogita & illum puerum esse, & te fuisse: atque ita hoc quod es pater utere, ut memineris & te hominem esse, & hominis patrem. Vale.

XIII. C. PLINIUS QUADRATO
SVO S.

Quanto studiosius intentiusque legisti libros quos de Helvidij ultione compoli, tanto impensius postulas, ut perscribam tibi, quæque extra libros, quæque circa libros, totum denique ordinem rei, cui per aetatem non interfuisti. Occiso Domitiano statui mecum ac deliberavi, esse magnam pulchramque materiam insectandi nocentes, miseros vindicandi, se proferendi. Porro, inter multa scelera multorum, nullum atrocius videbatur, quam quod in Senatu senator senatori, prætorius consulari, reo iudex, manus intulisset. Fuerat alioqui mihi cum Helvidio amicitia, quanta ponerat esse cum eo, qui metu temporum nomen ingens, paresque virtutes, secessu tegebat. Fuerat cum Arria & Fannia: quarum altera, Helvidii noverca,

noverca, altera, mater novercæ. Sed non ita me jura privata ut publicum fas, & indignitas facti, & exempli ratio, incitabat. Ac primis quidem diebus redditæ liberatis pro se quisque inimicos suos, duntaxat minores, incondito turbidoque clamore postulaverat simul & oppresserat: ego & modestius & constantius arbitratus immanissimum reum non communi temporum invidia, sed proprio crimine urgere: quam jam satis ille primus impetus deserbuisse, & languidior indies ira ad justitiam redisset, quanquam tum maxime tristis, amissa nuper uxore; mitto ad (2) Antejam (nupta hæc Helvidio fuerat) rogo ut veniat, quia me recens adhuc luctus limine contineret. Ut venit; Destinatum est, inquam, mihi, marium tuum non inultum pati: nuntia Arriæ & Fannię (ab exilio enim redierant) consule te, consule illas, an velitis adscribi factis, in quo ego comire non egeo: sed non ita gloriæ meæ faverim, ut vobis societatem ejus invidiam. Perfert Antēja mandata; nec illæ morantur. Opportune Senatus intra diem tertium: Omnia ego semper ad Corellium retuli, quem prudentissimum ætatis nostræ sapientissimumque cognovi: in hoc tamen contentus consilio meo fui, veritus ne veraret (erat enim cunctantior cautiorque) sed non sustinui inducere in animum, quominus illi eodem die facturum me indicarem, quod an facerem non deliberabam: expertus usu, de eo quod destinaveris, non esse consulendos, quibus consultis obsequi debeas. Venio in Senatum; ius dicendi peto; dico paulisper maximo assensu. Ubi cœpi crimen attingere, reum destinare (adhuc tamen sine nomine) undique mihi reclamari. Alius; SCIAMVS QVI SIT, DE QVO EXTRA ORDINEM REFERAS: alius; QVIS EST ANTE RELATIONEM REVS? alius; SALVI SIMVS QVI SVPER SVMVS. Audio inperturbatus, interritus: tantum susceptæ rei honestas valet, tantumque

que ad fiduciam vel metum differt, nolint homines quod facias, an non probent. Longum est omnia, quæ tunc hinc inde jactata sunt, recensere. Novissime consul; SECUNDE, SENTENTIÆ LOCO DICES, SI QUID VOLVERIS. PERMISERIS, inquam, QUOD USQVE ADHUC OMNIBUS PERMISISTI. Residio: aguntur alia. Interea me quidam ex consularibus amicis secreto accuratoque sermone, quasi nimis fortiter in cauteque progressum, corripit, revocat, monet ut desistam. Adjecit etiam; Notabilem (3) te futuris principibus fecisti. Esto, inquam, dum malis. Vix ille discesserat, rursus alter; Quid audes? (4) cur ruis? quibus te periculis objicis? quid præsentibus confidis incertis futurorum? Lacescis hominem jam præfectum ærarii, & brevi consulem; præterea qua gratia, quibus amicitiiis fultum? Nominat quendam, qui tunc ad orientem amplissimum exercitum, non sine magnis dubiisque rumoribus, obtimebat. Adhæc ego; Omnia percepi, atque animo mecum ante peregi: nec recusos, si ita casus attulerit, luere pœnas ob honestissimum factum, dum flagitiosissimum ulciscor. Jam censendi tempus. Dicit Domitius Apollinaris, consul designatus, dicit Fabritius Veiento. Fabius Posthumius, Vectius Proculus, collega Publicii Certi, de quo agebatur, uxoris autem meæ, quam amiseram, vitricus: post hos (5) Ammius Flaccus Omnes Certum, modum à me nominatum, ut nominatum defendunt: crimenque quasi in medio relictum defensione suscipiunt. Quæ præterea dixerint, non est necesse narrare; in libris habes. Sum enim cuncta ipsorum verbis persequutus. Dicunt contra Avidius Quirerius, Cornutus Tertullus. Quirerius; iniquissimum esse, querelas dolentium excludi: ideoque Attriæ & Fanniæ jus querendi non auferendum: nec interesse cujus ordinis quis sit, sed quam causam habeat. Cornutus; datum se à consulibus tutorem

rorem Helvidii filia, petentibus matre ejus & vitrico: nunc quoque non sustinere deferere officii sui partes; in quo tamen, & suo dolori modum imponere, & optimarum sceminarum perferre modestissimum affectum: quas contentas esse admonere Senatum Publicii Cerri cruentæ adulationis: & petere, si pœna flagitii manifestissimi remittatur, nota Certo quasi censoria innuitur. Tum Satrius Rufus medio ambiguoque sermone; Puto, inquit, injuriam factam Publicio Certo, si non absolvi- tur: nominatus est ab amicis Arriæ & Fannia, nominatus ab amicis suis, nec debemus solliciti esse. Idem enim nos qui bene sentimus de homine, judicaturi sumus: si innocens est, sicuti & spero, & malo, donec aliquid probetur, credo poteritis absolvere. Hæc illi, quo quisque ordine citabantur. Venitur ad me; consurgo; uxor initio, quod in libro est; respondeo singulis. Mirum qua intentione, quibus clamoribus omnia exceperint, qui modo reclamabant. Tanta conversio vel negotii dignitatem, vel proventum orationis, vel actoris constantiam, subsequuta est. Finio. Incipit respondere Vejento: nemo patitur: obturbatur, obstrepitur: adeo quidem ut diceret; ROGO, PATRES C. NE ME COGATIS IMPLORARE AUXILIUM TRIEUNORUM. Et statim Murena tribunus; PERMITTO TIBI, VIR CLARISSIME VEIENTO, DICERE. Tunc quoque reclamatur. Inter moras consul citatis nominibus, & peracta discessione, mittit Senatum: ac pene adhuc stantem tentantemque dicere Vejentonem relinquit. Multum ille de hac (ita vocitabatur) contumelia, quæstus est Homericò versu,

ὦ μέγαν, ἢ μάλα δὴ σὺ νῦν οἱ τῆρεσι μαχηταί.

Non fere quisquam in Senatu fuit qui non me complecteretur, exoscularetur, certarimque laude cumlaret, quod intermissum tamdiu morem in publicum consulendi, susceptis propriis similitudinibus, reduxissem: quod denique Senatum invi-

dia liberaſſem, qua flagrabat apud ordines alios, quod ſeverus in cæteros, ſenatoribus ſolis, diſſimulatione quaſi mutua, parceret. Hæc acta ſunt abſente Certo. Abſuit enim, ſeu tale aliquid ſuſpicatus, ſive, ut excuſabatur, infirmus. Et relationem quidem de eo Cæſar ad Senatum non remiſit: obtinui tamen quod intenderam. Nam collega Certi conſulatum, ſucceſſorem Certus accepit: planeque factum eſt quod dixeram in fine; REDDAT PRÆMIUM SVB OPTIMO PRINCIPE, QVOD A PESSIMO ACCEPIT. Poſtea actionem meam, utcunque potui, recollegi: addidi multa. Accidit fortuitum (ſed non tanquam fortuitum) quod, editis libris, Certus intra pauciſſimos dies implicatus morbo deceſſit. Audivi referentes, hanc imaginem menti ejus, hanc oculis oberraſſe, tanquam videret me ſibi cum ferro imminere. Verane hæc, affirmare non auſim: intereſt tamen exempli, ut vera videantur. Habes epistolam; ſi modo epistolam cogitas libris quos legiſti non minorem. Sed impurabis tibi, qui contentus libris non fuiſti. Vale.

XIV. C. PLINIUS TACITO
SVO S.

NEc ipſe tibi plaudis, & ego nihil magis ex fide quam de te ſcribo. Poſteris an aliqua cura noſtri, nescio: nos certe meremur ut ſit aliqua, non dico ingenio (id enim ſuperbum) ſed ſtudio, ſed labore, & reverentia poſteriorum. Pergamus modo itinere inſtituto: quod ut paucos in lucem ſamamque provexit, ita multos è tenebris & ſilentio protulit. Vale.

XV. C. PLINIUS (6) FALCONI
SVO S.

Refugeram in Tuscos, ut omnia ad arbitrium meum facerem: at hoc ne in Tuscis (7) quidem: tam multis undique rusticorum libellis, & tam querulis, inquietor; quos aliquanto magis invitus quam meos lego. Nam & meos invitus. Retracto enim (8) actiunculas quasdam; quod, post intercapedinem temporis, & frigidum & acerbum est. Ratiocinationes, quasi absente me, negliguntur. Interdum tamen equum conscendo, & patrem familiæ hætenus ago, quod aliquam partem prædiorum, sed pro gestatione, percurro. Tu consuetudinem serva, nobisque sic rusticis urbana acta præscribe. Vale.

XVI. C. PLINIUS MAMILIANO
SUO S.

Summam te voluptatem percepisse ex isto copiosissimo genere venandi non miror, cum historicorum more scribas numerum iniri non potuisse. Nobis venari nec vacat, nec libet: non vacat, quia vindemiæ in manibus: non libet, quia exiguæ. Devehemus tamen pro novo musto novos versiculos tibi, quos jucundissime exigenti, ut primum videbuntur deferbuisse, mittemus. Vale.

XVII. C. PLINIUS GENITORI
SVO S.

Accepi tuas literas, quibus quereris, tædio tibi fuisse quamvis lautissimam cœnam, quia scurræ, cinædi, moriones mensis inerrabant. Vis tu remittere aliquid ex rugis? Equidem nihil tale habeo, habentes tamen fero. Cur ergo non habeo quia nequaquam me ut in expectatum festivumve

vumve delectat, si quid molle à cinædo, petulans à scurra, stultum à morione profertur. Non rationem, sed stomachum tibi narro. Atque adeo quam multos putas esse, quos æque ea quibus ego tu capimur & ducimur, partim ut inepta, partim ut molestissima offendant? Quam multi, quum lector aut lyristes aut comædus inductus est, calceos poscunt, aut non minore cum tædio recubant, quam tu ista (sic enim appellas) prodigia perpeffus es? Demus igitur alienis oblectationibus veniam, ut nostris impetremus. Vale.

XVIII. C. PLINIUS SABINO
SVO S.

Qua intentione, quo studio, qua denique memoria, legeris libellos meos, epistola tua ostendit. Ipse igitur exhibes negotium tibi, qui elicis & invitas, ut quam plurima communicare tecum velim. Faciam; per partes tamen, & quasi digesta, ne istam ipsam memoriam, cui gratias ago, assiduitate & copia turbem, oneratamque, & quasi oppressam, cogam pluribus singula, posterioribus priora dimittere. Vale.

XIX. C. PLINIUS (9) RUFONI
SUO S.

Significas, legisse te in quadam epistola mea, iussisse Virginium Rufum inscribi sepulcro suo;

HIC SITUS EST RVFVS; PVLSO QVI
VINDICE QVONDAM

IMPERIVM ASSERVIT NON SIBI, SED
PATRIÆ.

Reprehendis quod iusserit; addis etiam, melius rectiusque Frontinum, quod veruerit omnino monumentum sibi fieri: meque ad extremum, quid de utroque sentiam, consulis. Vtrunque dilexi; miratus sum magis quem tu reprehendis, adeoque miratus, ut non putarem satis unquam laudari posse, cuju

Cujus nunc mihi subeunda defensio est. Omnes ego, qui magnum aliquod memorandumque fecerunt, non modo venia, verum etiam laude dignissimos judico, si immortalitem, quam meruere, sectantur, victurique nominis famam supremis etiam titulis prorogare nituntur. Nec facile quenquam nisi Virginium invenio, cujus tanta in prædicando verecundia, quanta gloria ex facto. Ipse sum testis, familiariter ab eo dilectus probatusque, semel omnino, me audiente, proVectum, ut de rebus suis hoc unum referret, ita secum aliquando Cluvium loquutum; Scis, Virgini, quæ historiæ fides debeatur: proinde si quid in historiis meis legis aliter ac velles, rogo ignoscas. Ad hoc sic illum; Cluvine, tu ignoras, ideo me fecisse quod feci, ut esset liberum vobis scribere quæ libuisset. Agedum, hunc ipsum Frontinum in hoc ipso, in quo tibi parcior videtur, & preffior, comparemus. Vetuit extrui monumentum: sed quibus verbis? Impensa monumenti supervacua est; memoria nostri durabit, si vita meruimus. An restrictius arbitraris per orbem terrarum legendam dare duraturam memoriam sui, quam uno in loco duobus versiculis signare quod feceris? Quanquam non habeo propositum illum reprehendi, sed hunc tuendi: cujus potest apud te justior esse defensio, quam ex collatione ejus quem prætulisti? Meo quidem judicio neuter culpandus, quorum uterque ad gloriam pari cupiditate, diverso itinere, contendit; alter, dum expetit debitos titulos; alter, dum mavult videri contempsisse. Vale.

XX. C. PLINIUS VENATORI
SVO S:

TVA vero epistola tanto mihi jucundior fuit, quanto longior erat, præsertim cum de libellis meis tota loqueretur: quos tibi voluptati esse non miror, cum omnia nostra periinde ac nos ames. Ipse cum maxime vindemias, graciles quidem, uberores

uberiores [ramen quam exspectaveram, colligo; si colligere est, nonnunquam decerpere uvam, torculum invisere, gustare de lacu mustum, obrepere urbanis, qui nunc rusticis præsunt, meque notariis & lectoribus reliquerunt. Vale.

XXI. C. PLINIUS SABINIANO
SUO S.

Libertus tuus, cui succensere te dixeras, venit ad me, advolutusque pedibus meis tanquam tuis hæsit. Flevit multum, multumque rogavit; multum etiam tacuit: in summa, fecit mihi fidem pœnitentiæ. Vere credo emendatum, quia deliquisse se sentit. Irasceris, scio: & irasceris merito, id quoque scio: sed tunc præcipua mansuetudinis laus, quum iræ causa justissima est. Amasti hominem, &, spero, amabis: interim sufficit, ut exorari te finas. Licebit rursus irasci, si meruerit: quod exoratus excusatius facies. Remitte aliquid adolescentiæ ipsius, remitte lacrymis, remitte indulgentiæ tuæ: ne torseris illum, ne torseris etiam te. Torqueris enim, quum tam lenis irasceris. Vereor ne videar non rogare, sed cogere, si precibus ejus meas junxero. Jungam tamen tanto plenius & effusius, quanto ipsum acrius severiusque corripui, districte minatus, nunquam me postea rogaturum. Hoc illi, quem terreri oportebat, tibi non idem. Nam fortasse iterum rogabo, iterum impetrabo: fit modo tale, ut rogare me, præstare te deceat. Vale.

XXII. C. PLINIUS SEVERO
SUO S.

Magna me solitudine affecit Passieni Pauli valetudo, & quidem plurimis justissimisque de causis. Vir est optimus, honestissimus nostri amantissimus; præterea in literis veteres æmulatur, exprimit, reddit: Propertium inprimis, à quo

quo genus ducit, vera soboles, eoque simillima illi, in quo ille præcipuus. Si elegos ejus in manum sumpseris, leges opus tersum, molle, jucundum, & plane in Propertii domo scriptum. Nuper ad lyrica deflexit. In quibus ita Horatium, ut in illis illum alterum, effingi. Putes, si quid in studiis cognatio valet, & hujus (10) propinquum. Magna varietas, magna mobilitas. Amat ut qui verissime, dolet ut qui impatientissime, laudat ut qui benignissime, ludit ut qui facerissime: omnia denique tanquam singula absolvit. Pro hoc ego amico, pro hoc ingenio, non minus æger animo quam copore ille, tandem illum, tandem me recepi. Gratulare mihi; gratulare etiam literis ipsis, quæ ex periculo ejus tantum discrimen adierunt, quantum ex salute gloriæ consequentur. Vale.

XXIII. C. PLINIUS MAXIMO

SVO S.

FRequenter agenti mihi evenit, ut centumviri, quum diu se inera judicium auctoritatem gravitatemque tenuissent, omnes repente quasi victi coactique consurgerent laudarentque. Frequenter è Senatu famam, qualem maxime optaveram, retuli: nunquam tamen majorem cepi voluptatem, quam nuper ex sermone Cornelii Taciti. Narrabar, sedisse secum Circensibus proximis equitem Rom. hunc post varios eruditosque sermones requisisse, Italicus es, an provincialis? se respondisse, Nosti me, & quidem ex studiis. Ad hoc illum, Tacitus es, an Plinnius? Expressere non possum, quam sit jucundum mihi, quod nomina nostra, quasi literarum propria, non hominum, literis redduntur: quod uterque nostrum his etiam ex studiis notus, quibus aliter ignotus est. Accidit aliud ante pauculos dies simile. Recumbebat mecum vir egregius, Fabius Rufinus, super eum municeps ipsius, qui illo die primum in urbem venerat: cui
Rufinus,

Rufinus, demonstrans me. Vides hunc? Multum deinde de studiis nostris. Et ille, Plinius est, inquit. Verum fatebor, capito magnū laboris mei fructum. An, si Demosthenes jure laetatus est, quod illum anus Attica ita demonstravit, Οὐτὸς ἐστὶ Δημοσθένης! ego celebritate nominis mei gaudere non debeo? Ego vero & gaudeo, & gaudere me dico. Neque enim vereor ne jactantior videar, quū de me aliorum judicium, non meum, profero: præsertim apud te, qui nec ullius invides laudibus, & faves nostris. Vale.

XXIV. C. PLINIUS SABINIANO
S U O S.

BEne fecisti quod libertum, aliquando tibi charum, reducentibus epistolis meis in domum, in animum recepisti. Juvabit hoc te: me certe juvat; primum, quod te (11) talem video ut in ira regi possis: deinde quod tantum mihi tribuis, ut vel auctoritati meæ pareas, vel precibus indulgeas. Igitur & laudo & gratias ago. Simul in posterum moneo, ut te erroribus tuorum, etsi non fuerit qui deprecetur, placabilem præstes. Vale.

XXV. C. PLINIUS MAMILIANO
S U O S.

Quereris de turba castrensium negotiorum, & tanquam summo otio perfruare, lusus & ineptias nostras legis, amas, flagitas, meque ad similia condenda non mediocriter incitas. Incipio enim ex hoc genere studiorum non solum oblectationem, verum etiam gloriam petere, post judicium tuum, viri gravissimi, eruditissimi, ac super ista verissimi. Nunc me rerum actus modice, sed tamen distringit; quo finito aliquid earundum Camænarum in istum benignissimum finem mittam. Tu passerulis & columbulis nostris inter aquilas vestras dabis pennas, si tamen & sibi & tibi placebunt:

cebunt : si tantum sibi, continendos cavea nidove curabis. Vale.

XXVI. C. PLINIUS LUPERCO
SVO S.

DIxi de quodam oratore seculi nostri, recto quidem & sano, sed parum grandi & ornato, ut opinor, apte. Nihil peccat, nisi quod nihil peccat. Debet enim orator erigi, attolli, interdum etiam effervesce, efferri, ac saepe accedere ad præcept. Nam plerunque altis & excelsis adjacent abrupta: tutius per plana, sed humiliter & depressius iter: frequentior currentibus quam raptantibus lapsus: sed his non labentibus nulla laus, illis nonnulla etiam si labantur. Nam ut quasdam artes, ita eloquentiam nihil magis quam ancipitia commendant. Vides, qui per funem in summa nituntur, quantos soleant excitare clamores, quum jam jamque casuri videntur. Sunt enim maxime mirabilia quæ maxime insperata, mixime periculosa, utque Græci magis exprimunt *παράδοξα*. Ideo nequaquam par gubernatoris est virtus, quum placido & cum turbato mari vehitur: tunc admittente nullo illaudatus, inglorius subit portum; at quum stridunt fones, curvatur arbor, gubernacula gemunt, tunc ille clarus & diis maris proximus. Cur hæc? Quia visus es mihi in scriptis meis annotasse quædam ut tumida, quæ ego sublimia; ut improba, quæ ego audientia; ut nimia, quæ ego plena arbitrabar. Plurimum autem refert, reprehendenda annotes, an insignia. Omnis enim advertit quod eminet & extat; sed acri intentione dijudicandum est, immodicum sit an grande, altum an enorme. atque ut Homerum potissimum attingam, quem tandem alterutram in partem potest fugere,

Βεγάχε δ' εὐρεῖα χθών.
'Αμφὶ δ' ἐπ' ἀλπιῖζε μέγας ὕβρις.

& totum illud,

Ὡς δ' ὅτε χεῖμαρροι ποταμοὶ καὶ ὄρεσφι ῥέ-
οντες

Εἰς μισθόγωνα συμβάλλεται ὁμβριμον ὕ-
δωρ.

Sed opus est examine & libra, incredibilia sint hæc (12) & immania, an magnifica & cœlestia. Nec nunc ego me his similia aut dixisse aut posse dicere puto. Non ita insanio: sed hoc intelligi volo, laxandos esse eloquentiæ frenos, nec augustissimo gyro ingeniorum impetus restringendos. Ac enim alia conditio oratorum, alia poetarum. Quasi vero M. Tullius minus audeat. Quanquam hunc omitto: neque enim ambigi puto. Sed Demosthenes ipse, ille norma oratoris & regula, num se cohibet & comprimit, quum dicit illa notissima? Ἄνθρωποι μισροί, καὶ κόλακας, καὶ ἀλάστορες. Et rursus: καὶ γὰρ λίθοις ἐτείχισκε πῶς πόλιν, καὶ δὲ πλίνθοις ἐγὼ. Et statim: ἐκ δὲ μὴν ἀπλάττης πῶς Εὐβοίαν περὶ βαλδύμῳ ἐγὼ πρὸς τὴν Ἀττικῆς. [ὅσον ἢ ἀνθρωπίνῳ λογισμῷ δυνάτον.] Et alibi: ἐγὼ δ' οἶμαι μὴ, ὃ ἄνδρες Ἀθληταῖοι, νῆ πρὸς θεὸς ἀκρίνον μεθύειν πρὸς μαγέθει τῇ πεπραγμένων. Jam quid audentius illo pulcherrimo ac longissimo excessu? νόσημα γὰρ. Quid hæc breviora superioribus, sed audacia paria, τότε ἐγὼ μὲν πρὸς Πύθωνι θερασμομένῳ καὶ πολλῷ ῥέοντι καὶ ὕμῳ. Ex eadem nota: Ὅταν δὲ ὅκ πλασσομένης καὶ πονηρίας τις, ὥσπερ ἔατο ἰσχύσει, ἢ πρώτη πέρφασις καὶ μετὲν πῆλαισμα ἀπαίτα ἀνεχάτισσε τὸ δέλυσε. Simile his: Ἀπσχοινισμὸς ἅπασιν τοῖς ἐν τῇ πόλει δίκαιοις γνώσεισι τριῶν διηγεσιῶν. Et ibidem: σὺ δ' οἷς ταῦτα ἔληον περὶ δώκασι Ἀεισογῆτον, μᾶλλον δ' ἀνήμερας ὅλως, μὴ δὴ πρὸς ἑς αὐτὸς ἐάλωκασι λιμναίαι, καὶ προσβολῶν ἐπέπληκας, πρὸς τέττας ὁρμίζου. Et dixerat: Δέδοικα μὴ δόξητέ τισι τὴν αἰὲν βολύμῳ οἶναι πονηρὸν τὸ ἐν τῇ πόλει παιδοτρέβην,

βην. ἀσθενὴς μὲν γὰρ ὅτι πᾶς ὁ πονηρὸς, καὶ
 ἐμὸν. Et deinceps: Τύτῳ δ' ἐδύνα ὁρῶ τῶν
 τόπων τέτων βάσιμον ὄντα, ἀλλὰ πάντα ἀπὸ-
 κρημνα, φάραγγαι, βάραθρα. Nec satis: ἐδὲ γὰρ
 τοῦ περιόχου ὑπολαμβάνω τὰ δικαστήρια ταῦ-
 τα οἰκοδομῆσαι, ἵνα τοῦ τοιούτου ἐν αὐτοῖς με-
 σχώητε, ἀλλὰ πύναλιν, ἵν' ἀνείργητε, καὶ
 κόλαζετε, καὶ μηδὲς ζήλοῖ, μηδὲ ἐπιθυμῇ κα-
 κίας. Adhuc: Εἰ δ' ἡμεῖς οὕτως πονηρίας, καὶ πα-
 λιγκάπηλα, καὶ μεταβολάς. Et mille talia;
 ut præteream quæ ab Æschine θαύματα, non ῥή-
 ματα, vocantur. In contrarium incidi. Dices, hunc
 quoque ob ista culpari. Sed vide quanto major sit
 qui reprehenditur ipso reprehendente: & major
 ob hæc quoque. In aliis enim vis, in his granditas
 ejus elucet. Num autem Æschines ipse iis quæ in
 Demosthene carpebat, abstinuit? καὶ γὰρ [ὡς ἄν-
 δρες Ἀθλωαῖοι,] τὸ αὐτὸ φάσκειναι ἢ ῥήτορα καὶ
 ἢ νόμον. ὅταν δ' ἐτέρων μὲν φωνῇ ἀφ' ἑοῦ νομῶ,
 ἐτέρων δ' ὁ ῥήτωρ, τὸ τὸ νόμον δικαίῳ χρηθι δίδο-
 ναι πῶς ψῆφον, καὶ τῇ τῇ λέγοντι ἀναισχυρίῃ.
 Alio loco: ἐπέλα ἀναφαίνε) πρὶ πάντων ἐν τῷ
 ψηφίσματι. πρὸς τὸ κλέμματα γράφαι τὰ πάντα
 τάλαστα τοῦ πρίσθους, ἀξίων τὸς ὀρθῆται μὴ
 ἡμῶν ἀλλὰ Καλλία δίδοναι. ὅτι δ' ἀληθῆ λέγω.
 ἀφελὼν ἢ Κομπόν, καὶ τὰς πρὶν, καὶ τῶν ἀλα-
 ζονείων ἐκ τῷ ψηφίσματι, ἀνάγνωθι. Iterum
 alio: καὶ μὴ εἴτε αὐτὸν εἰς τὸς τὸς φανόμενος λόγους
 περὶ τῶν. Quod adeo probavit, ut repetat,
 ἀλλὰ ἐγκαθήμενοι καὶ ἐνεδρεύοντες ἐν τῇ ἐκ-
 κλησίᾳ οἱ σελαύνετε αὐτὸν εἰς τὸς τοῦ πα-
 ρανόμενος λόγους, καὶ τὰς ἐκτερεπὰς αὐτῶ τῶν λό-
 γων ὀπιθεῖτε. An illa custoditius pressius-
 que? σὺ δ' ἐλκοποιεῖς, καὶ μᾶλλον σιμῶσαι τῶν
 αὐθιμέρων λόγων, ἢ τῆς σωτηρίας τῆ πόλεως.
 Altius illa: ἐκ ὑποπλήμψου ἢ ἀνθρώπων ὡς κοι-
 νῶ τῶν Ἑλλήνων συμφορῶν, ἢ συλλαβόντες
 ὡς λησὴν τῶν πραγμάτων διὰ τῆς πολιτείας πλεί-
 οντα

οὐτα τιμωρήσῃ, & alia. Expecto ut quædam ex hac epistola, *gubernacula* gemunt, & *diis maris proximus*, iisdem notis quibus ea de quibus scribo, confodias. Intelligo enim me, dum veniam prioribus peto, in illa ipsa quæ annotaveras incidisse. Sed confodias licet, dummodo jam nunc destines diem, quo & de illis & de his coram exigere possimus. Aut enim tu me (13) timidum, aut ego te temerarium faciam. Vale.

XXVII. C. PLINIVS (14) LATERANO
SVO S.

Quanta potestas, quanta dignitas, quanta majestas, quantum denique numen sit historiæ, cum frequenter alias, tum proxime sensi. Recitaverat quidam verissimum librum, partemque ejus in alium diem reserverat: ecce amici (15) cujusdam orantes obsecrantesque ne reliqua recitaret. Tantus audiendi quæ fecerint pudor, quibus nullus faciendi quæ audire erubescunt. Et ille quidem præstitit quod rogabatur: sinebar fides. Liber tamen, ut factum ipsum, manet, manebit, legeturque semper, tanto magis, quia non statim. Incitantur enim homines ad agnoscenda quæ differuntur. Vale.

XXVII. C. PLINIVS ROMANO
SVO S.

Post longum tempus epistolas tuas, sed tres pariter, recepi, omnes elegantissimas, amantissimas, & quales à te venire, præsertim desideratas, oportebat: quarum una injungis mihi jucundissimum ministerium, ut ad Plotinam, sanctissimam sceminam, literæ tuæ perferuntur: perferentur. Eâdem commendas Popilium Artemisium statim præstiti quod petebat. Indicas etiam, modicas te vindemias collegisse. Communis hæc mihi tecum,

quan:

quanquam in diversissima parte terrarum, querela est. Altera epistola nuntias, multa te nunc distare, nunc scribere, quibus nos tibi repraesentet. Gratias ago: agerem magis, si me illa ipsa quæ scribis aut dictas, legere voluisses. Et erat æquum ut te mea, ita me tua scripta cognoscere, etiamsi ad alium quam ad me pertinerent. Pollicetis in fine, quum certius de vitæ nostræ ordinatione aliquid audieris, futurum te fugitivum rei familiaris, statimque ad nos evoluturum, qui jam tibi compedes nectimus, quas perfringere nullo modo possis. Tertia epistola continebat, esse tibi redditam orationem pro (16) Clario, eamque visam uberiores quam dicente me, audiente te, fuerit. Est uberior. multa enim postea inserui. Adjicis, alias te literas curiosius scriptas misisse: an acceperim quæris: non accepi, & accipere gestio. Proinde prima quæque occasione mitte, appositis quidem usuris, quas ego (non parcius possum) centesimas computabo. Vale.

XXIX. C. PLINIUS RUSTICO
SVO S.

UT satius est unum aliquid insigniter facere, quam plurima mediocriter; ita plurima mediocriter, si non possis unum aliquid insigniter. Quod inveniens ego, variis me studiorum generibus, nulli satis confusus, experior. Proinde quum hoc vel illud leges, ita singulis veniam, ut non singulis, dabis. An cæteris artibus excusatio in numero, literis durior lex, in quibus difficilior effectus est? Quid autem ego de venia quasi ingratus? Nam si ea facilitate hæc proxima acceperis, qua priora, laus potius speranda, quam venia obsecranda est. Mihi tamen venia sufficit. Vale.

XXX. C. PLINIUS GEMINIO
SVO S.

LAudas mihi, & frequenter præsens, & nunc per epistolas, Nonium tuum, quod sit liberalis in quosdam: & ipse laudo, sit tamen non in hos solos. Volo enim eum qui sit vere liberalis, tribuere patriæ, propinquis, affinibus, amicis, sed amicis dico pauperibus: non ut isti, qui iis potissimum donant, qui donare maxime possunt. Hos ego vitatis hamatisque muneribus non sua promere puto, sed aliena corripere. Sunt ingenio simili, qui quod huic donant, auferunt illi, famamque liberalitatis avaritia petunt. Primum est autem, suo esse contentum: deinde, quos præcipue scias indigere, sustentantem soventemque, orbe quodam societatis ambire. Quæ cuncta si facit iste, usquequaque laudandus est: si unum aliquod, minus quidem, laudandus tamen. Tam rarum est etiam imperfectæ liberalitatis exemplar. Ea invasit homines habendi cupido, ut possideri magis quam possidere videantur. Vale.

XXXI. C. PLINIUS SARDO
SVO S.

Postquam à te recessi, non minus tecum, quam quum apud te, fui. Legi enim librum tuum identidem repetens ea maxime (non enim mentiar) quæ de me scripsisti. In quibus quidem percopiosus fuisti. Quam multa, quam varia, quam non eadem de eodem, nec tamen diversa, dixisti? Laudem pariter & gratias agam? Neutrum satis possum, &, si possem, timerem ne arrogans esset, ob ea laudare, ob quæ gratias agerem. Unum illud addam, omnia mihi tanto laudabiliora visa, quanto jucundiora; & tanto jucundiora, quanto laudabiliora erant. Vale.

XXXII,

XXXII. C. PLINIUS TITIANO
SUO S.

Quid agis? quid acturus es? Ipse vitam jucundissimam, id est otiosissimam, vivo. Quo fit, ut scribere longiores epistolas nolim, velim legere: illud, tanquam delicatus; hoc, tanquam otiosus. Nihil est enim aut pigrius delicatis, aut curiosius otiosis. Vale.

XXXIII. C. PLINIUS CANINIO
SUO S.

Incidi in materiam veram, sed simillimam fictæ, dignamque isto lætissimo, altissimo, planeque poetico ingenio. Incidi autem, dum super cœnam varia miracula hinc inde referuntur. Magna autoris fides; tamen quid poetæ cum fide? Is tamen autor, cui bene vel historiam scripturus credidisses. Est in Africa Hipponensis colonia, mari proxima: adjacet ei navigabile stagnum, ex quo, in modum fluminis, æstuarium emergit, quod vice alterna, prout æstus aut repressit, aut impulit, nunc infertur mari, nunc redditur stagno. Omnis hic ætas piscandi, navigandi, atque etiam notandi studio tenetur: maxime puerorum, quos otium ludusque sollicitat. His gloria & virtus altissime provehi: victor ille qui longissime ut litrus, ita simulant, relinquit. Hoc certamine puer quidam, audentior cæteris, in ulteriora tendebat: delphinus occurrit, & nunc præcedere puerum, nunc sequi, nunc circumire, postremo subire, deponere, iterum subire, trepidantemque perferre primum in altum: mox flectit ad litrus, redditque terræ & æqualibus. Serpit per coloniam fama: concurrere omnes, ipsum puerum tanquam miraculum aspicere, interrogare, audire, narrare. Postremo die obsident, litrus, prospectant mare, & si quid est mari simile. Natant pueri: inter hos ille, sed cautius. Delphi-

nus rursus ad tempus, rursus ad puerum venit. Fugit ille cum cæteris. Delphinus, quasi invitet, revocet, exilit, mergitur, variosque orbes implicitat expeditque. Hoc altero die, hoc tertio, hoc pluribus, donec homines innutritos mari subiret timendi pudor : accedunt, & alludunt, & appellant: tangunt etiam, pertractantque (17) præbentem. Crescit audacia experimento. Maxime puer, qui primus expertus est, adnatat natanti, insilit tergo: fertur referturque, agnoscise, amari putat, amat ipse: neuter timet, neuter timetur. Hujus fiducia, mansuetudo illius augetur: nec non alii pueri dextrâ lævâque simul eunt hortantes monentesque. Ibat una (id quoque mirum) delphinus alius, tantum spectator & comes. Nihil enim simile aut faciebat, aut patiebatur : sed alterum illum ducebat, reducebat, ut puerum cæteri pueri. Incredibile (tam verum tamen quam priora) delphinum gestatorem collusoremque puerorum in terram quoque extrahi solitum, arenisque siccatum, ubi incaluisset, in mare revolvi. Constat Octavium Avitum, legatum proconsulis, in littus educto religione prava superfudisse unguentum, cuius illum novitatem odoremque in altum fugisse; nec nisi post multos dies visum languidum & mœstum; mox, redditis viribus, priorem lasciviam & solita ministeria reperisse. Confluebant ad spectaculum omnes magistratus, quorum adventu & mora modica republica novis sumptibus atterebatur. Postremo locus ipse quietem suam secretumque perdebat. Placuit occulte interfici, ad quod coibatur. Hæc tu qua miseratione, qua copia deslebis, ornabis, attolles? Quanquam non est opus affingas aliquid aut adstruas : sufficit ne ea quæ sunt vera minuantur. Vale.

XXXIV. C. PLINIUS TRANQUILLO
S U O S.

Explica æstum meum. Audio me male legere duntaxat versus: orationes enim commodius, sed tanto minus versus. Cogito ergo recitaturus familiaribus amicis, experiri libertum meum. Hoc quoque familiare, quod elegi non bene, sed melius scio lecturum: si tamen non fuerit perturbatus. Est enim tam novus lector, quam ego poeta. Ipse nescio quid illo legente interim faciam, sed etiam defixus, & mutus, & similis otiosus; an (ut quidam) quæ pronuntiabit, murmure, oculis, manu prosequar. Sed puto me non minus male saltare quam legere. Iterum dicam, explica æstum meum, vereque rescribe, num sit melius, pessime legere, quam ista vel non facere. Vale.

XXXV. C. PLINIUS APPIO
S U O S.

Librum quem misisti, recepi, & gratias ago: sum tamen hoc tempore occupatissimus. Ideo nondum eum legi, cum alioqui validissime cupiam: sed eam reverentiam cum literis ipsis, tum scriptis tuis debeo, ut sumere illa, nisi vacuo animo, irreligiosum putem. Diligentiam tuam in retractandis operibus valde probo. Est tamen aliquis modus, primum, quod nimia cura deterit magis quam emendat; deinde, quod nos à recentioribus revocet, simulque nec absolvit priora, & inchoare posteriora non patitur. Vale.

XXXV. C. PLINIUS FUSCO
S U O S.

Quæris quemadmodum in Tuscis diem æstate disponam. Evigilo quum libuit, plerumque circa horam primam, sæpe ante, tardius raro: clausæ fenestræ manent. Mire enim silentio & tenebris

tenebris animus alitur. Ab iis quæ avocant abdu-
ctus, & liber, & mihi relictus, non oculos animo,
sed animum oculis sequor, qui eadem quæ mens,
vident, quoties non vident alia. Cogito si quid in
manibus, cogito ad verbum scribenti emendantique
similis: nunc pauciora, nunc plura, ut vel difficile
vel facile componi tenerive potuerunt. Notarium
voco, & die admissio, quæ formaveram dicto: a-
bit, rursusque revocatur, rursusque remittitur. U-
bi hora quarta vel quinta (neque enim certum
dimensumque tempus) ut dies suaserit, in xystum
me vel cryptoporticum consero; reliqua meditor
& dicto; vehiculum ascendo. Ibi quoque idem
quod ambulans ut jacens. Durat intentio, muta-
tione ipsa refecta: paulum redormio, dein ambu-
lo, mox orationem Græcam Latinamve clare &
intente, non tam vocis causa quam stomachi, le-
go: pariter tamen & illa firmatur. Iterum ambu-
lo, ungor, exerceor, labor. Cœnanti mihi, si cum
uxore, vel paucis, liber legitur: post cœnam, (18)
comœdi aut lyristes: mox cum meis ambulo, quo-
rum in numero sunt eruditi. Ita variis sermonibus
vespera extenditur, & quanquam longissimus dies
cito conditur. Nonnunquam ex hoc ordine aliqua
mutantur. Nam si diu (19) tacui, vel ambulavi,
post somnum demum lectionemque, non vehicu-
lo, sed (quod brevius, quia velocius) equo ge-
stor. Interveniunt amici ex proximis oppidis, par-
temque diei ad se trahunt, interdumque lassato mi-
hi opportuna interpellatione subveniunt. Venor
aliquando: sed non sine pugillaribus, ut quamvis
nihil ceperim, nonnihil referam. Datur & colonis
(ut videtur ipsis) non satis temporis, quorum
mihi agrestes querelæ literas nostras & istæ urba-
na opera commendant. Vale.

XXXVII. C. PLINIUS PAULINO
SVO S.

NEc tuæ naturæ est, translatitia hæc & quasi publica officia à familiaribus amicis contra ipsorum commodum exigere: & ego te constantius amo, quam ut verear ne aliter ac velim accipias, nisi te calendis statim consulenti videro: præsertim cum me necessitas locandorum prædiorum plures annos ordinatura detineat; in quæ mihi nova consilia sumenda sunt. Nam priore lustro, quanquam post magnas remissiones, reliqua creverunt: inde plerisque nulla jam cura minuendi æris alieni, quod desperant posse persolveri; rapiunt etiam, consumuntque quod natum est, ut qui jam putent se non sibi parcere. Occutrendum ergo augescentibus vitiiis, & medendum est. Medendi una ratio, (24) si non nummo, sed partibus locem, ac deinde ex meis aliquos exactores operi, custodes fructibus ponam: & alioqui nullum iustis gentis redditus, quam quod terra, cælum, annus refert. Ad hoc, magnam fidem, acres oculos, numerosas manus poscit: experiendum tamen, & quasi in vereri morbo, quælibet mutationis auxilia tentanda sunt. Vides quam non delicata me causa obire primum consulatus tui diem non finat: quem tamen hæc præsens votis, gaudio, gratulatione celebrabo. Vale.

XXXVIII. C. PLINIUS SATVRNINO
SVO S.

EGo vero Rufum nostrum laudò: non quia tu ut ita facerem petiisti, sed quia est ille dignissimus. Legi enim librum omnibus numeris absolutum; cui multum apud me gratiæ amor ipsius adjecit. Judicavi tamen. Neque enim soli judicant qui maligne legunt. Vale.

XXXIX. C. PLINIUS MUSTIO

SVO S.

ARuspicum monitu reficienda est mihi ædes Cereris in prædiis in melius & in majus. Vetus sane & angusta, cum sit aliqui stato die frequentissima. Nam idibus Septembribus magnus è regione tota coit populus, multæ res aguntur, multa vota suscipiuntur, multa redduntur, sed nulum in proximo suffugium aut imbris aut solis. Videor ergo munifice simul religioseque facturus, si ædem quam pulcherrimam exstruxero, addidero porticu: illam ad usum deæ, has, ad hominum. Velim ergo emas quatuor marmoreas columnas, cujus tibi videbitur generis: emas marmora, quibus solum, quibus parietes excolantur. Erit etiam vel faciendum vel emendum ipsius deæ signum: quia antiquum illud è ligno quibusdam sui partibus vetustate obtruncatum est. Quantum ad porticus, nihil interim occurrit quod videatur istinc esse repetendum: nisi (25) tamen ut formam secundum rationem loci scribas: neq; enim possunt circumdari templo; nam solum templi hinc flumine & abruptissimis ripis, hinc via cingitur. Est ultra viam latissimum pratum, in quo satis apte contra templum ipsum porticus explicabuntur: nisi quid tu melius inveneris, qui soles locorum difficultates arte superare. Vale.

XL. C. PLINIUS FUSCO

SVO S.

SCribis, pergratas tibi fuisse literas meas, quibus cognovisti quemadmodum in Tuscis otium æstatis exigere: requiris quid ex hoc in Laurentino hyeme permutem. Nihil, nisi quod meridianus somnus eximitur, multumque de nocte vel ante vel post diem sumitur: &, si agendi necessitas instat, quæ frequens hyemè, non jam comædo
vel

vel lyristæ post cœnam locus ; sed illa quæ dictavi, identidem retractantur , ac simul memoriæ frequenti emendatione proficitur, Habes æstate, hyeme consuetudinem ; addas huc licet autumnum, quæque inter hyemem æstatemque media, ut nihil de die perdunt , ita de nocte parvulum acquirunt. Vale.

LIBER X.

In quo Epistola Plinii ad Trajanum Imperatorem ; & Trajani ad Plinium.

I. C. PLINIUS TRAIANO
IMP. S.

TU A quidem pieras , Imperator sanctissime, optaverat, ut quam tardissime succederes patri : sed dii immortales festinaverunt virtutes tuas ad gubernacula reipub. quam susceperas , admove. Precor ergo ut tibi , & per te generi humano , prospera omnia , id est , digna seculo tuo , contingant. Fortem te & hilarem, Imperator optime, & privatim & publice opto.

II. C. PLINIUS TR: IMP. S.

EXprimere, domine, verbis non possum, quantum mihi gaudium attuleris, quod me dignum putasti jure trium liberorum. Quamvis enim Julii Serviani, optimi viri, tuique amantissimi, precibus indulleris : tamen etiam ex rescripto intelligo, libentius hoc ei te præstitisse, quia pro me rogabat. Videor ergo summam voti mei consequutus, cum inter initia felicissimi principatus tui probaveris, me an ad peculiarem indulgentiam tuam pertinere: eoque magis liberos concupisco ; quos habere etiam illo tristissimo seculo volui , sicut potes duobus matrimoniis meis credere. Sed dii melius, qui
omnia

omnia integra bonitati tuæ reservarunt. Malui hoc potius tempore me patrem fieri, quo futurus essem & securus & felix.

III. C. PLINIUS TR. IMP. S.

Indulgentia tua, Imperator optime, quam plenissimam exuperior, hortatur me, ut audeam tibi etiam pro amicis obligari; inter quos sibi vel præcipuum locum vindicat Voconius Romanus, ab ineunte ætate condiscipulus & contubernalis meus. Quibus ex causis & à Divo patre tuo petieram, ut illum in amplissimum ordinem promoveret: sed hoc votum meum bonitati tuæ reservatum est, quia mater Romani liberalitatem sesterii quadringenties, quod conferre se filio codicillis ad patrem tuum scriptis professæ fuerat, nondum satis legitime peregerat. Quod postea fecit, admonita à nobis. Nam & fundos emancipavit, & cætera, quæ in emancipatione implenda solent exigi, consummavit. Cum sit ergo finitum quod spes nostras morabatur, non sine magna fiducia sub signo. Auger fidem pro moribus Romani mei, quos & liberalia studia exornant, & eximia pieras, quæ hanc ipsam matris liberalitatem, & statim patris hæreditatem, & adoptionem à vitrico meruit. Auger hæc & natalium & paternarum facultatum splendor; quibus singulis multum, commendationis accessurum etiam ex meis precibus, indulgentiæ tuæ credo. Rogo ergo, domine, ut me exoptatissimæ mihi gratulationis compotem facias, & honestis (ut spero) affectibus meis præstes, ut non in me tantum, verum & in amico gloriari iudiciis tuis possim.

IV. C. PLINIUS TR. IMP. S.

Proximo anno, domine, gravissima valetudine usque ad periculum vitæ vexatus, iatralipten assumpsi: cujus sollicitudini & studio, tuæ tantum

tum indulgentiæ beneficio referre gratiam possum. Quare rogo, des ei civitatem Romanam. Est enim peregrinæ conditionis, manumissus à peregrina: Vocatur ipse Harpocras; patronam habuit Thermuthin Theonis, quæ jampridem defuncta est. Item rogo, des jus Quirititium libertis Antoniaë Maximillæ, ornatissimæ socminæ, Heliæ & Antoniaë Harmeridi. Quod à te, petente patrona, peto.

V. C. PLINIUS TR. IMP. S.

EXprimere, domine, verbis non possum, quanto me gaudio affecerint epistolæ tuæ, ex quibus cognovi te Harpocrati, iatraliptæ meo, etiam Alexandriam civitatem tribuisse, quamvis, secundum institutionem principum, non temere eam dare proposuisses. Esse autem Harpocran νόμον μισθιστὸν indico tibi. Rogo ergo, indulgentissime Imper. ut mihi ad Pompejum Plantam, præfectum Ægypti, amicum tuum, sit ut promisisti, epistolam mittas. Obviam iturus, quo maturius, domine, exoptatissime, adventus tui gaudio frui possim, rogo permittas mihi, quam longissime occurrere tibi.

VI. C. PLINIUS TR. IMP. S.

Proxima infirmitas mea, domine, obligavit me Posthumio Marino medico: cui parem gratiam referre beneficio tuo possum, si precibus, ex consuetudine bonitatis tuæ, indulseris. Rogo ergo, ut propinquis ejus des civitatem, Chrysippo Mithridatis uxori que Chrysippi Stratonicaë Epigoni, item liberis ejusdem Chrysippi, Epigono & Mithridati, ita ut sint in patris potestate, utque iis in libertos servetur jus patronorum. Item rogo, indulgeas (i) Quiritium L Satrio Abascantio, & P. Cæsio Phosphoro, & Panchariæ Soteridi. Quod à te, volentibus patronis, peto.

VII. C.

VII. C. PLINIUS TR. IMP. S.

SCio, domine, memoriae tuae, quae est benefacien-
di tenacissima, preces nostras inhaerere : quia
tamen in hoc quoque saepe indulxisti, admo-
neo simul & impense rogo, ut Aetium Suram praetura
exornare digneris, cum locus vacet. Ad quam
spem alioqui (2) quietissimam hortatur & natalium
splendor, & summa integritas in paupertate,
& ante omnia, felicitas temporum, quae bonam con-
scientiam civium tuorum ad usum indulgentiae tuae
provocat & attolit.

VIII. C. PLINIUS TR. IMP. S.

Cum sciam, domine, ad testimonium laudem-
que morum meorum pertinere, tam boni
principis iudicio exornari, rogo, dignitati, ad
quam me provexit indulgentia tua, vel auguratum,
septemviratum, quia vacant, adicere digneris, ut
jure sacerdotii precari deos pro te publice possim,
quos nunc precor pietate privata.

IX. C. PLINIUS TR. IMP. S.

Victoriae tuae, optime Imperator, maximae,
pulcherrimae, antiquissimae, & tuo nomine &
reip. gratulor, deosque immortales precor,
omnes cogitationes tuas tam laetus sequatur even-
tus; ut virtutibus tantis gloria imperii & noveretur &
augeatur.

X. C. PLINIUS TR. IMP. S.

Servilius Pudens legatus, domine, VIII. ca-
lend. Decembr. Nicomediam venit: meque lon-
gae expectationis sollicitudine liberavit.

XI. C. PLINIUS TR. IMP. S.

Rosianum Geminum, domine, arctissimo vin-
culo mecum tua in me beneficia iunxerunt.
Habui enim illum quaestorem in consulari,
mei

mei summe obervantissimum expertus. Tantam mihi post consulatum reverentiam præstat, ut publicæ necessitudinis pignora privatis cumulet officiis. Rogo ergo, ut (3) ipsi apud te, pro dignitate ejus, precibus mei faveas: cui & si quid mihi credis, indulgentiam tuam dabis. Dabit ipse operam, ut in his quæ ei mandaveris, majora mereatur. Parciorem me in laudando facit, quod spero tibi & integritatem ejus, & probitatem, & industriam non solum ex ejus honoribus, quos in urbe sub oculis tuis gessit, verum etiam ex commilitio, esse notissimam. Illud unum, quod propter charitatem ejus nondum mihi videor satis plene secisse, etiam atque etiam facio; teque domine rogo, gaudere me ex ornata quæstoris mei dignitate, id est, per illum meâ, quam maturissime velis.

XII. C. PLINIUS TR. IMP. S.

Difficile est, domine, exprimere verbis, quantum perceperim lætitiâ, quod & mihi & sociis meæ præstitisti, ut ad finem consulatus Cœlium Clementem in hanc provinciam transferres. Ex illo enim mensuram beneficii tui penitus intelligo, cum tam plenam indulgentiam cum tota domo mea experiar: cui referre gratiam parem nec audeo quidem, quamvis maxime debeam. Itaque ad vota confugio, deosque precor, ut iis quæ in me assidue confers, non indignus existimer.

XIII. C. PLINIUS TR. IMP. S.

Scripsit mihi, domine, Lycormas, libertus tuus ut, si qua legatio à Bosphoro venisset, urbem petitura, usque in adventum suum retineretur. Et legatio quidem duntaxat in eam civitatem in qua ipse sum, nulla adhuc venit; sed venit tabellarius Sauromara, quem ego, usus opportunitate quam mihi casus obtulerat, cum tabellario, qui Lycormam ex itinere præcessit, mittendum putavi, ut possis

possis ex Lycormæ & ex regis epistolis pariter cognoscere, quæ fortasse pariter scire deberis.

XIV. C. PLINIUS TR. IMP. S.

REx (4) Sauromata scripsit mihi, esse quædam quæ deberes quam maturissime scire: qua ex causa festinationem tabellarii, quem ad te cum epistolis misit, diplomate adjuvi.

XV. C. PLINIUS TR. IMP. S.

LEgato Sauromatæ regis, quam sua sponte Niceæ, ubi me invenerat, biduo substitisset, longiorem moram faciendam, domine, non putavi, Primum quod incertum adhuc erat, quando libertus tuus Lycormas venturus esset; deinde quod ipse proficiscebar in diversam provinciæ partem, ita officii necessitate exigente. Hæc in notitiam tuam perferenda existimavi, quia proxime scripseram, petiisse Lycormam, ut legationem, si qua venisset à Bosphoro, usque in adventum suum retinerem. Quod diutius faciendi nulla mihi probabilis ratio occurrit; præsertim cum epistolæ Lycormæ, quas detinere, ut ante prædixi, nolui, aliquot diebus hunc legatum antecessuræ viderentur.

XVI. C. PLINIUS TR. IMP. S.

APuleius, domine, miles, qui est in statione Nicomedensi, scripsit mihi, quendam nomine Callidromum, quum detineretur à Maximo & Dionysio pistoribus, quibus operas suas locaverat, confugisse ad tuam statuum, perductumque ad magistratus indicasse, servisse aliquando Laberio Maximo, captumque à Susago in Mæsia, & à Decebalo muneri missum Pacoro, Parthiæ regi, pluribusque annis in ministerio ejus fuisse: deinde fugisse, atque ita in Nicomediam pervenisse. Quem ego perductum ad me quum eadem narrasset, mittendum ad te putavi. Quod paulo tardius feci, dum

requiro gemmam, quam sibi, habentem imaginem Pacori, & quibus insignibus ornatus fuisset, subtractam indicabat. Volui enim hanc quoque, si inveniri potuisset, simul mittere, sicut (5) glebulam misi, quam se ex Parthico metallo attulisse dicebat. Signata est anulo meo, cujus est aposphragisma, quadriga.

XVII. C. PLINIUS TR. IMP. S.

Maximum, libertum & procuratorem unum, domine, per omne tempus quo fuimus una, probum, & industrium, & diligentem, ac, sicut rei tuæ amantissimum, ita disciplinæ tenacissimum expertus, libenter apud te testimonio prosequor ea fide quam tibi debeo.

XVIII. C. PLINIUS TR. IMP. S.

Gabium Bassum, domine, præfectum oræ Ponticæ, integrum, probum, industrium, atque inter ista reverentissimum mei expertus, voto pariter & suffragio prosequor, eâ fide quam tibi debeo: quem abunde conspexi instructum commilitio tuo cujus disciplinæ debet, quod indulgentia tua dignus est. Apud me & milites & pagani, à quibus iustitia ejus & humanitas penitus inspecta est, certatim ei, qua privatim, qua publice, testimonium retribuerunt. Quod in notitiam tuam perfero ea fide quam tibi debeo.

XIX. C. PLINIUS TR. IMP. S.

Nymphidium Lupum, domine, primipilarem, commilitonem habui, quum ipse tribunus essem, ille præfectus: inde familiariter diligere coepi. Crevit postea charitas ipsa mutuae vetustate amicitiae. Itaque & quieti ejus inieci manum, & exegi, ut me in Bithynia consilio instrueret. Quod ille amicissime, & otii & senectutis ratione postposita, & jam fecit, & facturus est. Quibus ex cau-
sis

sis necessitudines ejus inter meas numero, & filium inprimis, Nymphidium Lupum, juvenem probum, industrium, & egregio patre dignissimum, suffecturum indulgentiæ tuæ: sicut primis ejus experimentis cognoscere potes, cum præfectum cohortis plenissimum testimonium meruerit Julii Ferocis & Fusci Salinatoris, clarissimorum virorum. Meum gaudium, domine, meam gratulationem filii honores continerent.

XX. C. PLINIUS TRAIANO IMP. S.

UT primum me, domine, indulgentia vestra promovit ad præfecturam ærarii Saturni, omnibus advocacybus, quibus alioqui nunquam eram promiscue functus, renuntiavi, ut toto animo, delegato mihi officio vocarem. Qua ex causa quum patronum me provinciales optassent contra Marium Priscum, & perii veniam hujus muneris, & impetravit: sed cum postea consul designatus, censuisses faciendum nobiscum, quorum erat excusatio recepta, ut essemus in Senatus potestate, pateremurq; nomina nostra in urnam conjici, convenientissimum esse tranquillitati seculi tui putavi, præsertim tam moderatæ voluntati amplissimi ordinis non repugnare. Cui obsequio meo opto ut existimes constare rationē, cum omnia facta dictaq; mea probare sanctissimis moribus tuis cupiam.

XXI.. C. TRAIANUS PLINIO S.

ET civis & senatoris boni partibus functus es, obsequium amplissimi ordinis, quod justissime exigebat, præstando. Quas partes impleturum te secundum susceptam fidem confido.

XXII. C. PLINIUS TRAIANO IMP. S.

AGo gratias, domine, quod & jus Quiritium libertis necessaria mihi sceminæ, & civitatem Roma-

Romanam Harpocrati, iatraliptæ meo, sine mora indulxisti. Sed quum annos ejus & censum, sicut præceperas, (6) ederem, admonitus sum à petitionibus, debuisse me ante ei Alexandrina civitatem impetrare, deinde Romanam, quoniam esset Ægyptius. Ego autem, quia inter Ægyptios, cæterosque peregrinos, nihil interesse credebam, contentus fueram hoc solum scribere tibi, eum scilicet à peregrina manumissum, patronamque ejus jampridem decessisse. De qua ignorantia mea non queror, per quam stetit ut tibi pro eodem homine sapius obligarer. Rogo itaque, ut beneficio tuo legitime frui possim, tribuas ei & Alexandrinam civitatem, Romanam. Annos ejus & censum (nequid rursus indulgentiam tuam morarent) libertis tuis, quibus jusseras, misi.

XXIII. TRAIANUS PLINIO S.

Civitatem Alexandrinam, secundum institutionem principum, non temere dare proposui: sed cum Harpocrati, iatraliptæ tuo, jam civitatem Romanam impetraveris, huic quoque petitioni tuæ negare non sustineo. Tu, ex quo nomen sit notum mihi facere debebis, ut epistolam tibi ad Pompejum Plantam, præfectum Ægypti, amicum meum, mittam.

XXIV. C. PLINUS TRAIANO IMP. S.

Quum divus pater tuus, domine, & oratione pulcherrima & honestissimo exemplo omnes cives ad munificentiam esset cohortatus, petii ab eo, ut statuas principum, quas in longinquis agris per plures successiones traditas mihi, quales acceperam custodiebam, permitteret in municipium transferre, adjectâ suâ statuâ. Quodq; illi mihi cum plenissimo testimonio indulserat, ego statim decurionibus scripseram, ut assignarent solum, in quo

quo templum pecunia mea exstruerem: illi in honorem operis ipsius electionem loci mihi obtulerant. Sed primum mea, deinde patris tuis valetudine, postea curis delegati à vobis officii retentus, nunc videor commodissime posse in rem præsentem excurrere. Nam & menstruum meum calend. Septembris finitur, & sequens mensis complures dies feriatos habet. Rogo ergo, ante omnia permittas mihi, opus quod inchoaturus sum, exornare & tua statua: deinde, ut hoc facere quam maturissime possim, indulgeas commeatum. Non est autem simplicitatis meæ dissimulare apud bonitatem tuam, obiter te plurimum collaturum utilitatibus rei familiaris meæ. Agrorum enim, quos in eadem regione possideo, locatio cum alioqui ccc. exedat, adeo non potest differri, ut proximam putationem novus colonus facere debeat. Præterea continuæ sterilitates cogunt me de remissionibus cogitare: quarum rationem, nisi præfens, inire non possum. Debebo ergo, domine, indulgentiæ tuæ & pietatis meæ celeritatem, & statuarum ordinationem, si mihi ob utraque hæc dederis commeatum xxx dierum. Neque enim angustius tempus præfinire possum, cum & municipium & agri, de quibus loquor, sint ultra centesimum & quinquagesimum lapidem.

XXV. TR. PLINIO S.

ET privatas multas & omnes publicas causas petendi commeatus reddidisti: mihi autem vel sola voluntas tuas suffecisset. Neque enim dubito te, ut primum potueris, ad tam districtum officium reversurum. Statuam poni mihi à te eo quo desideras loco, quanquam ejusmodi honorum parcissimus, tamen patior, ne impedisse cursum erga me pietatis tuæ videar,

XXVI. C. PLINIUS TR. IMP. S.

Quia confido, domine, ad curam tuam pertinere, nuntio tibi, me Ephesum cum omnibus meis ὑπὲρ Μάλιαυ navigasse. Quamvis contrariis ventis retentus. Nunc, destino partim orariis navibus, partim vehiculis, provinciam petere. Nam sicut itineri graves æstus, ita continuæ navigationi cretææ reluctantur.

XXVII. TR. PLINIO S.

Recte renuntiasti mihi, Secunde charissime. Pertinet enim ad animum meum, quali itinere in provinciam pervenias. Prudenter autem constituis interim navibus, interim vehiculis uti, prout loca suaserint.

XXVIII. C. PLINIUS TR. IMP. S.

Sicut saluberrimam navigationem, domine, usque Ephesum expertus, ita inde, postquam vehiculis iter facere cœpi, gravissimis æstibus, atque etiam febriculis, vexatus Pergami substiti. Rursus, quum transissem in orarias naviculas, contrariis ventis retentus, aliquanto tardius quam speraveram, id est xv calend. Octobres, Bithyniam intravi. Non possum tamen de mora queri, cum mihi contigerit quod erat auspiciatissimum, natalem tuum in provincia celebrare. Nunc reipub. Prusensium impendia, redditus, debitores excutio: quod ex ipso tractu magis ac magis necessarium intelligo. Multæ enim pecuniæ variis ex causis à privatis detinentur: præterea quædam (7) minime legitimus sumptibus erogantur. Hæc tibi, domine, in ipso ingressu meo scripsi, Quintodecimo calend. Octeb. domine, provinciam intravi, quam in eo obsequio, in ea erga te fide, quam de genere humano mereris, inveni. Despice, domine, an necessarium putes, mittere huc mensorem. Videntur enim

enim non mediocres pecuniæ posse revocari à curatoribus operum, si mensuræ fideliter aguntur. Ita certe prospicio ex ratione Prusensium, quam cum Maximo tracto.

XXIX. TRIANUS PLINIO S.

Cuperem sine querela corpusculi tui, & tuorum, pervenire in Bithyniam potuisses, ac simile tibi iter ab Ephelo ei navigationi fuisset, quam expertus usque illo eras. Quo autem die pervenisses in Bithyniam, cognovi, Secunde charissime, literis tuis. Provinciales (credo) prospectum sibi à me, intelligent. Nam & tu dabis operam, ut manifestum sit, illis electum te esse, qui ad eosdem mei loco mittereris. Rationes autem inprimis tibi rerum publicarum excutiendæ sunt. Nam & esse eas vexatas satis constat. Mensores vix etiam iis operibus, quæ aut Romæ, aut in proximo, fiunt, sufficientes habeo: sed in omni provincia inveniuntur, quibus credi possit, & ideo non deerunt tibi, modo velis diligenter excutere.

XXX. C. PLINIVS TR. IMP. S.

Rogo, domine, consilio me regas hæsitantem utrum per publicos civitatum servos (quod usque adhuc factum) an per milites, asservare custodias debeam. Vereor enim, ne & per servos publicos parum fideliter custodiantur, & non exiguum militum numerum hæc cura distringat. Interim publicis servis paucos milites addidi. Video tamen periculum esse, ne id ipsum utriusque negligentia causa sit; dum communem culpam hi in illos, illi in hos regerere posse confidunt.

XXXI. TRIANVS PLINIO S.

Nihil opus est, mi Secunde charissime, ad continendas custodias, plures commilitones converti, Perseveremus in ea consuetudine quæ

oportebat, an capitale supplicium meruisse videantur. Refert autem, voluntarii se obtulerint, an lecti sint, vel etiam vicarii dati. Lecti si sunt, inquisitor peccavit; si vicarii dati, penes eos culpa est, qui dederunt: si ipsi, cum haberent conditionis suæ conscientiam, venerunt, animadvertendum in illos erit. Neque enim multum interest, quod nondum per numeros distributi sunt. Ille enim dies quo primum probati sunt, veritatem ab his originis suæ exigit.

XL. C. PLINIUS TR. IMP. S.

SALVA magnitudine tua, domine, descendas oportet ad meas curas, cum jus mihi dederis referendi ad te de quibus dubito. In plerisque civitatibus, maxime Nicomediæ & Niceæ, quidam vel in opus damnati, vel in ludum, similiaque his genera poenarum, publicorum servorum officio ministerioque funguntur, atque etiam, ut publici servi, annua accipiunt. Quod ego quum audissem, diu mulrumque hæsitavi quid facere deberem. Nam & reddere poenæ post longum tempus plerosque jam senes, & quantum affirmatur, frugaliter modesteque viventes, nimis severum arbitrabar; & in publicis officiis retinere damnatos, non satis honestum putabam; eosdem rursus à repub. pasci otiosos, inutile, non pasci, etiam periculosum, existimabam. Necessario ergo rem totam, dum te consularem, in suspenso reliqui. Quæres fortasse, quemadmodum evenerit, ut poenis, in quas damnati erant, exolverentur: & ego quæsi, sed nihil comperi, quod affirmare tibi possum. Ut decreta quibus damnati erant, proferbantur; ita nulla monumenta, quibus liberati probarentur. Erant tamen qui dicerent deprecantes jussu proconsulum legatorumve dimissos. Addebat fidem, quod credibile erat, neminem hoc ausum sine autore.

XLI. TRIANUS PLINIO S.

Memineris idcirco te in istam provinciam missum, quoniam multa in ea emendanda apparuerint. Erit autem vel hoc maxime corrigendum, quod qui damnati ad poenam erant, non modo ea sine autore, ut scribis, liberati sunt: sed etiam in conditionem proborum ministrorum retrahantur. Qui igitur intra hos proximos decem annos damnati, nec ullo idoneo autore liberati sunt, hos oportebit poenae suae reddi: si qui vetustiores invenientur, & senes ante annos decem damnati, distribuamus illos in ea ministeria, quae non longe à poena sint. Solent enim ejusmodi, ad balineum, ad purgationes cloacarum, item munitio- nes viarum & vicorum, dari.

XLII. C. PLINIUS TR. IMP. S.

Quum diversam partem provinciae circum- irem, Nicomediae vastissimum incendium mul- tas privatorum domos, & duo publica opera, quanquam via interjacente, Gerusiam & Isson, ab- sumpsit. Est autem latius sparsum: primum vio- lentia venti, deinde inertia hominum, quod satis constat otiosos & immobiles tanti mali spectatores perstitisse: & alioqui nullus usquam in publico sipo, nulla hama, nullum denique instrumentum ad incendia compescenda: & haec quidem, ut jam præ- cepi, parabuntur. Tu, domine, despice, an insti- tuendum putes collegium fabrorum, duntaxat ho- minum CL: ego attendam ne quis, nisi faber, reci- piatur, neve jure concessio in aliud utatur. Nec erit difficile custodire tam paucos.

XLIII. TRIANUS PLINIO S.

Tibi quidem secundum exempla complurium, in mentem venit, posse collegium fabrorum apud Nicomedenses constitui: sed memine- rimus, provinciam istam, praecipue eas civitates, ab ejusmodi factionibus esse vexatas. Quodcunque nomen ex quacunque causa dederimus iis qui in
idem

idem contracti fuerint, heræriæ quamvis breves fient. Satiùs itaque est comparari ea quæ ad coer- cendos ignes auxilio esse possint, admonerique dominos prædiorum, ut & ipsi inhi-beant, ac, si res poposcerit, accursu populi ad hoc uti.

XLIV. C. PLINIUS TR. IMP. S.

Solennia vota pro incolumitate tua, quæ publica salus continetur, & suscipimus, domine, pariter & solvimus, precati deos ut velint ea semper solvi, semperque signari.

XLV. TRAIANUS PLINIO S.

Et solvisse vos cum provincialibus, diis immor- talibus vota pro mea salute & incolumitate, & nuncupasse, libenter, mi Secundæ clarissime; cognovi ex literis tuis.

XLVI. C. PLINIUS TR. IMP. S.

In aquæductum, domine, Nicomedenses imper- derunt HS xxx. ccc. xxix. qui imperfectus adhuc relictus, ac etiam destructus est: rursus in in alium ductum erogata sunt cc. Hoc quoque reli- cto, novo impendio est opus, ut aquam habeant qui tantam pecuniam male perdiderunt. Ipse perveni ad fontem purissimum, ex quo videtur aqua de- bere perducì, sicut initio tentatum erat, arcuato opere, ne tantum ad plana civitatis & humilia perveniat. Manent adhuc paucissimi arcus: pos- sunt & erigi quidam lapide quadrato, qui ex supe- riore opere detractus est: aliqua pars, ut mihi vi- detur, testaceo opere agenda erit. Id enim & faci- lius & vilius. Et inprimis necessarium est, mitti à te vel aquilegem vel architectum, ne rursus eve- niat quod accidit. Ego illud unum affirmo, & uti- litatem operis & pulchritudinem seculo tuo esse dignissimam.

XLVII. TR. PLINIO S.

Curandum est, ut aqua in Nicomedensem ci- vitatem perducatur. Vere credo te ea qua de- bebis diligentia hoc opus aggressurum. Sed;

medius-fidius, ad eandem diligentiam tuam pertinet, inquirere quorum vitio ad hoc (9) opus tantam pecuniam Nicomedenses perdiderint, ne, quum inter se gratificantur, & inchoaverint aquæductus, & reliquerint. Quid itaque compereris, perfer in notitiam meam.

XLVIII. C. PLINIVS TR. IMP. S.

Theatrum, domine, Niceæ maxima jam parte constructum, imperfectum tamen, sesterium, ut audio (neque enim ratio plus excussa est) amplius centies hausit: vereor ne frustra. Ingentibus enim rimis descendit & hiat, sive in causa solum humidum & molle, sive lapis ipse gracilis & putris: dignum est certe deliberatione, firme faciendum, aut sit relinquendum, an etiam destruendum. Nam fulturæ ac substructiones, quibus subinde sulcipitur, non tam firmæ mihi quam sumptuosæ videntur. Huic theatro ex privatorum sollicitationibus multa debentur, ut basilicæ circa, ut porticus supra caveam: quæ nunc omnia differuntur cessante eo quod ante peragendum est. Iidem Nicenses gymnasium, incendio amissum, ante adventum meum restituere cœperunt longe numerosius laxiusque quam fuerat. Etiam aliquantum erogaverunt: periculum est, ne parum utiliter. Incompositum enim & sparsum est. Præterea architectus, sane æmulus ejus à quo opus inchoatum est, affirmat, parietes (quanquam viginti & duos pedes latos) imposita onera sustinere non posse, quia sint cæmento medii facti, nec testaceo opere præcincti. Claudiiopolitani quoque in depresso loco, imminente etiam monte, ingens balineum defodiunt magis quam ædificant, & quidem ex ea pecunia quam buleutæ addunt beneficio tuo, aut jam obtulerunt ob introitum, aut nobis exigentibus conferent. Ergo quum timeam ne illic publica pecunia, hic, quod est omni pecunia pretiosius, munus tuum male collocetur, co-

gor petere à te, non solum ob theatrum, verum etiam ob hæc balinea, mittas architectum, despecturum utrum sit utilius post sumptum qui factus est, quoquo modo consummare opera ut inchoata sunt: an quæ videntur emendanda, corrigere; quæ transferenda, transferre; ne, dum servare volumus quod impensum est, male impendamus quod addendum est.

X LIX. TRAIANVS PLINIO S.

Quid oporteat fieri circa theatrum, quod inchoatum apud Nicenses est, in re præsentioptime deliberabis & constitues: mihi sufficiet indicari cui sententiæ accesseris. Tunc autem à privatis exigere opera tibi curæ sit, quum theatrum (propter quod illa promissa sunt) factum erit. Gymnasiis indulgent Græculi: ideo forsitan Nicenses majore animo constructionem ejus aggressi sunt: sed oportet illos eo contentos esse, quod possit illis sufficere. Quid Claudiopoli is circa balneum, quod parum (ut scribis) idoneo loco inchoaverunt coadendum sit, tu constitues. Architecti tibi deesse non possunt. Nulla provincia est, quæ non peritos & ingeniosos homines habeat: modo ne existimes brevius esse ab urbe mitti, quum ex Græcia etiam ad nos venire soliti sunt.

L. C. PLINIUS TR. IMP. S.

Incruenti mihi & fortunæ tuæ & animi magnitudinem, convenientissimum videtur, demonstrare opera non minus æternitate tua quam gloria digna, quantumque pulchritudinis, tantum utilitatis habitura. Est in Nicomedensium finibus amplissimus lacus: per hunc marmora, fructus, ligna, materiæ & sumptu modico & labore usque ad viam navibus, inde, magno labore, majore impendio, vehiculus ad mare devehuntur. Sed hoc opus multas manus poscit: at hæc porro non defunt. Nam & in agris magna copia est hominum, & maxima in civitate: certa que spes omnes li-

bentissime aggressuros opus omnibus fructuosum. Superest ut tu libratores vel architectum, si tibi videbitur, mittas, qui diligenter exploret sitne lacus altior mari, quem artifices regionis hujus quadraginta cubitis altiores esse contendunt. Ego per eadem loca invenio fossam à rege percussam: sed incertum utrum ad colligendum humorem circumjacentium agrorum, an ad committendum flumini lacum; est enim imperfecta: hoc quoque dubium, intercepto rege mortalitate, an desperato operis effectu. Sed hoc ipso (feres enim me ambitiosum) pro tua gloria incitor & accendor, ut cupiam peragi à te quæ tantum cœperant reges.

LI. TRAIANVS PLINIO S.

POtest nos sollicitare lacus iste ut committere illum mari velimus: sed plane explorandum est diligenter, ne, si immissus in mare fuerit, totus effluat. Certe, quantum aquarum, & unde accipiat, poteris à Calphurnio Macro petere. Libratorem & ego hinc aliquem tibi, peritum ejusmodi operum, mittam.

LII. C. PLINIUS TR. IMP. S.

Requiranti mihi Byzantiorum reipub. impendia, quæ maxima fecit, indicatum est domine, legatum ad te salutandum annis omnibus psephismate mitti, eique dari nummorum duodecim millia. Memor ergo propositi tui, legatum quidem retinendum, psephisma autem mittendum putavi, ut simul & sumptus levaretur, impleretur publicum officium. Eidem civitati imputata sunt tercia millia, quæ viatici nomine annua dabantur legato eunti ad eum qui Mesia præest, publice saluandum. Hæc ego in posterum circumcidenda existimaui. Te, domine, rogo ut quid sentias rescribendo, aut consilium meum confirmare, aut errorem emendare digneris.

LIII. TR. PLINIO S.

O Prime fecisti, Secunde charissime, duodena ista Byzantiis, quæ ad salutandum me in legatum impendebantur, remittendo. Fungetur his partibus, etsi solum eorum psephisma per te missum fuerit. Ignoscet illis & Mesia præses, si minus istum sumptuose coluerint.

LIV. C. PLINIUS TR. IMP. S.

Diplomata, domine, quorum dies præterita, an omnino observari, & quam diu velis, rogo scribas, meque hasitatione liberares. Vereor enim ne in alterutram partem ignorantia lapsus, aut illicita confirmem, aut necessaria impediam.

LV. TR. PLINIO S.

Diplomata, quorum præteritus est dies, in usu esse non debent: ideo inter prima injungo mihi, ut per omnes provincias ante mittam nova diplomata quam desiderari possint.

LVI. C. PLINIUS TR. IMP. S.

Quum vellem Apameæ, domine, cognoscere publicos debitores, & reditum & impendia, responsum est mihi, cupere quidem universos ut à me rationes coloniarum legerentur; nunquam tamen esse lectas ab ullo proconsulum: habuisse privilegium & vetustissimum morem, arbitrio suo rempub. administrare. Exegi ut quæ dicebant, quæque recitabant, libello complecterentur: quem tibi, qualem acceperam, misi: quamvis intelligerem, pleraque ex illo ad id de quo quæritur non pertinere. Te rogo, ut mihi præcipere digneris, quid me putes observare debere. Vereor enim, ne aut excessisse, aut non implexisse officii mei partes videar.

LVII. TR. PLINIO S.

Libellus Apamæorum, quem epistolæ tuæ junxeras, remisit mihi necessitatem perpendendi qualia essent propter quæ videri volunt eos, qui pro consulibus hanc provinciam obtinuerunt.

runt, abstinuisse inspectione rationum suarum, cum ipsum te, ut eas inspiceres, non recusaverint. Remuneranda est igitur probitas eorum: ut jam nunc sciant hoc quod inspecturus es, ex mea voluntate, salvis quæ habent privilegiis, esse factorum.

LVIII. C. PLINIUS TR. IMP. S.

ANte adventum meum, domine, Nicomedenses priori foro novum adjicere cœperunt, cujus in angulo est ædes vetustissima Matris Magnæ, aut reficienda, aut transferenda: ob hoc præcipue, quod est multo depressior opere eo quod nunc maxime surgit. Ego, quum quærerem num esset aliqua lex dicta templo, cognovi alium hic, alium apud nos esse morem dedicationis. Dispice ergo, domine, an putes ædem, cui nulla lex dicta est, salva religione posse transferri: alioqui commodissimum est, si religio non impedit.

LIX. TR. PLINIO S.

Potes, mi Secunde charissime, sine sollicitudine religionis, si loci positio videtur hoc desiderare, ædem Matris Deum transferre in eam quæ est accommodatior: nec te moveat quod lex dedicationis nulla reperitur, cum solum peregrinæ civitatis capax non sit dedicationis quæ sit nostro jure.

LX. C. PLINIUS TR. IMP. S.

DIem, domine, quo servasti imperium, dum suscipis, quanta mereris lætitia celebravimus, precati deos ut te generi humano, cujus tutela & securitas saluti tuæ innisa est, incolumen florentemque præstarent. Præiimus, & commilitonibus jusjurandum more solenni præstantibus, & provincialibus, qui eadē certarunt pietate, jurantibus.

LXI. TR. PLINIO S.

Quanta religione ac lætitia commilitones cum provincialibus, te præunte, diem imperii mei celebraverint, libenter, mi Secunde charissime, cognovi ex literis tuis.

etiam statuarum ei honor toties decretus sit ab iis qui ignorabant quid de illo Paulus proconsul pronuntiasset. Quæ tamen, mi Secunde charissime, non eo pertinent, ut, si quid illi novi criminis obijciatur, minus de eo audiendum putes. Libellos Furiae Primæ accusatricis, item ipsius Archippi, quos alteri epistolæ tuæ junxeras, legi.

XXX. C. PLINIUS TR. IMP. S.

TU quidem, domine providentissime, veteris ne commissus flumini, atque ita mari, locus effluat: sed ego in re præsentī invenisse videor quemadmodum huic periculo occurrerem. Potest enim lacus fossa usque ad flumen abduci, nec tamen in flumen emitti, sed relicto quasi margine contineri pariter & dirimi: sic consequemur ut nec vicino videatur flumini mistus, & sit proinde ac si misceatur. Erit enim facile per illam brevissimam terram, quæ interiacebit, aduecta fossa onera transponere in flumen. Quod ita fiet, si necessitas coget, & (spero) non coget. Est enim & lacus ipse satis altus, & nunc in contrariam partem flumen emittit; quod interclusum inde, & quo volumus aversum, sine ullius detrimento, lacus tantum aquæ, quantum nunc portat, effunder. Præterea per id spatium, per quod fossa faciendi est, incidunt rivis qui si diligenter colligantur, augebunt illud quod lacus dederit. Enimvero si placeat fossam longius ducere, & arctius pressam mari æquare, nec in flumen, sed in ipsum mare emittere, percussus maris servabit & reprimet quicquid è lacu veniet. Quorum si nihil nobis loci natura præstaret, expeditum tamen erat, cataractis aquæ cursum temperare. Verum & hæc & alia multo sagacius conquiret explorabitque librator, quem plane, domine, debes mittere, ut polliceris. Est enim res digna & magnitudine tua & cura. Ego interim Calphurnio Macro, clarissimo viro, autore te, scripsi
ut

ut libratores quam maxime idoneum mitteret.

LXX. TR. PLINIO S.

Manifestum est, mi Secunde charissime, nec prudentiam nec diligentiam tibi defuisse circa istum lacum, cum tam multa provisā habeat, per quā nec periclitetur exauriri, & magis in usus nobis futurus sit. Elige igitur id quod præcipue res ipsa suaserit. Calphurnium Macrum credo facturum, ut te libratores instruat: neque enim provinciæ istæ his artificibus carent.

LXXI. C. PLINIUS TR. IMP S.

Magna, domine, & ad totam provinciam pertinet quæstio est de conditione & alimentis eorum quos vocant *θηττές*. In qua ego, auditis constitutionibus principum, quia nihil inveniebam aut proprium, aut universale, quod ad Bithynos ferretur, consulendum te existimavi, quid observari velles. Neque enim putavi, posse me in eo, quod auctoritatem tuam posceret, exemplis esse contentum. Recitabatur autem apud me editum, quod dicebatur divi Augusti, ad Anniam pertinens: recitatæ & epistolæ divi Vespasiani ad Lacedæmonios, & divi Titi ad eosdem, dein ad Archæos: & Domitiani ad Avidium Nigrinum & Armenium Brocchum, proconsules, item ad Lacedæmonios: quæ ideo tibi non misi, quia & parum emendata, & quædam non certæ fidei videbantur, & quia vera & emendata in scriniis tuis esse credebam.

LXXII. TR. PLINIO S.

Quæstio ista, quæ pertinet ad eos qui liberi nati, expositi, deinde sublati à quibusdam & in servitute educati sunt, sæpe tractata est: nec quicquam invenitur in commentariis eorum
princi-

principum qui ante me fuerunt, quod ad omnes provincias sit constitutum. Epistolæ sane sunt Domitiani ad Avidium Nigrinum & Armenium Brochum, quæ fortasse debeant observari: sed inter eas provincias de quibus rescripsit, non est Bithynia: & ideo nec assertionem denegandum iis qui ex ejusmodi causa in libertatem vindicabuntur, puto: neque ipsam libertatem redimendam pretio aliorum mentorum.

LXXIII. C. PLINIUS TR. IMP. S.

Potentibus quibusdam, ut sibi reliquias suorum, aut propter injuriam vetustatis, aut propter fluminis incursum, aliaque his similia quæcunque, secundum exemplum proconsulum, transferre permetterem, quia sciebam in urbe nostra ex ejusmodi causis collegium pontificum adiri solere, te, domine, Maximum Pontificem, consulendum putavi quid observare me velis.

LXXIV. TR. PLINIO S.

Durum est injungere necessitatem provinciælibus pontificum adeundorum, si reliquias suorum propter aliquas iustas causas transferre ex loco in alium locum velint. Sequenda ergo potius tibi exempla sunt eorum qui isti provinciæ præfuerunt, & ex causa cuique ita aut permitrendum, aut negandum.

LXXV. C. PLINIUS TR. IMP. S.

Quærenti mihi, domine, Prusæ ubi posset balineum, quod indulgisti, fieri, placuit locus in quo fuit aliquando domus (ut audio) pulchra, nunc deformis ruinis. Per hoc enim consequemur, ut foedissima facies civitatis ornetur, atque etiam, ut ipsa civitas amplietur, ut ulla ædificia tollantur; sed quæ sunt vetustate sublapsa, reparentur in melius. Est autem hujus domus conditio

tio talis. Legaverat eam Claudius Polyænus Claudio Cæsari, iusseratque in peristylio templum ei fieri, reliqua ex domo locari, ex quo redditum aliquandiu civitas percepit: deinde paulatim partim spoliata, partim neglecta, cum peristylio domus tota collapsa est: ac jam pene nihil ex ea nisi solum superest: quod tu, domine, sive donaveris civitati, sive vendere iusseris propter opportunitatem loci, pro summo munere accipiet. Ego, si permiseris, cogito in area vacua balineum collocare; cum autem locum, in quo ædificia fuerunt, exhedra & porticibus amplecti, atque tibi consecrare, cuius beneficio elegans opus dignumque nomine tuo fiet. Exemplar testamenti, quanquam mendosum, mi si tibi; ex quo cognoscet, multa Polyænum in ejusdem domus ornatum reliquisse, quæ, ut domus ipsa, perierunt: à me tamen, in quantum potuerit, requirentur.

LXXVI. TR. PLINIO S.

Possumus apud Prusenses area ista cum domo collapsa, quam vacare scribis, ad extructionem balinei uti. Illud tamen parum expressisti, an ædes in peristylio Claudio facta esset. Nam si facta ædes esset, licet collapsa sit, religio ejus occupavimus solum.

LXXVII. C. PLINIUS TR. IMP. S.

Postulantibus quibusdam ut de agnoscendis liberis restituendisque natalibus, & secundum epistolam Domitiani scriptam Minutio Rufo, & secundum exempla pro consulibus, ipse cognoscerem; respexi ad SC pertinet ad eadem genera causarum, quod de his tantum provinciis loquitur, quibus proconsules præsunt: ideoque rem integram distuli, dum tu, domine, præceperis quid observare me velis.

LXXVIII.

LXXVIII. TR. PLINIO S.

SI mihi SC. miseris, quod hæsitacionem tibi fecit, æstimabo an debeas cognoscere de agnoscendis liberis, & natalibus suis restituendis.

LXXIX. C. PLINIUS TR. IMP. S.

Julius, domine, Largus, ex Ponto, nondum mihi visus, ac ne auditus quidem, sed judicio tuo credens, dispensacionem quandam mihi erga te pietatis suæ ministeriumque mandavit. Rogavit enim testamento ut hæreditatem suam adirem, cerneremque: ac deinde, perceptis quinquaginta millibus nummum, reliquum omne Heracleotarum & Theanorum civitatibus redderem: ita ut esset arbitrii mei, utrum opera facienda, quæ honori tuo consecrarentur, putarem, an instituendos quinquenales agonas, qui Trajani appellentur. Quod in notitiam tuam perferendum existimavi, ob hoc maxime, ut dispiceres, quid eligere debeam.

LXXX. C. TRAIANUS PLINIO S.

Julius Largus fidem tuam, quasi te bene nosset, elegit. Quid ergo potissimum ad perpetuitatem memoriæ ejus faciat, secundum cujusque loci conditionem ipse despice, & quod optimum existimaveris, sequere.

LXXXI. C. PLINIUS TR. IMP. S.

Providentissime, domine, secisti, quod præcepsi Calphurnio Macro, clarissimo viro, ut legionarium centurionem Byzantium mitteret. Dispice, an etiam Juliopolitanis simili ratione consulendum putes: quorum civitas, cum sit perexigua, onera maxima sustinet, tantoque graviore injurias, quanto est infirmior, patitur. Quicquid autem Juliopolitanis præstiteris, id etiam toti provinciæ prodegit. Sunt enim in capite Bithyniæ, pluri-

plurimisque per eam comitantibus transitum præbent.

LXXXII. TR. PLINIO S.

EA conditio est civitatis Byzantiorum, confluyente undique in eam comitantium turba, ut, secundum consuetudinem præcedentium temporum, honoribus ejus præsidio centurionis legionarii consulendum habuerimus: si Juliopolitanis succurrendum eodem modo putaverimus, orabimus nos exemplo. Plures enim tanto magis eadem requirent, quanto infirmiores erunt. Tibi eam fiduciam diligentiam habeo, ut credam te omni ratione id acturum, ne sint obnoxii injuriis. Si qui autem se contra disciplinam meam gesserint, statim coercantur: aut, si plus admiserint quam ut in re præsentis sit satis, puniantur: si milites erunt, legatis eorum quæ deprehenderis, notum facies: aut, si in urbem versus venturi erunt, mihi scribes.

LXXXIII. C. PLINIUS TR. IMP. S.

CAutum est, domine, Pompeja lege, quæ Bithynis data est, ne quis capiat magistratum, neve sit in senatu minor annorum xxx: eadem lege comprehensum est, ut qui ceperint magistratum sint in senatu. Sequuntum est dein edictum divi Augusti, quo permisit minores magistratus ab annis duobus & viginti capere. Quæritur ergo, an qui minor xxx annorum gessit magistratus, possit à censoribus in senatum legi, &, si potest, an ex iis quoque qui non gesserint, possit quis per eandem interpretationem ab ea ætate senator legi, à qua illis magistratum gerere permissum est. quod aliqui sacritatum adhuc, & esse necessarium dicitur, quia sit aliquanto melius, honestorum hominum liberos, quam è plebe in curiam admitti. Ego à destinatis censoribus quid sentirem interrogatus, eos

eos quidem qui minores xxx annis gessissent magistratum, putabam posse in senatum & secundum edictum Augusti, & secundum legem Pompejam, legi: quoniam Augustus gerere magistratus minoribus annis xxx permisisset, lex senatorem esse voluisset, qui gessisset magistratum. De his autem qui non gessissent, quamvis essent ætatis ejusdem cujus illi, quibus gerere permissum est, hæsitabam. Per quod effectum est ut te, domine, consularem quid observari velles. Capita legis, tum edictum Augusti, literis subjeci.

LXXXIV. TR. PLINIO S.

Interpretationi tuæ, mi Secunde charissime, idem existimo; hætenus edicto divi Augusti novatam esse legem Pompejam, ut magistratum quidem capere possint ii qui non minores duorum & viginti annorum essent: & qui accepissent, in senatum cujusque civitatis pervenirent. Cæterum, non capto magistratu, eos qui minores xxx annorum sint, quia magistratum capere possint, in curiam etiam loci cujusque non existimo legi posse.

LXXXV. C. PLINIUS TR. IMP. S.

Quam Prusæ ad Olympum, domine, publicis negotiis intra hospitium, eodem die exiturus, vacarem, Asclepiades magistratus indicavit appellatum me à Claudio Eumolpo, quum Coccianus Dion in bule assignari civitati opus, cujus curam egerat, vellet: tum Eumolpus assistens Flavio Archippo dixit, exigendam esse à Dione rationem operis, antequam reipub. traderetur, quod aliter fecisset ac debuisset. Adjecit etiam, esse in eodem opere positam tuam statuam, & corpora sepulcorum, uxoris Dionis, & filiorum: postulavitque ut cognoscerem pro tribunali. Quod quum ego me protinus facturum dilaturumque profectio-
nem dixissem, ut longiorem diem ad instruendam
causam

causam darem, utque in alia civitate cognoscerem, petiit. Ego me auditurum Niceæ, respondis ubi quum sedissem cogniturus, idem Eumolpus, tanquam adhuc parum instructus, dilationem petere cepit: contra Dion, ut audiretur, exigere. Dicta sunt utrinque multa, etiam de causa: ego quum dandam dilationem & consulendum existimarem in re ad exemplum pertinenti, dixi utrique parti, ut postulationum suarum libellos darent. Volebam enim te ipsorum potissimum verbis ea quæ erant proposita recognoscere. Et Dion quidem se daturum dixit & Eumolpus respondit, complexurum se libello quæ reipublicæ peteret. Cæterum, quod ad sepultos pertinet, non accusatorem se, sed advocatum Flavii Archippi, cujus mandata pertulisset. Archippus, cui Eumolpus, sicut Prusæ, assistebar, dixit se libellum daturum: ita nec Eumolpus, nec Archippus, quam plurimis diebus expectati, adhuc mihi libellos dederunt: Dion dedit, quem huic epistolæ junxi. Ipse in re præsentis fui, & vidi tuam quoque statuum in bibliotheca positam. Id autem, in quo dicuntur sepulti filii ejus, & uxor Dionis, in area collocatum, quæ porticiibus includitur. Te, domine, rogo, ut me in hac præcipue genere cognitionis regere digneris, cum alioqui magna sit expectatio, ut necesse sit in ea re quæ in confessum venit, & exemplis defenditur, deliberare.

LXXXVI. TR. PLINIO S.

POTUISTI non hære, mi Secundæ charissime circa id de quo me consulendum existimasti, cum propositum meum optime nosset, non ex metu nec terrore hominum, aut criminibus majestatis, reverentiam nomini meo acquiri. Omissa ergo ea quæstione, quam non admitterem, etiamsi exemplis adjuvaretur, ratio totius operis effecti sub cura tua (11) Cocciano Dionæ excutatur, cum & utili-

utilitas civitatis exigat, nec aut recuset Dion, aut debeat recusare.

LXXXVII. C. PLINIUS TR. IMP. S.

Rogatus, domine, à Nicensibus publice per ea quæ mihi & sunt & debent esse sanctissima, id est; per æternitatem tuam salutemque, ut preces suas ad te perferrem, fas non putavi negare: acceprumque ab his libellum, huic epistolæ junxi.

LXXXVIII. TR. PLINIO S.

Nicensibus, qui intestatorum suorum concessam vindicationem bonorum à divo Augusto affirmant, debetis vacare, contractis omnibus personis ad idem negotium pertinentibus, adhibitis Viridio Gemellino, & Epimacho, liberto meo, procuratoribus, ut, æstimatis etiam iis quæ contra dicuntur, quod optimum credideritis, statuat.

LXXXIX. C. PLINIUS TR. IMP. S.

Opro, domine, & hunc natalem, & plurimos alios, quam felicissimos agas: æternaque laude florentem virtutis tuæ gloriam & incolumis & fortis aliis super alia operibus augeas.

XC. TRAIANUS PLINIO S.

Agnosco vota tua, mi Secunde charissime; quibus precaris ut plurimos & felicissimos natales, florente statu reipub. nostræ agam,

XCI. C. PLINIUS TR. IMP. S.

Sinopenfes, domine, aqua deficiuntur; quæ videtur & bona & copiosa ab sextodecimo milliaro posse perducì. Est tamen statim ab capite paulo amplius mille passibus locus suspectus & mollis; quem ego interim explorari modico impendio iussu, an recipere & sustinere opus possit. Pecunia, curan.

curantibus nobis, contracta, non deërit, si tu, domine, hoc genus operis & salubritati & amœnitati valde sitientis coloniz indulseris.

XCII. TR. PLINIO S.

UT cœpisti, Secunde charissime, explora diligenter, an locus ille, quem suspectum habes, sustinere opus aquæ ductus possit. Neque enim dubitandum puto, quin aqua perducenda sit in coloniam Sinopensem, si modo & viribus suis ipsa id assequi potest, cum plurimum ea res & salubritati & voluptati ejus collatura sit.

XCIII. C. PLINIUS TR. IMP. S.

AMisenorum civitas & libera & foederata beneficio indulgentiæ tuæ legibus suis utitur: in hac datum mihi publice libellum, ad Eranos pertinentem, his literis subjeci, ut tu, domine, dispiceres quid & quatenus aut permittendum aut prohibendum putares.

XCIV. TR. PLINIO S.

AMisenos, quorum libellum epistolæ tuæ junxeras, si legibus istorum, quibus de officio foederis utuntur, concessum est Eranos habere, possumus quo minus habeant non impedire, eo facilius, si tali collatione, non ad turbas & illicitos cœtus, sed ad sustinendam tenuiorum inopiam utuntur. In cæteris civitatibus, quæ nostro jure obstrictæ sunt, res hujusmodi prohibenda est.

XCV. C. PLINIUS TR. IMP. S.

Suetonium Tranquillum, probissimum, honestissimum, eruditissimum virum, & mores ejus sequutus & studia, jam pridem, domine, in conubernium assumpsit: tantoque magis diligere cœpi, quanto hunc propius inspexi. Huic jus trium liberorum necessarium faciunt duæ causæ. Nam & judicia amicorum promeretur, & parum felix matrimonium expertus est: impetrandumque à bonitate tua per nos habet, quod illi fortunæ malignitas denegavit. Scio, domine, quantum beneficium

ficiam petam, quod peto à te, cuius in omnibus desideriiis meis plenissimam indulgentiam experior. Potes autem colligere quantopere cupiam, quod non rogarem absens, si mediocriter cuperem.

XCVI. TR. PLINIO S.

Quam parce hæc beneficia tribuam, utique, mihi Secunde charissime, hæret tibi, cum etiam in Senatu affirmare soleam, non excessisse me numerum, quem apud amplissimum ordinem suffectorum mihi professus sum: tuo tamen desiderio subscripsi; &, ut scias dedisse me jus trium liberorum Suetonio Tranquillo ea conditione qua assuevi, referri in commentarios meos iussi.

XCVII. C. PLINIUS TR. IMP. S.

Solenne est mihi, domine, omnia de quibus dubito, ad te referre. Quis enim potest melius vel cunctationem meam regere, vel ignorantiam instruere? Cognitionibus de Christianis interfui nunquam: ideo nescio quid & quatenus aut puniri soleat, aut quaeri. Nec mediocriter hæsitavi, sitne aliquod discrimen ætatum, an quamlibet teneri nihil à robustioribus differant: deturne poenitentiae venia, an ei qui omnino Christianus fuit, desisse non profit: nomen ipsum, etiamsi flagitiis careat, an flagitia cohærentia nomini puniantur. Interim in iis qui ad me tanquam Christiani deferrebantur, hunc sum sequutus modum. Interrogavi ipsos, an essent Christiani: confitentes iterum ac tertio interrogavi, supplicium minatus: perseverantes duci iussi. Neque enim dubitabam, quaecumque esset quod faterentur, pervicaciam certe, & inflexibilem obstinationem debere puniri. Fuerunt alii similis amentiae: quos, quia cives Romani erant, annotavi in urbem remittendos; mox ipso tractu, ut fieri solet, diffundente se crimine, plures species inciderunt. Propositus est libellus sine autore, multorum nomina continens, qui negarent se esse Christianos, aut fuisse, quum,

præunte me, deos appellarent, & imagini tuæ, quam propter hoc iusseram cum simulacris numinum afferri, thure ac vino supplicarent, præterea maledicerent Christo: quorum nihil cogi posse dicuntur, qui sunt revera Christiani. Ergo dimittendos putavi. Alii ab indice nominati, esse se Christianos dixerunt, & mox negaverunt: fuisse quidem sed defuisse, quidam ante triennium, quidam ante plures annos, non nemo etiam ante viginti quoque. Omnes & imaginem tuam, deorumque simulacra venerati sunt; ii & Christo maledixerunt. Affirmabant autem, hanc fuisse summam vel culpæ suæ, vel erroris, quod essent soliti stato die ante lucem convenire: carmenque Christo, quasi Deo, dicere secum invicem: seque sacramento non in scelus aliquod obstringere, sed ne furta, ne latrocinia, ne adulteria committerent, ne fidem fallerent, ne depositum appellari abnegarent quibus peractis morem sibi discedendi fuisse, rursusque coeundi ad capiendum cibum, promiscuum tamen, & innoxium: quod ipsum facere defuisse post edictum meum, quo secundum mandata tua hæterias esse vetueram. Quo magis necessarium credidi, ex duabus ancillis, quæ ministræ dicebantur, quid esset veri & per tormenta quærere. Sed nihil aliud inveni, quam superstitionem pravam & immodicam, ideoque, dilata cognitione, ad consulendum te decarri. Visa est enim mihi res digna consultatione, maxime propter periclitantium numerum. Multi enim omnis ætatis, omnis ordinis, utriusque sexus etiam, vocantur in periculum, & vocabuntur. Neque enim civitas tantum, sed vicos etiam atque agros superstitionis istius contagio pervagata est: quæ videtur fisti & corrigi posse. Certe satis constat, prope jam desolata templa cœpisse celebrari, & sacra solennia diu intermissa repeti: passimque vānire victimas, quarum a thue rarissimus emptor inveniebatur; Ex quo facile est opinari, quæ turba hominum emendari possit, si sit pœnitentiæ locus.

XCVIII. TR. PLINIO S.

Actum quem debuisti, mi Secunde, in excutiendis causis eorum qui Christiani ad te delati fuerant, secutus es. Neque enim in universum aliquid, quod quasi certam formam habeat, constitui potest. Conquirendi non sunt: si deferantur & arguantur, puniendi sunt: ita tamen qui negaverit se Christianum esse, idq; re ipsa manifestum fecerit, id est, supplicando diis nostris, quamvis suspectus in præteritum fuerit, veniam ex poenitentia impetret. Sine autore vero propositi libelli, nullo crimine, locum habere debent. Nam & pessimi exempli, nec nostri seculi est.

XCIX. C. PLINIUS TR. IMP.

Amastrianorum civitas, domine, & elegans & ornata, habet inter præcipua opera pulcherrimam, eandemque longissimam, plateam: cuius à latere per spatium omne porrigitur nomine quidem flumen, re vero cloaca foetidissima: quæ sicut turpis & immundissima aspectu, ita pestilens est, odore terribissimo. Quibus ex causis, non minus salubritatis quam decoris interest, eam contegi: quod fiet, si permiseris, curantibus nobis ne desit quoq; pecunia operi tam magno quam necessario.

C. TRAIANUS PLINIO S.

Rationis est, mi Secunde charissime, contegi aquam istam quæ per civitatem Amastrianorum fluit, si detecta salubritati obest. Pecunia ne huic operi desit, curaturum te secundum diligentiam tuam cerum habeo.

CI. C. PLINIUS TR. IMP. S.

Vota, domine, priorum annorum nuncupata alacres lætique persolvimus, novaque rursus, curante commilitonum & provincialium pietate, suscepimus: precati deos ut te remque publicam florentem & incolumem ea benignitate servarent, quam super magnas plurimasq; virtutes præcipue sanctitate consequi deorum honore meruisti.

CII. TR. PLINIO S.

Solviste vota diis immortalibus, te præeunte, pro mea incolumitate, & commilitones cum provincialibus lætissimo consensu, in futurumque nuncupasse, libenter, mi Secunde charissime, cognovi literis tuis.

CIII. C. PLINIUS TR. IMP. S.

Diem, in quem tutela generis humani felicissima successione translata est, debita religione celebravimus, commendantes diis, imperii tui autoribus, & vota publica & gaudia.

CIV. TR. PLINIO S.

Diem imperii mei debita lætitia & religione à commilitonibus & provincialibus, præeunte te, celebratum, libenter, mi Secunde charissime, cognovi literis tuis.

CV. C. PLINIUS TR. IMP. S.

Valerius, domine, Paulinus, excepto uno, jus Latinorum suorum mihi reliquit: ex quibus rogo tribus interim jus Quiritium des. Veror enim, ne sit immodicum, pro omnibus pariter invocare indulgentiam tuam; qua debeo tanto modestius uti, quanto plenior. Sunt autem pro quibus peto, C. Valerius Æstivus, C. Valerius Dionysius, C. Valerius Aper.

CVI. TR. PLINIO S.

Cum honestissime iis, qui apud fidem tuam à Valerio Paulino depositi sunt, consultum velis mature per me, iis interim, quibus nunc petisti, ut scias dedisse me jus Quiritium, referri in commentarios meos iussi, idem facturus in cæteris pro quibus petieris.

CVII. C. PLINIUS TR. IMP. S.

Rogatus, domine, à P. Accio Aquila, centurione cohortis sextæ equæstris, ut mitterem tibi libellum, per quem indulgentiam pro statu filię suæ implorat, durum putavi negare, cum scirem quantam soleres militum precibus patientiam humanitatemque præstare.

CVIII.

CVIII. TR. PLINIO S.

Libellum P. Accii Aquilæ, centurionis cohortis sextæ equestris, quem mihi misisti, legi: cujus precibus morus dedi filiæ ejus civitatem Romanam. Libellum rescripti, quem illi redderes, misi tibi.

CIX. C. PLINIUS TR. IMP. S.

Quid habere juris velis & Bithynas & Ponticas civitates in exigendis pecuniis, quæ illis vel ex locationibus, vel ex venditionibus aliisve causis debeantur, rogo, domine, rescribas. Ego inveni, à plerisque proconsulibus concessam eis protopraxiam, eamque pro lege valuisse. Existimo tamen tua providentia constituendum aliquid & sancendum, per quod utilitatibus eorum in perpetuum consulatur. Nam quæ sunt ab aliis instituta, sint licet sapienter indulta, brevia tamen & infirma sunt, nisi illis tua contingat autoritas.

CX. TR. PLINIO S.

Quo jure uti debeant Bithynæ vel Ponticæ civitates in iis pecuniis quæ ex quaque causa reipublicæ debebuntur, ex lege cujusque animadvertendum est. Nam si habent privilegium quo cæteris creditoribus anteponantur, custodiendum est: si vero non habent, in injuriam privatorum id dari à me non oportebit.

CXI. C. PLINIUS TR. IMP. S.

Eddicus, domine, Amisenorum civitatis petebat apud me à Julio Pisone denariorum circiter XL millia, donata ei publice ante xx annos, & hule & ecclesiæ consentiente: urebaturque mandatis tuis, quibus ejusmodi donationes verantur. Piso contra, plurima se in rempublicam contulisse, ac prope totas facultates erogasse, dicebat. Addebat etiam temporis spatium, postulabatque ne id quod pro multis & olim accepisset, eum everfione reliquæ dignitatis reddere cogeretur. Quibus ex causis integram cognitionem differendam existimavi, ut te, domine, consulerem quid sequendum putares.

CXII. TRAIANUS PLINIO S.

Sicut largitiones ex publico fieri mandata prohibent, ita, ne multorum securitas subruatur, factas ante aliquantum temporis retractari atque in irritum vindicari non oportet. Quicquid ergo ex hac causa actum ante viginti annos erit, omittamus. Non minus enim hominibus cuiusque loci, quam pecuniæ publicæ consultum volo.

CXIII. C. PLINIUS TR. IMP. S.

LEx Pompeja, domine, qua Bythyni & Pontici utuntur, eos qui in bulen à censoribus leguntur, dare pecuniam non jubet: sed iis quos indulgentia tua quibusdam civitatibus super legitimum numerum adjicere permisit, & singula millia denariorum & bina intulerunt. Anicius deinde Maximus proconsul eos etiam qui à censoribus legentur, duntaxat in paucissimis civitatibus aliud aliis iussit inferre. Superest ergo, ut ipse despicias an in omnibus civitatibus certum aliquid omnes qui deinde buleutæ leguntur, debeant pro introitu dare. Nam quod in perpetuum mansurum est, à te constitui decet, cuius factis dictisque debetur æternitas.

CXIV. C. TRAIANUS PLINIO S.

Honorarium decurionatus omnes qui in quaque civitate Bithyniæ decuriones fiunt, inferre debeant necne, in universum à me non potest statui. Id ergo quod semper tutissimum est, sequendam cuiusque civitatis legem, puto, scilicet adversus eos qui inviti fiunt decuriones, existimo id acturos, ut erogatio cæteris præferatur.

CXV. C. PLINIUS TR. IMP. S.

LEge, domine, Pompeja permissum Bithynicis civitatibus adscribere sibi quos vellent cives, dum civitatis non sint alienæ sed suarum quisque civitatum quæ sunt in Bithynia. Eadem lege sancitur, quibus de causis è senatu à censoribus ejiciantur: inter quas nihil de cive alieno cavetur. Inde

de me quidam ex censoribus consulendum putaverunt, an ejicere deberent eum qui esset alterius civitatis. Ego, quia lex sicut adscribi civem alienum vetabat, ita ejici è senatu ob hanc causam non jubebat: præterea quia ab aliquibus affirmabatur mihi in omni civitate plurimos esse bulentos ex aliis civitatibus, futurumque ut multi homines multaque civitates concuterentur ea parte legis quæ jam pridem consensu quodam exolevisset, necessarium existimavi consulere te quid servandum putares. Capita legis his litteris subjeci.

CXVI. TR. PLINIO S.

Merito hæsiſti, Secunde charissime, quid à te rescribi oporteret censoribus consulentibus an legerent in senatum aliarum civitatum, ejusdem tamen provinciæ, cives. Nam & legis auctoritas, & longa consuetudo usurpata contra legem, in diversum movere te potuit. Mihi hoc temperamentum ejus placuit, ut ex præterito nihil (12) novarem, sed manerent, quamvis contra legem, adsciti quarumcunque civitatum cives, in futurum autem lex Pompeja observaretur: cujus vim si, retro quoque velimus custodire, multa necesse est perturbari.

CXVII. C. PLINIUS TR. IMP. S.

Qui virilem togam sumunt, vel nuptias faciunt, vel inennt magistrarum, vel opus publicum dedicant, solent totam bulen, atque etiam è plebe non exiguum numerum vocare, binosque denarios vel singulos dare: quod an celebrandum, & quatenus, putes, rogo scribas. Ipse enim, sicut, (arbitror non imprudenter) præsertim ex solennibus causis, concedendum iussi invitationes; ita vereor, ne ii, qui mille homines, interdum etiam plures, vocant, modum excedere, & in speciem diamones incidere videantur.

CXVIII. TR. PLINIO S.

Merito vereris, ne in speciem diamones incidat invitatio, quæ & in numero modum excedit, & quasi per corpora, non viritim singulos ex notitia, ad solennes sportulas contrahit. Sed ego ideo prudentiam tuam elegi, ut formandis istius provinciæ moribus ipse moderareris & ea constituas, quæ ad perpetuam ejus provinciæ quietem essent profutura.

CXIX. C. PLINIUS TR. IMP. S.

Athletæ, domine, ea quæ pro Iselasticiis certaminibus constituisti, deberi sibi purant statim ex eo die quo sunt coronati. Nihil enim referre, quando sint patriam investiti, sed quando certamine vicerint, ex quo invehi possint. Ego contra scribo Iselasticorum nomine. (13) itaque eorum vehementer addubitem an sit potius id tempus quo *ἰσέλαιον* intuendum. Iidem obsonia petunt pro eo agone qui à te Iselasticus factus est, quamvis vicerint ante quam fieret. Ajunt enim congruens esse sicut non datur sibi pro his certaminibus quæ esse Iselastica, postquam vicerunt, defierunt; ita pro iis dari quæ esse cœperunt. Hic quoque non mediocriter hæreo, ne cujusquam retro habeatur ratio: dandumque quod tunc, quum vincerent, non debebatur. Rogo ergo, ut dubitationem meam regere, id est, beneficia tua interpretari ipse digneris.

CXX. TR. PLINIO S.

Iselasticum tunc primum mihi videtur incipere deberi, quum quis in civitatem suam ipse *ἰσέλαιον*. Obsonia eorum certaminum quæ Iselastica esse placuit mihi, si ante Iselastica non fuerunt, retro non debentur. Nec proficere pro desiderio athletarum potest, (14) tam eorum quæ postea Iselastica lege constitui, quam quum vincerent esse defierunt. Mutata enim conditione certaminum, nihilominus quæ ante perceperant, non revocantur.

CXXI.

CXXI. C. PLINIUS TR. IMP. S. ¶

USque in hoc tempus, domine, neque cuiquam diplomata commodavi, neque in rem ullam, nisi tuam, misi. quam perpetuam servationem meam quædam necessitas rupit. Uxori enim meæ, audita morte avi, volenti ad amitam suam excurrere, usum eorum negare durum putavi, cum talis officii gratia in celeritate consisteret; sciremque te rationem itineris probaturum, cujus causa erat pietas. Hæc scripsi, quia mihi parum gratus tibi fore videbar, si dissimulassẽ inrer alia beneficia hoc unum, quod me debere sciebam indulgentiæ tuæ, quod fiducia ejus, quasi consulto te, non dubitavi facere; quem si consuluissem, sero fecissem.

CXXII. TR. PLINIO S.

Merito habuisti, Secunde charissime, fiduciam animi mei. Nec dubitandum fuisset, si expectasses donec me consuleres an iter uxoris tuæ diplomatibus, quæ officio tuo dedi, (15) adjuvandum esset, usum eorum intentioni non profuisse, cum apud amitam suam uxor tua deberet etiam celeritate gratiam adventus sui augere.

FINIS.

[C. PLINII CÆCILII SECUNDI
CONSULIS

P A N E G Y R I C U S,
A N E R U Æ T R A J A N O
AUGUSTO DICTUS.

BE NE ac sapienter, Patres C. maiores instituerunt, ut rerum agendarum, ita dicendi initium, à precationibus capere: quod nihil rite, nihilque providenter homines sine deorum immortalium ope, consilio, honore auspicarentur. Quis mos cui potius quam consuli? aut quando magis usurpandus colendusque est, quam quum imperio senatus, autoritate reipublicæ ad agendas optimo principi gratias excitamur? Quod enim præstabilius est aut pulchrius munus deorum, quam castus & sanctus & diis simillimus princeps? Ac, si adhuc dubium fuisset, forte casuque rectores terris, an aliquo numine darentur, principem tamen nostrum liqueret divinitus constitutum. Non enim occulta potestate fatorum, sed ab Jove ipso coram ac palam repertus, electus est. quippe inter aras & altaria, eodemque loci, quem deus ille tam manifestus ac presens quam cælum ac sidera insedit. Quo magis aptum piumque est, te Jupiter optime maxime, antea conditorem, nunc conservatorem imperii nostri, precari ut mihi digna consule, digna senatu, digna principe contingat oratio: utque omnibus quæ dicentur à me, libertas, fides, veritas constet: tantumque à specie adulationis absit gratiarum actio mea, quantum

quantum abest à necessitate. Equidem nō consuli modo, sed omnibus civibus enitendum reor nequid de principe nostro ita dicant, ut idem illud de alio dici potuisse videatur. Quare abeant ac recedant voces illæ quas metus exprimebat: nihil quale ante dicamus: nihil enim quale antea patimur: nec eadem de principe palam quæ prius, prædicemus: neque enim eadem secreto loquimur quæ prius. Discernatur orationibus nostris diversitas temporum, & ex ipso genere gratiarum agendarum intelligatur, cui, quando sint hæcenus ut deo, nunc nusquam, ut numini blandiamur. Non enim de tyranno, sed de cive: non de domino, sed de parente loquimur. Unum ille se ex nobis, & hoc magis excellit atque eminet, quod unum ex nobis putat: nec minus hominem se quam hominibus præesse meminit. Intelligamus ergo bona nostra, dignosque nos illius usū probeamus, atque identidem cogitemus, si majus principibus præstemus obsequium qui servitute civium, quam qui libertate latantur. Et populus quidem Romanus dilectum principum servat: quantoque paulo ante concentu formosum alium, hunc fortissimum personat: quibusque aliquando clamoribus gestum alterius & vocem, hujus pietatem, abstinentiam, mansuetudinem laudat. Quid nos ipsi? divinitatem principis nostri, an humanitatem, temperantiam, facilitatem, ut amor & gaudium tulit, celebrare universi solēmus? Jam, quid tam civile, tam senatorium, quam illud additum à nobis optimi cognomen? quod peculiare hujus & proprium arrogantia priorum principum fecit. Enimvero quam commune, quam ex æquo, quod felices nos felicem illum prædicamus? alternisque votis hæc faciat, hæc audiat, quasi non dicturi nisi fecerit, comprecamur? Ad quas ille voces lacrymis etiam ac multo pudore suffunditur. Agnosce enim, sentitque, sibi non principi dici. Igitur quod

temperamentum omnes in illo subito pietatis calore servavimus, hoc singuli quoque meditari tenemus: sciamusque nullum esse neque sincerius neque acceptius genus gratiarum, quam quod illas acclamationes æmulemur, quæ fingendi non habent tempus. Quantum ad me pertinet, laborabo ut orationem meam ad modestiam principis moderationemque submittram: nec minus considerabo quid aures ejus pati possint, quam quid virtutibus debeatur. Magna & inusitata principis gloria, cui gratias acturus non tam vereor ne me in laudibus suis parcum quam ne nimium puter. Hæc me cura, hæc difficultas sola circumstat. nam merenti gratias agere facile est, patres concipiti. non enim periculum est ne, quum loquar de humanitate, exprobrari sibi superbiam credat: quum de frugalitate, luxuriam: quum de clementia, crudelitatem: quum de liberalitate, avaritiam; quum de benignitate, livorem: quum de continentia, libidinem: quum de labore, inertiam: quum de fortitudine, timorem. Ac ne illud quidem vereor, ne gratus ingratusve videar, prout satis aut parum dixerō. Animadverto enim etiam deos ipsos non tam accuratis adorantium precibus quam innocentia & sanctitate lætari: gratioremque existimari qui delubris eorum puram castamque mentem quam (1) qui meditatum carmen intulerit. Sed parendum est senatusconsulto, (2) quod ex utilitate publica placuit ut consulis voce sub titulo gratiarum agendarum, boni principes quæ facerent recognoscerent: mali, quæ facere deberent. Id nunc eo magis solenne ac necessarium est, quod parens noster privatas gratiarum actiones cohibet & comprimit: intercessurus etiam publicis, si permetteret sibi vetare, quod senatus juberet. Utrunque, Cæsar Auguste, moderate, & quod alibi tibi gratias agi non finis, & quod hic finis. non enim à teipso ibi honor iste, sed ab agentibus habetur. Cedis affectibus

festibus nostris, nec nobis munera tua prædicare, sed audire tibi necesse est. Sæpe ego mecum, P. C. tacitus agitavi qualem quantumque esse oporteret cujus ditione nutuque maria, terræ, pax, bella regerentur: quum interea fingenti formantique mihi principem, quem æquata diis immortalibus potestas deceret, nunquam voto saltem concipere suecurrit similem huic quem videmus. (3) Enituit aliquis in bello, sed obsolevit in pace: alium toga, sed non & arma honestarunt: reverentiam ille terrore, alius amorem humanitate captavit: ille quæsitam domi gloriam, in publico, hic in publico partam, domi perdidit: postremo adhuc nemo exitit cujus virtutes nullo vitiorum confinio læderentur. At principi nostro quanta concordia, quantusque concentus omnium laudum, omnisque gloriæ contigit, ut nihil severitati ejus hilaritate, nihil gravitati simplicitate, nihil majestati humanitate detraheretur. Jam firmitas, jam proceritas corporis, iam honor capitis, & dignitas oris, ad hoc, ætatis inflexa maturitas, nec sine quodam munere deum festinatis senectutis insignibus ad augendam majestatem ornata cæsaries, nonne longe lateque principem ostendant? Talem esse oportuit quem non bella civilia, nec armis oppressa respublica, sed pax & adoptatio, & tandem exorata terris numina dedissent. An fas erat nihil differre inter imperatorem quem homines & quem dii fecissent? quorum quidem in te, Cæsar, judicium & favor, tunc statim quum ad exercitum proficisceris, & quidem inusitato enituit. Nam cæteros principes, aut largus eruor hostiarum, aut sinister volatus avium consulentibus nuntiavit: tibi ascendenti de more Capitolium, quanquam non id agentium, civium clamor, ut jam principi, occurrit. Siquidem omnis turba quæ limen infederat, ad ingressum tuum foribus reclusis, jam quidem ut tunc arbitrabatur, deum, cæterum ut docuit eventus, te consalutavit

im-

imperatorem : nec aliter à cunctis omen acceptum
 est. Nam ipse intelligere nolebas : recusabas enim
 imperare , recusabas quod bene erat imperaturo :
 igitur cogendus fuisti. Cogi porro non poteras,
 nisi periculo patriæ & (4) mutatione reipub. obsti-
 natum enim tibi non suscipere imperium, nisi ser-
 vandum fuisset. Quare ergo illum ipsum furorem,
 morumque castrensem reor extitisse , quia magna
 vimagnoque terrore modestia tua vincenda erat.
 At sicut maris cœlique temperiem turbines tem-
 pestatesque commendant , ita ad augendam pacis
 tuæ gratiam , illum tumultum præcessisse credide-
 rim. Habet has vices conditio mortalium , ut ad-
 versa ex secundis , ex adversis secunda nascantur.
 Occultat utrorumque semina deus , & plerumque
 bonorum malorumque causæ sub diversa specie
 latent. Magnum quidem illud seculo dedecus ,
 magnum reipub. vulnus impressum est. Impera-
 tor, & parens generis humani obsessus, caprus, in-
 clusus : ablata mirissimo seni servandorum homi-
 num potestas : ereptumque principi illud in prin-
 cipatu beatissimum , quod nihil cogitur. Si tamen
 hæc sola erat ratio quæ te publica salutis governa-
 culis admoveret, prope est ut exclamem, tanti fuisse.
 Corrupta est disciplina castrorum, ut tu corre-
 ctor emendatorque contingeres : inductum pessim-
 um exemplum , ut optimum opponeretur : po-
 stremo coactus princeps quos noller occidere , ut
 daret principem qui cogi non posset. Olim tu
 quidem adoptari merebare : sed nescissemus quan-
 tum tibi deberet imperium, si ante adoptatus esses.
 Expectatum est tempus in quo liqueret non tam
 accepisse te beneficium quam dedisse. Confugit
 in sinum tuum concussa reipub. ruensque impe-
 rium super imperatorem , imperatoris tibi voce
 delatum est. Imploratus adoptione , & accitus es.
 Ut olim duces magni à peregrinis externisque bel-
 lis ad opem patriæ ferendam revocari solebant , ita
 filius

filius ac parens uno eodemque momento rem
 maximam invicem præstiristi. Ille tibi imperium
 dedit, tu illi reddidisti. Solus ergo adhuc qui pro
 munere tanto paria accipiendo fecisti, immo ul-
 tro dantem obligasti. Communicato enim im-
 perio sollicitior tu, ille securior factus est. O no-
 vum atque inauditum ad principatum iter! non te
 propria cupiditas, proprius metus, sed aliena utili-
 tas, alienus timor principem fecit. Videaris licet
 quod est amplissimum consequutus inter homines:
 felicius tamen erat illud quod reliquisti, sub bono
 principe privatus esse desisti. Assumprus es in la-
 borum curarumque consortium, nec te læta & pro-
 spera stationis istius, sed aspera & dura ad capes-
 sendam eam compulerunt: suscepisti imperium
 postquam alium suscepti pœnitebat. Nulla ad-
 optati cum eo qui adoptabat, cognatio, nulla ne-
 cessitudo, nisi quod uterque optimus erat, dignus-
 que alter eligi, alter eligere. Itaque adoptatus es,
 non ut prius alius atque alius in gratiam uxoris:
 ascivit enim te filium non vitricus, sed princeps:
 eodemque animo divus Nerva pater tuus factus
 est, quo erat omnium. Nec decet aliter filium as-
 sumi, si assumatur à principe. An senatus populi-
 que Romani exercitus provincias, socios trans-
 missurus uni, successorem è sinu uxoris accipias?
 summæque potestatis hæredem tantum intra do-
 mum tuam quæras? non per totam civitatem cir-
 cumferas oculos, & hunc tibi proximum, hunc
 conjunctissimum existimes, quem optimum,
 quem diis simillimum inveneris? Imperaturus
 omnibus eligi debet ex omnibus. non enim ser-
 vulis tuis dominum, ut possis esse contentus qua-
 si necessario hærede, sed principem civibus datu-
 rus imperator. Superhum, istud & regium, nisi ad-
 optes cum quem constet imperatorum fuisse, et-
 iam si non adoptasses. Fecit hoc Nerva, nihil in-
 teresse arbitratus, genueris an elegeris: si perinde
 sine

fine iudicio adoptentur liberi ac nascuntur, nisi tamen quod æquiore animo ferunt homines quem princeps parum feliciter genuit, quam quem male elegit. Sedulo ergo vitavit hunc casum, nec iudicium hominum, sed deorum etiam in consilium assumpsit. Itaque non tua in cubiculo, sed in templo, nec ante genialem torum, sed ante pulvinar Jovis optimi maximi, adoptio peracta est: qua tandem non servitus nostra, sed libertas & salus & securitas fundabatur. Sibi enim dii gloriam illam vendicaverunt: horum opus, horum illud imperium. Nerva tamen minister fuit: uterque qui adoptaret tam paruit quam tu qui adoptabaris. Allata erat ex Pannonia laurea, id agentibus diis, ut invicti imperatoris exortum victoriae insigne decoraret: hanc imperator Nerva, in gremio Jovis collocarat, quum repente solito major & augustior, advocata hominum concione deorumque, te filium sibi, hoc est unicum auxilium sessis rebus assumpsit. Inde quasi deposito imperio qua securitate, qua gloria lætus? nam quantulum refert deponas an partiariis imperium, nisi quod difficilius hoc est, non secus ac præsentis tibi innixus, tuis humeris se patriamque sustentans, tua juventa, tuo robore invaluit: statim consedit omnis tumultus. Non adoptionis opus istud fuit, sed adoptati: atque adeo temere fecerat Nerva si adoptasset alium. Oblitine sumus ut nuper post adoptionem non desierit seditio, sed cœperit? irritamentum istud itarum, & fax tumultus fuisset, nisi incidisset in te. An dubium est, ut dare non posset imperium imperator qui reverentiam amiserat? auctoritate ejus effectum est cui dabatur. Simul filius, simul Cæsar, mox imperator, & consors tribunitiæ potestatis, & omnia pariter, & statim factus es, quæ proxime parens verus tantum in alterum filium contulit. Magnum hoc tuæ moderationis indicium, quod non solum successor impe-

rii, sed particeps etiam sociusque placuisti. Nam successor, etiamsi nolis, habendus es: non es habendus socius, nisi velis. Credentne posteri, patrio & consulari, & triumphali patre genitum, quum fortissimum, amplissimum, amantissimum sui exercitum regeret, imperatorem non ab exercitu factum? eidem quum Germaniæ præsideret, Germanici nomen hinc missum? nihil ipsum, ut imperator fieret agitasse? nihil fecisse, nisi quod meruit, & paruit? Paruisti enim Cæsar, & ad principatum obsequio pervenisti: nihilque magis à te subjecti animo factum est, quam quod imperare coepisti. Jam Cæsar, jam imperator, jam Germanicus, absens & ignarus, & post tanta nomina quantum ad te pertinet, privatus. Magnum videretur, si dicerem, Nescisti te imperatorem futurum: eras imperator, & esse te nesciebas. Ut vero ad te fortunæ tuæ nuntius venit, malebas quidem hoc esse quod fueras, sed non erat liberum. Annon obsequeris principi civis; legatus imperatori? filius patri? ubi deinde disciplina? ubi mos à maioribus traditus, quodcunque imperator munus injungeret, æquo animo paratoque subeundi? Quid enim si provincias ex provinciis, ex bellis bella mandaret? Eodem illo uti jure posse putes, quum ad imperium revocet, quo sit usus quum ad exercitum miserit; nihilque interesse, ire legatum, an redire principem jubeat, nisi quod major sit obsequii gloria in eo quod quis minus velit. Augerat auctoritatem jubentis, in summum discrimen auctoritas ejus adducta: utque magis parendum imperanti putares efficiebatur, eo quod ab aliis minus parebatur. ad hoc audiebas senatus populi-que consensum. Non unus Nervæ judicium illud, illa electio fuit. nam qui ubique sunt homines, hoc idem votis expetebant: ille tantum jure principis occupavit, primusque fecit quod omnes facturi erant: nec hercule tantopere cunctis factum placeret,

placeret, nisi placuisset antequam fieret. At quo temperamento, dii boni, potestatem tuam fortunamque moderatus es? Imperator titulis, & imaginibus, & signis: cæterum modestia, labore, vigilantia, dux & legatus, & miles: quum jam tua vexilla, tuas aquilas magno gradu anteires, neque aliud tibi ex illa adoptione, quam filii pietatem, filii obsequium assereres, longamque huic nomini ætatem, longam gloriam precarere: jam te providentia deorum primum in locum provexerat, tu adhuc in secundo resistere, atque etiam senescere optabas: privatus tibi videbaris quandiu imperator & alius esset. Audita sunt vota tua, sed in quantum optimo illi & sanctissimo seni utile fuit, quem dii cœlo vendicaverunt, ne quid potest illud divinum & immortale factum, mortale faceret. Deberi quippe maximo operi hanc venerationem, ut novissimum esset, autoremque ejus statim consecrandum, ut quandoque inter posteros quæreretur an illud jam deus fecisset. Ita ille nullo magis nomine publicus parens quam quia tuus. Ingens gloria, ingensque fama, quum abunde expertus esset quam bene humeris tuis sederet imperium, tibi terras, te terris reliquit: eo ipso charus omnibus ac desiderandus, quod prospexerat ne desideraretur. quem tu lacrymis primum, ita ut filium decuit, mox templis honestasti: non imitatus illos qui hoc idem, sed alia mente, fecerunt. Dicavit cœlo Tiberius Augustum, sed ut majestatis (5) numen induceret: Claudium Nero, sed ut irrideret: Vespasianum Titus, Domitianus Titum: sed ille, ut dei filius, hic, ut frater videretur: tu sideribus patrem intulisti, non ad metum civium, non in contumeliam numinum, non in honorem tuum, sed quia deum credis. Minus est hoc quum sit ab his qui & sese deos putant: sed licet illum aris, pulvinaribus, flamine colas, non alio magis tamen deum & facis & probas quam quod ipse talis es. In princi-

pe enim qui electo successore fato concessit, una itemque certissima divinitatis fides est, bonus successor. Num ergo tibi ex immortalitate patris aliquid arrogantiae accessit? num hos proximos divinitate parentum desides ac superbos, potius quam illos veteres & antiquos æmuleris, qui hoc ipsum imperium peperere, quod modo hostes invaserant contempserantque? cujus pulsi fugatique, non aliud magis habebatur indicium, quam quod triumpharetur. Ergo sustulerant animo, & jugum excusserant: nec jam nobiscum de sua libertate, sed de nostra servitute, certabant: ac ne inducias quidem, nisi æquis conditionibus inibant: legesque ut acciperent, dabant. At nunc rediit omnibus terror & metus, & votum imperata faciendi. Vident enim Romanum ducem unum ex illis veteribus & priscis, quibus imperatorium nomen addebant contexti cædibus campi, & infecta victoriis maria. Accipimus obsides ergo, non emimus: nec ingentibus damnis immensisque muneribus paciscimur: ut vicerimus: rogant, supplicant, largimur, negamus, utrumque ex imperii maiestate. Agunt gratias qui impetraverunt, non audent queri quibus negatum est. An audeant qui sciant te assedisseris ferocissimis populis eo ipso tempore quod amicissimum illis, difficillimum nobis, quum Danubius ripas gelu jungit, duratusque glacie ingentia tergo bella transportat: quum ferae gentes non telis magis, quam suo coelo, suo fidere armantur? Sed ubi in proximo tu, non secus ac si mutatae temporum vices essent, illi quidem latibulis suis clausi tenebantur, nostra agmina percurfare ripas, & aliena occasione si permitteres uti, utroque hyemem suam barbaris inferre gaudebant. Hæc tibi apud hostes veneratio. Quid apud milites; quam admirationem quemadmodum comparasti, quum tecum in mediam, tecum ferrentur? quum in illa meditatione campestri militariibus

taribus turmis imperatorium pulverem sudoremque misceres? nihil à cæteris, nisi robore ac præstantia, differens, quum libero Marte nunc cominus tela vibrares, nunc vibrata susciperes, alacer virtute militum, & lætus quoties aut cassidi tuæ aut clypeo gravior ictus incideret? Laudabas quippe ipse ferientes, hortabarisque ut auderent: & audebant jam, quum spectator moderatorque ineuntium certamina virorum, arma componeres, tela tentares: ac si quid durius accipienti videretur, ipse vibrares. Quid quum solatium fessis, ægris opem ferre? Non tibi moris tua inire tentoria, nisi commilitonum ante lustrasses: nec requiem corpori, nisi post omnes, dare. Hac mihi admiratione dignus imperator non videretur, si inter Fabricios & Scipiones & Camillos talis esset. Tunc enim illum imitationis ardor, semperque melior aliquis accenderet: postquam vero studium armorum à manibus ad oculos, ad voluptatem à labore transillarum est, postquam exercitationibus nostris non veteranorum aliquis, cui decus muralis aut civica, sed Græculus magister assistit, quam magnum est unum ex omnibus patrio more patria virtute lætari, & sine æmulo, ac sine exemplo secum certare, secum contendere: ac sicut imperat solus, solum ita esse qui debeat imperare? Nonne incunabula hæc tibi Cæsar, & rudimenta, quum puer admodum Parthica lauro gloriam patris augeres, nomenque Germanici jam tum mererere? quum ferociam superbiamque Parthorum ex proximo auditus magno terrore cohiberes? Rhenumque & Euphratem admirationis tuæ fama jungeres? quum orbem terrarum non pedibus magis quam laudibus peragrares? apud eos semper maior & clarior quibus postea contigisses? Et necdum imperator, necdum dei filius eras, Germaniamque cum plurimæ gentes, ac prope infinita vastitas interjacentis soli, tum Pyrenæus, Alpes, immensi-

que

que alii montes, nisi his compararentur, muniunt
dirimuntque, per hoc omne spatium quum legio-
nes duceres, seu potius (tanta velocitas erat) ra-
peres: non vehiculum unquam, non equum respe-
xisti. Levis hic, non subsidium itineris, sed decus,
& cum cæteris subsequebatur, ut cujus nullus tibi
usus, nisi quum die stativorum proximum cam-
pum alacritate, discursu, pulvere attollereres. Initium
laboris mirer, an finem? multum est quod perse-
verasti, plus tamen quod non timuisti ne perseve-
rare non posses. Nec dubito quin ille qui te inter
(6) illa Germaniæ bella ab Hispania usque, ut va-
lidissimum præsidium excitaverat, iners ipse, alie-
nisque virtutibus tunc quoque invidus imperator,
quum ope earum indigeret, tantam admirationem
tui, non sine quodam timore conceperit, quantam
ille genitus Jove post sævos labores, duæque im-
peria regi suo indomitus semper indefessusque re-
ferebat: quum aliis super alias expeditioribus
munere alio dignus invenireris. Tribunus vero
disiunctissimas terras teneris adhuc annis viri fir-
mitate lustrasti: jam tunc præmonente fortuna ut
diu (7) penitus perdisceres quæ mox præcipere
deberes. Neque enim prospexisse castra, brevemq;
militiam quasi transisse contentus, ita egisti tribu-
num, ut esse statim dux posses, nihilq; discendum
haberes tempore docendi. Cognovisti per stipen-
dia decem, mores gentium, regionum situs, op-
portunitates locorum, & diversam aquarum cœ-
lique temperiem, ut patrios fontes, patriumque si-
cus ferre consuesti: quoties equos, quoties emiri-
ta arma mutasti. Veniet ergo tempus quo posteri
visere, visendum tradere minoribus suis gestient,
quis sudores tuos hauserit campus, quæ refectio-
nes tuas arbores, quæ somnum saxa prætexerint,
quod denique rectum magnus hospes impleveris,
ut tunc ipsi tibi ingentium ducum sacra vestigia
iisdem in locis monstrabantur. Verum hæc olim,
in

in praesentia quidem quisquis paulo vetustior miles, hic te commilitone censetur. Quotus enim quisque cujus tu non ante commilito quam imperator? Inde est quod prope omnes nomine appellas, quod singulorum fortia facta commemoras, nec habent adnumeranda tibi pro republica vulnera quibus statim laudator & testis contigisti. Sed magis praedicanda moderatio tua, quod innutritus bellicis laudibus, pacem amas: nec quia vel pater tibi triumphalis, vel adoptionis tuae die dicata Capitolino Jovi laurus, idcirco ex occasione omni quaeris triumphos, non times bella, nec provocas. Magnum est, imperator Auguste, magnum est stare in Danubii ripa, si transeas certum triumphi, nec decertare cupere cum recusantibus: quorum alterum fortitudine, alterum moderatione efficitur. Nam ut ipse nolis pugnare, moderatio: fortitudo tua praestat ut neque hostes tui velint. Accipies ergo aliquando Capitolium non inanes currus, nec falsae simulacra victoriae: sed imperatore veram ac solidam gloriam repperante, tranquillitatem, & tamen confessa hostium obsequia, ut vincendus nemo fuerit. pulchrius hoc omnibus triumphis. neque enim unquam nisi ex contemptu imperii nostri factum est ut vinceremus. Quod si quis barbarus rex eo insolentiae furorisque processerit, ut iram tuam indignationemque mereatur, nam ille, sive interfuso mari, seu fluminibus immensis, seu praecipiti monte defenditur, omnia haec tam prona tamque cedentia virtutibus tuis sentiet, ut subsedisse montes, flumina exaruisse, interceptum mare, illatasque sibi non esse classes nostras, sed terras ipsas arbitretur. Videor jam cernere non spoliis provinciarum, & extorto lociis auro, sed hostibus armis, captorumque regum catenis triumphum gravem. Videor ingentia ducum nomina, nec indecora nominibus corpora (8) vocitare. Videor intueri in manibus sequentem, mox ipsum

ipsum te sublimem instantemque curru domitarum
gentium tergo, ante currum autem clypeos quos
ipse perfoderis. Nec tibi opima defuerint, si quis
regum venire in manus audeat: nec modo telorum
tuorum, sed etiam oculorum minarumque
conjectum, toto campo totoque exercitu oppo-
sito, perhorrescat. Meruisti proxima modera-
tione ut quodocunque te vel inferre vel propul-
sare bellum coegerit imperii dignitas, non ideo vi-
cisse videaris ut triumphares, sed triumphare quia
viceris. Aliud ex alio mihi occurrit. *Quam spe-
ciosum est quod disciplinam castrorum lapsam ex-
tinctamque refoxisti, depulso prioris seculi malo,
inertia, & contumacia, & dedignatione parendi!
Tutum est reverentiam, tutum charitatem mere-
ri. Nec ducum quisquam, aut non amari à mi-
litibus, aut amari timet: & inde offensæ gratiæ
que pariter securi instant operibus, adsunt exer-
citationibus, arma, mœnia, viros aptant. Quippe
non is princeps qui sibi imminere, sibi intendi pu-
tet quod in hostes paretur: quæ persuasio fuit il-
lorum qui hostilia quum facerent, timebant. Eo-
dem ergo tempore militaria studia, nec animos
modo, sed & corpora ipsa languescere, gladios et-
iam incuria hebetari retundique gaudebant. Duces
porro nostri non tam regum cæterorum quam
suorum principum insidias, nec tam hostium
quam commilitonum manus ferrumque merue-
bant. Est hac natura syderibus, ut parva & exilia
validiorum exortus obscuret: similiter imperato-
ris adventu legatorum dignitas inumbratur. Tu
tamen major omnibus quidem eras, sed sine ullius
diminutione major: eandem autoritatem præsen-
te te quisque quam absente, retinebat. Quin etiam
plerisque ex eo reverentia accesserat, quod tu quo-
que illos reverebare. Itaque perinde summis atque
inimicis charus, sic imperatorem commilitonem-
que miscueras, ut studium omnium laboremque

& tanquam exactor intenderes, & tanquam particeps sociusque relevares. Felices illos quorum fides & industria non per internuntios & interpretes, sed ab ipso te nec auribus tuis, sed oculis, probantur. Consecuti sunt ut absens quoque de absentibus nemini magis quam tibi crederes. Jam te civium desideria revocabant, amoremque castrorum superabat charitas patriæ, iter inde placidum, ac modestum, ut plane à pace redeuntis. Nec vero ego in laudibus tuis ponam quod adventum tuum non pater quisquam, non maritus expavit. Affectata aliis castitas, tibi ingenita & innata, interque ea quæ imputare non possis. Nullus in exigendis vehiculis tumultus, nullum circa hospitium fastidium: annona, quæ cæteris. Ad hoc, comitatus accinctus & parens. diceres magnum aliquem ducem, & te potissimum ad exercitus ire. Adeo nihil, aut certe parum intererat inter imperatorem factum, & brevi futurum. Quam dissimilis nuper alterius principis transitus, si tamen transitus ille, non populatio fuit, quum abactus hospitem exerceret, omniaque dextra lævaque perusta & attrita, ut si vis aliqua, vel ipsi illi barbari, quos fugiebat, inciderent. Persuadendū provinciis erat illud iter, Domitiani fuisse, non principis. Itaque non tam pro tua gloria quam pro utilitate communi, edicto subjecisti quid in utrumque vestrum esset impensum. Assuescat imperator, cum imperio calculum ponere: sic exeat, sic redeat, tanquam rationem redditurus. edicat quid absumpserit. Ita fiet ut non absumat quod pudeat dicere: preterea futuri principes, velint, nolint, sciant (9) tamen. Constat, propositisque duobus exemplis meminerint, perinde conjecturam de moribus suis homines esse facturos, prout hoc vel illud elegerint. Nonne his tot tantisque meritis novos aliquos honores, novos titulos merebare? at tu etiam nomen patris patriæ recusabas. Quam longa nobis cum

cum modestia tua pugna ? quam tarde vicimus ? Nomen illud quod alii primo statim principatus die, ut imperatoris & Cæsaris receperunt, tu usque eo distulisti, donec tu quoque, beneficiorum tuorum parcissimus æstimator, jam te mereri satere-
ris ? Itaque soli omnium contigit tibi ut pater patriæ esses antequam fieres. Eras enim in animis, in judiciis nostris : nec publicæ pietatis intererat quid vocare, nisi quod ingrata sibi videbatur, si te imperatorem potius vocaret & Cæsarem, quum patrem experiretur. Quod quidem nomen qua benignitate, qua indulgentia exerces ! ut cum civibus tuis, quasi cum liberis parens, vivis ! ut reversus imperator, qui privatus exieras, agnoscis, agnosce-
ris ! eosdem nos, eundem te putas : par omnibus, & hoc tantum cæteris major, quo melior. Ac primum qui dies ille quo expectatus desideratusque urbem tuam ingressus es ? Jam hoc ipsum quod ingressus es, quam mirum latumque ? Nam priores invehi & importari solebant : non dico quadrijugo curru, & alben-
tibus equis, sed humeris hominum, quod arrogantius erat : tu sola corporis proceritate elatior aliis & excelsior, non de patientia nostra quendam triumphum, sed de superbia principum egisti. Ergo non ætas quenquam, non valetudo, non sexus retardavit quominus oculos insolito spectaculo im-
pleret. Te parvuli noscere, ostentare juvenes, mirari senes, ægri quoque neglecto medentium imperio ad conspectum tui, quasi ad salutem sanitatemque, prope-
re. Inde alii se satis vixisse te viso, te recepto : alii nunc magis esse vivendum prædicabant. Fœminas etiam tunc fœcunditatis suæ maxima voluptas sub-
iit, quum cernerent cui principi cives, cui impe-
ratori milites peperissent. Videres referta tecta ac laborantia, ac ne eum quidem vacantem locum qui nonnisi suspensum & instabile vestigium ca-
peret. Oppleras undique vias, angustumque tra-

mitem relictum tibi : alacrem hinc atque inde populum , ubique par gaudium paremque clamorem. tam æqualiter ab omnibus ex adventu tuo lætitia percepta est , quam omnibus venisti : quæ tamen ipsa cum ingressu tuo crevit , ac prope in singulos gradus adaucta est. Gratum erat cunctis quod senatum osculo exciperes, ut dimissus osculo fueras : gratum quod equestris ordinis decora honore nominum sine monitore signares : gratum quod tantum non ultro clientibus salutaris quasdam familiaritatis notas adderes : gratus tamen quod sensim & placide , & quantum respectantium turba pateretur , incederes , quod occurfantium populus te quoque, te, immo maxime astaret : quod primo statim die latus tuum crederes omnibus. neq; enim stipatus satellitum manu , sed circumfusus undique nunc senatus nunc equestris ordinis flore , prout alterutrum frequentia genus invaluisset , silentes quietosque lictores tuos subsequere. Nam milites nihil à plebe habitu , tranquillitate , modestia differebant. Ubi vero cœpisti Capitolium ascendere , quam læta omnibus adoptionis tuæ recordatio ! quam peculiare gaudium eorum qui te primò eodem loco salutaverant imperatorem ! quin etiam deum ipsum tuam præcipuam voluptatem operis sui percepisse crediderim. Ut quidem iisdem vestigiis instiristi , quibus parens tuus ingens illud deorum prolaturus arcanum , quæ circumstantium gaudia ! quam recens clamor ! quam similis illi dies , qui hunc genuit diem ! ut plena altaribus , augusta victimis cuncta ! ut in unius salutem collata omnium vota ! quum sibi se , ac liberis suis , intelligerent precari quæ pro te precarentur. Inde tu in palatium quidem , sed eo vultu, sed ea moderatione , ut si privatam domum peteres ; cæteri ad penates suos, quisque iteraturus gaudii fidem , ubi nulla necessitas gaudendi est. Onerasset alium ejusmodi introitus ; tu quotidie admirabilior & melior

lior ; talis denique, quales alii principes futuros se tantum pollicentur. Solum ergo te commendat augetque temporis spatium. Junxisti enim ac miscuisti res olim diversissimas , securitatem imperantis , & incipientis pudorem. Non tu civium amplexus ad pedes tuos deprimis , nec osculum manu reddis. Manet imperatori quæ prior humanitas. Incedebas pedibus , incedis : lætabaris laborem, lætaris : eademque omnia illa circa te, nihil in ipso te fortuna mutavit. Liberum est, ingrediente per publicum principe, subsistere, occurrere, comitari, præterire : ambulas inter nos, non quasi (10) contingat ; & copiam tui , non ut imputes , facis. Hæret lateri tuo quisquis accessit : finemque sermoni suus cuique pudor , non tua superbia , facit. Regimur quidem à te, & subiecti tibi, sed quemadmodum legibus , sumus. Nam & illæ cupiditates nostras libidinesque moderantur , nobiscum tamen & inter nos versantur. Emines , excellis , ut honor , ut potestas , quæ super homines quidem, hominum sunt tamen. Ante te principes , fastidio nostri , & quodam æqualitatis metu, usum pedum amiserant. Illos ergo humeri cervicesque servorum super ora nostra : te fama, te gloria , te civium (11) pietas super ipsos principes vehunt; te ad sidera tollit humus , ita communia & confusa principis vestigia. Nec vereor, P. C. ne longior videar , quum sit maxime optandum , ut ea , pro quibus aguntur principi gratiæ , multa sint : quæ quidem reverentius fuerit integra illibataque cogitationibus vestris reservari , quam carptim breviterque perstringi, quia sere sequitur, ut illa quidem de quibus taceas , tanta quantà sunt esse videantur. Nisi vero leviter attingi placet, locupletatas tribus , datumque congiarium populo , & datum totum, quum donativi partem milites accepissent. An mediocris animi est, his potius repræsentare , quique diversitate æqualitatis ratio servata est. Æqua-

ti sunt enim populo milites eo quod partem, sed priores; populus militibus, quod posterior, sed totum statim accepit. Enim vero qua benignitate divisum est? quantæ curæ tibi fuit ne quis expertus liberalitatis tuæ fieret? Darum est his, qui post editum tuum in locum erasorum subditi fuerant: æquatique sunt cæteris illi etiam, quibus non erat promissum. Negotiis aliquis, valetudine alius, hic mari, ille fluminibus distinebatur: expectatum est provisumque ne quis æger, ne quis occupatus, ne quis denique longe fuisset: veniret quisque quum vellet; veniret quisque quum posset. Magnificum, Cæsar, & tuum, disjunctissimas terras munificentia, ingenio velut admove, immensaque spatia liberalitate contrahere: intercedere casibus, occurrere fortunæ, atque omni ope adniti ne quis è plebe Romana dante congiarium te, hominem magis sentiret se fuisse quam civem. Adventante congiarii die, observare principis egressum in publicum: insidere (12) examina infantium, futurusque populus solebat. Labor parentibus erat ostentare parvulos; impositosque cervicibus adulantia verba blandasque voces edocere. Reddebant illi quæ monebantur, ac plerique irritis precibus surdas principis aures adstrepebant: ignarique quid rogassent, quid non impetrassent, donec plane scirent, differebantur: tu ne rogari quidem sustinuiisti. Et quanquam lætissimum oculis tuis esset, conspectu Romanæ sobolis impleri, omnes tamen antequam te viderent adirentve, recipi, incidi iussisti, ut jam inde ab infantia parentem publicum munere educationis experirentur: crescerent de tuo qui crescerent tibi, alimentisque tuis ad stipendia tua pervenirent, tantumque omnes uni tibi quantum parentibus suis quisque deberet. Recte, Cæsar, quod spem Romani nominis sumptibus tuis suscipis. Nullum est enim magno principe, immor-

immortalitatemque merituro impendii genus dignius quam quod erogatur in posteros. Locupletes ad tollendos liberos ingentia præmia, & pares pœnæ cohortantur: pauperibus educandis una ratio est bonus princeps. Hic fiducia sui procreatos nisi larga manu foveret, auget, amplectitur, occasum imperii, occasum reipub. accelerat. Frustra princeps plebe neglecta, ut defectum corpore caput, nuraturumque instabili pondere ruetur. Facile est conjectare quod perceperis gaudium quum te parentum, liberorum, senum, infantium, puerorum clamor exciperet. Hæc prima parvulorum civium vox aures tuas imbuere, quibus tu daturus alimenta hoc maximum præstitisti, ne rogarent. Super omnia est tamen, quod talis es, ut sub te liberos tollere libeat & expediat. Nemo jam parens filio nisi fragilitatis humanæ vices horret; nec inter insanabiles morbos principis ira numeratur. Magnum quidem est educandi incitamentum, tollere liberos in spem alimentorum, in spem congiariorum; majus tamen, in spem libertatis, in spem securitatis. Atque adeo nihil largiatur princeps, dum nihil auferat: non alat, dum non occidat: nec deerunt qui filios concupiscant. Contra, largiatur ut auferat, alat ut occidat, næ illæ tam brevi tempore effecerit ut omnes non posterorum modo, sed sui parentumque pœniteat. Quocirca nihil magis in tua tota liberalitate laudaverim, quam quod congiarium das de tuo, alimenta de tuo: neque à te liberi civium, ut ferarum catuli, sanguine & cædibus nutriuntur: quoque gratissimum est accipientibus, sciunt dari sibi quod nemini est ereptum, locupletatisque tam multis pauperiorem esse factum principem tantum: quanquam nec hunc quidem. Nam cujus est quicquid est omnium, tantum ipse quantum omnes habet. Alio me vocat numerosa gloria tua: alio autem? quasi vero jam satis veneratus miratusque sim quod tantam pecu-

niam profudisti, non ut flagitii tibi conscius ab infestatione ejus averteres famam; nec ut tristis hominum mœstosque sermones lætiore materia detineres. Nullam congiario culpam, nullam alimentis crudelitatem redemisti, nec tibi benefaciendi fuit causa, ut quæ male feceras, impune fecisses; amor impendio isto, non venia quæsita est: populusque Romanus obligatus à tribunali tuo, non exoratus recessit. Obtulisti enim congiarium gaudentibus gaudens, securusque securis: quodque antea principes ad odium sui leniendum rumenibus plebis animis objectabant, id tu tam innocens populo dedisti quam populus accipit. Paulo minus, P. C. quinque millia ingenuorum fuerunt, quæ liberalitas principis nostri conquirit, invenit, adscivit. Hi subsidium bellorum, ornamentum pacis, publicis sumptibus aluntur, patriamque non ut patriam tantum, verum ut altricem amare condiscunt. Ex his castra, ex his tribus replebuntur; ex his quandoque nascuntur quibus alimentis opus non sit, Dent tibi, Cæsar, ætatem dii quam merearis, serventque animum quem dederunt: & quando majorem infantium turbam iterum atque iterum videbis incidi (augetur enim quotidie & crescit non quia chariores parentibus liberi, sed quia principi cives) dabis congiaria si voles, præstabis elementa si voles; illi tamen propter te nascuntur. Instar ego perpetui congiarii reor affluentiam annonæ. Huius aliquando cura Pompejo non minus addidit gloriæ, quam pulsus ambitus campo, exactus hostis mari, oriens triumphis occidensque lustratus. Nec vero ille civilius quam parens noster, autoritate, concilio, fide reclusæ vias, portus patefecit, itinera terris, littoribus mare, littora mari reddidit, diversasque generes ita commercio miscuit, ut quod genitum esset usquam, id apud omnes natum esse videretur. Nonne certare datur, ut sine ullius injuria omnis usibus nostris annus

exuberet? Quippe non, ut ex hostico raptæ, peritu-
ræque in horreis messes, nequicquam queritanti-
bus sociis, auferuntur. Devehunt ipsi quod terra
genuit, quod sydus aluit, quod annus tulit: nec
novis indictionibus pressi ad vetera tributa defi-
ciunt. Emit fiscus quicquid videtur emere: inde
copiæ, inde annona, de qua inter licentem venden-
temque conveniat: inde hîc satietas, nec fames us-
quam. Ægyptus alendis augendisque, seminibus
ita gloriata est, ut nihil imbribus cœloque deberet.
siquidem proprio semper amne persusa, nec alio
genere aquarum solita pinguescere, quam quas ipse
deve xerat, tantis segetibus induebatur, ut cum se-
racilissimis terris, quasi nunquam cessura, certaret:
hæc inopina siccitate usque ad injuriam sterilitatis
exaruit, qnia piger Nilus cunctanter alveo sese ac
languide extulerat, ingentibus quoque tunc qui-
dem ille fluminibus conferendus. Hinc pars ma-
gna terrarum mergi palanti amne consueta alto
pulvere incanduit. Frustra tunc Ægyptus nubila o-
pravit, cœlumque respexit, quum ipse fecundita-
tis parens contractior & exilior iisdem ubertatem
ejus anni angustiiis quibus abundantiam suam, co-
hibuisset. Neque enim solum vagus ille expandi-
tor amnis intra usurpara semper collium substitute-
rat atque haferat, sed supino etiam ac detinenti so-
lo, placido se mollique lapsu refugum abstulerat:
necdum satis humenres terras addiderat arenibus.
Igitur inundatione, id est, ubertate, regio fraudata,
sic opem Cæsaris invocavit, ut solet annem suum:
nec longius illi adversorum fuit spatium quam
dum nuntiat. Tam velox, Cæsar, potentia tua est,
tamque in omnia pariter intenta bonitas & accin-
cta, ut tristius aliquid seculo tuo passis ad reme-
dium salutemque sufficiat, ut scias. Omnibus equi-
dem gentibus fertiles annos gratæque terras pre-
cor: crediderim tamen per hunc Ægypti starum
tuas fortunam vires experiri, tuamque vigilan-

tiam exspectare voluisse. Nam quum omnia ubique secunda merearis, nonne manifestum est, si quid adversi cadat, tuis laudibus, tuisque virtutibus materiem campumque prosterni, quum secunda felices, adversa magnos probent? Percrebuerat antiquitus, urbem nostram nisi opibus Ægypti ali sustentarique non posse: superbiebat ventosa & insolens natio, quod victorem quidem populum pasceret tamen, quodque in suo flumine, in suis manibus vel abundantia nostra vel fames esset. Refudimus Nilo suas copias: recepit frumenta quæ miserat, deportatasque masses revexit. Discat igitur Ægyptus, credatque experimento, non alimenta se nobis, sed tributa præstare: sciat se non esse P. R. necessariam, & tamen serviat. Post hæc, si volet Nilus, amet alveum suum, & fluminis modum servet: nihil hoc ad urbem, ac ne ad Ægyptum quidem, nisi ut inde navigia inania & vacua, & similia redeuntibus, hinc plena & onusta & qualia solent venire, mittantur, conversoque munere maris, hinc potius venti ferentes & brevis cursus optrentur. Mirum, Cæsar, videretur, si desidem Ægyptum, cessantemque Nilum non sensisset urbis annona, quæ tuis opibus, tua cura usque illuc redundavit, ut simul probaretur, & nos Ægypto posse, & nobis Ægyptum carere non posse. Actum erat de fecundissima gente, si libera fuisset: pudebat sterilitatis insolitæ, nec minus erubescere fame qua torquebatur, quum pariter à te necessitatibus eius pudorque subventum est. Stupebant agricolæ plena horrea quæ non ipsi referissent, quibus de campis illa subvecta messis, quæ in Ægypti parte alius annis. Ira beneficio tuo, nec maligna tellus, & obsequens Nilus Ægypto quidem sæpe, sed gloriæ nostræ nunquam largior fluxit. Quam nunc iuvat, provincias omnes in fidem nostram ditionemque venisse, postquam contigit princeps (13) terrarum, qui fecunditatem nunc

huc

huc nunc illuc , ut tempus & necessitas posceret , transferret referretque ; qui diremptam mari gentem , ut partem aliquam populi plebisque Romanæ , aleret ac tueretur ? Et cœlo quidem nunquam benignitas tanta , ut omnes simul terras uberet foveatque. Hic omnibus pariter , si non sterilitatem , at mala sterilitatis exturbat : hic si non fecunditatem , at bona fecunditatis importat. Hic æternis com meatibus orientem occidentemque connectit , ut quæ ubique feruntur , quæque expetuntur , omnes gentes invicem capiant , & discant quanto libertate discordi servientibus sit utilius unum esse cui serviant. Quippe discretis quidem bonis omnium sua cujusque ad singulos mala , sociatis autem atque permixtis singulorum mala ad neminem , ad omnes (14) omnium bona pertinent. Sed sive terris divinitas quædam , sive aliquis amnis genius , & solum illud & flumen ipsum precor ut hac principis benignitate contentum , molli gremio semina recondat , multiplicata restituat. Non equidem reposcimus scœnus , putet tamen esse solvendum , fallacemque unius anni fidem omnibus annis , omnibusque postea seculis tanto magis quia non exigimus , exculet. Satisfactum qua civium , qua sociorum utilitatibus. Visum est spectaculum inde non enerve , nec fluxum , nec quod animos virorum molliret & frangeret , sed quod ad pulchra vulnera contemptumque mortis accenderet : quum in servorum etiam noxiorumque corporibus amor laudis & cupido victoriæ cerneretur. Quam deinde in edendo liberalitatem , quam justitiam exhibuit , omni affectione aut intactus , aut major ? Imperratum est , quod postulabatur ; oblatum , quod non postulabatur. Institit ultro , & ut concupisceremus admonuit : ac sic quoque plura inopinata , plura subita. Jam quam libera spectantium studia , quam securus favor ? Nemini impie-

tas, ut solebat, objecta, quod odisset gladiatorem, nemo spectator spectaculum factus, miseras voluptates tñco & ignibus expiavit. Demens ille, verique honoris ignarus, qui crimina maiestatis in arena colligebat, ac se despici & contemni, nisi etiam gladiatores ejus veneraremur, sibi male dici, in illis suam divinitatem, suum nomen violati interpretabatur: quum se idem quod deos, idem gladiatores quod se putabat. At tu, Cæsar, quam pulchrum spectaculum pro illo nobis execrabili reddidisti? Vidimus delatorum judicium, quasi grassatorum, quasi latronum: non solitudinem illi noviter, sed templum, sed forum insederant. Nulla jam testamenta secuta, nullus status certus: non orbitas, non liberi proderant. Auxerat hoc malum principum avaritia. Advertisti oculos, atque ut ante castris, ita postea pacem foro reddidisti: excidisti intestinum malum: & provida severitate cavisti, ne fundata legibus civitas everfa legibus videretur. Licet ergo cum fortuna tum liberalitas tua visenda nobis præbuerit, ut præbuit, nunc ingentia robora virorum, & pares animos, (15) nunc immanitatem ferarum, nunc mansuetudinem incognitam, nunc secretas illas & arcanas, ac sub te primum communes opes; nihil tamen gratius, nihil seculo dignius, quam quod contigit desuper intueri delatorum supina ora, retortasque cervices agnoscebamus & fruebamur, quum velut piacularum publicæ sollicitudinis victimæ supra sanguinem (16) noxiorum ad lenta supplicia gravioreſq; pœnas ducerentur. Congesti sunt in navigia raptim conquisita, ac tempeſtatibus dediti, abirent fugerentque vastatas delationibus terras: ac, si quem fluctus ac procellæ scopulis reservassent, hic nuda saxa & inhospitale littus incoletet, ageret duram & anxiam vitam, relictâque post tergum totius generis humani securitate mœreret. Memoranda facies, delatorum classis permixta omnibus ventis,

coactaque vela tempestatibus pandere, iratosque fluctus sequi, quoscumque in scopulos derulissent. Iuvabat, prospectare statim à portu sparsa navigia, & apud illum ipsum mare agere principi gratias, qui, clementiâ suâ salvâ, ultionem hominum terrarumque diis maris commendasset. Quantum diversitas temporum posset, tum maxime cognitum est, quum iisdem quibus antea cautibus innocentissimus quisque, tunc nocentissimus affigeretur, quumque insulâs omnes, quas modo senatorum, jam delatorum turba compleret; quos quidem non in præsens tantum, sed in æternum repressisti, mille pœnarum indagine inclusos. Ereptum alienas pecunias eunt; perdant quas habent: expellere penaribus gestiunt; suis extruuntur; neque, ut antea, exanguem illam & ferream frontem nequicquam convulnerandam præbeant punctis, & notas suas rideant: sed spectent paria præmio damna, nec majores spes quam metus habeant, timeantque quantum timebantur. Ingenti quidem animo Titus securitati nostræ ultionique prospexerat, ideoque numinibus æquatus est: sed quanto tu quandoque dignior cœlo, qui tot res illi adjecisti, propter quas illum deum fecimus? Id hoc magis arduum fuit, quod imperator Nerva, te filio, te successore dignissimus, per quem magna quædam edicto Titi astruxerat, nihilque reliquisse tibi videbatur, qui tam multa excogitasti, ut si ante te nihil esset inventum. Quæ singula quantum tibi gratiæ dispensata adjecissent? Tu simul omnia perfudisti, ut sol & dies non parte aliqua, sed statim totus, nec uni aut alteri, sed omnibus in commune, profertur. Quam juvat cernere ararium silens & quietum, & quale ante delatores erat! Nunc templum illud, nunc vere Deus, non spoliarium civium, cruentarumque prædarum sævum receptaculum, ac non in orbe terrarum adhuc locus unus, in quo, optimo principe, boni malis impares essent,

essent. Manet tamen honor legum, nihilque ex publica utilitate convulsum, nec poena cuiquam remissa, sed addita est ultio, solumque mutatum quod iam non delatores, sed leges timentur. At fortasse non eadem severitate fiscum, qua ærarium, cohibes: immo tanto maiore, quanto plus tibi licere de tuo quam de publico credis. Dicitur actori atque etiam procuratori tuo; In jus veni, sequere ad tribunal. Nam tribunal quoque excogitatum cruciatus est par cæteris, nisi illud litigatoris amplitudine metiaris. Sors & urna fisco iudicem assignat: licet rejicere, licet exclamare: Hunc nolo, timidus est, & bona seculi parum intelligit. Illum (17) nolo, quia Cæsarem fortiter amat. Eodem foro utuntur principatus & libertas. Quæ præcipua tua gloria est, sæpius vincitur fiscus; cuius mala causa nunquam est, nisi sub bono principe. Ingens hoc meritum; majus illud, quod eos procuratores habes, ut plerumque cives tui non alios iudices malint. Liberum est autem disceptanti dicere, Nolo eum eligere. Neque enim ullam necessitatem muneribus tuis addis, ut qui scias hanc esse beneficiorum principalium (18) summam, si illis & non uti licet. Onera imperii, pleraque vectigalia institui ut pro utilitate communi, ita singulorum injuriis coëgerunt. His vigesima reperta est, tributum tolerabile, & facile hæredibus duntaxat extraneis, domesticis grave. Itaque illis irrogatum est, his remissum videlicet quod manifestum erat quanto cum dolore laturi, seu potius non laturi homines essent, destringi aliquid & abradi bonis, quæ sanguine, gentilitate, sacrorum denique societate meruissent, quæque nunquam ut aliena & speranda, sed ut sua semperque possessa, ac deinceps proximo cuique transmittenda cepissent. Hæc mansueto legis veteribus civibus servabatur. Novi seu per Latium in civitate, seu beneficio principis venissent, nisi simul cognationis jura impetras-

sent, alienissimi habebantur, quibus conjunctissimi fuerant. Ita maximum beneficium vertebatur in gravissimam injuriam, civitasque Romana instar erat odii, & discordiæ, & orbitatis, quum charissima pignora salva ipsorum pietate distraheret. Inveniebantur tamen quibus tantus amor nominis nostri inesset, ut Romanam civitatem non vigesimæ modo, verum etiam affinitatum damno bene compensari putarent. sed his maxime debebat gratuita contingere, à quibus tam magno æstimabatur. Igitur pater tuus sanxit ut quod ex matris ad liberos, ex liberorum bonis pervenisset ad matrem, etiamsi cognationum jura non recepissent quum civitatem adipiscerentur, ejus vigesimam ne darent. Eandem immunitatem in paternis bonis filio tribuit, si modo reductus esset in patris potestatem: ratus, improbe & insolenter, ac pene impie his nominibus inferi publicanum: nec sine periculo quodam sanctissimas necessitudines velut intercedente vigesima scindi, nullum esse tanti vestigal, quod liberos ac parentes faceret extraneos. Hactenus ille: parcius fortasse quam decuit optimum principem, sed non parcius quam optimum patrem qui optimum adoptaturus, hoc quoque parentis indulgentissimi fecit, quod delibasse quædam seu potius demonstrasse contentus, largam, ac prope intactam benefaciendi materiam filio reservavit. Statim ergo muneri ejus liberalitas tua adstruxit ut quemadmodum in patris filius, sic in hæreditate filii pater esset immunis, nec eodem momento quo pater esse desisset, hoc quoque (19) amitteret quod fuisset. Egregie, Cæsar, quod lacrymas parentum vestigales esse non pateris. Bona filii pater sine diminutione possideat, nec socium hæreditatis accipiat qui non habet luctus: nemo recentem & attonitam orbitatem ad computationem vocet, cogatque patrem quid reliquerit filius scire, Augeo P. C. principis munus, quum ostendo

do liberalitati ejus inesse rationem ambitio enim, & jactantia, & effusio, & quidvis potius quam liberalitas existimanda est cui ratio non constat. Dignum ergo, imperator, mansuetudine tua, minuire orbitatis injurias, nec pati quemquam filio amisso insuper affici alio dolore: sic quoque abunde misera res est, pater filio solus hæres: quid si cohæredem non à filio accipiat? Adde quod quum divus Nerva sanxisset ut in paternis bonis liberi necessitate vigesimæ solverentur, congruens erat eandem immunitatem parentes in liberorum bonis obtinere. Cur enim posteris amplior honor quam majoribus haberetur? curve non retro quoque recurreret æquitas eadem? Tu quidem Cæsar illam exceptionem removisti, si modo filius in potestate patris fuisset: intuitus (opinor) vim legemque naturæ, quæ semper in ditione parentum esse liberos jussit, nec uti inter pecudes, sic inter homines potestatem & imperium valentioribus dedit. Nec vero contentus primum cognationis gradum abstulisse vigesimæ, secundum quoque exemit, cavique ut in sororis bonis frater, & contra, in fratris soror, utque avus avia in neptis nepotisque, & invicem illi servarentur immunes. His quoque quibus per Latium civitas Romana parvisset, idem indulgit, omnibusque inter se cognationum jura commisit simul & pariter, & more naturæ, quæ priores principes à singulis rogari gestiebant, non tam præstandi animo quam negandi. Ex quo intelligi potest quantæ benignitatis, quanti spiritus fuerit, sparsas, atque (ut ita dicam) laceras gentilitates colligere atque connectere, & quasi renasci jubere: deferre quod negabatur, atque id præstare cunctis quod sæpe singuli non impetrassent: postremo, ipsum sibi eripere tot beneficiorum occasiones, tam numerosam obligandi imputandique materiam: indignum credo ei visum, ab homine peti quod dii dedissent. Surores

estis, & frater, avus, & nepotes: quid est ergo (20) cur egetis, ut firis? vobis estis. Qui pro cætera sua moderatione non minus invidiosum putat dare hæreditatem quam auferre. Læti ergo adire honores, capessite civitatem, neminem hoc necessitudinis abruptum velut truncum amputatumque destituet: iisdem omnes quibus ante pignoribus, sed honestiores persfruentur: ac ne remotus quidem, jamque deficientis affinitatis gradus à qualibet quantitate vigesimam inferre cogetur. statuit enim communis omnium parens summam quæ publicanum pati possit. Carebit onere vigesimæ parva & exilis hæreditas: &, si ita gratus hæres voler, tota sepulcro, tota funeri (21) serviet: nemo observator, nemo castigatores assistet. Cujuscunque modi ea pecunia ex hæreditate alicujus obvenierit, securus habeat quierusque possideat. Ea lex vigesimæ dicta est, ut ad periculum ejus perveniri, nisi opibus, non possit. Conversa est iniquitas in gratulationem, injuria in votum: optat hæres ut vigesimam debeat. additum est ut qui ejusmodi ex causis in idem edicti vigesimam deberent, nondum tamen intulissent, non inferrent. At in præteritum subvenire ne dii quidem possunt: tu tamen subvenisti, cavisti ut defineret quisque debere (22) quod non esset postea debiturus. Idem fecisti ne malos principes habuissemus, quo ingenio si natura pateretur, quam libenter tot spoliatis, tot trucidatis sanguinem & bona refudisses? Venuisti exigi quod deberi non tuo seculo cœperat. Alius ut contumacibus irascere, tarditatemque solvendi dupli vel & quadrupli, irrogatione multaret: tu nihil referre iniquitatis existimas, exigas quod deberi non oportuerit, an constituas ut debeat. Feres Cæsar curam & sollicitudinem consularem. nam mihi cogitanti, eundem te collationes remisisse, donativum reddidisse, congiarium obtulisse, delatores abegisse, vectigalia temperasse: inter-

interrogandus videris, satisne computaveris imperii redditus, an tantas vires habeat frugalitas principis, ut tot impendiis, tot erogationibus sola sufficiat. Nam quid est causæ cur aliis quidem, quum omnia raperent, & rapta retinerent, ut si nihil rapuissent, defuerint omnia: tibi, quum tam multa largiaris & nihil auferas, omnia supersint? Nunquam principibus defuerunt qui fronte gravi & tristi supercilio utilitatibus fisci contumaciter adessent, & erant principes ipsi sua sponte avidi & rapaces, & qui magistris non egerent: plura tamen semper à nobis contra nos didicerunt, sed ad tuas aures cum cæteris omnibus, tum vel maxime avaris adulationibus obstructus est aditus. Silent ergo & quiescunt, & postquam non est cui suadeatur, qui suadeant non sunt. Quo evenit ut tibi cum plurimum pro tuis, tum pro nostris moribus debeamus. Locupletabant & fiscum & ærarium non tam Voconia & Julia leges, quam majestatis singulare & unicum crimen eorum qui crimine vacarent: hujus tu merum penitus sustulisti, contentus magnitudine, qua nulli magis caruerunt quam qui sibi majestatem vindicabant. Reddita est amicis fides, liberis pietas, obsequium servis: verentur, & parent, & dominos habent. Non enim jam servi principis nostri amici, sed nos sumus: nec pater patriæ alienis se mancipiis chariorem quam civibus suis credit. Omnes accusatore domestico liberaisti, unoque salutis publicæ signo illud (ut sic dixerim) servile bellum sustulisti, in quo non minus servis quam dominis præstitisti: hos enim securos, illos bonos fecisti. Non vis interea laudari, nec sortasse laudanda sint: grata sunt tamen recordantibus principem illum in capita dominorum servos subornantem, monstrantemque crimina, quæ tanquam delata puniret: magnum & inevitabile, ac toties cuique experiendum malum, quoties quisque similes principi servos

habe-

haberet. In eodem genere ponendum est quod testamenta nostra secunda sunt: nec unus omnium, nec, quia scriptus, hæres es. Non tu falsis, non tu iniquis tabulis advocaris. nullius ad te iracundia, nullius impietas, nullius furor confugit: nec quia offendit alius nuncuparis, sed quia ipse meruisti. Scriberis ab amicis, ab ignotis præteriris: nihilque inter privatum & principem interest, nisi quod nunc à pluribus amaris: nam & plures amas. Tenes, Cæsar, hunc cursum, & probatur experimento, sitne feracius & uberius, non ad laudem modo, sed ad pecuniam principi, si hærede illo mori homines velint, quam si cogantur. Donavit pater tuus multa, & ipse donasti: cesserit parum gratus, manent tamen ii qui bonis ejus fruuntur, nihilque ex illis ad te nisi gloria redit. nam liberalitatem jucundior debitor gratus, clariorem ingratus facit. Sed quis ante te laudem istam pecuniæ prætulit? quotusquisque principum ne id quidem in patrimonii nostris suum duxit quod esset de suo? Nonne ut regum, ita Cæsarum munera illitos cibis hamos, opertos præda laqueos æmulabantur, quum privatis facultatibus velut hausta & multiplicata, retro secum quicquid attingerant referrent? Quam utile est ad usum secundorum per adversa venisse? Vixisti nobiscum, periclitatus es, timuisti, quæ tunc erat innocentium vita: scis & expertus es quantopere detestentur malos principes etiam qui malos faciunt. Meministi quæ oprare inobiscum, quæ sis queri solitus. Nam privato judicio principem geris, meliorem immo te præstas quam tibi alium precabare. Itaque sic imbuti sumus, ut quibus erat summa votorum, melior pessimo princeps, jam non possimus nisi optimum ferre. Nemo est ergo tam tui, tam ignarus sui, ut locum ipsum post te concupiscat. Facilius est ut esse aliquis successor tuus possit quam ut velit. Quis enim curæ tuæ molem sponte subeat? quis comparari tibi

non

non reformidet? Expertus & ipse es quam sit onerosum succedere bono principi, & afferebas excusationem adoptari. An prona parvaque sunt ad æmulandum quod nemo incolumitatem turpitudine rependit. Salva est omnibus vita & dignitas vitæ, nec jam consideratus ac sapiens qui ætatem in tenebris agit. eadem quippe sub principe virtutibus præmia, quæ in libertate: nec benefactis tantum ex conscientia merces, sed etiam præmia sunt. Amas constantiam civium, rectosque ac vividos animos non, ut alii, contundis ac deprimis, sed foves & attollis. Prodest honos esse, quum sit satis abundeque si non nocet: his honores, his sacerdotia, his provincias offers: hi amicitia tua, hi iudicio florent: accuntur isti integritatis & industriæ pretio. Similes & dissimiles alliciuntur: nam præmia bonorum malorumque bonos ac malos faciunt. Pauci adeo ingenio valent ut non turpe honestumque, prout bene ac secus cessit, experant fugiantve: cæteri, ubi laboris inertia, vigilantia somno, frugalitatis luxuria merces datur, eadem ista quibus alios artibus assequutos vident, contentantur: qualesque sunt illi, tales esse & videri volunt, & dum (24) volunt & fiunt. Et priores quidem principes, excepto patre tuo, præterea uno aut altero, & nimis dixi, viriis potius civium quam virtutibus lætabantur. primum quod in alio sua quemq; natura delectat: deinde quos patientiores servitutis arbitrabantur, quos non deceret esse nisi servos, horum in sinum omnia congregabant: bonos autem otio aut situ abstrusos, & quasi sepultos, non nisi delationibus & periculis in lucem ac diem proferebant. Tu amicos ex optimis legis, & hercule æquum est esse eos clarissimos bono principi, qui invisi malo fuerint. Scis ut sicut diversa natura dominatio & principatus, ita non aliis esse principem gratiorem quam qui maxime dominum graventur. Hos ergo provehis, & ostentas quasi

quasi specimen & exemplar, quæ tibi secta vitæ,
quod hominum genus placeat. ideo non censu-
ram adhuc, non præfecturam morum recepisti,
quia tibi beneficiis potius quam remediis ingenia
nostra experiri placet. Et alioqui nescio an plus
moribus conferat princeps qui bonos esse patitur,
quam qui cogit. Flexibiles quamcunque in par-
tem ducimur à principe: atque, ut ita dicam,
sequaces sumus. Huic enim chari, huic probati esse
cupimus; quod frustra speraverunt dissimiles: eo-
que obsequii continuatione pervenimus, ut prope
omnes homines unius moribus vivamus. Porro,
non tam sinistre constitutum est, ut qui malum
principem possumus, bonum non possumus imita-
ri. Perge modo, Cæsar, & vim effectumque cen-
suræ tuum propositum, tui actus obtinebunt. Nam
vita principis censura est, eaque perpetua: ad hanc
dirigimur, ad hanc convertimur: nec tam impe-
rio nobis opus est quam exemplo. Quippe infidelis
recti magister est metus. Melius homines exem-
plis docentur, quæ imprimis hoc in se boni ha-
bent, quod approbant, quæ præcipiunt fieri posse.
Et quis terror valuisset efficere, quod reverentia tui
effecit? Obtinuit aliquis ut spectaculum pantomi-
morum (25) populi Romani tolli pateretur: sed
non obtinuit, ut vellet. Rogatus es tu quod coge-
bat alius, coepitque esse beneficium quod necessitas
fuerat. Neque enim à te minore concentu ut tol-
leres pantomimos quam à patre tuo ut restitueret
exactum est. Utrunq; recte: nam & restitui oport-
ebat quos sustulerat malus princeps, & tolli resti-
tutos. In his enim quæ à malis bene fiunt, hic te-
nendus est modus, ut appareat, autorem displicuisse
non factum. Idem ergo populus ille aliquando
scenici imperatoris spectator & applausor, nunc in
pantomimis quoque adversatur, & damnat effe-
minatas artes, & indecora seculo studia. Ex quo
manifestum est principum disciplinam capere et-
jam

Jam vulgus : quum rem , si ab uno fiat , severissimam fecerint omnes. Maſte hac gravitatis gloria, Cæſar, qua conſequutus es ut quod antea vis & imperium , nunc mores vocarentur. Caſtigaverunt vitia ſua ipſi qui caſtigari merebantur, iidemque emendatores qui emendandi fuerunt. itaque nemo de ſeveritate tua queritur, & liberum eſt queri. Sed quum ita comparatum ſit, ut de nullo minus principe querantur homines, quam de quo maxime licet, tamen in ſeculo nihil eſt quo non omne hominum genus lætetur & gaudeat : boni provehantur : mali, qui eſt tranquilliffimus ſtatus civitatis, nec timent nec timentur. Mederis erroribus, ſed implorantibus, omnibuſque quos bonos facis hanc aſtruis laudem, ne coëgiſſe videaris. Quid vitam? quid mores juventutis, quam principaliter formas? quem honorem dicendi magiſtris, quam dignitatem ſapientiæ doctõribus habes? ut ſub te ſpiritus & ſanguinem & patriam receperunt ſtudia, quæ priorum temporum immanitas exiliis puniebat, quum ſibi vitiorum omnium conſcius princeps, inimicas vitiis artes non odio magis quam reverentia relegaret? at tu eaſdem artes in complexu, oculis, auribus habes. Præſtas enim quæcunque præcipiunt : tantumque eas diligis quantum ab illis probaris. An quiſquam ſtudia humanitatis profeſſus, non cum omnia tua, tum vel in primis laudibus ſerat admiſſionum tuarum facilitatem? Magno quidem animo parens tuus hanc ante hos principes arcem publicarum adium nomine inſcripſerat : fruſtra tamen niſi adopraſſet, qui habitare ut in publicis poſſet. Quam bene cum titulo iſto moribus tuis convenit? quanquam omnia ſic facis, tanquam non alius inſcripſerit. Quod enim forum? quæ templa tam reſerara? non Capitolium, ipſaque illa adoptionis tuæ ſedes magis publica, magis omnium : nullæ obices, nulli contumeliarum gradus: ſuperatiſque jam mille liminibus,

bus, ul
na ante
quies, t
ur ad
princip
ferantu
ſtas? u
curas
ias at
dirate,
conven
aliquid
teneat.
ſandi ſ
quod t
ius ad
Nec ſa
moram
nuper
rat, q
piaque
riſſimo
Obver
merus
quoque
oculis
dentia
non a
que ca
deunt
quibu
videb
ſceler
cuſtor
ſtos
limin
longe
more

bus, ultra semper aliqua dura & obstantia. Magna ante te, magna post te, juxta tamen maxima quies, tantum ubique silentium, tam altus pudor, ut ad parvos penates & larem angustum ex domo principis modestiæ & tranquillitatis exempla referantur. Ipse autem, ut excipis omnes? ut expectas? ut magnam partem dierum inter tot imperii curas quasi per otium transigis? itaque non ut ahas attoniti, nec ut periculum capitis adituri tarditate, sed securi & hilares quum commodum est, convenimus: & admittente principe interdum est aliquid quod nos domi quasi magis necessarium teneat. Excusati semper tibi, nec unquam excusandi sumus. Scis enim sibi quemque præstare quod te videat, quod te frequenter, ac tanto liberalius ac diutius voluptatis hujus copiam præbes. Nec salutationes tuas fuga & vastitas sequitur: remoramur, resistimus ut in communi domo, quam nuper immanissima belua plurimo terrore munierat, quum velut quodam specu inclusa nunc propinquorum sanguinem lamberet, nunc se ad clarissimorum civium strages cædesque proferret. Obversabantur foribus horror & minæ, & pariter admissis & exclusis. Ad hæc ipse occursum quoque visuque terribilis, superbia in fronte, ira in oculis, scæmineus pallor in corpore, in ore impudentia multo rubore suffusa: non adire quisquam, non alloqui audebat, tenebras semper secretumque caprantem, nec unquam ex solitudine sua prodeuntem, nisi ut solitudinem faceret: ille tamen, quibus sibi parietibus & muris salutem suam tueri videbatur, dolum secum & insidias, & ultorem scelerum deum inclusit: dimovit, perfregitque custodias pœna, angustosque per aditus & obstruktos non secus ac per apertas fores, & invitancia limina irrupit: longeque tunc illi divinitas sua, longe arcana cubilia sævique secessus, in quos timore & superbia, & odio hominum agebatur.

Quanto

Quanto nunc tutior, quanto securior eadem domus, postquam ejus non crudelitatis, sed amoris excubiis, non solitudine & claustris defenditur? Et quid ergo? discimus experimento, fidelissimam esse custodiam, principis ipsius innocentiam. Hæc arx inaccessa, hoc inexpugnabile munimentum, munimento non egere. Frustra se terrore succinxerit qui septus charitate non fuerit. armis enim arma irritantur. Num autem serias tantum partes dierum in oculis nostris cœtuque consumis? num remissionibus tuis eadem frequentia, eademque illa socialitas interest? num tibi semper in medio cibus, semperque mensa communis? num ex convivu nostro mutua voluptas? num provocas reddisque sermones? num ipsum tempus epularum tuarum quum frugalitas contrahat, extendit humanitas? Non enim ante medium diem distentus solitaria cœna spectator adnotatorque convivis tuis immines: nec jejunis & inanibus plenus ipse eructans non tam apponis quam obijcis cibos, quos dedigneris attingere: ægreque perpessus, superbam illam convivus simulationem, rursus te ad clandestinam ganeam occultumque luxum refert. Ergo non aurum, nec argentum, nec exquisita ingenia cœnarum, sed suavitatem tuam jucunditatemque miramur: quibus nulla satietas adest, quando sincera omnia, & vera, & ornata gravitate. Neque enim aut peregrinæ superstitionis mysteria, aut obscœna petulantia mensis principis oberrat, sed benigna invitatio, & liberales joci, & studiorum honor. Inde tibi parvus, & brevis somnus, nullumque amore nostri augustius tempus quam quod sine nobis agis. Sed quum rebus tuis ut participes perfruamur, quæ habemus ipsi quam propria, quam nostra sunt? Non enim exturbatis prioribus dominis, omne stagnum, omnem lacum, omnem etiam saltum inmensa possessione circumvenis, nec unius oculis flumina, frontes,

frontes, maria deserviunt. Est quod Cæsar non su-
um videat ; tandemque imperium principis quam
patrimonium majus est. Multa enim ex patrimo-
nio refert in imperium quæ priores principes oc-
cupabant, non ut ipsi fruerentur, sed ne quis alius.
Ergo in vestigia sedesque nobilium immigrant pa-
res domini, nec jam clarissimorum virorum recep-
tacula habitatore servo reruntur, aut scæda vastitate
procumbunt. Datur intueri pulcherrimas ædes
deterso situ auctas ac vigentes. Magnum hoc tuum
non erga homines modo, sed erga testâ ipsa meri-
tum, sistere ruinas, solitudinem pellere, ingentia
opera eodem quo extructa sunt animo ab interitu
vindicare : mura quidem illa & anima carentia,
sentire tamen & lætari videntur quod niteant,
quod frequententur, quod aliquando cœperint
esse domini, non seruiantis. Circumfertur sub no-
mine Cæsaris tabula ingens rerum venalium, quod
sit detestandâ avaritiâ illius, qui tam multa concu-
piscebat, quam haberet supervacua tam multa:
tunc exitialis erat apud principem huic laxior do-
mus, illi amœnior villa. Nunc princeps in hæc ea-
dem dominos quærit, ipse inducit: ipsos illos ma-
gni aliquando imperatoris hortos, illud nun-
quam nisi Cæsaris suburbanum, licemur, emimus,
implemus. Tanta benignitas principis, tanta se-
curitas temporum est ut ille nos principalibus re-
bus existimet dignos: nos non timeamus quod
digni esse videmur. Nec vero emendi tantum ci-
vibus tuis copiam præbes, sed amœnissima quæ-
que largiris & donas: ita (inquam) donas, in quæ
electus, in quæ adoptatus es: transfers quod judi-
cio accepisti, ac nihil magis tuum credis quam
quod per amicos habes: idem tam parcus in ædi-
ficando, quam diligens in tuendo. Itaque non, ut
ante, immanium transvectione saxorum urbis re-
cta quatiuntur. Stant securæ domus, nec jam tem-
pla nutantia. Satis est tibi, nimiumque, quum suc-
cesseris

cesseris frugalissimo principi, magis rejicere aliquid & amputare ex his quæ princeps tanquam necessaria reliquit. Præterea pater tuus usibus suis detrahebat quæ fortuna imperii dederat: turius quod pater. At quam magnificus in publicum es! Hinc porticus, inde delubra occulta celeritate properantur, ut non consummata, sed tantum commutata videantur. Hinc immensum latus circi templorum pulchritudinem provocat: digna populo victore gentium sedes, nec minus ipsa visenda, quam quæ ex illa spectabuntur: visenda autem cum cætera specie, tum quod æquatus plebis ac principis locus: siquidem per omne spatium una facies, omnia continua & paria, nec magis proprius spectandi Cæsaris suggestus, quam propria quæ spectet. Licebit ergo civibus tuis invicem contueri: dabitur non cubiculum principis, sed ipsum principem cernere in publico, in populo sedentem; populo, cui locorum quinque millia adiecti. Auxeras enim numerum ejus congiarii facilitate, majoremque in posterum suscipi liberalitatis tuæ fide jusseras. Horum unum si præstitisset alius, illi jamdudum radiatum caput, & media inter deos sedes auro staret aut ebore, angustioribusque aris & grandioribus victimis invocaretur. Tu delubra non nisi adoraturus intras; tibi maximus honor excubare pro templis, postibusque prætexi. Sic fit, ut dei summum inter homines fastigium servant, quum deorum ipse non adeptus. Itaque tuam statuum in vestibulo Jovis optimi maximi unam alteramve, & hanc æream, cernimus. At paulo ante, aditus omnes, omnes gradus, totaque area hinc auro, hinc argento relucebat, seu potius polluebatur, quum incesti principis statuis permixta deorum simulacra sorderent. Ergo istæ quidem æræ & paucæ manent, manebuntque quandiu templum ipsum; illæ autem aureæ & innumerabiles strage & ruina publico gaudio litaverunt. Juva-
bat

bat illidere solo superbissimos vultus, instare ferro, sævire securibus, ut si singulos ictus sanguis dolorque sequeretur, nemo tam temperans gaudii seræque lætitiæ, quin instar ultionis videretur, cernere laceros artus, truncata membra; postremo, truces horrendasque imagines abjectas excoctasque flammis, ut ex illo terrore & minis in usum hominum ac voluptates ignibus mutarentur. Simili reverentia, Cæsar, non apud genium tuum bonitati tuæ gratias agi, sed apud numen Jovis optimi maximi pateris. Illi debere nos quicquid debeamus, illius quod bene facias muneris esse qui te dedit. Ante quidem ingentes hostiarum greges per Capitolinum iter magna sui parte velut intercepti divertere via cogebantur, quum sævissimi domini atrocissima effigies tanto victimarum cruore coleretur, quantum ipse humani sanguinis profundebat. Omnia, P. C. quæ de aliis principibus à me aut dicuntur aut dicta sunt, eo pertinent ut ostendam, quam longa consuetudine corruptos depravatosque mores principatus parens noster reformet & corrigat: alioqui nihil non parum grate sine comparatione laudatur. Præterea hoc primum erga optimum imperatorem piorum civium officium est, insequi dissimiles. Neque enim satis amarint bonos principes, qui malos satis non oderint. Adjice, quod imperatoris nostri non aliud amplius ac diffusius meritum est, quam quod insectari malos principes tutum est. An excidit dolori nostro modo vindicatus Nero? permitteret, credo, famam vitamque ejus carpi qui mortem ulcisceretur: nec ut in se dicta interpretaretur, quæ de simillimo dicerentur. Quare ego te, Cæsar, muneribus omnibus tuis, omnibus comparo, multis antepono, quod licet nobis & in præteritum de malis imperatoribus quotidie vindicari, & futuros sub exemplo præmonere, nullum locum, nullum esse tempus, quo funestorum principum manes a

Q poste-

posterorum execrationibus conquiescant. Quo constantius, P. C. & dolores nostros & gaudia proferamus : ingemiscamus illis quæ patiebamur, Simul utrumque faciendum est sub bono principe, Hoc secreta nostra, hoc sermones, hoc ipsæ gratiarum actiones agant, meminerintque, sic maxime laudari incolumem imperatorem, si priores secus meriti reprehendantur. Nam quum de malo principe posteri tacent, manifestum est eadem facere presentem. Et quis jam locus miseræ adulationis manebat, quum laudes imperatorum ludis etiam & commestationibus celebrarentur, saltarenturque, atque in omne ludibrium effœminatis vocibus, modis, gestibus frangerentur? Sed illud indignum, quod eodem tempore in senatu & in scena ab histrione & à consule laudabantur. Tu procul à tui cultu ludicras artes removisti. Seria ergo te carmina, honorque æternus annalium, non hæc brevis & pudenda prædicatio colit : quin etiam tanto majore consensu in venerationem tui theatra ipsa consurgent, quanto magis de te scenæ filebunt. Sed quid ego istud admiror? quum eos quoque honores, qui tibi à nobis offeruntur aut delibare parcissime, aut omnino soleas recusare? Nihil ante tam vulgare, tam parvum in senatu agebatur, ut non laudibus principum immoraretur, quibuscunque censendi necessitas accidisset. De ampliando numero gladiatorum, aut de instituendo collegio fabrorum consulebamur, & quasi prolatis imperii finibus, nunc ingentes arcus, accessurosque templorum fastigium titulos, nunc menses etiam, nec hos singulos nomini Cæsarum dicabamus: patiebantur illi, & quasi meruissent, lætabantur. At nunc quis nostrum, tanquam oblitus ejus de quo refertur, censendi officium principis honore consumit? Tuæ moderationis hæc laus, constantia nostra; & tibi obsequimur quod incuriam, non ad certamen adulationum, sed ad usum munusque justitiæ

justitiæ convenimus : hanc simplicitati tuæ veritæque gratiam relaturi , ut te quæ vis, velle, quæ non vis, nolle credamus. Incipimus inde, defini-
mus ibi à quo incipi, in quo defini sub alio princi-
pe non posset. Nam plerisque ex decretis honori-
bus, & aliis non receperunt: nemo ante tantus fuit,
ut crederetur noluisse decerni. Quod ego titulis
omnibus speciosius reor, quando non trabibus aut
saxis nomen tuum, sed monumentis æternæ laudis
inciditur. Ibit in secula, fuisse principem, cui flo-
renti & incolumi nunquam nisi modici honores,
sapientius nulli decernerentur. Et sane, si velimus cum
priorum temporum necessitate certare, vincemur.
Ingeniosior est enim ad excogitandum simulatio
veritate, servitus libertate, metus amore. Simul
quum jampridem novitas omnis adulatione con-
sumpta sit, non alius erga te novus honor superest
quam si aliquando de te tacere audeamus. Age,
si quando pietas nostra silentium rupit, & vere-
cundiam tuam vicit, quæ qualiaque decernimus
nos, tu non recusas; ut appareat, non superbia &
fastidio te amplissimos honores repudiare, qui
minores non dedigneris. Pulchrius hoc, Cæsar,
quam si recusares omnes : nam recusare omnes,
ambitionis; moderationis est, eligere paucissimos.
Quo temperamento & nobis & ærario pròdes,
quod sumptibus ejus adhibes modum, & qui ex-
haustum non sis innocentium bonis repleturus.
Stant igitur effigies tuæ, quales olim ob egregia in
rempub. merita privatis dicabantur. Visuntur ea-
dem è materia Cæsaris statuæ, qua Brutorum, qua
Camillorum. Nec discrepat causa. Illi enim reges
hostemque victorem mœnibus depulerunt : hic
regnum ipsum, quæque alia captivitas gignit, arcet
ac submover, sedemque obrinet principis, ne sit
domino locus. Ac mihi intuenti in sapientiam
tuam, minus mirum videtur, quod mortales istos
caducosque titulos aut depreceris aut temperes.

Scis enim ubi vera principis, ubi sempiterna sit gloria; ubi sint honores in quos nihil flammis, nihil senectuti, nihil successoribus liceat. Arcus enim & statuas, aras etiam templaque demolitur & obscurat oblivio, negligit carpitque posteritas: contra, contemptor ambitionis, & infinitæ potestatis domitor ac frænator animus ipsa vetustate florescit, nec ab ullis magis laudatur, quam quibus minime necesse est. Præterea, ut quisquis factus est princeps, exemplo fama ejus, incertum bona an mala, cæterum æterna est. Non ergo perpetua principi fama, quæ invitum manet, sed bona concupiscenda est. Ea porro non imaginibus & statuis, sed virtute ac meritis prorogatur. Quinetiam leviora hæc, formam principis figuramque, non aurum melius vel argentum quam favor hominum exprimat teneatque. Quod quidem prolixè tibi cumulateque contingit, cujus lætissima facies & amabilis vultus in omnium civium ore, oculis, animo sedet. Annotasse vos credo, Patres conscripti, jamdudum me non eligere quæ referam. Propositum est enim mihi, principem laudare, non principis facta. Nam laudabilia multa etiam mali faciunt; ipse laudari, nisi optimus, non potest. Quare non alia major, Imperator Auguste, gloria tua, quam quod agentibus tibi gratias nihil velandum est, nihil omittendum est. Quid est enim in principatu tuo, quod cujusque prædicatio vel transilire vel prætervehi debeat? quod momentum, quod immo temporis punctum aut beneficio sterile, aut vacuum laude? num omnia ejusmodi, ut is optime te laudasse videatur, qui narraverit fidelissime? Quo fit ut prope in immensum diffundatur oratio mea, & necdum de biennio loquor. Quam multa dixi de moderatione, & quanto plura adhuc restant? ut illud quod secundum consulatum recepisti, qui princeps & pater deferebat. Et postquam ad te imperii summam, & cum omnium re-

rum,

rum, tum etiam tui potestatem dii transtulerint, tertium consulatum recusasti, quum agere tam bonum consulem posses. Magnum est, differre honorem, gloriam, majus. Gestum consulatum mirer, an non receptum? gestus non in hoc urbis orio, & intimo sinu pacis, sed juxta barbaras gentes: ut illi solebant quibus erat moris paludamento mutare prætextam, ignorasque terras victoria sequi. Pulchrum imperio, gloriosum tibi, quum te socii atque amici sua in patria, suis in sedibus adierunt. Decora facies consulis: multa post secula tribunal viridi cespite extructum, nec fascium tantum, sed pilorum signorumque honore circumdatum. Augebant majestatem præsentis diversi postulantium habitus, ac dissonæ voces, raraque sine interprete oratio. Magnificum est, civibus jura, quid hostibus, reddere? speciosum certam fori pacem, quid immanes campos sella curuli, victorisque vestigio premere? imminere minacibus ripis turum quietumque, quid spernere barbaros fremitus? hostilemque terrorem non armorum magis, quam rogarum ostentatione compescere? Itaque non te apud imagines, sed ipsum præsentem audientemque consalutabant imperatorem, nomenque quod alii domitis hostibus, tu contemptis merebare. Hæc laus acti consulatus; illa dilati, quod adhuc initio principatus ut jam excusatus honoribus, & expletus consulatum recusasti, quem novi imperatores destinatum aliis in se transferebant. Fuit etiam qui in principatus sui fine consulatum quem dederat, ipse magna ex parte jam gestum extorqueret & raperet. Hoc ergo honore, quem & incipientes principes & desinentes adeo concupiscunt ut auferant; tu otioso ac vacante privatis cessisti. Invidiosusne erat aut tibi tertius consulatus, aut principi primus? Nam secundum imperator quidem, sub imperatore tamen, inisti: nihilque imputari in eo vel honori potest vel exemplo, nisi

obsequium. Ita vero quæ civitas quinquies, atque etiam sexies, consules vidit, non illos qui expirante jam libertate per vim ac tumultum creabantur, sed quibus sepositis & absentibus in rura sua consularatus ferebantur : in hac civitate tertium consularatum princeps generis humani ut pergravem recusasti ? Tantone Papyrius etiam & Quintius moderatior ? Augustus, & Cæsar, & pater patriæ. At illos resp. ciebat: quid? te non eadem respublica? non senatus? non consularatus ipse, qui sibi tuis humeris atrolli & augescere videtur? Non te ad explar ejus voco, qui continuis consularatibus fecerat longum quendam & sine discrimine annum: his te confero, quos certum est, quories consules fuerunt, non sibi præstitisse. Erat in senatu ter consul, quum tu tertium consularatum recusabas. Onerosum nescio quid verecundiæ tuæ consensus noster indixerat, ut princeps toties consul esses, quories senator tuus nimia modestia, istud etiam privatus recusasses. An consularis viri triumphalisque filius quum tertio consul creatur, ascendit, non debitum hoc illi, non vel sola generis claritate promeritum? Contigit ergo privatis aperire annum, fastosque referare: & hoc quoque redditæ libertatis indicium fuit, quod consul alius quam Cæsar esset. Sic exactis regibus cæpit liber annus: sic olim servitus pulsa, privata fastis nomina induxit: miseros ambitionis, qui ita consules semper, ut semper principes erant: quanquam non ambitio magis quam livor & malignitas videri potest, omnes annos possidere, summumque illud purpuræ decus non nisi præceptum præfloratumque transmittere. Tuam vero magnanimitatem, an modestiam, an benignitatem prius mirer? Magnanimitas fuit, experito semper honore abstinere: modestia, cedere: benignitas, per alios frui. Sed jam tempus est te ipsi consularui præstare, ut majorem eum suscipiendo gerendoque facias. Nam sæpius recusa-

re,

re, ambiguam ac potius illam interpretationem habet, tanquam minorem putes. Tu quidem ut maximum recusasti: sed hoc persuadere nemini poteris, nisi aliquando & non recusaveris. Quum arcus, quum trophæa, quum statuas deprecaris, tribuenda est verecundiæ tuæ venia: (illa enim sane tibi dicantur:) nunc vero postulamus, ut futuros principes doceas inertiz renuntiare, paulisper delicias differre, paulisper, & saltem ad brevissimum tempus, ex illo felicitatis somno velut excitatos, induere prætexam, quam quum dare possent, occuparint: ascendere curulem quam detineant: esse denique quod concupierunt, nec ideo tantum velle consules fieri, ut fuerint. Gessisti alterum consulatum, scio: illum exercitibus, illum provinciis, illum etiam cæteris gentibus poteris imputare, non potes nobis. Audivimus quidem te omne munus consulis obisse, sed audivimus: diceris iustissimus, humanissimus, patientissimus fuisse, sed diceris: æquum est aliquando nos iudicio nostro, nostris oculis, non famæ semper & rumoribus credere. Quousque absentes de absente gaudebimus? Liceat experiri, an aliquid superbiæ tibi ille ipse secundus consulatus attulerit. Multum in commutandis moribus hominum medius annus valet, in principum plus. Dicimus quidem, cui virtus aliqua contingat, omnes inesse: cupimus ramen experiri, an nunc quoque una eademque res sit, bonus consul & bonus princeps. Nam præter id quod est arduum, duas, easque simul, capere potestates summas, tum inest utrique nonnulla diversitas, quum principem quam dissimillimum consuli deceat. Arque ego video, proximo anno consulatus recusandi hanc præcipuam fuisse rationem, quod eum absens gerere non poterat: sed jam urbi vorisque publicis redditus, quid est in quo magis sis approbaturus quæ quantaque fuerint quæ desiderabamus? Parum est ut in curiam

venias, nisi & convocas: ut interfis senatui, nisi & præfides: ut censentes audias, nisi & perrogas. Vis illud augustissimum consul aliquando tribunal ajestati suæ reddere? ascende. Vis constare reverentiam magistratibus, legibus auctoritatem, modestiam (26) petulantibus? adi. Quid enim interesset reip. si privatus esses, consulem te haberet tantum, an & senatorem? hoc nunc scito interesse, principem te habeat tantum, an & consulem. His tot tantisque rationibus, quauquam multum reluctata, verecundia principis nostri tandem tamen cessit. At quemadmodum cessit? Non se ut privatis, sed ut privatos pares sibi faceret. Recepit enim tertium consulatum, ut daret: noverat moderationem hominum, noverat pudorem, qui non sustinerent tertio consules esse, nisi cum ter consule. Bellorum istud sociis olim, periculorum consortibus, parce tamen, tribuebatur, quod tu singularibus viris, ac de te quidem bene ac fortiter meritis præstististi, sed in toga meritis. Utriusque cura, utriusque vigilantia obstrictus es, Cæsar. Sed in principe rarum, ac prope insolitum est, ut se putet obligatum, aut, si putet, amet. Debes ergo, Cæsar, & solvis. Sed quum ter consules facis, non tibi magnus princeps, sed non ingratus amicus videris: quin etiam perquam modica quædam civium merita fortunæ tuæ viribus in maius extollis. Efficis enim ut tantum tibi quisque præstirisse videatur, quantum à te recepit. Quid isti benignitati precer? nisi ut semper obliges, obligeris: incertumque facias, utrum magis expediat civibus tuis debere tibi, an præstirisse. Equidem illum antiquum senatum contueri videbar, quum ter consule assidente, tertio consulem designatum rogari sententiam cernerem. Quanti tunc illi, quantusque tu? Accidit quidem, ut corpora quamlibet ardua & excelsa procerioribus admoda decrescant; item ut altissimæ civium dignitates collatione fastigii tui quasi deprimantur; quan-

quantoque propius ad magnitudinem tuam ascenderint, tanto etiam à sua descendisse videantur: illos tamen tu quanquam non potuisti tibi æquare quum velles, adeo in edito collocasti, ut tantum super cæteros, quantum infra te cernerentur. Si unius tertium consulatum eundem in annum in quem tuum, contulisses, ingentis animi specimen haberetur. Ut enim felicitatis est, quantum velis posse, sic magnitudinis, velle quantum possis. Laudandus quidem & ille qui tertium consulatum meruit, sed magis sub quo meruit: magnus memorandusque qui tantum præmium cepit, sed major qui capienti dedit. Quid, quod duos pariter tertio consulatu collegas tui sanctitate decorasti? ut sit nemini dubium, hanc tibi præcipuam causam fuisse extendendi consulatus tui, ut duorum consulatus amplecteretur, & collegam te uni daret. Uterque nuper consulatum alterum gesserat à patre tuo, id est, quanto minus quam à te datum; utriusque adhuc oculis paulo ante dimissi fasces oberrabant: utriusque solennis ille lictorum & prænuntius clamor auribus infederat, quum rursus curulis, rursusque purpura, ut olim, quum hostis in proximo, & in summum discrimen adducta respub. expertum honoribus virum posceret, non consulatus hominibus iisdem, sed iidem homines consulatibus reddebantur. Tanta tibi beneficiendi vis, ut indulgentiam tuam necessitas æmuletur. Modo prætextas exuerant, resumant: modo lictores abire iusserant, revocent: modo gratulantes amici recesserant, revertantur. Hominisne istud ingenium est, hominis potestas, renovare gaudia, redintegrare lætitiā, nullamque requiem (27) gratulationis dare, neq; alia reperendis consulatibus intervalla permittere, nisi dum finiuntur? Facias ista semper, nec unquam in hoc opere aut animus tuus aut fortuna lassetur: des quam plurimis tertios consulatus, &, quum pluri-

mis tertios consulatus dederis, semper tamen plures, quibus debeas dare, supersunt. Omnium quidem beneficiorum quæ merentibus tribuuntur, non ad ipsos gaudium magis, quam ad similes redundat: præcipue tamen ex horum consulatu non ad partem aliquam senatus, sed ad totum senatum tanta lætitia pervenit, ut eundem honorem omnes sibi & dedisse & accepisse videantur. Nempe enim hi sunt quos senatus quum publicis sumptibus minuendis optimum quemque præficeret, elegit equidem primos. Hoc est igitur, hoc est, quod penitus illos animo Cæsaris insinuavit. An parum sæpe expertisumus, hanc esse rerum conditionem, ut senatus favor apud principem aut profit aut noceat? Nonne paulo ante nihil magis exitiale erat, quam illa principis cogitatio? Hunc senatus probat, hic senatui charus est. Oderat quos nos amaremus; sed & nos, quos ille. Nunc inter principem senatumque dignissimi cujusque charitate certatur: demonstramus invicem, credimus invicem, quodque maximum amoris mutui signum est, eosdem amamus. Proinde, Patres C. favere aperte, diligite constanter: non jam dissimulandus est amor, ne noceat; non premendum odium, ne profit: eadem Cæsar quæ senatus probat improbatque: vos ille præsentis, vos etiam absentes in consilio habet: tercio consules fecit quos vos elegeratis, & fecit hoc ordine quo electi à vobis erant. Magnum utrumque videtur, sive eosdem maxime diligit, quos scit nobis esse charissimos, sive illis neminem præfert, quamvis aliquem magis amet. Proposita sunt senioribus præmia, juvenibus exempla: adeant, frequentent securas tandem ac patentes domos. Quisquis probatos senatui viros suscipit, hic maxime principem promeretur. Sibi enim accrescere putat quod cuique adstruatur: nullamque in eo gloriam ponit, quod sit omnibus major, nisi maximi fuerint quibus
major

major est. Persta, Cæsar, in ista ratione propofini, talesque nos crede, qualis fama cuiusque est : huic aures, huic oculos intende : ne respexeris clandestinas existimationes, nullisque magis quam audientibus insidiantes susurros : Melius omnibus quam singulis creditur. Singuli enim decipere & decipi possunt : nemo omnes, neminem omnes fefellerunt. Revertor jam ad consulatum tuum, etsi sunt quædam ad consulatum quidem pertinentia, ante consulatum tamen, inprimis quod comitiis tuis interfuisti candidatus, non consulatus tantum, sed immortalitatis & gloriæ, & exempli quod sequerentur boni principes, mali mirarentur. Vidit te populus Romanus in illa vetere potestatis suæ sede : perpeffus es longum illud carmen comitiorum, nec jam irridendam moram : consulque sic factus es ut unus ex nobis quos facis consules. Quotusquisque principum antecedentium honorem istum aut consularui habuit, aut populo? Non alii marcidi somno, hesternaque cœna redundantes, comitiorum suorum nuntios operiebantur? Alii sane pervigiles & insomnes, sed intra cubilia sua illis ipsis consulibus, à quibus consules renuntiabantur, exilia & cædem machinabantur. O prava & inscia veræ majestatis ambitio, concupiscere honorem quem dedigneris : dedignari quem concupiscas : quumque ex proximis hortis campum & comitia prospectes, sic ab illis abesse, tanquam Danubio Rhenoque dirimare? Averseris tu honori tuo sperata suffragia, renuntiarique te consulem jussisse contentus, liberæ civitati ne simulationem quidem serves ! Abstineas denique comitiis abstrusus atque abditus, quasi illi tibi non consulatus detur, sed abrogetur imperium! Hæc persuasio superbissimis dominis erat, ut sibi viderentur principes esse desinere, si quid facerent tanquam senatores. Plerique tamen non tam superbia quam metu quodam submovebantur.

tur. An stuprorum sibi, incestarumque noctium conscii auspicia polluere, sacrarumque campum nefario auderent contaminare vestigio? non adeo deos hominesque contempserant, ut in illa spatiosissima sede hominum deorumque coniectos in se oculos ferre ac perpeti possent. Tibi contra & moderatio tua suavit, & sanctitas, ut te & religioni deorum & judiciis hominum exhiberes. Alii consulatum antequam acciperent, tu & dum accipis, meruisti. Peracta erant solennia comitiorum, si principem cogitares, jamque se omnis turba commoverat, quum tu, mirantibus cunctis, accedis ad consulis sellam: adigendum te præbes in verba principibus ignora, nisi quum jurare cogerent alios. Vides quam necessarium fuerit consulatum non recusare? non purassemus istud facturum te fuisse, si recusasses. Senpeo, P. C. necdum satis aut oculis meis aut auribus credo: atque identidem me an audierim, an viderim, interrogo. Imperator ergo, & Cæsar, & Augustus, Pontifex maximus, stetit ante gremium consulis; seditque consul principe ante se stante: & sedit inturbatus, interritus, & tanquam ita fieri soleret. Quinetiam sedens præbuit jusjurandum, & ille juravit, expressit, explanavitque verba quibus caput suum, domum suam, si scieret sefellisset, deorum iræ consecraret. Ingens, Cæsar, & par gloria tua, si se fecerint istud postea principes, si se non fecerint. Ullane satis prædicatio digna est, idem tertio consullem fecisse quod primo? idem principem quod privatum? idem imperatorem quod sub imperatore? Nescio jam, nescio pulchriusne sit istud, quod præeunte nullo, an hoc, quod alio præeunte jurasti. In rostris quoque simili religione ipse te legibus subiecisti: legibus, Cæsar, quas nemo principi scripsit. Sed tu nihil amplius vis tibi licere quam nobis: sic fit ut nos tibi plus velimus. Quod ego nunc primum audio, nunc primum disco, non est

est princeps super leges, sed leges supra principem: idem Cæsari consuli quod cæteris non licet; jurat in legem attendentibus diis. (nam cui magis quam Cæsari attendant?) jurat observantibus his, quibus idem jurandum est: non ignarus alioqui, nemini religiosius quod juraverit custodiendum, quam cujus maxime interest non pejerare. Itaque & abiturus consularu jurasti, te nihil contra leges fecisse. Magnum hæc erat quum promitteres: majus, postquam præstitisti. Jam toties procedere in rostra, inascensumque illum superbiæ principum locum terere, hic suscipere, hic ponere magistratus, quam dignum te, quamque diversum consuetudine illorum, qui pauculis diebus gestum consularum, immo non gestum, abjiciebant per edictum! hoc pro concione, pro rostris, pro jurejurando, scilicet ut primis extrema congruerent, utque hoc solo intelligerentur ipsi consules fuisse, quod alii non fuissent. Non transilivi, Patres conscripti, principis nostri consularum, sed eundem in locum contuli quicquid de jurejurando dicendum erat. Neque enim, ut in sterili jejunaque materia. eandem speciem laudis diducere ac spargere, atque identidem tractare debemus. Illuxerat primus consularum tuus dies, quo tu curiam ingressus, nunc singulos, nunc universos adhortatus es resumere libertatem, capeßere quasi communis imperii curas, invigilare publicis utilitatibus & insurgere. Omnes ante te eadem ista dixerunt, nemini tamen ante te creditum est. Erant sub oculis naufragia multorum, quos (28) insidiosa tranquillitate proventus improvisus turbo perculerat. Quod enim tam insiduum mare, quam blanditiæ principum illorum, quibus tanta levitas, tanta fraus, ut facilius esset iratos quam propitios habere? Te vero securi & alacres quo vocas sequimur. Jubes esse liberos: erimus. Jubes quæ sentimus promere in medium: proferemus. Neque enim adhuc igna-

via

via quadam & infito torpore cessavimus. Terror, & metus, & miseria illa ex periculis facta prudentia monebat, ut à repub. (erāt autem omnino nulla respublica) oculos, aures, animos averteremus: at nunc tua dextera tuisque promissis freri & innixi diutina servitute ora releramus, frānatamque tot malis linguam resolvimus. Vis enim tales esse nos, quales jubes, nihilque exhortationibus tuis fucatum, nihil subdolum, denique quod credentem fallere paret, non sine periculo fallentis. Neque enim unquam deceptus est princeps, nisi qui prius ipse decepit. Equidem hunc parentis publici sensum cum exhortatione ejus, tum pronuntiatione ipsa perspexisse videor. Quæ enim illa gravitas sententiarum? quam inaffectata veritas verborum? quæ asseveratio in voce? quæ affirmatio in vultu? quanta in oculis, habitu, gestu, toto denique corpore fides? Tenebit ergo semper quod suaserit, scietque nos, quoties libertatem, quam dedit, experiemur, sibi parere. Nec verendum est, ne incautos putet, si fidelitate temporum constanter utamur, quos meminit sub malo principe aliter vixisse. Nuncupare vota & pro æternitate imperii, & pro salute civium, immo pro salute principum, ac propter illos pro æternitate imperii solebamus: hæc pro imperio nostro in quæ sint verba suscepta operæ pretium est annotare, SI BENE REM PUB. ET EX UTILITATE OMNIUM REXERIS. Digna vota quæ semper suscipiantur, semperque solvantur. Egit cum diis, ipso te autore, Cæsar, respub. ut te sospitem incolumemque præstarent, si tu cæteros præstitisses: si contra, illi quoque à custodia tui corporis oculos dimoverent, teque relinquerent votis quæ non palam susciperentur. Alii se superstites reipubl. optabant faciebantque: tibi salus tua invisa est, si non sit cum reipubl. salute conjuncta. Nihil pro te pateris optari, nisi expediat optantibus, omnibusque annis in consilium de te deos

deos mittis, exigisq; ut sententiam suam mutent, si talis esse desieris, qualis electus es. Sed ingenti conscientia, Cæsar, pacisceris cum diis, ut te si mereris servant, quum scias an merearis, neminem magis quam deos scire. Nonne vobis, P.C. hæc diebus ac noctibus agitare secum videtur? Ego quidem in me, si omnium utilitas ita posceret, etiam præfæcti manum armavi: sed ne deorum quidem aut iram aut negligentiam deprecor: quæso immo & obtestor, ne unquam pro me vota respub. invita suscipiat: aut si suscepit invita, ne debeat. Capis ergo, Cæsar, salutis tuæ gloriosissimum fructum ex consensu deorum. Nam quum excipias, ut ira demum te dii servant, si bene rempub. & ex utilitate omnium rexeris, certus es te bene rempub. gerere, quum servant. Itaque securus tibi & lætus dies erit, qui principes alios cura & metu distinebat, quum suspensi & attoniti, parumque confisi patientia nostra, hinc atque inde publicæ servituri nuntios expectarent, ac si forte aliquos flumina, nives, venti præpedissent, statim hoc illud esse credebant quod merebantur: nec erat discrimen ullum pavoris, propterea quod quum à malo principe tanquam successor timeatur quisquis est dignior, quum sit nemo non dignior, omnes timentur. Tuam securitatem non mora nuntiorum, non literarum tarditas differt: scis tibi ubique jurari, quum ipse juraveris omnibus. Nemo hoc sibi non præstat. Amamus quidem te in quantum mereris, istud tamen non tui facimus amore, sed nostri: nec unquam illucescat dies quo pro te nuncupet vota non utilitas nostra, sed fides, Cæsar. Turpis tutela principis cui potest imputari. Queri libet quod in secreta nostra non inquirant principes, nisi quos odimus. Nam si eadem cura bonis quæ malis esset, quam ubique admirationem tui, quod gaudium exultationemque deprehenderes? quos omnium cum conjugibus ac liberis, quos etiam cum domesticis aris focisque

sermo.

sermones? Scires mollissimis illis auribus parci, & alioqui quum sint odium amorque contraria, hoc perquam simile habent, quod ibi intemperantius amamus bonos principes, ubi (29) liberius malos odimus. Cepisti tamen & affectus nostri & iudicii experimentum, quantum maximum præsens capere potuisti, illo die quo sollicitudini pudorique candidatorum ira consuluisti, ne ullius gaudium alterius tristitia turbaret. Alii cum læticia, alii cum spe recesserunt: multis gratulandum, nemo consolandus fuit. Nec ideo segnius iuvenes nostros exhortatus es, consulatum circumirent, senatui supplicarent, arque ita à principe sperarent honores, si à senatu petissent. Quo quidem in loco, si quibus opus exemplo, adjecisti ut te imitarentur. Arduum, Cæsar, exemplum, & quod imitari non magis quisque candidatorum quam principum possit. Quis enim vel uno die reverentior senatus candidatus quam tu cum omni vita, tum illo ipso tempore quo iudicas de candidatis? An aliud à te quam senatus reverentia obtinuit, ut juvenibus clarissimæ gentis debitum generi honorem, sed antequam deberetur, offerres? Tandem ergo nobilitas non obscuratur, sed illustratur à principe: tandem illos ingentium virorum nepotes, illos posteros libertatis, nec terret Cæsar, nec paver: quinimmo festinatis honoribus amplificat atque augeat, & majoribus suis reddit: si quid usquam stirpis antiquæ, si quid residuæ charitatis, hoc amplexatur, & refovet, & in usum reipub. promit. Sunt in honore hominum, & in honore famæ magna nomina ex tenebris oblivionis indulgentia Cæsar: cujus hæc intentio est, ut nobiles & conservet & efficiat. Præsuerat provinciæ quæstor unus ex candidatis, in quem ea civitas amplissima redditus egregia constitutione fundaverat; hoc senatui allegandum putasti. Cur enim te principe, qui generis tui claritatem virtute superasti, deterior esset

esset conditio eorum qui posteros habere nobiles mererentur, quam eorum qui parentes habuissent? O te dignum, qui de magistratibus nostris semper hæc nunties, nec pœnis malorum, sed bonorum præmiis bonos facias! Accensa est iuventus, erexitque animos ad æmulandum quod laudari videbat: nec fuit quisquam quem non hæc cogitatio subiret, quum sciret, quicquid à quoque in provinciis bene fieret, omnia te scire. Utile est, Cæsar, & salutare præsidibus provinciarum, hanc habere fiduciam, paratum esse sanctitati, industriæ suæ maximum præmium, iudicium principis, suffragium principis. Adhuc autem quamlibet sincera rectaque ingenia, etsi non detorquebat, habetabat tamen misera, sed vera reputatio. Vides enim, si quid bene fecero, ne sciet Cæsar: aut si scierit, testimonium non reddet. Ita eadem illa seu negligentia seu malignitas principum, quam male consulis impunitatem, recte factis nullum præmium polliceretur, nec illos à crimine, & hos deterrebat à laude. At nunc, si bene aliquis provinciam rexerit, huic quæ sita virtute dignitas offertur. Pater enim omnibus honoris & gloriæ campus: ex hoc quisque quod cupit petat, & assecutus sibi debeat. Provinciis quoque in posterum & iniuriarum metum & accusandi necessitatem remisisti. Nam si præfuerint quibus gratias egerint, de nullo queri eogentur: & alioquin nihil magis prodesse candidato ad sequentes honores, quam peractos optime magistratus. Magistratus magistratu, honore honor petitur. Volo ego, qui provinciam rexerit, non tantum codicillos amicorum, nec urbana conjuratione blanditas preces, sed decreta coloniarum, decreta civitatum alleget: Næ suffragiis consularium virorum, urbes, populi, gentes inferuntur. Efficacissimum pro candidato genus est rogandi, gratias agere. Jam quo assensu senatus, quo gaudio exceptum est, quum candidatis, ne quem-

quemque nominaveras, osculo occurreres, de-
 xus quidem in planum, & quasi unus ex gratulan-
 tibus. Te mirer magis, an improbem illos, qui effe-
 cerunt ut istud magnum videretur, quum velut af-
 fixi curulibus suis manum tantum, & hanc cun-
 ctanter & pigre, & imputantibus similes, prome-
 rent? Contigit ergo oculis nostris insolita facies,
 princeps & candidatus æquales & simul stantes,
 intuerique parem accipientibus honorem qui da-
 bat. Quod factum tuum à cuncto senatu quam
 vera acclamatione celebratum est, tanto major,
 tanto augustior. Nam cui nihil ad augendum fasti-
 gium superest, hic uno modo crescere potest, si se
 ipse submitrat, securus magnitudinis suæ. Neque e-
 nim ab ullo periculo fortuna principum longius
 abest, quam ab humilitate. Mihi quidem non tam
 humanitas tua, quam intentio ejus admirabilis
 videbatur. Quippe quum orationi oculos, vocem,
 manum commodares, ut si ali eadem ista man-
 dasses, omnes comitatis numeros obibas. Atque
 etiam quum suffragatorum nomina honore quo
 solent exciperentur, tu quoque inter excipientes
 eras, & ex ore principis ille senatorius assensus au-
 diebatur: quodque apud principem perhibere tes-
 timonium merentibus gaudebamus, perhibeba-
 tur à principe. Faciebas ergo quum diceres opti-
 mos: nec ipsorum modo vita à te, sed judicium
 senatus comprobabatur, ornarique se non illos
 magis quos laudabas, lætabatur. Jam quod pre-
 catus es, ut illa ipsa ordinatio comitiorum bene ac
 feliciter eveniret nobis, reipublicæ, nonne tibi tale
 est, ut nos hunc ordinem votorum convertere de-
 beamus? deos denique obsecrare, ut omnia quæ
 facis, quæque facies, prospere cedant tibi, reipub.
 nobis? vel, si brevius sit oprandum, ut uni tibi, in
 quo & respub. & nos sumus? Fuit tempus, ac ni-
 mium diu fuit, quo alia adversa, alia secunda
 principi & nobis: nunc communia tibi nobiscum
 tam

ram læta quam tristia: nec magis sine te nos esse felices, quam tu sine nobis potes. An si posses, in fine votorum adiecisses, ut ita precibus tuis dii annuerent, si iudicium nostrum mereri perseverasses? Adeo nihil tibi amore civium antiquius, ut ante à nobis, deinde à diis, atque ita ab illis amari velis, si à nobis ameris. Et sane priorum principum exitus docuit, ne à diis quidem amari nisi quos homines ament. Arduum erat, has precatationes tuas laudibus adæquare: adæquavimus tam en. Qui amoris ardor? qui stimuli? quæ faces illas nobis acclamationes subjecerunt? Non nostri, Cæsar, ingenii, sed tuæ virtutis tuorumque meritorum voces fuerunt, quas nulla unquam adulatio invenit, nullus cuiusquam terror expressit. Quem sic timuimus ut hæc fingeremus? quem sic amavimus ut hæc fateremur? Nosti necessitatem servitutis quando simile aliquid audisti, & quando dixisti. Multa quidem excogitat metus; sed quæ appareant quæsitæ ab invitis: aliud solitudinis, aliud securitatis ingenium est: alia tristium inventio, alia gaudentium. Neutrum simulationes expresserint. Habent sua verba miseri, sua verba felices, ut quæ jam (30) maxime ab utrisque dicantur. Testis ipse es quæ in omnium ore lætitia: non amictus cuiquam, non habitus quem modo extulerat: inde resultantia vocibus testæ, nihilque tantis clamoribus satis clausum. Quis nunc non è vestigio suo exiluit? quis exiluisse sensit? Multa fecimus sponte, plura instinctu quodam & imperio. Nam gaudio quoque cogendi vis inest. Num ergo modum ei tua saltem modestia imposuit? Nam quanto magis à te reprimebatur, exarsimus, non contumacia, Cæsar, sed ut in tua potestate est an gaudeamus, ita in quantum, nec in nostra. Comprobasti & ipse acclamationum nostrarum fidem lacrymarum tuarum veritate. Vidimus humescentes oculos tuos, demissumque gaudio vultum: tantumque

tumque sanguinis in ore, quantum in animo pudoris. Atque hoc magis incensi sumus ut precemur, ne quando tibi non eadem causa lacrymarum, utque nonnunquam frontem tuam abstergeres. Hoc ipsum has sedes nobis quasi responsuras interrogemus, viderintne unquam principis lacrymas: at senatus sæpe viderunt. Onerasti futuros principes: sed & posteros nostros. Nam & hi à principibus suis exigent ut eadem audire mereantur: & illi quod non audiant, indignabuntur. Nihil magis possum proprie dicere quam quod dictum est à cuncto senatu, O TE FELICEM: quod quum diceremus, non opes tuas, sed animum mirabamur! Est enim demum vera felicitas, felicitate dignum videri. Sed cum multa illo die dicta sunt sapienter & graviter, tum vel imprimis hoc, CREDE NOBIS, CREDE TIBI. Magna hoc fiducia nostri, majore tamen tui diximus. Alius enim sortasse alium, ipsum se nemo deceperit, introspiciat modo vitam, seq; quid mereatur interroget. Proinde dabat vocibus nostris fidem apud optimum principem, quod apud malos detrahebat. Quamvis enim faceremus quæ amantes solent, illi tamen non amari se credebant sibi. Super hæc precati sumus: UT SIC TE AMARENT DII, QUEMADMODUM TU NOS. Quis hoc aut de se, aut principi diceret medicriter amanti? Pro nobis ipsis quidem hæc fuit summa votorum, ut nos sic amarent dii, quomodo tu. Estne verum quod inter ista clamavimus, O NOS FELICES? Quid enim felicius nobis, quibus non jam illud optandum est, ut nos diligat princeps, sed dii quemadmodum princeps? Civitas religionibus dedita semperq; deorum indulgentiam pietate merita, nihil felicitati suæ putat astrui posse, nisi ut dii Cæsarem imitentur. Sed quid singula consector & colligo, quasi vero aut oratione complecti, aut memoria consequi possim, quæ vos, P.C. ne qua interciperet oblivio, & in publica acta mittenda, & incidenda

denda in ære censuistis? Ante,orationes principum tantum ejusmodi genere monumentorum mandari æternitati solebant: acclamationes quidem nostræ parietibus curiæ claudebantur. Erant enim quibus nec senatus gloriari, nec princeps possent: has vero & in (31) singulis exire,& posteris prodi, cum ex utilitate tum ex dignitate publica fuit; primum,ut urbis terrarum pietatis nostræ adhiberetur testis & conscius; deinde,ut manifestum esset,audere nos de bonis malisque principibus non tantum post ipsos judicare; postremo, ut experimento cognosceretur, & ante nos gratos, sed miseros fuisse; quibus esse nos gratos probare antea non licuit. At qua contentione, quo nisu, quibus clamoribus expostulatum est, ne affectus nostros, ne tua merita supprimeres? denique ut in posterum exemplo provideres? Discant & principes acclamationes veras falsasque discernere, habeantque muneris tui quod jam decipi non poterunt. Non instruendum illis iter ad bonam famam, sed non deferendum: non submovenda adulatio, sed non reducenda est. Certum est & quæ facere & quæ debeant audire, si faciant. Quid nunc ego super ea quæ sum cum toto senatu precatus, pro senatu precer,nisi ut hæreat animo tuo gaudium quod tunc oculis protulisti? Ames illum diem, & tamen vincas: nova merearis, nova audias. Eadem enim dici nisi ob eadem facta non possunt. Jam quam antiquum, quam consulare, quod triduum totum senatus sub exemplo tui sedit, quum interea nihil præter consulem ageres? Interrogavit quisque quod placuit: dissentire, discedere & copiam judicii sui reipubl. facere tutum fuit. Consulti omnes, atque etiam dinumerati sumus, vicitque sententia non prima, sed melior. At quis antea loqui, quis hîscere audebat, præter miseros illos qui primi interrogabantur? cæteri quidem defixi & attoniti ipsam illam mutam ac sedentariam assentiendi necessitatem

tem quo cum dolore animi, quo cum totius corporis horrore perpetiebantur? Unus solusque censebat quod sequerentur omnes, & omnes improbarent, in primis ipse qui censuerat: adeo nulla magis omnibus displicent quam quæ sic fiunt, tanquam omnibus placeant. Fortasse imperator in senatu ad reverentiam ejus componebatur: cæterum egressus statim se recipiebat in principem, omniaque consularia officia abigere, negligere, contemnere solebat. Ille vero ita consul, ut si tantum consul foret, nihil infra se putabat nisi quod infra consulem esset: ac primum ita domo progrediebatur, ut illum nullus apparatus arrogantiae principalis, nullus præcursorum tumultus detineret. Una erat in limine mora, consultare aures, revererique numinum monitus: nemo perturbabatur, nemo submovebatur. Tanta viatoribus quies, tantus pudor fascibus, ut plerumque aliena turba subsistere & consulem & principem cogeret; ipsius quidem officium tam modicum, tam temperatum, ut antiquus aliquisque magnus consul sub bono principe incedere videretur. Iter illi sæpius in forum, frequenter tamen & in campum. Nam comitia consulum obibat ipse; tantum ex renuntiatione eorum voluptatis, quantum prius ex destinatione capiebat. Stabant candidati ante curulem principis, ut ipse ante consules steterat, adigebanturque in verba, in quæ paulo ante ipse juraverat princeps, qui tantum putat esse in jurejurando, ut illud & ab aliis exigat. Reliqua pars dici tribunali dabatur. Ibi vero quanta religio æquitatis, quanta legum reverentia? Adibat aliquis ut principem; respondebat se consulem esse. Nullius ab eo magistratus jus; nullius auctoritas imminuta est, aucta etiam: siquidem pleaque ad prætores remittebat, atque ita ut collegas vocaret, non quia popolare gratumque audientibus, sed quia ita sentiebat. Tantum dignationis in ipso

ipſo honore ponebat, ut non amplius eſſe cenſeret quod aliquis collega appellaretur à principe, quam quod prætor eſſet. Ad hæc tam aſſiduus in tribunali, ut labore reſici ac reparari videretur. Quis noſtrum idem curæ, idem ſudoris ſumit? quis adeo expetitis honoribus aut deſervit, aut ſufficit? Et ſane æquum eſt tantum cæteris præſtare conſulibus ipſum qui conſules facit: quippe etiam fortunæ videbatur indignum, ſi poſſet honores dare, qui gerere non poſſet. Facturus conſules doceat, accepturiſque ampliſſimum honorem perſuadeat, ſcire ſe quid ſit quod daturus ſit: ſic ſit ut illi quoque ſciant quid acceperint. Quo juſtius ſenatus ut ſuſciperes quartum conſulatum & rogavit & juſſit. Imperii hoc verbum, non adulationis eſſe, obſequio tuo crede, quod non alia in re magis aut ſenatus exigere à te, aut tu præſtare ſenatui debes. Ut enim cæterorum hominum, ita principum illorum omnium qui dii ſibi videntur, ævum omne & breve & fragile eſt. Itaque opimum quemque niti & contendere decet, ut poſt ſe quoque reipub. proſit, moderationis ſcilicet juſtiæque monimentis, quæ prima ſtatuerе cos. poſteſt. Hæc nempe intentio tua, ut libertatem revoceſ ac reducas. Quem ergo honorem magis amare, quod nomen uſurpare ſæpius debes, quam quod primum invenit recuperata libertas? Non eſt minus civile, & principem eſſe pariter, & conſulem, quam tantum conſulem. Habe etiam rationem verecundiæ collegarum tuorum; collegarum inquam: ita enim & ipſe loqueris, & nos loqui vis. Oneroſa erit modèſtiæ illorum tertii conſulatus ſui recordatio, donec te conſulem videant. Neque enim poteſt non nimium eſſe privatis, quod principi ſatis eſt. Annuas, Cæſar, optantibus, quibuſque apud deos eſſe conſueſti, quorum potens eſ ipſe, votorum compotes facias. Fortaſſe ſufficiat tibi tertius conſulatus: ſed nobis tanto minus ſufficit.

Ille

Ille nos instituit & induxit, ut te iterum iterumque cos. habere cupiamus. Remissius istud contenderemus, si adhuc non sciremus qualis esses fururus. Tolerabilius fuit, experimentum tui nobis quam usum negari, Dabiturne rursus videre consulem illum? audiet & reddet quas proxime voces? præstabitque gaudium quantum ipse percipiet? præsidebit lætitiæ publicæ autor ejus & causa? tentabitque affectus nostros ut solet cohibere, nec poterit? Erit pietati senatus cum modestia principis felix speciosumque certamen, seu fuerit victa seu vicerit. Equidem incognitam quandam proximaque majorem præsumo lætitiā. Quis enim est tam imbecilli ingenio, qui non tanto meliorem consulem speret, quanto sæpius fuerit? Alius labores, si non continuo desidii ac voluptati dedisset, otio tamen & quiete recreasset: hic consularibus curis exolutus, principales resumpsit, tam diligens temperamenti, ut nec consulis officium princeps, nec principis consul appeteret. Videmus ut provinciarum desideriis, ut singularum etiam civitatum (32) precibus occurrat. Nulla in audiendo difficultas, in nulla in respondendo mora. Adeunt statim, dimittuntur statim: tandemque principis fores exclusa legationum turba non obsidet. Quid in omnibus (33) cognitionibus quam mitis severitas, quam non dissoluta clementia? Non locupletando fisco sedes, nec aliud tibi sententiæ tuæ pretium, quam bene judicasse. Stant ante te litigatores non de fortunis suis, sed de sua (14) existimatione solliciti, nec tam verentur quid de causa sua, quam quid de moribus sentias. O veri principis, atque etiam consulis, reconciliare æmulas civitates, rumentesque populos non imperio magis quam ratione compescere, intercedere iniquitatibus magistratum, insectumque reddere quicquid fieri non oportuerit; postremo, velocissimi fideris more omnia inviscere, omnia audire, & undecun-

remo-

more omnia invifere, omnia audire, & undecun-
 que invocatum ftatim velut numen adefle & affi-
 flere ! Talia efle crediderim quæ ipfe mundi pa-
 rens temperat nutu, fi quando oculos demifit in
 terras, & facta mortalium inter divina opera nu-
 merare dignatus eft : quibus nunc per te liber fo-
 lutusque, cælo tantum vacat, poftquam te dedit
 qui erga omne hominum genus vice fua fungere-
 ris. Fungaris enim, fufficifque mandanti, quum tibi
 dies omnis fuma cum utilitate nofta, cum tua
 laude, condatur. Quod fi quando cum influenti-
 bus negotiis paria fecifti, inftar refectiois existi-
 mas mutationem laboris. Quæ enim remiffio tibi,
 nifi luftrare faltus, excutere cubilibus feras, fupere
 immenfa montium juga, & horrentibus fco-
 pulis gradum inferre, nullius manu, nullius vef-
 tigio adjutum, atque inter hæc pia mente adire lu-
 cos, & occurrare numinibus ? Olim hæc experien-
 tia juventutis, hæc voluptas erat; his artibus futu-
 ri duces imbuebantur, certare cum fugacibus feris
 curfu, cum audacibus robore, cum callidis aftu:
 nec mediocre pacis decus habebatur fubmota
 campis irruptio ferarum, & obfidiione quadam li-
 beratus agrefitium labor. Ufurpabant gloriam iftam
 illi quoque principes qui obire non poterant : u-
 furpabant autem, ut domitas (35) fractasque clau-
 ftris feras, ac deinde in ipforum quidem ludibrium
 emiffas mentita fagacitate colligerent. Huic par
 capiendi quærendique fudor, fummusque & idem
 gratiffimus labor, invenire. Enimvero fi quando
 placuit idem corporis robur in maria proferre,
 non ille fluitantia vela aut oculis fequitur aut ma-
 nibus: fed nunc gubernaculis affidet, nunc cum
 valentiffimo quoque fodalium certat frangere flu-
 ctus, domitare ventos reluctantes, remisque trans-
 fretare obftantia freta. Quantum diffimilis illi qui
 non Albani lacus orium, Bajanique torporem &
 filentium ferre, non pulfum faltem fragoremque
 remotum perpeti poterat, quin ad fingulos ictus

turpi formidine horresceret. Itaque procul ab omni sono inconcussus ipse & immotus, religato revinctoque navigio, non secus ac piaculum aliquod trahebatur. Fœda facies, quum P. R. imperator alienum cursum, alienumque rectorem velut capra nave sequeretur. Nec deformitate ista saltem flumina carebant atque omnes, Danubius ac Rhœnus. Tantum illud nostri dedecoris vehere gaudebant, non minore cum pudore imperii, quod hæc Romanæ aquilæ, Romana signa, Romana denique ripa, quam quod hostium prospectarent: hostium, quibus moris est eadem illa nunc rigentia gelu flumina, aut campis superflua, nunc liquida ac deferentia, lustrare navigiis, nandoque superare. Nec vero laudaverim per se magnopere duritiem corporis ac lacertorum: sed si his validior roto corpore animus imperaret, quem non fortunæ indulgentiæ molliant, non copiæ principales ad segnitiam luxumque detorqueant; tunc ego, seu montibus seu mari exerceatur, & lætum opere corpus, & crescentia laboribus membra mirabor. Video enim jam inde antiquitus maritos dearum, ac deorum liberos, nec dignitate nuptiarum magis quam his artibus inclaruisse. Simul cogito, quam sint ista ludus & avocamentum hujus, illæ seriæ & intenti, & à quibus se in tale otium recipit, voluptates. Sunt enim voluptates, quibus optime de cujusque gravitate, sanctitate, temperantia creditur. (36) Nam quis adeo dissolutus, cujus non occupationibus aliqua species severitatis incidat? Otio prodimur. An non plerique principes hoc idem tempus in aleam, stupra, luxum conferebant, quum seriarum laxamenta curarum vitiorum contentione supplerent? Habet hoc primum magna fortuna, quod nihil tectum, nihil occultum esse patitur: principum vero non modo domos, sed cubicula ipsa intimosque secessus recludit, omniaque arcana noscenda famæ proponit atque explicat.

plicat. Sed tibi, Cæsar, nihil accommodatius fuerit ad gloriam, quam penitus inspicere. Sunt quidem præclara quæ in publicum proferas, sed non minora ea quæ limine tenes. Est magnificum, quod te ab omni contagione vitiorum reprimis ac revocas, sed magnificentius, quod tuos. Quanto enim magis arduum est alios præstare quam se, tanto laudabilius quod, quum ipse sis optimus, omnes circa te similes tui effecisti. Multis illustribus dedecori fuit aut inconsultius uxor assumpta, aut retenta patientius: ita foris claros domestica destruebat infamia, & ne maximi cives haberentur hoc efficiebat, quod mariti minores erant. Tibi uxor in decus & gloriam cedit. Quid enim illa sanctius? quid antiquius? Nonne, si pontifici maximo deligenda sit conjux, aut hanc aut similem (ubi est autem similis?) elegerit? Quam illa nihil sibi ex fortuna tua, nisi gaudium vendicat? quam constanter non potentiam tuam, sed ipsum te reueretur? Idem estis invicem quod fuistis: probatis ex æquo, nihilque vobis felicitas addidit, nisi quod scire cœpistis, quam bene uterque vestrum felicitatem ferat. Eadem quam modica cultu? quam parca comitatu? quam civilis incessu? Mariti hoc opus, qui ita imbuir, ita instituit. Nam uxori sufficit obsequii gloria. (37) An, quum videat quam te nullus terrior, nulla comitetur ambitio, non & ipsa cum silentio incedat? ingredientemque pedibus maritum in quantum paritur sexus, imitetur? Decuerit hoc illam, etiamsi diversa tu facias. Sub hac vero modestia viri, quantum debet verecundiam uxor marito? femina sibi? Soror autem tua, ut se sororem esse meminit? ut in illa tua simplicitas, tua veritas, tuus candor agnoscitur? ut si quis eam uxori tuæ conferat, dubitare cogatur, utrum sit efficacius ad recte vivendum, bene institui, aut feliciter nasci. Nihil est tam pronum ad similitudines quam æmulatio, in fœminis præsertim: ea porro

maxime nascitur ex conjunctione, alitur æqualitate, exardescit invidia, cujus finis est odium. Quod quidem admirabilius existimandum est, quod mulieribus duabus in una domo, parique fortuna, nullum certamen, nulla contentio est. Suspiciunt invicem, invicem cedunt: quumque te utraque effusissime diligit, nihil sua putant interesse utram tu magis ames. Idem utrique propositum, idem tenor vitæ, nihilq; ex quo sentias duas esse. Te enim imitari, te subsequi student. Ideo utraque mores eodum, quia utraque tuos, habet: inde moderatio, inde etiam perpetua securitas. Neque enim unquam periclitabuntur, esse privatæ quæ non desierunt. Obtulerat illis senatus cognomen Augustarum, quod certatim deprecata sunt, quamdiu appellationem Patris patriæ tu recusasses: seu quod plus esse in eo judicabant, si uxor & soror tua, quam si Augustæ dicerentur. Sed quæcunque illis ratio tantam modestiam suaserit, hoc magis dignæ sunt quæ in animis nostris & sint & habeantur Augustæ, quia non vocantur. Quid enim laudabilius fœminis, quam si verum honorem non in splendore titulorum, sed in judiciis hominum reponant? magnisque nominibus pares se faciant, etiam dum recusant? Jam etiam & in privatorum animis exoleverat priscum mortalium bonum amicitia, cujus in locum migraverant assenationes, blanditiæ, & pejor odio amoris simulatio. etenim in principum domo nomen tantum amicitia, inane scilicet irrisumque, manebat. Nam quæ poterat esse inter eos amicitia, quorum sibi alii domini, alii servi videbantur? Tu hanc pulsam & errantem reduxisti. Habes amicos, quia amicus ipse es. Nèque enim, ut alia subjectis, ita amor imperatur: neque est ullus affectus tam erectus, & liber & dominationis impatiens, nec qui magis viciat exigat. Potest fortasse princeps inique, potest tam men odio esse nonnullis, etiamsi ipse non oderit

amar

amari, nisi ipse amet, non potest. Diligis ergo quum diligaris, & in eo quod utrique honestissimum est, tota gloria tua est, qui superior factus descendis in omnia familiaritatis officia, & in amicum ex imperatore submitteris: immo tunc maxime imperator, quum amicum ex imperatore agis. Etenim quum plurimis amicitis fortuna principum indigeat, præcipuum est principis opus, amicos parare. Placeat tibi semper hæc secta, & cum alias virtutes tuas cum hac constantissime teneas, nec unquam persuadeatur, humile esse principis, nisi fodisse. Jucundissimum est in rebus humanis amari, sed non minus amare: quorum utroque ita frueris, ut quum ipse ardentissime diligas, adhuc tamen ardentius diligaris. Primum, quia facilius est unum amare quam multos: deinde quia tibi amicos tuos obligandi adest facultas tanta, ut nemo possit te, nisi ingratus, non magis amare. Operæ pretium est referre, quod tormentum tibi injunxeris, ne quid amico negares. Dimisisti optimum virum, tibi charissimum, invitus & tristis, & quasi retinere non posses. Quantum amares eum, desiderio expertus es, distractus separatusque dum cedis & vinceris. Ita quod sando inauditum, quum princeps & principis amicus diversa velleris, id potius factum est quod amicus volebat. O rem memoriæ literisque mandandam! præfectum prætorii non ex ingerentibus, sed ex subtrahentibus legere: eundemque otio, quem pertinaciter ames, reddere: quumque sis ipse distentus imperii curis, non quietis gloriam cuiquam invidere. Intelligimus, Cæsar, quantum tibi pro laboriosa ista statione & exercita debeamus, quum orium à te, tanquam res optima, & petatur, & datur. Quam ego audio confusionem tuam fuisse, quum digredientem prosequeris? Prosequutus enim nec temperasti tibi, quo minus exeunti in littore amplexus osculum serres. Stetit Cæsar in

illa amicitia specula, precatusque maria, celeremque (si tamen ipse voluisset) recursum, nec sustinuit recedentem non etiam atque etiam votis, lacrymis sequi. Nam de liberalitate taceo. Quibus enim muneribus æquari hæc cura principis, hæc Patientia potest, qua meruisti, ut ille tibi nimium fortis, ac prope durus, videretur? Nec dubito, quin agitaverit secum an gubernacula retorqueret: & fecisset, nisi quod pene ipso contubernio principis felicius jucundiusque est desiderare principem. Et ille quidem ut maxima fructus suscepti, ita maiore depositi officii gloria fruitur: tu autem facilitate ista consequutus es, ne quem retinere videaris invitum. Civile hoc erat & parenti publico convenientissimum, nihil cogere, semperque meminisse, nullam tantam potestatem cuiquam dari posse, ut non sit gravior potestate libertas. Dignus es, Cæsar, qui officia mandes deponere optantibus; qui petentibus vacationem, invirus quidem, sed tamen tribuas; qui ab amicis orantibus requiem non te relinqui putes; qui semper invenias & quos ex otio revoces & quos otio reddas. Vos quoque, quos parens noster familiariter inspicere dignatur, fovere iudicium ejus quod de vobis habet: hic vester labor est. Princeps enim, quum in uno probavit amare se scire, vacat culpa si alios minus amat. Ipsum quidem quis mediocriter diligit, quum leges amandi non det, sed accipiat? Hic præsens, ille mavult absens amari: uterque ametur, ut mavult: nemo in tædium præsentia, nemo in oblivionem absentia veniat. Tenet quisque locum quem semper meruit; faciliusque est ut oculis ejus vultus absens quam ut animo charitas excidat. Plerique principes, quum essent civium domini, libertorum erant servi: horum consiliis, horum nutu regebantur: per hos audiebant, per hos loquebantur: per hos præturæ etiam & sacerdotia & consulatus, immo & ab his, petebantur. Tu libertis

rui summum quidem honorem, sed tanquam libertis habes, abundeque sufficere his credis, si pro-
bi & frugi existimentur. Scis enim, præcipuum esse
indiciu[m] non magni principis, magnos libertos.
Ac primum neminem in usu habes, nisi aut tibi,
aut patri tuo, aut optimo cuique principum, dile-
ctum: statimque hos ipsos quotidie, deinde ita
formas, ut se non tua fortuna, sed sua metiantur:
& tanto magis digni, quibus honor omnis præste-
tur à nobis, quia non est necesse. Justisne de causis
S. P. Q. R. Optimi tibi cognomen adjecit? Para-
tum id quidem & in medio positum, novum ta-
men. Scias neminem ante meruisse, quod non erat
excogitandum, si quis meruisset. An satius fuit
Felicem vocare? quod non moribus, sed fortunæ
datum est. Satius, Magnum? cui plus invidiæ quam
pulchritudinis inest. Adoptavit te optimum prin-
ceps in suum, senatus in Optimi nomen. Hoc tibi
tam proprium quam paternum, nec magis diffinice
distincteque designat qui Trajanum, quam qui Op-
timum appellat, ut olim frugalitate Pisones, sapien-
tia Lælii, pietate Metelli monstrabantur: quæ si-
mul omnia uno isto nomine continentur. Nec vi-
deri potest optimus, nisi qui est omnibus optimis
in sua cujusque laude præstantior. Merito tibi er-
go post cæteras appellationes hæc est addita, ut
major. Minus est enim Imperatorem & Cæsarem
& Augustum, quam omnibus imperatoribus, &
Cæsaribus, & Augustis esse meliorem: ideoque
ille parens hominum deorumque, Optimi prius,
deinde Maximi nomine colitur: quo præclarior
laus tua, quem non minus constat optimum esse
quam maximum. Assequutus es nomen, quod ad
aliu[m] transire non possit, nisi ut appareat in bono
principe alienum, in malo falsum: quod licet om-
nes postea usurpent, semper tamen agnoscetur ut
tuum. Etenim, ut nomine Augusti admonemur
ejus cui primum dicatum est; ita hæc Optimi

appellatio nunquam memoria hominum sine te recurret; quotiesque posteri nostri Optimum aliquem vocare cogentur, toties recordabuntur quis meruerit vocari. Quanto nunc, dive Nerva, gaudio frueris, quum vides & esse Optimum & dici, quem tanquam optimum elegisti! quam lætum tibi quod comparatus filio tuo viaceris! Neque enim alio magis approbatur animi tui magnitudo, quam quod optimus ipse non timuisti eligere meliorem. Sed & tu pater Traiane (nam tu quoque si non fidera, proximam tamen sideribus obtines sedem) quantam percipis voluptatem, quum illum tribunum, illum militem tuum, tantum imperatorem, tantum principem cernis? cumque eo qui adoptavit amicissime contendis, pulchrius fuisse genuisse talem, an elegisse? Maeste uterque ingenti in re publica merito, cui hoc tantum boni contulistis. Licet alteri vestrum filii virtus triumphalia, cælum alteri dederit, non minor tamen vestra laus, quod ista per filium quam si ipsi meruissetis. Scio, P. C. cum ceteros cives, tum præcipue consules, oportere sic affici, ut se publice magis quam privatim obligatos putent. Ut enim malos principes rectius pulchriusque est ex communibus injuriis odisse quam propriis, ita boni speciosius amantur ob ea quæ generi humano, quam quæ hominibus, præstant: quia tamen in consuetudinem venit, ut consules publica gratiarum actione perlata, suo quoque nomine quantum debeant principi, profiteantur, concedite, me non pro me magis munere isto, quam pro collega meo Cornuto Tertullo, consulari viro, fungi. Cur enim non pro illo quoque gratias agam, pro quo non minus debeo? præfertim quum indulgentissimus imperator in concordia nostra ea præstiterit ambobus, quæ si tantum in alterum contulisset, ambos tamen æqualiter obligasset. Utrumque nostrum ille optimi cuiusque spoliator & carnifex stragibus amicorum, & in proximum ja-

Ao fulmine afflaverat. Iisdem enim amicis gloria-
 bamur, eosdem amissos lugebamus: ac sicut nunc
 spes gaudiumque, ita tunc communis nobis dolor
 & metus erat. Habuerat hunc honorem periculis
 nostris divus Nerva, ut nos, & si minus ut (38)
 bonos promovere vellet, quia mutari seculi signum
 & hoc esset quod florerent, quorum præcipuum
 votum ante fuerat, ut memoriæ principis elabe-
 rentur. Nondum biennium compleveramus in offi-
 cio laboriosissimo & maximo, quam tu nobis, O-
 ptime principum, fortissime imperatorum, consu-
 latum obtulisti, ut ad summum honorem gloriæ
 celeritatis accederet. Tantum inter te & illos prin-
 cipes interest qui beneficiis suis commendatio-
 nem ex difficultate captabant, gratioresque acci-
 pientibus honores arbitrabantur, si prius illos de-
 speratio, & tædium, & similis repulsæ mora, in no-
 tam quandam pudoremque vertissent. Obstat ve-
 recundia, quo minus percenseamus quo utrumque
 nostrum testimonio ornaris, ut amore recti, amo-
 re reipub. priscis illis consulibus æquaveris, merito
 necne, neutram in partem decernere audeamus:
 quia nec fas est affirmationi tuæ derogare, & one-
 rosum confiteri vera esse quæ de nobis præsertim
 tam magnifica dixisti. Tu tamen dignus es qui eos
 consules facias, de quibus possis ista prædicare. Tri-
 buas veniam, quod inter hæc beneficia tua gratissi-
 mum est nobis, quod nos rursus collegas esse vo-
 luisti: ita charitas mutua, ita congruens tenor vitæ,
 ita una eademque ratio propositi postulabat: cujus
 ea vis, ut morum similitudo concordie nostræ glo-
 riam minuat: ac perinde sit mirum si alter nostrum
 à collega, ac si à seipso, dissentiat. Non ergo tempo-
 rarium & subitum est quod uterque collegæ consu-
 latu, tanquam iterum suo gaudet: nisi quod tamen
 qui rursus consules fiunt, bis quidem sed temporari-
 bus diversis obligantur: nos duos consulario acci-
 pimur simul, simul gerimus, alterque in altero Con-
 sules,

sules, sed iterum & pariter sumus. Illud vero quam insigne, quod nobis præfectis ærario consulatum ante quam successorem dedisti? Aucta est dignitas dignitate: neque continuatus tantum, sed geminatus est honor, finemq; potestatis alterius, tanquam parum esset excipere, prævenit. Tanta tibi integritatis nostræ fiducia fuit, ut non dubitares te salva diligentia tuæ ratione esse facturum, si nos post maximum officium privatos esse non sineres. Quid, quod eundem in annum consulatum nostrum contulisti? Ergo non alia nos pagina, quam te consulem accipiet: & nostra quoque nomina addentur fastis, quibus ipse præscriberis. Tu comitiis nostris præsidere, tu nobis sanctissimum illud carmen præire dignatus es: tuo iudicio consules facti, tua voce renunciati sumus, ut idem honoribus nostris suffragator in curia, in campo declarator existeres. Nam quod eum potissimum mensem attribuisti, quem tuus natalis exornat, quam pulchrum nobis? quibus edicto, quibus spectaculo celebrare continget diem illum triplici gaudio lætum, qui principem abstulit pessimum, dedit optimum, meliorem oprimo genuit. Nos sub oculis tuis augustior solito currus accipiet; nos inter secunda omnia, & vota certantia, quæ præsentis tibi conferentur, & vehemur alacres & incerti ex utra parte major auribus nostris accadat clamor. Super omnia tamen prædicandum videtur, quod pateris consules esse quos fecisti: quippe nullum periculum, nullus ex principe metus consulares animos debilitat & frangit; nihil invitis audiendum, nihil coactis decernendum erit. Manet manebitque honori veneratio sua; nec securitatem autoritate perdemus. Ac si quid sorte ex consularis fastigio fuerit diminutum, nostra hæc erit culpa, non seculi. Licet enim quantum ad principem, licet tales consules agere quales ante principes erant. Ullamne tibi pro beneficiis referre gratiam parem possumus, nisi tantum

rum illam, ut semper nos meminerimus consules
fuisse, & consules tuos? Ea sentiamus, ea censea-
mus quæ consularibus digna sunt: ita versemur in
republica, ut credamus esse remp.; non consilium
nostrum, non operam subtrahamus, nec disjunctos
nos, & quasi dimissos consulatu, sed quasi astrictos
& devinctos putemus, eundemq; locum laboris &
curæ, quem reverentiæ dignitatisque, teneamus. In
fine orationis præfides custodesque imperii deos
ego consul pro rebus humanis, ac te præcipue, Ca-
pitoline Japiter, precor, ut beneficiis tuis saveas,
tantisque muneribus addas perpetuitatem: Audisti
quæ malo principi præcabamur; exaudi quæ pro
diffimillimo optamus. Non te distringimus votis:
non enim pacem, non concordiam, non securita-
tem, non opes oramus, non honores: simplex cun-
ctaque ista complexum unum omnium votum est,
SALUS PRINCIPIS. Nec vero nova tibi injungi-
mus. Tu enim jam tunc illum in tutelam recepisti,
quum prædonis avidissimi faucibus eripuisti. Neque
enim sine auxilio tuo, quum altissima quæque qua-
terentur, hic, qui omnibus excelsior erat, inconcus-
sus stetit. Præteritus est à pessimo principe, qui
præteriti ab optimo non potuit. Tu clara judicii
tui signa misisti, quum proficiscenti ad exercitum
tuo nomine, tuo honore cessisti. Tu voce IMPE-
RATORIS quid sentires locutus, filium illi, nobis
parentem, tibi pontificem maximum elegisti. Quo
majore fiducia iisdem illis votis quæ ipse pro se
nuncupari jubet, oro & obtestor, si bene rempub. si
ex utilitate omnium regit, primum ut illum nepo-
tibus nostris ac pronepotibus serves; deinde ut
quandoque successorem ei tribuas, quem genuerit,
quem formaverit, similemque fecerit adoptato; aut,
si hoc fato negatur, in consilio sis eligenti, monstres-
que aliquem quem adoptari in Capitolio deceat.
Vobis P. C. quantum debeam, publicis etiam mo-
numentis continetur. Vos mihi in tribunatu quie-
tis,

tara modestiæ; vos in istis officiis etiam, quæ è studiis nostris circa tuendos socios injunxeratis, cuncti constantiæ antiquissimum testimonium perhibuistis : vos proxime destinationem consulatus mei his acclamationibus approbavistis, ut intelligam, etiam atque etiam enitendum mihi, ut hunc consensum vestrum complectar, & teneam, & in dies augeam. Etenim memini tunc verissime judicari, meruerit quis honorem, necne, quum adeptus est. Vos modo favete huic proposito, & credite, si cursu quodam profectus ab illo insidiosissimo principe, antequam profiteretur odium bonorum, postquam professus est, substiti; quum viderem quæ ad honores compendia paterent, longius iter malui: si malis temporibus inter mœstos & paventes, bonis inter securos gaudentesque numeror : si denique in tantum diligo Optimum principem, in quarum invisus pessimo fui. Ego reverentiæ vestræ sic semper inserviam, non ut me consulem, & mox consularem, sed ut candidatum consularis putem.

FINIS.

VA-

V A R I A N T E S

Lectiones aliquot.

LIBRO I.

- 1 al. SECUNDO
- 2 al. Adriano; al. Arrio.
- 3 al. Stylo.
- 4 al. tota posita in con. &c.
- 5 al. platanus opacissima?
- 6 al. quid popina? in nonnullis omittitur
- 7 al. Vellii. al. Merii.
- 8 al. Sentias, quare.
- 9 al. iudicio:
- 10 al. αὐθαλαλας.
- 11 al. fuerit.
- 12 al. mecum traxavi, nob.
- 13 al. tractu provideremus. vel produceremus.
- 14 al. sed voluptatis parum habentes.
- 15 al. quod non sileas ipse, culpatur.
- 16 al. junctisque.
- 17 al. Arrio vel Attio.
- 18 al. vultu.
- 19 al. Æmilianus.
- 20 al. jure.
- 21 al. idem qui in orationibus est: pressior tantum
&c.
- 22 al. dixerat.
- 23 al. actio non bona qua sit bona oratio: non posse
autem bonam actionem esse, qua non sit bona
oratio: est enim orat.
- 24 al. vitium.
- 25 al. praferatur.
- 26 al. dominis.

LIBRO

LIBRO II.

- 1 al. *reservatum.*
- 2 al. *φιλατι* ⊙.
- 3 al. *terimus atatem*
- 4 al. *λαμπροφωνότατ* ⊙
- 5 al. *Erutii vel Erucii.*
- 6 al. *pro Consule.*
- 7 al. *Fabius.*
- 8 al. *indueus.*
- 9 al. *duodecim.*
- 10 al. *Larcius; al. Titus Larcius,*
- 11 al. *Ammiano. al. Annio.*
- 12 al. *quod suspensum & tabulatum;*
- 13 al. *procestrio.*
- 14 al. *recipit.*
- 15 al. *multis*
- 16 al. *solet*
- 17 al. *din miseram expectatione suspendii.*
- 18 al. *bona mortis,*
- 19 al. *sestertia duplicia.*

LIBRO III.

- 1 al. *dierum.*
- 2 al. *conferuntur.*
- 3 al. *existimo,*
- 4 al. *minores, sed tamen in numeri.*
- 5 al. *Macro.*
- 6 al. *Naturalium*
- 7 al. *paratissimi.*
- 8 al. *qui non*
- 9 al. *semper, ejus ex fortuna,*
- 10 al. *καυνοφιλ* ⊙.
- 11 al. *colebat*
- 12 al. *genere*
- 13 al. *ream probari*

- 14 al. *suscipitur*
- 15 al. *omiserim rursus, &*
- 16 al. *difficile & vobis*
- 17 al. *virtute.*
- 18 al. *Voconio Rom.*
- 19 al. *adjicis*
- 20 al. *studia*
- 21 al. *restringantur.*
- 22 al. *Serviano*
- 23 al. *defensione*
- 24 al. *sedendi*

LIBRO IV.

- 1 al. *Tifernium*
- 2 al. *in saluberrimo*
- 3 al. *nectare*
- 4 al. *siccasque*
- 5 al. *Luperco, al. Aulo Lepido*
- 6 al. *peritus*
- 7 al. *consensu,*
- 8 al. *legationi*
- 9 al. *peritis juris.*
- 10 al. *dices*
- 11 al. *indignum*
- 12 al. *contactum.*
- 13 al. *laxa vero*
- 14 al. *educentur*
- 15 al. *in alio*
- 16 al. *Antonio G.*
- 17 al. *sefellisse.*
- 18 al. *elegeris.*
- 19 al. *subiit*
- 20 *Antonio*
- 21 al. *incurrit.*

LIBRO V.

- 1 al. *Calphurnio*
- 2 al. *excultum*
- 3 al. *abstergi*
- 4 al. *suppositum*
- 5 al. *aditu*
- 6 al. *viticula*
- 7 al. *exit*
- 8 al. *lavantur*
- 9 al. *sedecies*
- 10 al. *Tacito*
- 11 al. *propterea quod: forte melius propterea*
- 12 al. *accendar. ut videtur ante sollicitudine desiderari.*
- 13 al. *ita*
- 14 al. *senilis.*
- 15 al. *voce verecunda.*
- 16 al. *Spurinna*
- 17 al. *rutibus al. vitibus, al. amnibus; forte, fontibus viridibus, melius.*
- 18 al. *perdam.*
- 19 al. *decem viri.*

LIBRO VI.

- 1 al. *inoffensa valetudine*
- 2 al. *latissimā*
- 3 al. *vindicabo*
- 4 al. *egeris*
- 5 al. *laboriose exercitum*
- 6 al. *retinere amici*
- 7 al. *tenebras noctis pellebat;*
- 8 al. *colligo*
- 9 al. *Formianorum*
- 10 al. *tuus, tuus*
- 11 al. *Viam deserueramus*

- 12 al. *ad noctem*
- 13 al. *Virgilium*
- 14 al. *perrogavit*
- 15 al. *satisfacturum*
- 16 al. *Vipsano*
- 17 al. *quadraginta*
- 18 al. *mutatur*
- 19 al. *ducem haberent.*
- 20 al. *nouales*
- 21 al. *Polydytus.*

LIBRO VII.

- 1 al. *Gemino vel Geminio*
- 2 al. *quousque*
- 3 al. *acoribus. forte acroribus.*
- 4 al. *Cilicia*
- 5 al. *si quid tam bene.*
- 6 al. *verbum*
- 7 al. *Tusco*
- 8 al. *poëtica descriptionis.*
- 9 al. *figat*
- 10 al. *promulgatum*
- 11 al. *Epistolam extendi.*
- 12 al. *sex*
- 13 al. *Militio Justo.*
- 14 al. *exsupra scripto aliter explicetur.*
- 15 al. *in operam.*
- 16 al. *non ergo culpandus ego, sed ille qui cepit.*
- 17 al. *incidens febris tussim ingessit,*
- 18 al. *morte*
- 19 al. *& excedit,*
- 20 al. *inerrabat :*
- 21 al. *auribusque manum*
- 22 al. *adjicerentur*
- 23 al. *miliariæ*
- 24 al. *Anni.*

LIBRO VIII.

- 1 al. *decumavimus ejus summam*
- 2 al. *justum*
- 3 al. *bonitatem*
- 4 al. *fruenti*
- 5 al. *cenforem*
- 6 al. *utilitas*
- 7 al. *verus* al. *justus*
- 8 al. *numen* :
- 9 al. *premant*
- 10 al. *extiterit*
- 11 al. *proruta*
- 12 al. *hortis*
- 13 al. *corbula onerariis*
- 14 al. *trahuntur*
- 15 al. *Ariano*
- 16 al. *delicatus*
- 17 al. *tempore*
- 18 al. *at sic*

LIBRO IX.

- 1 al. *Platam* al. *Plantam*.
- 2 al. *Arriam*
- 3 al. *me*
- 4 al. *quò*
- 5 al. *Annius*
- 6 al. *Mamiliano*
- 7 al. *quidem licet* :
- 8 al. *ratiunculas*
- 9 al. *Rufoni*
- 10 al. *propinquus*
- 11 al. *tam tractabilem*
- 12 al. *inania*
- 13 al. *tumidum*.
- 14 al. *Paterno*

- 15 al. *eiusdem*
- 16 al. *C. Lanio*
- 17 al. *præeuntem*
- 18 al. *Comædus*
- 19 al. *jacui*
- 20 al. *si non uni, sed pluribus*
- 21 al. *tantum.*

LIBRO X.

- 1 al. *ῥῆμα μιμῶνται. Vide Epist. 23.*
- 2 al. *quietissimum. & melius meo iudicio?*
- 3 al. *ipse*
- 4 al. *Sauromates*
- 5 al. *bullam,*
- 6 al. *traderem*
- 7 al. *minime*
- 8 al. *intribnatur.*
- 9 al. *tempus.*
- 10 al. *qui pusillum intelligit. Satis est,*
- 11 al. *Cocciani Dionis*
- 12 al. *moveremus.*
- 13 al. *ita tamen ut vehementer*
- 14 al. *quod eorum quæ*
- 15 al. *adjuvandum putarem, serum futurum.*

PANEGYRICUS.

- 1 al. *attinet*
- 2 al. *quo ex*
- 3 al. *emicuit?*
- 4 al. *nutatione*
- 5 al. *crimen.*
- 6 al. *ipsa.*
- 7 al. *penitusque*
- 8 al. *tanti tuum*
- 9 al. *noscitare.*

- 10 al. *contingas*
- 11 al. *pietas, te libertas*
- 12 al. *vias*
- 13 al. *qui terrarum fecunditatem*
- 14 al. *omnium*
- 15 al. *tunc*
- 16 al. *innoxiorum*
- 17 al. *volo*
- 18 al. *summam gratiam*
- 19 al. *amitterent*
- 20 al. *cur egetis ?*
- 21 al. *serviet :*
- 22 al. *quod esset postea]*
- 23 al. *implicita*
- 24 al. *volunt.*
- 25 al. *populo Romano*
- 26 al. *postulantibus*
- 27 al. *gratulationibus*
- 28 al. *invidiesq*
- 29 al. *liberalius]*
- 30 al. *max. eadem*
- 31 al. *vulgus exire*
- 32 al. *praesidiis*
- 33 al. *excogitationibus.*
- 34 al. *aestimatione*
- 35 al. *fractisque*
- 36 al. *Nam*
- 37 al. *At*
- 38 al. *bonos, tamen.*

INDEX.
R E R U M & V E R B O R U M
insignium, quæ in Epistolis
Plinii continentur.

A

A bsentium desiderium	138	Adhortatio ad studia	145
Abstinentes alieni	144	Adolescentes an instituendi domi	197
Acanthus	119	castigandi qualiter	230
Accia Variola	167	plurimum refert à quo doctrinam accipiant	58
heredata à patre ibid.		Adolescentium quadam	
actio pro ea ibid.		auribus danda	33
Accusare damnatum	40	Adolescentuli forenses	44
Accusationes voluntaria	59	Adulatio cruenta Publi-	
Achaia provincia	222	cii Certi	233
Acilius Rufus	136	Advocationes vanire &	
Aciliani codicilli	46	emi verita	130
Acroamata	166	Advocati novitii	45
Actiones retractatae	235	tribunus ab advocatione	
Actionis & recitationis		abstineat	26
non eadem ratio	52	Ædes Matris magna	274
Actionis exemplar oratio	21	Æde sacra collapsa, solum	
Actionis vis	31. 52.	sacrum manet	282
Ælius	115	Æmilie via cura	131
Aculeum relinquere audientibus	23	Æmulatio bona	64
Adhortatio ad famam nominis	64	Æmulationis stimuli	61
		Æschines μυζαλοφώνος	31
		7α	Æschi-

INDEX:

<i>Æschinis</i> iudicium de		<i>tio & castigatio</i>	144
<i>Demosthene</i>	87	<i>Amici memoria sacrosan-</i>	
<i>Æschines</i> quanti Demo-		<i>sta</i>	178
<i>sthenis eloquentiam fe-</i>		<i>Amicis obsequendum qua-</i>	
<i>cerit</i>	31	<i>tenus</i>	7
<i>Ætatum discrimen</i>	289	<i>Amicis probari magnum</i>	
<i>Ἀλλόθεν</i> alienum ab		<i>13 dulce Amico collo-</i>	
<i>homine honesto</i>	32	<i>qui 34 non obsequi</i>	
<i>Afranius</i> incertum sua,		<i>turpissimum 101 re-</i>	
<i>an libertorum manibus</i>		<i>pugnandum interdum</i>	
<i>peremptus</i>	220		180
<i>Africum mare</i>	48	<i>Amicorum bonis utendum</i>	
<i>Afrorum patronus Plini-</i>		<i>sebie 162 causæ sus-</i>	
<i>us</i>	38	<i>cipienda 162 consilia</i>	
<i>Agones quinquennales Tra-</i>		<i>communia 5 observa-</i>	
<i>jani nomine</i>	283	<i>tio 194 omnia commu-</i>	
<i>Agri opportunitas</i>	27	<i>nia 3.162.179</i>	
<i>Agrorum locandorum ne-</i>		<i>Amicos carpere, judici-</i>	
<i>cessitas</i>	194	<i>cium non est</i>	193
<i>Alexandrina civitas</i>	252	<i>Amicus alter ipse</i>	113
<i>Alimenta τῶν θρεψτῶν</i>		<i>Amiseni fœderati</i>	208
	280	<i>Amisenorum civitas</i>	293
<i>Alsensis villa</i>	145	<i>Amor constans 141 est</i>	
<i>Amare, diligere</i>	67	<i>magister optimus 104</i>	
<i>Ambitio senibus turpis</i>		<i>ex iudicio 52 fallit ju-</i>	
	55	<i>dicium 103 impotens</i>	
<i>Ambitus lex</i>	154	<i>& querulus 30 musi-</i>	
<i>Ἀμετροπὴς</i> loquens in-		<i>cam docet</i>	104
<i>temperantius</i>	24	<i>Amor μίμεγίτις, qui</i>	
<i>Amicitia 175 infida 144</i>		<i>levi de causa queritur</i>	
<i>principis ad quid u-</i>			30
<i>tendum 19 reciproca</i>		<i>Amor præcurrit votis suis</i>	
	144		100
<i>Amicitia causa maxima</i>		<i>Amor sollicitus</i>	97
	175	<i>Amore plus effici, quam</i>	
<i>Amici pluri facti Plinio</i>		<i>vi 223 turpe in Amo-</i>	
	193	<i>re vinci</i>	84
<i>Amici hominis admoni-</i>		<i>Amoris constantia in So-</i>	
		<i>lone</i>	

INDEX.

lone	177
Amoris molitia	105
Amoris vis	223
Andreion	50
Animus à cogitatione, motuque corporis exci- tatur	6
Animus fulturis corporis sustinetur	12
Annaria lex	285
Annulus Plinii	251
Annus septimus & sexa- gesimus	14
Anio delicatissimus am- nium	214
Antiquitatis laus	157
Antonini poësis quæ	86
Antonini probantur ver- sus	127
Apamea 273 libellus A- pamaorum	ib.
Apodyterium	120
Apotheca	49
Aquæ	269
Aquæ ductus imperfectus	ib.
Aquilex	ib.
Aratus	123
Archippus Flavius vaca- tionem petit, ut philo- sophus 276. 278. in discrimen vocatus, & cur	276
Architectus 272 æmulus	247
Aristo peritissimus juris 25 de morte voluntaria deliberat	26

Aristonis adversa vale- tudo, fides & autori- tas, laus, sobrietas, & virtutes,	ib.
Armarium	48
Arnonilla Timonis uxor	4
Arrianus Maturius	57
ejus virtutes	ib.
Arria 72 cordata femi- na 76 mariti aman- tissima & ejus volun- taria mors	ib.
Artemidori laus	72
Artes orationis	167
Artifex in sua quaque arte peritus	14
Arulenus Rusticus	4
Asclepiades	285
Asinii Galli versus	171
Asinius Pollio	115
Asinius Rufus	99
Assen para	53
Assiduitas deterit ingeni- um	163
Assuetudinis laus	ib.
Athenodorus philosophus	191
Athenodori factum	ib.
Attilius Crescens	144
Attilius Scaurus	160
Attilii apophthegma	44
Atrium	47
Atrienses	49
Autoritas dissentientis, comprobantis, autoritas	59
Auditores actoribus si- miles	

INDEX.

<i>miles</i>	45
<i>Auditores redempti, &</i>	
<i>Auditorum & iudicium</i>	
<i>non eadem ratio</i>	ib.
<i>Auditorum fastidia</i>	15
<i>Auguratus</i>	89
<i>Augurium optimum pro</i>	
<i>patria dimicare</i>	20
<i>Augustus</i>	115
<i>Augusti edictum</i>	285
<i>Avidius Quietus</i>	162
<i>Aviti Julii mors</i>	206
<i>Aurium iudicium impati-</i>	
<i>ens</i>	53
<i>Aurium severitas</i>	76
<i>Austeris dulcia decedant</i>	77
<i>Austeritas</i>	32

B.

B <i>Æbius Macer</i>	91
<i>Batica provincia</i>	77
<i>Baticorum accusatio</i>	7
<i>causa & dictum</i>	68
<i>Batica olive</i>	17
<i>Balinei cella</i>	49
<i>Balineum</i>	3
<i>Balineum Hispellates</i>	205
<i>Balineum Prusæ</i>	281
<i>Baptisterium</i>	49
<i>Basilica Julia</i>	137
<i>Bassus à provincialibus</i>	
<i>aliquid acceperat</i>	89
<i>Beatus</i>	180
<i>Bellum Dacicum Cani-</i>	
<i>nii</i>	199

<i>Bellus</i>	108
<i>Benefacta sua adornan-</i>	
<i>tes</i>	10
<i>Beneficentia in literatos</i>	
<i>exolevit</i>	83
<i>Beneficia qui tuenda</i>	50
<i>Beneficium accipit, qui</i>	
<i>digno dat</i>	187
<i>Beneficium collocandum</i>	
<i>in amicum merentem</i>	86
<i>Beneficium magnum, jus</i>	
<i>trium liberorum</i>	288
<i>Beneficium vetus novu</i>	
<i>augendum</i>	59
<i>Benignitatis culpa</i>	19
<i>Bithynica leges de magi-</i>	
<i>stratibus</i>	293
<i>Bythynorum causa</i>	147
<i>mos 297 in Blateram</i>	
<i>libri</i>	224
<i>Bonum non est, aliis invi-</i>	
<i>dendum, quo ipse care-</i>	
<i>as</i>	13
<i>Brevitas in agendo</i>	21
<i>Brevitas qualis</i>	ib.
<i>Brixia tenax antiquita-</i>	
<i>tis</i>	16
<i>Bruttianus</i>	158
<i>M. Brutus</i>	ib.
<i>Bule 311 in bulem à cen-</i>	
<i>foribus lecti</i>	294
<i>Bulentæ</i>	270
<i>Bulentæ supernumerarii</i>	303
<i>Byzantii</i>	272

C.

INDEX.

C.

Cæcilius Classicus
homo fœdus & à
parte malus. 71.
Præconsul accusatus 66
Cæcilius Clemens succes-
sor Plinii in provincia 257
Cæcinna Patrus 76
Cæpio Hispo 91
Cæsar ita Catonem repre-
hendit, ut laudet 73
Cæii Fannii mors 116
Cæii Septitii laus 37
Cæius Calvisius contuber-
nalis Plinii 86
Cæius Musonius 72
Calcaria sponde currenti 8
Calculus albus 2
Calculos ponere 53
Cælestius Proconsul Be-
tica 181
Callimachus 86
Calphurnius xor Plinii li-
brorum studiosa. 143.
abortum fecit 206
Calphurniæ tenetur desi-
derio Plinius 140
C. Calvus 115
Calvi decretum 275
Calvi versus 18
Calvisius Nepos 86
Camilliana villa 164
Candidatorum ambitio 81
Candidatorum corrupte-
la ib.
Cænnii villa 2

Capillos submittere rei
mos 192
Capito Titinius 19
Capitonis studium ib.
Captare 54
Caput amici commenda-
tissimum 79
Carmine oblectandum In-
genium 177
Cassius Jurisconsul. 188
Castigare, emendare. 12.
in Castris cultu pagana
quidam eruditi 189
Catonem reprehendit Cæ-
sar 74
Q. Catullus 115
Catullii iudicium de ver-
sibus 98
Catulli versus 18
Catullus Messalinus 106
Cavadium 48
Cavere Reipub. 277
Causa rogandi expenden-
da 92
Causidici novitii impu-
dentes 44
Celer Romanus eques 94
Celeritatis gratia 294
Censoria nota 233
Census editus 261
Census hominum spectan-
tur 17
Census Romani firmi ib.
Centum viri 239
Centum viralibus causis
Plinius distractus 44
apud Centum viros arena
Plinii 147
S
Cæ-

INDEX.

<i>Centurio exauditoratus.</i>		<i>Circenses ludi.</i>	227
165		<i>Civitas amplianda.</i>	281
<i>Centurio legionarius.</i>	283	<i>Civitatis ornanda facies.</i>	ib.
<i>Charta bibula.</i>	213	<i>Civium numero augeri civitatem, pulchrum.</i>	195
<i>Christiana instituta & mores.</i>	290	<i>Clamore incitari inter recitandum.</i>	38
<i>Christiani, cives Romani.</i>	ibid.	<i>Claritas facit injuriam majorem.</i>	145
<i>Christiani revera qui sint, non posse cogi ad maledicendum Christo.</i>	ibid.	<i>Classicus accusator Plinii.</i>	
<i>Christiani coacti adorare Deos & statuam Trajani.</i>	ibid.	153. ejus uxor inter reos. 70. de ipso Senatus decretum.	163
<i>Christiani in cognitionem adducti, Christianissimum abjurantes, an puniendi.</i>	ibid.	<i>Claudio politani.</i>	270
<i>superstitionem pravam, Christianissimum vocat Plinius.</i>		<i>Claudius Aristo.</i>	164
290. de Christianis quid statuatur Trajanus.		<i>Claudius Caesar recitantiem audit.</i>	15
291. ancilla Christianorum inquisita.	290	<i>Claudius Capito.</i>	147
<i>Christianorum cœtus.</i>	ib.	<i>Claudius Pollio.</i>	194
<i>Christianorum numerus immensus.</i>	ib.	<i>Claudius Restitutus.</i>	68
<i>Cibos acres dulcibus miscere.</i>	171	<i>Clavius Fuscus Classici gener.</i>	ib.
<i>Cicero augur.</i>	51	<i>Clavus insanabilis.</i>	64
<i>Cicero versus scripsit.</i>	171	<i>Clepsydra.</i>	139
<i>Ciceronis epigramma in Tironem suum.</i>	ib. laus.	<i>Clymaëricum tempus.</i>	54
72. lecythi. 2. oratio quæ optima.	22.	<i>Clitumnus fons.</i>	205
pro Cluentio, pro Cornelio, pro Maurena, pro Vareno, in Verrem.	ib.	<i>Coccei Dionis causa.</i>	385
		<i>Cœna sordida & gloriosa.</i>	73
		<i>Coercendi qui contra disciplinam agunt.</i>	284
		<i>Cœtus illiciti prohibendi.</i>	288
		<i>Cognitio de liberis agnoscendis.</i>	282
		<i>Cognitiones apud Trajanum.</i>	164
			Co

INDEX.

Cognitiones de Christianis. 289
 Collegium fabrorum. 268
 Columella Carystia. 122
 Commeatus. 254
 Comædia Virginii. 157
 Comum Plinii patria. 2
 Conditiones. 21
 Conscientia, fama. 14
 Conscientia & fama fructus. 113
 Consilium alienum suo praferunt attoniti. 104
 Consolatio qualis dolenti adhibenda. 209
 Consolatio in morte Corellii Ruffi. 13
 Consuetudo civitatis. 195
 Consulatus, quo functus Plinius. 105
 Contentio non improba. 176
 in Civivando, libertorum & liberorum differentia. 34
 Corellia causa suscepta à Plinio. 101
 Corellis laudatio. ib.
 Corellius cunctantior. 231
 Corellii Ruffi obitus spontaneus. 14
 Cornelia Vestalis, viva defossa. 94
 Corinthium signum. 63
 Cornelius Minutianus. 187
 Cornelius Nepos. 115
 Cornelius Priscus. 136
 Cornelius Tacitus. 38. di-

sertissimus. 40
 Cornutus. 102. collega Plinii. 186. ejus laus. 41.
 Corporis fulturis animus sustinetur. 112
 Credas tibi plurimum, nec cuiquam satis fidas. 158
 Crematius Ruffo. ib.
 Cryptoporticus. 120
 Cupiditas pecunia. 9
 Cura nimia deterit magis, quam emendat. 249.
 sordida & humiles cura. 3
 Curatores operum. 264
 Curianus exhaeres à matre factus. 112
 Curiosius nihil otiosus, nec pigrius delicatus. 239
 Cymbula oneraria. 229

D.

Damna lucubus au-
 sta. 215
 Damnati in opus. 267
 Damnatum accusare. 30
 Damnatus in metallum. ib.
 Debitores idonzi. 275
 Decibalus. 250
 Decipere improbos pro moribus temporum prudentia est. 216
 Decretum contra Christianos. 52

INDEX.

mos. 290. per publi-
 cum dedecus, felicem
 esse 210
 Dedicationis mos alius
 274
 Deformius amittere lau-
 dem, quam non asse-
 qui 224
 Defunctæ 70
 Defuncti voluntas 108
 Defuncto præstitus honos
 19
 Defunctorum voluntates
 ratæ debent esse 93
 Defunctorum imagines
 quid conferant 36
 Defunctorum reliquiæ an
 transferendæ 281
 Delphini mira historia
 239
 Demosthenes lætatus. ubi
 240. ejus loci. ibid. o-
 ratio contra Midiam
 194
 Deprecari non defendi
 137
 Destituere fidem 109
 Diamone 313
 Dianam & Minervam
 montibus inerrare 6
 Dicentis calor ut langue-
 scat 97
 Dicere pessime eum qui
 laudabatur maxime 45
 Diata. 119. seu Zeta. 50.
 Diatula 119
 Difficultas patrocinandæ
 136

Digesta 238
 Dignitas civitatis, seculi
 nitor 263
 Dignitas sumptuosa 316
 Dignitate augeri non est
 gratius, quam æquari
 bonis 131
 Dilatum, non negatum
 270
 Diomedis & Glauci per-
 mutatio 214
 Diplomata 273
 Diplomata principis nemi-
 ni commodatæ 397
 Discrimen ætatum 289
 Dispositionis laus 74
 Doctrina quorundam in
 obscuro versantium
 178
 Dolendi quædam volup-
 tas 214
 Dolor qui consolationem
 non admittit 13
 Dolor ex morte Julii A-
 viti 127
 Dolor in morte uxoris
 200
 Dolor studia excutit 221
 Dolor vehemens studium
 impedit 26
 Dolor vim addit ingenio
 104
 Dolori imperare 217
 Domitianus sævus 94
 Domitiani epistola. 276.
 ejus epistolæ de θρα-
 τοῖς 180
 Domitiani temporibus
 quanta

INDEX.

quanta scelera	232
Domitius Afer	45
Domitius Tullus	215
Domus collapsa cum peri- stylio	282
Domus ruinis deformis	ib.
Donare locupleti	112
Donationes vetitæ	295
Dormire in dextram au- rem	110
Drusi Neronis effigies in sompis	60
Dure fecisti	18

E.

E ccllesia	293
Edictum D. Augusti	284
Educatio vetus	209
Egestas & inopia disse- runt	103
Egnatius Marcellinus	95
Elegi teneri	133
Eloquentia anceps com- mendatur	241
Eloquentia Isei	30
Eloquentia exposita sta- tim cernitur	58
Eloquentia, loquentia	136
Eloquentia male sine mo- ribus discitur	58
Eluvio	214
Emancipata filia	216
Emendatissimus quis	219
Emendatus vir. 57. quod	

eminet à cunctis vide- tur. 241. mala emptio exprobrat stultitiam do- mino	27
Encolpius lector Plinii	197
Endecasyllabi	127
Ennius	115.
Ἐπαινεῖ, ἡδιστὸν ἀν- σua	196
Epigramma Antonini	103
Epistola malignitate in- terpretantiū exponitur. 124. præcursoria. 96. quo longior, eo jucun- dior	237
Epistola tanquam pignus obligatorium	170
Epistolæ non idem stylus ac historiæ	3.
Epistolæ steriles	114
Epistolarum stylus	176
Ἐπιστολὴ δὲ τῆς	65
Eruditus hæsitat	25
Error felicissimus	193
Error iudicium	173
Errori ventæ tribuenda	210.
Etesia	255.
Eumolpus	285
Euphratis admirator Pli- nius. 12. dotes admi- rabiles, habitus corpo- ris, laudatio	ib.
Euritius Clarus	37
Euripus	2
Eurithmus	165
S 3	'E.

INDEX.

Ἐξοτερά γυναικῶν.	133
Exempla sequenda ubi.	281
Exemplis moveri nos de-	
cet. 6. res defensa.	286
tulit in exilium exilii	
causam.	184
Exilium molle, velut pra-	
mium.	95
Expositi filii.	280

F.

F Abatus profocer Pli-	
nii.	84
Fabati laus.	128.
tales.	164
Fabrorum collegium.	268
Faciendi & non faciendi	
ratio unde.	162
Facies liberalis adolescen-	
ti.	19
Facultates non negligen-	
da.	17
Falsi species, dictare aliis	
testamenta.	55
Fama defuncti tuenda.	19
Fama magna praeceffit.	
major juvenus.	ib.
Fama nunciat rerum sum-	
nam non ordinem.	95
Fama praesumptio.	225
Fama studiosi.	237
Familiaritas, amicitia	
	101
Fannia.	72
Fannii liber de occisis à	
Nerone.	116

Fannii somnium.	ib.
Φαντάσματα.	190
Felicem fuisse, miserum	
est.	42
Felicio antequam felicif-	
simus fieret.	134
Fidendum nullis rebus, d-	
sperandum nihil	107
Fides eos quibus resistit,	
offendit, deinde suspici-	
tur, laudaturque	70
Fides non defuit, sed con-	
stantia	129
Fiducia mutua negligen-	
tiores	265
Filia tota patris.	132
Filiorum mores ut casti-	
gandi	230
Filius patri charus	76
Firmanorum causa	153
Flavius Archippus	286
Femina cordata lauda-	
tio	184
Fontis mira	ib.
Fontium capita	205
Forenses advocati novitii	
	45
Forensium ingenia qualia	
	31
Fortes fortuna juvat.	136
de fortuna se vindica-	
Licinianus	94
Fortuna mutatio	107
Fragilitas humana	92
Frigidaria cella	120
Frontinus vetuit moni-	
mentum sibi fieri	230
Fronto	11
Fronto	

INDEX.

Fronto Cattiū	147
Frugalitatis prisca imago	25
Fruges inventa in Græcia. 222. Libro frugi	53
Funambuli	241
Fundani filia mortua laus	83
Fundi emancipati	165
Fusci Salinatoris commendatio	146

G.

G Aditanus procul venit ad visendum Livium	31
Gallita adulterii rea	164
Gestatio	2
Gestatio recta.	228
Gerusia	268
Glanci & Diomedis permutatio	114
Gloria qui ducuntur, illis mirifice assensio placet, etiam minorum	ib.
Gloriam non meruisse, sed effugisse flagitium	72
Gracchorum orationes	21
Gracorum mos	53
Gracorum oratorum mos	135
Græculi gymnasiis indulgent	271
Gradatim desinendi initium	45
Gratia malorum infida	6

Gratia perit si reposcatur	16
Gratiam non referre turpe	346
Gravitas vel gravitatis imitatio	147
Gravitatis imitatio in novitiis Senatoribus	ib.
Gubernacula gemunt	231
Gymnasium incendio amissum restituant Nicomedienses	269

H.

H Ama	269
Harpocras	165
Helioaminus	50
Helvidius. 109. maritus Fannia	132
Helvidii conditio qualis. 230. Libri de Helvidii ultione	ib.
Helvidiarum sororum mors	105
Hēdecasyllabi Plinii	127
Herennius Pollio	88
Herennius Senecio	ib. ejus uxor
Herennius Severus	110
Hermes libertus Plinii	178
Herodes	86
Heteria. 269 Verita	390
Hippodromus	120
Hispani & Probi damnatio	67
Hispulla. 103. Uxor Correllii	

INDEX.

<i>rellii Rufi</i>	14
<i>Hispullæ filius</i>	57
<i>Historia de Plinii majoris obitu</i>	154
<i>Historia de spectris</i>	190
<i>Historia non debet egredi veritatem</i>	124
<i>Historia quoquo scripta modo, delectat</i>	ib.
<i>Historiæ Dacici belli laus</i>	199
<i>Historiæ fides debita</i>	237
<i>Historiam scribere cur difficile. 124. ad eam scribendam monitio</i>	ib.
<i>Homerus multis verbis usus, brevis tamen</i>	123
<i>Homeri ordo conversus. 7. versus</i>	ib.
<i>Homo sum</i>	114
<i>Horatius Varenii advocatus</i>	136
<i>Honestas necessitas</i>	93
<i>plus valere debet quam necessitas</i>	ib.
<i>Honestissimum testamentum</i>	187
<i>Honestum, majorum sequi vestigia</i>	128
<i>Honestus error</i>	73
<i>Honor ex amici beneficio. 21. reverentia</i>	100
<i>Honores urbani</i>	165
<i>Hypocaustum unguarium</i>	120

I.

<i>Abolenus Priscus</i>	148
<i>Januarius mensis celeberrimus.</i>	40
<i>Iatraliptes</i>	261
<i>Icaria insula</i>	171
<i>Idonei debitores</i>	275
<i>Imagines clarorum virorum</i>	19
<i>Imagines defunctorum</i>	ib.
<i>Imagines majorum</i>	58
<i>Immerentem non premere, honestissimum</i>	69
<i>ad Immortalitatem adhortatio</i>	39
<i>Immortalitatis amor</i>	124
<i>Immortalitatis studium</i>	66
<i>Improbi ditescunt, boni egent</i>	55
<i>Improbitas majora capit quam virtus</i>	ib.
<i>Impudentia adolescentum</i>	209
<i>Impudentia novitiorum advocatorum</i>	45
<i>Incendium Nicomediæ</i>	268
<i>Incorruptus animus</i>	265
<i>Indignationi vela dare</i>	168
<i>Indulgentia principis</i>	286
<i>materna indulgentia</i>	207
<i>Ineptias commendare, ineptissimum</i>	99
<i>Infici-</i>	

INDEX.

Inficiari rem manifestam,
augentis est crimen, non
diluentis 90
Infirmi dam sumus, opti-
mi sumus 189
Infirmis graviores infe-
runtur injuriæ 217
Ingenia hebetata 210
Ingenia recentium non as-
pernanda 157
Ingenia recta debilitat
verecundia, perversa con-
firmat audacia 79
Ingenia varietate dele-
stantur 176
Ingenium nullum vel cla-
rum facile emergit
 159
Ingrati in defunctos 195
Inopia & egestas, disse-
runt 103
Intensio intermissa ægre
resumitur 96
Intestatorum concessa hora
Nicensibus 287
Invenire præclare, dispo-
nere apte 74
Inventioni suæ quisque
favet 23
qui Invidet, minor est
 146
sine Invidia, sine potentia
 139
Inundatio 214
Invocatio Deorum poëris
familiaris 298
Iusus 269
Isæi eloquentia 31

Isæi laudatio 15.
Isæi promptum ingenium
 ib.
Iselastica. 296. agon Ise-
lasticus ib.
Isocrates impeditus à di-
cendo 163
Judex suis auribus pati-
entiam debet 140
Judices & auditores non
moventur eodem modo
 53.
Judicia recuperatoria 82
Judicii aculei revelli pos-
sunt, extorqueri non pos-
sunt 52
Judicio suo contenti 115
Judicium de libris Maxi-
mi 104
Judicium de versiculis
Plinii 114
Judicum error 172
Judicium viri sapientissi-
mi. 240. doctorum &
indoctorum Judicium
 52
Juvenis senili virtute 137
Juventutis institutio mag-
nificat 54.

E.

K *κατὰ κεφάλαια* 158.
Κάκεια decrevit
 14.
Κτῆμα an ἀγώνισμα
monumentum sit an
certamen 126.
 L.

INDEX.

L.

L Aborem repetere, quā jungere difficilior est	91
Lacus Vadimonis	218
Lacryma regia	65
Laguncula	6
Lapidem omnem moveo	23
Lapsus frequentior curren- tibus, quam reptantibus	241
Largius Macedo à servis occisus	74
Larium Plinii	159
Larius lacus	227
Latus clavus	36
Laudanda facere ubi de- sistimus, ineptum puta- mus laudari	82
Laudari à laudato, mag- num	195
Laurentina villa descri- ptio	47
Laurentinum Plinii	26
Laus minor, sed conscien- tia fructus major	131
Legati Batica provincia	59
Legendi semper occasio, au- diendi non semper	21
Legentium fastidium & delicia	33
Leges à Gracis	273
Leges legibus contraria ut convincenda	48
Leges publica ubi non re-	

pugnat, servanda de- functi voluntas	139
Λεγέσιον	42
Lex ambitus	141
Lex annalis	284
Lex cujusque civitatis se- quenda	293
Lex in desuetudinem & consensum sublata	ib.
Lex Julia de adulteriis	165
Lex munera vetat accipi	91
Liber eo melior quo major	22
Liber & pugillares	227.
	61
Liber nullus tam malus, quin parte aliqua pro- sit	ib.
Liberalitas priscorum in scriptores	82
Liberalitas semel incitata stare nequit	28
Libertas reducta	209
Librator	272
Licinianus correptus à Domitiano	94
Licinianus è senatore Rhe- tor	ib.
Licinius Nepos	110
Lima	128
Lima non splendescit opus, sed atteritur	ib.
Literarum fructus	206
Literas illiteratos scribe- re	12
Lites interquiescunt men- se	

INDEX.

se Julio	219
Ἀἰθρὴ πύρρα κινῶ	23
Locorum difficultates, arte superare	252
Loquentia, eloquentia, Vi- de eloquentia.	
Luceius Albius	65
Lucii Pisonis vox	97
Luſtibus aucta damna	215
Luſtus memoria non revo- canda, festis saltem di- ebus	71
Lugere mortem viri in- culpati, nefas	29
Lugduni bibliopola tempo- re Plinii	229
Lusus & ineptia	224
Lusus, seria	224
Luxuria & sordium nova societas	35
Lycormas libertus Traja- ni	257
Lysia orationes	21

M.

M Acedo percussus à servo	74
Magistratus offi- cium	201
Magistratus verecunde ge- sti	17
Magistratus virum argu- it	31
minor annorum triginta an possit gerere Magi- stratum	284

Majorum mos	57
super Maleam	235
Mancipes frugi instruen- di	80
Manum injicere quieti	244
Mannuli	82
Marcus Tullius Poëtarum fovit ingenia	76
Marci Tullii laus	ib.
Marius Priscus. 260. ac- cusator	42
Mariti lenocinium	165
Martialis laus. 82. mors, versus de Plinio	ib.
Massa Babius	99
Massa accusatus à Pli- nio	ib.
Materia emulationi re- pugnans	2
Matrona leſissima	200
Maturii modestia	57
Maurici causa secessus Plinii. 148. Vox cor- data	106
Maximi libri	104
Maximus scripsit libros in Blateram. 225. specta- culum uxoris Maximi	ib.
Meditationis studium	136
Membra domus	122
Membrum dormitorium	58
Manelai oratio	24
Menstruum	284
Μεσσηνος	45
M. Messala	119
Messali.	

INDEX.

Messalinus cæcus & improbus. 55. *damnatus in metallum* 42
Metius Carus 4
Metius Modestus ib.
Milites à signis non avocandos 281
Milites & pagani 250
Minutiani laus 187
Mirabilia insperata 234
Miserum est, fuisse felicem 42
Modestia eruditorum quorundam 184
Morbi per successiones traduntur 14
Mores primum deinde eloquentia discenda 58
Morum similitudo, vinculum amicitie 99
Mors acerba quorum. 117
ex morbo. 13. *laudabilis.* 29. *voluntaria* 159
Mortis genus luctuosum quod. 13. *metu mortis mortem precari* 155
Mortis pulcerrima consilium. 77. *impetu non consilio mortem oppetere* 13
Mortem flere viri spectati non decere. 31. *certainem nullum cum mortuum.* 224. *inesas in mortuum scribere* ib.
Mortuo conviciari non decet ib.
Mos majorum in produ-

cendis in forum adolescentibus 40
Μουσέον 11
Musonius Bassus 195
Musonii gener Artemidorus 72
Munera viscata & bamar 238

N.

N *Atalis dies principis* 292
Natalis dies Trajani celebratus ib.
Naturæ opera delectant 219
Naves onerariæ 255
Necessitates voluptatibus anteferendæ ib.
Nefas interrogare de quo pronunciatum; 4
Negligimus quæ ultro occurrunt 218
Negligentes de alieno, de suo diligentes 97
Nepotis laudes 110
Nepotis edictum 137
Neratus Marcellus 65
Nero perit Consule Silio Italico 65
Neronis tyrannus 61
Nerva 102
Nerva confirmat ab aliis facta principibus. 177.
ejus clementia. 95. *rescriptum pro Archippo.* 277. *securitatem publicam*

INDEX.

<i>licam sua antepone</i>	97
<i>Niceæ theatrum imperfe-</i>	
<i>ctum</i>	270
<i>Nicetes</i>	142
<i>Nicomedia incendium. Vi-</i>	
<i>de incendium. forum</i>	
<i>novum</i>	274
<i>Nigrinus. 130. Tribunus</i>	
<i>plebis</i>	ib.
<i>Nonio Celeri elocatur</i>	
<i>Quintiliani filia</i>	167
<i>Norbanus Licinianus rem</i>	
<i>postulatus</i>	70
<i>Novandum nihil</i>	25
<i>Novitas grata</i>	218
<i>Novitas libro lenocinatur</i>	
	53
<i>Numidia Quadratilla</i>	
<i>mors</i>	146
<i>Nuncupare vota</i>	269

O.

O <i>Bsequii finis aliquis</i>	59
<i>Oceani natura</i>	69
<i>Ocii dispositio</i>	106
<i>Ociosus nihil impetrari</i>	
	170
<i>Ociosum esse, quam nihil</i>	
<i>agere melius</i>	11
<i>Ocium, & nihil agere</i>	206
<i>Ocriculum</i>	160
<i>Octavius stimulator ad</i>	
<i>scripta sua edenda</i>	36
<i>Offensa & similitates non</i>	
<i>effugienda. ubi.</i>	52
<i>Offensus valde irascitur</i>	
	145

<i>Officina antelucana</i>	73
<i>Officio potius consulendum,</i>	
<i>quam facultatibus</i>	132
<i>Officium amicitie non de-</i>	
<i>ferendum studiorum</i>	
<i>causa</i>	206
<i>Officium cujusque specta-</i>	
<i>dum</i>	180
<i>τῶν Ὁντων ἐν Διόσις ἐστὶ</i>	20
<i>Opera natura delectant</i>	
	219
<i>Opera ædificiorum corri-</i>	
<i>genda</i>	269
<i>Opes oculis obire</i>	217
<i>Opinio ut mutanda</i>	24
<i>Opinionum varietas</i>	212
<i>Opisthographi</i>	62
<i>Oratio attollenda, vel sub-</i>	
<i>mittenda</i>	74
<i>Oratio & actio non idem</i>	
	22
<i>Oratio exemplar actionis</i>	
	ib.
<i>Oratoris facultatis sum-</i>	
<i>ma difficultas</i>	12
<i>Ordinum ac dignitatum</i>	
<i>discrimina</i>	227

P.

P <i>Acerus</i>	257
<i>Pate, non dolet</i>	77
<i>Pallantis monumen-</i>	
	193
<i>Pallantis liberti monu-</i>	
<i>mentum superbum</i>	201
<i>Pecunia ad salutandum</i>	
<i>princi-</i>	

INDEX.

<i>principem remissa Byzantii</i>	272
<i>Pecunia data à buleutis pro introitu</i>	270
<i>Pecunia male impensa in aqua ductu</i>	270
<i>Pecuniæ in opus balinei conferendæ</i>	265
<i>Pecuniæ Reipub. debitæ</i>	293
<i>Pecuniæ publicæ ne sint ociosæ</i>	275
<i>Peregrinatio intersita</i>	80
<i>Peregrinum solum non est capax juris Romani</i>	274
<i>Pericles</i>	222
<i>Pericles tonabat. 23. eloquentia Periclis</i>	ib.
<i>Pervicaciam puniri</i>	289
<i>Petulantia iners</i>	108
<i>Philosophi reprehensi</i>	72
<i>Philosophi urbe pulsi</i>	ib.
<i>Philosophiæ pulcherrima pars, agere negotium publicum, cognoscere</i>	12
<i>Piaculare</i>	70
<i>nihil Pligrius delicatis, aut curiosius ociosis</i>	239
<i>Priscina</i>	49
<i>Piso à Galba adoptatus</i>	53
<i>Pitho, Suada</i>	23
<i>Platea</i>	291
<i>Platonis sublimitas</i>	133
<i>Plebs limine curiæ discretæ</i>	10
<i>Plinius accusator Marii</i>	

*Prisci. 38. advocatio-
nibus non functus pro-
miscue. ibid. admira-
tione captus librorum
Saturni, ad dicendum
paratus, tenebatur. 18.
à Trajano jus trium li-
berorum obtinuit Voco-
nio. 246 augur. 89.
Bæticorum patronus.
59. bibliothecam dedi-
caturus. 8. Bithyniam
intrat. 255. centum-
viralibus causis distri-
ctus. 42. Ciceronis æ-
mulus. 89. consul. 74.
cupit inseri Taciti An-
nalibus. 196. Demo-
sthenis imitator. 1. fa-
mæ studiosus 117. in
consilium evocatus à
Trajano. 164. intrepide
districurus cala-
mum in tyrannos. 231.
non contentus seculi sui
eloquentia. 8. patrocini-
atur Afris, cum Taci-
to patronus Bassi. 38.
patronus Bæticorum.
59. patronus, judex da-
tus. 68. poëticæ studio-
sus. 76. prætor. 294.
qua ætate cœpit agere
in foro. 129. scripto-
rum suorum admira-
tor. 2. se inter bonos
numerat. 8. sibi gratu-
latur. ib. studia ut or-
dinet*

INDEX.

dinet in sum villis. 237	Poëtarum proventus 15
studiorum nomine agnitus. 10. studiosus, 16	Pompeja lex. 284. quæ contineat ib.
studiosus gloriæ Irajani. 230. studiosissimus. 22. studiosorum	Pompeji Quintiani mors 228
frautor. 153. successor Frontini in augurato. 89. tragœdiam scripsit annos natus quatuordecim. 171. Trajanum consulit. 231. & passim. tribunus. 25. valetudine oculorum impeditus. 186. Venationis studiosus. 134. veterum more, cibum summebat. 73. in villa ociosus. 30. vinearum parcosus. 17. abstinentia Plinii. 132. actiones quædam 145	Pompejus Saturninus 124
Plinii majoris obitus. 17	Pompejus Julianus 12
libri & scripta 37	Pomponia Gratilla hæredem scribit Plinium 112
Plinium literati omnes amabant 16	Pomponius Secundus 60
Plinium pudet temporum priorum. cur 204	Pontificum collegium. Vide collegium
Pœnæ modus in servis militibus 266	Popularitatis innoxia vir 164
Pœnitentiæ venia 291	Populi judicium 182 ad populum provo ib.
Pœnitentiam agat pœnitentiæ suæ 178	Porticus 47
Poëtis furere concessum 172	Porticus in O similitudinem ib.
Poëtis mensiri licet 148	Præire 292
Poëtam castum esse decet non versus 58	Preces piæ & amici efficares 153
	Pretium negatur cuius pretium reposcitur 16
	Primipilus 251
	Princeps quod constituit mansurum esse, debet 294
	Princeps ratum non habet privilegium in aliorum cessum damnum 294
	Principe dignum ædificia publica instaurare, à numero. 269. usque ad 272
	Principis amicitia ad quid utendum. Vide amicitia

INDEX.

amicitia Principis
Principis auctoritas 286
Principis exornari iudicio
     95
Principis munus non male
     collocandum 271
Principis testimonium.
     209, 210 *voluntas ib.*
     quod nullius est, Prin-
     cipi cedit 264
Privilegia 283
Privilegium in aliorum
     concessum detrimentum
     293
Privilegium quo ceteris
     creditoribus antepone-
     rentur Pontici 93
Proceton 48
Prolegomena epistola 92
Pronunciationis vis 76
Propertius 148
Prusa balineum 281
Prusienses 265
Prusiensium decretum de
     Archippo *ib.*
Publii Acilii laus 16
Publicus Aelius Centurio
     293
Publici servi annua acci-
     piunt 276
Pueros à centumviralibus
     auspiciari, ut ab Homē-
     ro in scholis 38. &c.
Pugillares, stylus 62
Pungere, non insigere a-
     culeum 23
Pulpito digna 108

Q

Q

Quadratilla pruden-
     tia 187
Quadrati educatio
     188
Quadratus scripsit de Hel-
     vidii ultione 230
Quæstoris dignitas 226
Quarta legitima 113
Quinquennales agones Tra-
     jano. 282. *animus Quin-*
     tiani qualis 228
Quintiliani filia 167
Quiritium jus 292

R

Ratio sapientibus
     pro necessitate est
     13
Ratione quam auctoritate
     superari æquius 25
Recitandi causa 142
Recitandi ratio sua cui-
     que. 207. *ad recitan-*
     dum quid factum opus sit
     148
Recitantis gratia 133
Recitatio imponit & lan-
     guescit 52
Recitatio orationum. ib.
     panegyrici. 82. *ad reci-*
     tationem eruditissimus
     quisque admittendus 45
Recitationes neglectæ 15
Recitationis fructus 114
     Recupe-

INDEX.

Recuperatoria judicia 82
Reditus. nullus justior quam quem terra refert 217
Regia lacrymæ. Vide lacrymæ.
Regulus ambitione obtinebat quod alii fide non præstant. 139. *bipedum nequissimus.* 6. *de morte filii librum scripsit.* 88. *dives factus per flagitia. ib. exsultans Aruleni morte.* 4. *in summa avaritia sumptuosus.* 88. *latrator fori timidissimus.* 3. *Plinium laceffit apud Centum viros. Senecionem lacerat. ib. senex nupturitus.* 80. *sub Nerone flagitiosus* 4
Regulo sagax responsum Plinii. 4. *de Regulo Metii Modesti iudicium* ib
Reipub. administrandæ præcepta 222
Reipub. curare negotia, honestissimum 180
Relegati in triennium 212
Relegati non sunt ab alio restituendi 2, 6
Reliquiæ defunctorum an transferendæ. Vide de functorum reliq.
Remissiones colonis per-

missæ 108
Remissionum cur non æqua benignitas 198
Rempub. heredem facere 124
Reorum agmen 67
Repetundarum lex 42
Rerum varietas 108
Restituendi natales 288
Reverentia literis debita 249
Reverentia, pudor, metus, optime judicant 182
Robustus eques 160
Rogat efficaciter qui rogandi causas reddit 161
Romanus homo 105
Romane civitatis mores in opum ratione 17
Romæ vitia late vagantur 106
Rosianus Geminus 256
commendatur Trajanò ib.
Rufi monumentum imperfectum. 146. *tumulus sine titulo* ib.
Rusticæ vitæ laus 11
Rusticæ vitæ studiosus arguitur 170
Rusticus Arulenus 72

INDEX.

S.

S acerdotium non adi-	
mitur viventi	89
Sacra & de lapsa, so-	
lum tamen sacrum ma-	
net	282
Salvii liberalis laus	44
aut Sapiens, aut Sapien-	
ti proximus	74
Satrius Rufus æmulator	
Ciceronis	5
Satrii Rufi ambiguus ser-	
mo	233
Saturnalia	90
Saturnalibus missa mune-	
ra	ib.
Saturnini eloquentia.	18.
historia qualis & lau-	
datio	ib.
Sauromatæ rex	250
Scafontes extorquere	128
Scævola	115
Schola innoxia	31
Scholastica lex	54
Scholasticæ & umbraticæ	
litteræ	225
Scholasticus Isæus	31
Scire plurimum plurimum	
addiscere	57
Scribonianus	77
Scribentes placendi cau-	
sa	79
Scribentis sanctitas cu-	
mu'at gratiam	56
Securitas multorum non	
movenda	294

Sedendi dignitas	79
Senatoris periculum	20
Senatoriæ decor, in Se-	
natu discessio facta.	44
in Senatu judicia di-	
visa & in civitate.	96
in Senatum legi an pos-	
sit minor annis trigin-	
ta	284
Seneca	115
Senecio	72
Senibus turpis ambitio	55
Sententiæ numerantur,	
non ponderantur	43
Sepulcri impensa super-	
vacua	153
Sertorii exemplum	67
Servilius calvus	282
Servitus misera sub ty-	
rannis.	210.
privum	
temporum	209
Servius Sulpitius	115
Servorum ingenium	3
Severitas moderanda	230
Severum exemplum	110
Sexagenarii immunes	67
Silenda facere, laudanda	
filere	107
Silii Italici carmina qua-	
lia. mors, & res gesta,	
secessus.	64, 65.
sub	
Nerone famam suam	
laet	ib.
Sinopenfes.	288.
aqua de-	
ducenda in coloniam	
Sinopensem	288
Sinisteritas auditorum	
	226
Socrati-	

INDEX

Socratici sermones	86
Σοφοκλῆς, laudiceni	45
Solatia in morte suorum	213
Solers Prætorius	116
Solatia	213
Solum peregrinæ civitatis non est capax dedicati- onis	274
Somnium à Jove	20
Somnium Fannii	116
Somnus pro morte	152
Sordidi & gloriosi descri- ptio	34
Sors & usura	144
de Spectris historia mira	190
Sperare ex aliis quod tibi non præstes, ineptum	38
Spurinna animum & cor- pus exercebat	58
Spurinnæ fœlix senectus.	
36. res gestæ. ib. sta- tua decreta	37
Statuæ Principum	261
Stibadium	122
Stillonius Priscus	68
Stoicorum simia	4
Studii formandi ratio	175
Successuum tempus	75
Suetonium Tranquillum	289
L. Sulla	116

T.

T Abulæ venales 217
Tempus omne peri-

re, quod studium non im- pertitur	62
Terentius Junior	18
Terentius quasi metro so- lutus	118
Terræ motus	154
Tertullus cornutus	131
Testaceum opus	270
Testamenta, speculum esse morum	215
Testes in reos non in dam- natos interrogari.	4, 5
Theatrum Niceæ	270
Thrasea. 162. gener Ar- riæ	76
Θρασύλ. 280. de Θρα- σύλ. epistolæ Domitia- ni	ib.
Tiberis inundatio	214
Timor, emendator acerri- mus. 132. ^{placuitque} amore fortior	6
Timoris vis	191
Titinius capito, cujusque laus. 19. statuam po- suit Syllano	ib.
Titius Homulus	91
Titius Cassius	110
Titus Cæsar	115
Togæ jure sarent, quibus interdictum aqua & igni	93
Topiarii	80
Torquatus	115
Trajanus ad imperium motus. 246. aversatus factiones. 268. benefi- cius. 246. beneficium i- milites	

INDEX.

titia remediis fortiora

108

Urbani, urbanitas

201

Urbani honores

170

Urbanus

ib.

Urbs corrupta

54

Usus optimus dicendi ma-
gister

163

Utilitates publica priva-
ris anteferenda

183

Uxor patientissima

216

Uxoris Macrini mors, &
laudatio magna

200

X.

X

Enia

130

Xerxes illacryma-

vit. cur.

65

Xystus

49

Z.

Z

Eta seu Diata

ib.

Zosimi liberti infir-
mitas

135

FINIS

vumve delectat, si quid molle à cinædo, petulans à
 scurra, stultum à morione profertur. Non ratio-
 nem, sed stomachum tibi narro. Arque adeo quam
 multos putas esse, quos æque ea quibus ego tu ca-
 pimur & ducimur, partim ut inepta, partim ut mo-
 lestissima offendant? Quam multi, quum lector aut
 lyristes aut comædus inductus est, calceos poscunt,
 aut non minore cum tædio recubant, quam tu ista
 (sic enim appellas) prodigia perpeffus es? De-
 mus igitur alienis oblectationibus veniam, ut no-
 stris impetremus. Vale.

XVIII. C. PLINIUS SABINO
 SVO S.

Qua intentione, quo studio, qua denique me-
 moria, legeris libellos meos, epistola tua or-
 stendit. Ipse igitur exhibes negotium tibi, qui
 elicis & invitas, ut quam plurima communicare re-
 cum velim. Faciam; per partes tamen, & quasi di-
 gesta, ne istam ipsam memoriam, cui gratias ago,
 assiduitate & copia turbem, oneratamque, & quasi
 oppressam, cogam pluribus singula, posterioribus
 priora dimittere. Vale.

XIX. C. PLINIUS (9) RUFONI
 SUO S.

Significas, legisse te in quadam epistola mea, ius-
 sisse Virginium Rufum inscribi sepulcro suo;

HIC SITUS EST RVFVS; PVLSO QVI
 VINDICE QVONDAM

IMPERIVM ASSERVIT NON SIBI, SED
 PATRIÆ.

Reprehendis quod iusserit; addis etiam, melius re-
 citiusque Frontinum, quod vetuerit omnino mo-
 numentum sibi fieri: meque ad extremum, qui
 de utroque sentiam, consulis. Vtrunque dilexi; mi-
 ratus sum magis quem tu reprehendis, adeoque mi-
 raturus, ut non putarem satis unquam laudari posse,
 cuju

cujus nunc mihi subeunda defensio est. Omnes ego, qui magnum aliquod memorandumque fecerunt, non modo venia, verum etiam laude dignissimos judico, si immortalitem, quam meruere, sectantur, victurique nominis famam supremis etiam titulis prorogare nituntur. Nec facile quenquam nisi Virginium invenio, cujus tanta in pradicando verecundia, quanta gloria ex facto. Ipse sum testis, familiariter ab eo dilectus probatusque, semel omnino, me audiente, profectum, ut de rebus suis hoc unum referret, ita secum aliquando Cluvium loquutum; Scis, Virgini, quæ historiæ fides debeatur: proinde si quid in historiis meis legis aliter ac velles, rogo ignoscas. Ad hoc sic illum; Cluvine, tu ignoras, ideo me fecisse quod feci, ut esset liberum vobis scribere quæ libuisset. Agedum, hunc ipsum Frontinum in hoc ipso, in quo tibi parcior videtur, & pressior, comparemus. Vetuit extrui monumentum: sed quibus verbis? Impensa monumenti supervacua est; memoria nostri durabit, si vita meruimus. An restrictius arbitraris per orbem terrarum legendam dare duraturam memoriam sui, quam uno in loco duobus versiculis signare quod feceris? Quanquam non habeo propositum illum reprehendi, sed hunc tuendi: cujus potest apud te justior esse defensio, quam ex collatione ejus quem prætulisti? Meo quidem judicio neuter culpandus, quorum uterque ad gloriam pari cupiditate, diverso itinere, contendit; alter, dum expetit debitos titulos; alter, dum mavult videri contempsisse. Vale.

XX. C. PLINIUS VENATORI
SVO S.

TVA vero epistola tanto mihi jucundior fuit, quanto longior erat, præsertim cum de libellis meis tota loqueretur: quos tibi voluptati esse non miror, cum omnia nostra periinde ac nos ames. Ipse cum maxime vindemias, graciles quidem, uberiores

uberiores [ramen quam exspectaveram, colligo; si colligere est, nonnunquam decerpere uvam, torculum invisere, gustare de lacu mustum, obrepere urbanis, qui nunc rusticis præsunt, meque notarius & lectoribus reliquerunt. Vale.

XXI. C. PLINIUS SABINIANO
SVO S.

Libertus tuus, cui succensere te dixeras, venit ad me, advolutusque pedibus meis tanquam tuis hæsit. Flevit multum, multumque rogavit; multum etiam tacuit: in summa, fecit mihi fidem poenitentiae. Vere credo emendatum, quia deliquisse se sentit. Irasceris, scio: & irasceris merito, id quoque scio: sed tunc præcipua mansuetudinis laus, quum iræ causa iustissima est. Amasti hominem, &, spero, amabis: interim sufficit, ut exorari te finas. Licebit rursus irasci, si meruerit: quod exoratus excusarius facies. Remitte aliquid adolescentiae ipsius, remitte lacrymis, remitte indulgentiae tuæ: ne torseris illum, ne torseris etiam te. Torqueris enim, quum tam lenis irasceris. Vereor ne videar non rogare, sed cogere, si precibus ejus meas junxero. Jungam tamen tanto plenius & effusius, quanto ipsum acrius severiusque corripui, districte minatus, nunquam me postea rogaturum. Hoc illi, quem terreri oportebat, tibi non idem. Nam fortasse iterum rogabo, iterum impetrabo: sit modo tale, ut rogare me, præstare te deceat. Vale.

XXII. C. PLINIUS SEVERO
SVO S.

Magna me solitudine affecit Passieni Pauli valetudo, & quidem plurimis iustissimisque de causis. Vir est optimus, honestissimus nostri amantissimus; præterea in literis veteres æmulatur, exprimit, reddit: Propertium inprimis, à quo

quo genus ducit, vera soboles, eoque simillima illi, in quo ille præcipuus. Si elegos ejus in manum sumpseris, leges opus tersum, molle, jucundum, & plane in Propertii domo scriptum. Nuper ad lyrica deflexit. In quibus ita Horatium, ut in illis illud alterum, effingi. Putes, si quid in studiis cognatio valet, & hujus (10) propinquum. Magna varietas, magna mobilitas. Amat ut qui verissime, dolet ut qui impatientissime, laudat ut qui benignissime, ludit ut qui facetissime: omnia denique tanquam singula absolvit. Pro hoc ego amico, pro hoc ingenio, non minus æger animo quam copore ille, tandem illum, tandem me recepi. Gratulare mihi; gratulare etiam literis ipsis, quæ ex periculo ejus tantum discrimen adierunt, quantum ex salute gloriæ consequentur. Vale.

XXIII. C. PLINIUS MAXIMO

SVO S.

FRequenter agenti mihi evenit, ut centumviri, quum diu se intra judicium auctoritatem gravitatemque tenuissent, omnes repente quasi victi coactique consurgerent laudarentque. Frequenter è Senatu famam, qualem maxime optaveram, retuli: nunquam tamen majorem cepi voluptatem, quam nuper ex sermone Cornelii Taciti. Narra-
bat, sedisse secum Circensibus proximis equitem Rom. hunc post varios eruditosque sermones requisisse, Italicus es, an provincialis? se respondisse, Nosti me, & quidem ex studiis. Ad hoc illum, Tacitus es, an Plinnius? Expressere non possum, quam sit jucundum mihi, quod nomina nostra, quasi literarum propria, non hominum, literis redduntur: quod uterque nostrum his etiam ex studiis notus, quibus aliter ignotus est. Accidit aliud ante pauculos dies simile. Recumbebat mecum vir egregius, Fabius Rufinus, super eum municeps ipsius, qui illo die primum in urbem venerat: cui
Rufinus,

Rufinus, demonstrans me. Vides hunc? Malit
deinde de studiis nostris. Et ille, Plinius est, inquit.
Verum fatebor, capito magnum laboris mei fru-
ctum. An, si Demosthenes jure lætatus est, quod
illum anus Attica ita demonstravit, Οὐτὸς ἐστὶ
Δημοσθένης! ego celebritate nominis mei gaude-
re non debeo? Ego vero & gaudeo, & gaudere me
dico. Neque enim vereor ne jactantior videar,
quum de me aliorum judicium, non meum, profe-
ro: præsertim apud te, qui nec ullius invides lau-
dibus, & faves nostris. Vale.

XXIV. C. PLINIUS SABINIANO
SVO S.

BEne fecisti quod libertum, aliquando tibi cha-
rum, reducentibus epistolis meis in domum,
in animum recepisti. Juvabit hoc te: me certe
juvat; primum, quod te (11) talem video ut in ira
regi possis: deinde quod tantum mihi tribuis, ut
vel auctoritati meæ pareas, vel precibus indulgeas.
Igitur & laudo & gratias ago. Simul in posterum
moneo, ut te erroribus tuorum, etsi non fuerit
qui deprecetur, placabilem præstes. Vale.

XXV. C. PLINIUS MAMILIANO
SVO S.

Quereris de turba castrensium negotiorum, &
tanquam summo otio perfruare, lusus & ine-
ptias nostras legis, amas, flagitas, meque ad si-
milia condenda non mediocriter incitas. Incipio
enim ex hoc genere studiorum non solum oblecta-
tionem, verum etiam gloriam petere, post judicium
tuum, viri gravissimi, eruditissimi, ac super ista ve-
rissimi. Nunc me rerum actus modice, sed tamen
distinguit; quo finito aliquid earundum Camæ-
narum in istum benignissimum finem mittam.
Tu passerulis & columbulis nostris inter aquilas
vestras dabis pennas, si tamen & sibi & tibi pla-
cebunt;

cebunt : si tantum sibi, continendos cavea nidove curabis. Vale.

XXVI. C. PLINIUS LUPERCO
SVO S.

Dixi de quodam oratore seculi nostri, recto quidem & sano, sed parum grandi & ornato, ut opinor, apte. Nihil peccat, nisi quod nihil peccat. Debet enim orator erigi, attolli, interdum etiam effervesce, efferri, ac sæpe accedere ad præcept. Nam plerunque altis & excelsis adjacent abrupta: tutius per plana, sed humiliter & depressius iter: frequentior currentibus quam raptantibus lapsus: sed his non labentibus nulla laus, illis nonnulla etiamsi labantur. Nam ut quasdam artes, ita eloquentiam nihil magis quam ancipitia commendant. Vides, qui per funem in summa nituntur, quantos soleant excitare clamores, quum jam jamque casuri videntur. Sunt enim maxime mirabilia quæ maxime insperata, mixime periculosa, utque Græci magis exprimunt *παράδοξα*. Ideo nequaquam par gubernatoris est virtus, quum placido & cum turbato mari vehitur: tunc admittente nullo illaudatus, inglorius subit portum; at quum stridunt funes, curvatur arbor, gubernacula gemunt, tunc ille clarus & diis maris proximus. Cur hæc? Quia visus es mihi in scriptis meis annotasse quædam ut tumida, quæ ego sublimia; ut improba, quæ ego audientia; ut nimia, quæ ego plena arbitrabar. Plurimum autem refert, reprehendenda annotes, an insignia. Omnis enim advertit quod eminet & extat; sed acri intentione dijudicandum est, immodicum sit an grande, altum an enorme. atque ut Homerum potissimum attingam, quem tandem alterutram in partem potest fugere,

Βαράχῃ δ' εὐρεῖα χθών.
Ἀμρὶ δ' ἐπ' ἀλπίσσι μέγας ὄρεγνός.

& totum illud,

Ὡς δ' ὅτε χεῖμαρροι ποταμοὶ καὶ ὄρεσσι μὲν
οντες

Εἰς μισθόγχεαν συμβάλλετον ὄμβειμον ὕ-
δωρ.

Sed opus est examine & libra, incredibilia sint hæc (12) & immania, an magnifica & cœlestia. Nec nunc ego me his similia aut dixisse aut posse dicere puto. Non ita insanio: sed hoc intelligi volo, laxandos esse eloquentiæ frenos, nec augustissimo gyro ingeniorum impetus refringendos. At enim alia conditio oratorum, alia poetarum. Quasi vero M. Tullius minus audeat. Quamquam hunc omitto: neque enim ambigi puto. Sed Demosthenes ipse, ille norma oratoris & regula, num se cohibet & comprimit, quum dicit illa notissima? Ἄνθρωποι μιᾶρσι, καὶ κόλακας, καὶ ἀλάστορες. Et rursus: καὶ γὰρ λίθοις ἐτήχισα πῶς πόλιν, καὶ πλίνθοις ἐγὼ. Et statim: ἐκ ὅκ μὲν θαλάττης πῶς Εὐβοίαν περὺβαλόμην ἐγὼ περὶ τῇ Ἀττικῆς. [ὅσον ἡμεῖς ἀνθρωπίνῳ λογισμῷ δυνάτοιν.] Et alibi: ἐγὼ ἢ οἶμαι μὲν, ὡς ἄνδρες Ἀθληταῖοι, καὶ τοὺς θεοὺς ὁκνεῖν μισθῶν πρὶν μισθῶν. Jam quid audentius illo pulcherrimo ac longissimo excessu? νόσημα γάρ. Quid hæc breviora superioribus, sed audacia paria, τότε ἐγὼ μὲν πρὸς Πύθωνι θεασσομένη καὶ πολλῶν ῥέοντι πηδῶν. Ex eadem nota: Ὅταν ἢ ὅκ πλεονεξία καὶ πονηρία τις, ὥσπερ ἔστι ἰσχὺς, ἢ πρώτη πέρφρασις καὶ μικρὸν πᾶσιμα ἀπαίτα ἀνεχάτισσι τὸ δέλυσε. Simile his: Ἀπασχοινισμὸς ἀπασσι τοῖς ἐν τῇ πόλει δικαίοις γνώσισι πρὶν δικαστηρίων. Et ibidem: σὺ τῇ εἰς ταῦτα ἔλπον περὶ δόκας Ἀεισογῆτον, μᾶλλον ἢ ἀνίτητες ὅλως, μὴ δὲ πρὸς ἑς αὐτὸς ἐάλωκας λιμῶν, καὶ περὶ βολῶν ἐνέπληκας, πρὸς τέττας ὁρμῆς. Et dixerat: Δίδοικα μὴ δόξητε τίσι τῇ ἀνέβη λόμῶν εἶναι ποιεῖν τῇ ἐν τῇ πόλει παιδοτρῆ-
βην,

βην. ἀσθενὴς μὲν γὰρ ὅτι πᾶς ὁ πονηρὸς, καὶ
 ἐωτὸν. Et deinceps: Τύττω δ' ἐδύνα ὁρᾷ τῶν
 τόπων τέτων βάσιμον ὄντα, ἀλλὰ πάντα ἀπό-
 κρημνα, φάραγγας, βάραθρα. Nec satis: ἐδὲ γὰρ
 τοῦ περὶ τοὺς ὑπολαμβάνειν τὰ δικαστήρια ταύ-
 τα εἰκοδομῆσαι, ἵνα τοῦ ποιούτες ἐν αὐτοῖς μο-
 σχώητε, ἀλλὰ πύναλιν, ἵν' ἀνείργητε, καὶ
 κόλαζετε, καὶ μηδὲς ζηλοῖ, μηδὲ ἐπιθυμῇ κα-
 κίας. Adhuc: Εἰ δ' ἐκπληρὸς ὅτι πονηρίας, καὶ πα-
 λιγκάπηλ, καὶ μεταβολάς. Et mille talia;
 ut præteream quæ ab Æschine θαύματα, non ῥή-
 ματα, vocantur. In contrarium incidi. Dices, hunc
 quoque ob ista culpari. Sed vide quanto major sit
 qui reprehenditur ipso reprehendente: & major
 ob hæc quoque. In aliis enim vis, in his granditas
 ejus elucet. Num autem Æschines ipse iis quæ in
 Demosthene carpebat, abstinuit? καὶ γὰρ [ὁ δ' ἄν-
 δρες Ἀθλιῶται,] τὸ αὐτὸ φεγγεῖται ἢ ῥήτορα καὶ
 ἢ νόμον. ὅταν δ' ἐτέραν μὲν φωνῇ ἀφ' ἡ ὀνομα-
 σίας, ἐτέραν δ' ὁ ῥήτωρ, τὸ τῷ νόμῳ δικαίῳ χρῆσι διδόν-
 ναι τῷ ψήφῳ, καὶ τῇ τῷ λόγῳ ἀναισχυρία.
 Alio loco: ἐπειὶ ἀναφαίνει φησὶ πάντων ἐν τῷ
 ψήφισματι. πρὸς τὸ κλέμματα γράφει τὰ πίνε
 τάλακα τοῦ πρέσβους, ἀξίων τὸς ὀρεῖται μὴ
 ἡμῖν ἀλλὰ Καλλία διδόναι. ὅτι δ' ἀληθῆ λέγει.
 ἀφελὼν δ' Κομπόν, καὶ τὰς τριήρεις, καὶ τὴν ἀλα-
 ζονείαν ὅκ τῷ ψήφισματι, ἀνέγνωθι. Iterum
 alio: καὶ μὴ ἐὰν αὐτὸν εἰς τὸς τὸς ἀφελόμενος λόγους
 φησὶς αὐτῷ. Quod adeo probavit, ut repetat,
 ἀλλὰ ἐγχεθήμενοι καὶ ἐνεδρεύοντες ἐν τῇ ὀκ-
 κλησία εἰ σελαύνετε αὐτὸν εἰς τὸς τοῦ πα-
 ρανόμενος λόγους, καὶ τὰς ὀκτροπὰς αὐτῷ τῶν λό-
 γων ἐπιτηρεῖτε. An illa custoditius pressius-
 que? οὐδ' ἐλκοποιεῖς, καὶ μᾶλλον σσι μέλει τῶν
 αὐθιμέρων λόγων, ἢ τῆς σωτηρίας ἢ πόλεως.
 Altius illa: ἐκ ὑποπύμψισθαι δ' ἀνθρώπων ὡς κοι-
 νῶν τῶν ἑλλήνων συμφορὰν, ἢ συλλαβόντες
 ὡς λησὴν τῶν πειραμάτων διὰ τῆς πολλοῦ πλε-

οὐτα τιμωρήσθε, & alia. Expecto ut quædam ex hac epistola, gubernacula gemunt, &, diu maris proximus, iisdem notis quibus ea de quibus scribo, confodias. Intellego enim me, dum veniam prioribus pero, in illa ipsa quæ annotaveras incidisse. Sed confodias licet, dummodo jam nunc destines diem, quo & de illis & de his coram exigere possimus. Aut enim tu me (13) timidum, aut ego te temerarium faciam. Vale.

XXVII. C. PLINIVS (14) LATERANO
SVO S.

Quanta potestas, quanta dignitas, quanta majestas, quantum denique numen sit historiarum, cum frequenter alias, tum proxime sensi. Recitaverat quidam verissimum librum, partemque ejus in alium diem reserverat: ecce amici (15) cujusdam orantes obsecrantesque ne reliqua recitaret. Tantus audiendi quæ fecerint pudor, quibus nullus faciendi quæ audire erubescunt. Et ille quidem præstitit quod rogabatur: sinebat fides. Liber tamen, ut factum ipsum, manet, manebit, legeturque semper, tanto magis, quia non statim. Incitantur enim homines ad agnoscenda quæ differuntur. Vale.

XXVII. C. PLINIVS ROMANO
SVO S.

Post longum tempus epistolas tuas, sed tres præter, recepi, omnes elegantissimas, amantissimas, & quales à te venire, præsertim desideratas, oportebat: quarum una injungis mihi jucundissimum ministerium, ut ad Plotinam, sanctissimam sceminam, literæ tuæ perferuntur: perferentur. Eâdem commendas Popilium Artemisium statim præstiri quod petebat. Indicis etiam, modicas te vindemias collegisse. Communis hæc mihi tecum,

quanquam in diversissima parte terrarum, querela est. Altera epistola nuntias, multa te nunc distare, nunc scribere, quibus nos tibi repræsentes. Gratias ago: agerem magis, si me illa ipsa quæ scribis aut dictas, legere voluisses. Et erat æquum ut te mea, ita me tua scripta cognoscere, etiamsi ad alium quam ad me pertinerent. Pollicetis in fine, quum certius de vitæ nostræ ordinatione aliquid audieris, futurum te fugitivum rei familiaris, statimque ad nos evoluturum, qui jam tibi compedes nectimus, quas perfringere nullo modo possis. Tertia epistola continebat, esse tibi redditam orationem pro (16) Clario, eamque visam uberiores quam dicente me, audiente te, fuerit. Est uberior. multa enim postea inserui. Adiciis, alias te literas curiosius scriptas misisse: an acceperim quæris: non accepi, & accipere gestio. Proinde prima quæque occasione mitte, appositis quidem usuris, quas ego (non parcius possum) centesimas computabo. Vale.

XXIX. C. PLINIUS RUSTICO
SVO S.

UT satius est unum aliquid insigniter facere, quam plurima mediocriter; ita plurima mediocriter, si non possis unum aliquid insigniter. Quod intuens ego, variis me studiorum generibus, nulli satis confisus, experior. Proinde quum hoc vel illud leges, ita singulis veniam, ut non singulis, dabis. An cæteris artibus excusatio in numero, literis durior lex, in quibus difficilior effectus est? Quid autem ego de venia quasi ingratus? Nam si ea facilitate hæc proxima acceperis, qua priora, laus potius speranda, quam venia obsecranda est. Mihi tamen venia sufficit. Vale.

XXX. C. PLINIUS GEMINIO
SVO S.

LAudas mihi, & frequenter præfens, & nunc per epistolas, Nonium tuum, quod sit liberalis in quosdam: & ipse laudo, sit tamen non in hos solos. Volo enim eum qui sit vere liberalis, tribuere patriæ, propinquis, affinibus, amicis, sed amicis dico pauperibus: non ut isti, qui iis potissimum donant, qui donare maxime possunt. Hos ego visitatis hamatisque muneribus non sua promere puto, sed aliena corripere. Sunt ingenio simili, qui quod huic donant, auferunt illi, famamque liberalitatis avaritia petunt. Primum est autem, suo esse contentum: deinde, quos præcipue scias indigere, sustentantem foventemque, orbe quodam societatis ambire. Quæ cuncta si facit iste, usquequaque laudandus est: si unum aliquod, minus quidem, laudandus tamen. Tam rarum est etiam imperfectæ liberalitatis exemplar. Ea invasit homines habendi cupido, ut possideri magis quam possidere videantur. Vale.

XXXI. C. PLINIUS SARDO
SVO S.

Postquam à te recessi, non minus tecum, quam quum apud te, fui. Legi enim librum tuum identidem repetens ea maxime (non enim mentiar) quæ de me scripsisti. In quibus quidem percopiosus fuisti. Quam multa, quam varia, quam non eadem de eodem, nec tamen diversa, dixisti? Landem pariter & gratias agam? Neutrum satis possum, & si possem, timerem ne arrogans esset, ob ea laudare, ob quæ gratias agerem. Unum illud addam, omnia mihi tanto laudabiliora visa, quanto jucundiora; & tanto jucundiora, quanto laudabiliora erant. Vale.

XXXII. C. PLINIUS TITIANO
SUO S.

Quid agis? quid acturus es? Ipse vitam jucundissimam, id est otiosissimam, vivo. Quo fit, ut scribere longiores epistolas nolim, velim legere: illud, tanquam delicatus; hoc, tanquam otiosus. Nihil est enim aut pigrius delicatis, aut curiosius otiosis. Vale.

XXXIII. C. PLINIUS CANINIO
SUO S.

Incidi in materiam veram, sed simillimam fictæ, dignamque isto lætissimo, altissimo, planeque poetico ingenio. Incidi autem, dum super cœnam varia miracula hinc inde referuntur. Magna autoris fides; tamen quid poetæ cum fide? Is tamen autor, cui bene vel historiam scripturus credidisses. Est in Africa Hipponensis colonia, mari proxima: adjacet ei navigabile stagnum, ex quo, in modum fluminis, æstuarium emergit, quod vice alterna, prout æstus aut repressit, aut impulit, nunc infertur mari, nunc redditur stagno. Omnis hic ætas piscandi, navigandi, atque etiam notandi studio tenetur: maxime puerorum, quos otium ludusque sollicitat. His gloria & virtus altissime provehi: victor ille qui longissime ut littus, ita simul nantes, reliquit. Hoc certamine puer quidam, audentior cæteris, in ulteriora tendebat: delphinus occurrit, & nunc præcedere puerum, nunc sequi, nunc circuire, postremo subire, deponere, iterum subire, trepidantemque perferre primum in altum: mox flectit ad littus, redditque terræ & æqualibus. Serpit per coloniam fama: concurrere omnes, ipsum puerum tanquam miraculum aspicere, interrogare, audire, narrare. Postremo die obsident, littus, prospectant mare, & si quid est mari simile. Natant pueri: inter hos ille, sed cautius. Delphinus

nus rursus ad tempus, rursus ad puerum venit. Fugit ille cum cæteris. Delphinus, quasi invitet, revocet, exilit, mergitur, variosque orbes implicat expeditque. Hoc altero die, hoc tertio, hoc pluribus, donec homines innutritos mari subiret timendi pudor : accedunt, & alludunt, & appellant: tangunt etiam, pertractantque (17) præbentem. Crescit audacia experimento. Maxime puer, qui primus expertus est, adnatat natanti, infilit tergo fertur referturque, agnoscise, amari putat, amat ipse: neuter timet, neuter timetur. Hujus fiducia, mansuetudo illius augetur: nec non alii pueri dextrâ lævâque simul eunt hortantes monentesque. Ibat una (id quoque mirum) delphinus alius, tantum spectator & comes. Nihil enim simile aut faciebat, aut patiebatur: sed alterum illum ducebat, reducebat, ut puerum cæteri pueri. Incredibile (ram verum tamen quam priora) delphinum gestatorem collusoremque puerorum in terram quoque extrahi solitum, arenisque ficcatum, ubi incaluisset, in mare revolvi. Constat Octavium Avitum, legatum proconsulis, in littus educto religione prava superfudisse unguentum, cuius illum novitatem odoremque in altum refugisse; nec nisi post multos dies visum languidum & mœstum; mox, redditis viribus, priorem lasciviam & solita ministeria reperisse. Confluebant ad spectaculum omnes magistratus, quorum adventu & mora modica republica novis sumptibus atterebatur. Postremo locus ipse quietem suam secretumque perdebat. Placuit occulte interfici, ad quod coibatur. Hæc tu qua miseratione, qua copia deslebis, ornabis, attolles? Quanquam non est opus affingas aliquid aut adstruas: sufficit ne ea quæ sunt vera minuantur. Vale..

XXXIV. C. PLINIUS TRANQUILLO
S U O S.

Explica æstum meum. Audio me male legere duntaxat versus: orationes enim commodius, sed tanto minus versus. Cogito ergo recitaturus familiaribus amicis, experiri libertum meum. Hoc quoque familiare, quod elegi non bene, sed melius scio lecturum: si tamen non fuerit perturbatus. Est enim tam novus lector, quam ego poeta. Ipse nescio quid illo legente interim faciam, sed eam defixus, & murus, & similis otioso; an (ut quidam) quæ pronuntiabit, murmure, oculis, manu prosequar. Sed puto me non minus male saltare quam legere. Iterum dicam, explica æstum meum, vereque rescribe, num sit melius, pessime legere, quam ista vel non facere. Vale.

XXXV. C. PLINIUS APPIO
S U O S.

Librum quem misisti, recepi, & gratias ago: sum tamen hoc tempore occupatissimus. Ideo nondum eum legi, cum alioqui validissime cupiam: sed eam reverentiam cum literis ipsis, tum scriptis tuis debeo, ut sumere illa, nisi vacuo animo, irreligiosum putem. Diligentiam tuam in retractandis operibus valde probo. Est tamen aliquis modus, primum, quod nimia cura deterit magis quam emendar; deinde, quod nos à recentioribus revocet, simulque nec absolvit priora, & inchoare posteriora non patitur. Vale.

XXXV. C. PLINIUS FUSCO
S U O S.

Quæris quemadmodum in Tuscis diem æstate disponam. Evigilo quum libuit, plerumque circa horam primam, sæpe ante, tardius raro: clausæ fenestræ manent. Mire enim silentio &

tenebris animus alitur. Ab iis quæ avocant abdu-
ctus, & liber, & mihi relictus, non oculos animo,
sed animum oculis sequor, qui eadem quæ mens,
vident, quoties non vident alia. Cogito si quid in
manibus, cogito ad verbum scribenti emendanque
similis: nunc pauciora, nunc plura, ut vel difficile
vel facile componi tenerive potuerunt. Notarium
voco, & die admissio, quæ formaveram dicto: a-
bit, rursusque revocatur, rursusque remittitur. U-
bi hora quarta vel quinta (neque enim certum
dimensumque tempus) ut dies suaserit, in xystrum
me vel cryptoporticum conféro; reliqua meditor
& dicto; vehiculum ascendo. Ibi quoque idem
quod ambulans ut jacens. Durat intentio, muta-
tione ipsa refecta: paulum redormio, dein ambu-
lo, mox orationem Græcam Latinamve clare &
intente, non tam vocis causa quam stomachi, le-
go: pariter tamen & illa firmatur. Iterum ambu-
lo, ungor, exerceor, labor. Cœnanti mihi, si cum
uxore, vel paucis, liber legitur: post cœnam, (18)
comœdi aut lyristes: mox cum meis ambulo, quo-
rum in numero sunt eruditi. Ita variis sermonibus
vespera extenditur, & quanquam longissimus dies
cito conditur. Nonnunquam ex hoc ordine aliqua
mutantur. Nam si diu (19) tacui, vel ambulavi,
post somnum demum lectionemque, non vehicu-
lo, sed (quod brevius, quia velocius) equo ge-
stor. Interveniunt amici ex proximis oppidis, par-
temque diei ad se trahunt, interdumque lassato mi-
hi opportuna interpellatione subveniunt. Venor
aliquando: sed non sine pugillaribus, ut quamvis
nihil ceperim, nonnihil referam. Datur & colonis
(ut videtur ipsis) non satis temporis, quorum
mihi agrestes querelæ literas nostras & istæ urba-
na opera commendant. Vale.

XXXVII. C. PLINIUS PAULINO
SUO S.

NEc tuæ naturæ est, translatitia hæc & quasi publica officia à familiaribus amicis contra ipsorum commodum exigere: & ego te constantius amo, quam ut verear ne aliter ac velim accipias, nisi te calendis statim consulem videro: præferim cum me necessitas locandorum prædiorum plures annos ordinatura detineat; in quæ mihi nova consilia sumenda sunt. Nam priore lustro, quanquam post magnas remissiones, reliqua creverunt: inde plerisque nulla jam cura minuendi aris alieni, quod desperant posse persolvi; rapiunt etiam, consumuntque quod natum est, ut qui jam putent se non sibi parcere. Occurrendum ergo augescentibus vitiiis, & medendum est. Medendi una ratio, (24) si non nummo, sed partibus locem, ac deinde ex meis aliquos exactores operi, custodes fructibus ponam: & alioqui nullum iustius genus redditus, quam quod terra, cælum, annus refert. Ad hoc, magnam fidem, acres oculos, numerosas manus poscit: experiendum tamen, & quasi in veteri morbo, quælibet mutationis auxilia tentanda sunt. Vides quam non delicata me causa obire primum consulatus tui diem non finat: quem tamen hîc præsens votis, gaudîo, gratulatione celebrabo. Vale.

XXXVIII. C. PLINIUS SATVRNINO
SUO S.

EGo vero Rufum nostrum laudo: non quia tu ut ita facerem petiisti, sed quia est ille dignissimus. Legi enim librum omnibus numeris absolutum; cui multum apud me gratiæ amor ipsius adjecit. Judicavi tamen. Neque enim soli iudicant qui maligne legunt. Vale.

XXXIX. C. PLINIUS MUSTIO
SVO S.

ARuspicum monitu reficienda est mihi ædes Cereris in prædiis in melius & in majus. Vetus sane & angusta, cum sit alioqui statō die frequentissima. Nam idibus Septembribus magnus è regione tota coit populus, multæ res aguntur, multa vota suscipiuntur, multa redduntur, sed nulum in proximo suffugium aut imbris aut solis. Videor ergo munifice simul religioseque facturus, si ædem quam pulcherrimam exstruxero, addidero porticu: illam ad usum deæ, has, ad hominum. Velim ergo emas quatuor marmoreas columnas, cujus tibi videbitur generis: emas marmora, quibus solum, quibus parietes excolantur. Erit etiam vel faciendum vel emendum ipsius deæ signum: quia antiquum illud è ligno quibusdam sui partibus vetustate obtruncatum est. Quantum ad porticus, nihil interim occurrit quod videatur istinc esse repetendum: nisi (25) tamen ut formam secundum rationem loci scribas: neq; enim possunt circumdari templo; nam solum templi hinc flumine & abruptissimis ripis, hinc via cingitur. Est ultra viam latissimum pratum, in quo satis apte contra templum ipsum porticus explicabuntur: nisi quid tu melius inveneris, qui soles locorum difficultates arte superare. Vale.

XL. C. PLINIUS FUSCO
SVO S.

SCribis, pergratas tibi fuisse literas meas, quibus cognovisti quemadmodum in Tuscis otium æstatis exigere: requiris quid ex hoc in Laurentino hyeme permutem. Nihil, nisi quod meridianus somnus eximitur, multumque de nocte vel ante vel post diem sumitur: & si agendi necessitas instat, quæ frequens hyeme, non jam comædo vel

vel lyristæ post cœnam locus ; sed illa quæ dictavi, identidem retractantur , ac simul memoriæ frequenti emendatione proficitur, Habes æstate, hyeme consuetudinem ; addas huc licet autumnum, quæque inter hyemem æstatemque media, ut nihil de die perdunt , ita de nocte parvulum acquirunt. Vale.

LIBER X.

In quo Epistola Plinii ad Trajanum Imperatorem ; & Trajani ad Plinium.

I. C. PLINIUS TRAIANO
IMP. S.

TU A quidem pietas, Imperator sanctissime, optaverat, ut quam tardissime succederes patri : sed dii immortales festinaverunt virtutes tuas ad gubernacula reipub. quam susceperas, admove. Precor ergo ut tibi, & per te generi humano, prospera omnia, id est, digna seculo tuo, contingant. Fortem te & hilarem, Imperator optime, & privatim & publice opto.

II. C. PLINIVS TR: IMP. S.

EXprimere, domine, verbis non possum, quantum mihi gaudium attuleris, quod me dignum putasti jure trium liberorum. Quamvis enim Julii Serviani, optimi viri, tuique amantissimi, precibus indulseris : tamen etiam ex rescripto intelligo, libentius hoc ei te præstitisse, quia pro me rogabat. Videor ergo summam voti mei consequutus, cum inter initia felicissimi principatus tui probaveris, me an ad peculiarem indulgentiam tuam pertinere : eoque magis liberos concupisco ; quos habere etiam illo tristissimo seculo volui, sicut potes duobus matrimoniis meis credere. Sed dii melius, qui
omnia

omnia integra bonitati tuæ reservarunt. Malui hoc potius tempore me patrem fieri, quo futurus essem & securus & felix.

III. C. PLINIUS TR. IMP. S.

Indulgentia tua, Imperator optime, quam plenissimam experior, hortatur me, ut audeam tibi etiam pro amicis obligari; inter quos sibi vel præcipuum locum vindicat Voconius Romanus, ab incunte ætate condiscipulus & contubernalis meus. Quibus ex causis & à Divo patre tuo petieram, ut illum in amplissimum ordinem promoveret: sed hoc votum meum bonitati tuæ reservatum est, quia mater Romani liberalitatem sestertii quadringenties, quod conferre se filio codicillis ad patrem tuum scriptis professæ fuerat, nondum satis legitime peregerat. Quod postea fecit, admonita à nobis. Nam & fundos emancipavit, & cætera, quæ in emancipatione implenda solent exigi, consummavit. Cum sit ergo finitum quod spes nostras morabatur, non sine magna fiducia sub signo. Auger fidem pro moribus Romani mei, quos & liberalia studia exornant, & eximia pietas, quæ hanc ipsam matris liberalitatem, & statim patris hæreditatem, & adoptionem à vitrico meruit. Auger hæc & natalium & paternarum facultatum splendor; quibus singulis multum, commendationis accessarum etiam ex meis precibus, indulgentiæ tuæ credo. Rogo ergo, domine, ut me exoptatissimæ mihi gratulationis compotem facias, & honestis (ut spero) affectibus meis præstes, ut non in me tantum, verum & in amico gloriari iudiciis tuis possim.

IV. C. PLINIUS TR. IMP. S.

Proximo anno, domine, gravissima valetudine usque ad periculum vitæ vexatus, iatralipten assumpsi: cujus sollicitudini & studio, tuæ tantum

tum indulgentiæ beneficio referre gratiam possum. Quare rogo, des ei civitatem Romanam. Est enim peregrinæ conditionis, manumissus à peregrina. Vocatur ipse Harpocras; patronam habuit Thermuthin Theonis, quæ jam pridem defuncta est. Item rogo, des jus Quirititium libertis Antoniaæ Maximillæ, ornatissimæ sœminæ, Heliæ & Antoniaæ Harmeridi. Quod à te, petente patrona, peto.

V. C. PLINIUS TR. IMP. S.

EXprimere, domine, verbis non possum, quanto me gaudio affecerint epistolæ tuæ, ex quibus cognovi te Harpocrati, iatralipræ meo, etiam Alexandrinam civitatem tribuisse, quamvis, secundum institutionem principum, non temere eam dare proposuisses. Esse autem Harpocran *νόμον μαμφίτηκόν* indico tibi. Rogo ergo, indulgentissime Imper. ut mihi ad Pompejum Plantam, præfectum Ægypti, amicum tuum, sit ut promisisti, epistolam mittas. Obviam iturus, quo maturius, domine, exoptatissime, adventus tui gaudio frui possim, rogo permittas mihi, quam longissime occurrere tibi.

VI. C. PLINIUS TR. IMP. S.

Proxima infirmitas mea, domine, obligavit me Posthumio Marino medico: cui parem gratiam referre beneficio tuo possum, si precibus, ex consuetudine bonitatis tuæ, induleris. Rogo ergo, ut propinquis ejus des civitatem, Chrysippo Mithridatis uxori que Chrysippi Stratonicæ Epigoni, item liberis ejusdem Chrysippi, Epigono & Mithridati, ita ut sint in patris potestate, utque iis in libertos servetur jus patronorum. Item rogo, indulgeas (1) Quiritium L Satrio Abascantio, & P. Cæsio Phosphoro, & Panchariæ Soteridi. Quod à te, volentibus patronis, peto,

VII. C.

VII. C. PLINIUS TR. IMP. S.

SCio, domine, memoria tua, quæ est benefacien-
di tenacissima, preces nostras inhærare : quia
tamen in hoc quoque sæpe indulxisti, admo-
neo simul & impense rogo, ut Actium Suram præ-
tura exornare digneris. cum locus vacet. Ad quam
spem alioqui (2) quietissimam hortatur & nata-
lium splendor, & summa integritas in paupertate
& ante omnia, felicitas temporum, quæ bonam con-
scientiam civium tuorum ad usum indulgentia tua
provocat & attolit.

VIII. C. PLINIUS TR. IMP. S.

Cum sciam, domine, ad testimonium laudem-
que morum meorum pertinere, tam boni
principis iudicio exornari, rogo, dignitati, ad
quam me provexit indulgentia tua, vel auguratum
septemviratum, quia vacant, adjicere digneris, ut
jure sacerdotii precari deos pro te publice possim,
quos nunc precor pietate privata.

IX. C. PLINIUS TR. IMP. S.

Victoria tua, optime Imperator, maxima,
pulcherrima, antiquissima, & tuo nomine
reip. gratulor, deosque immortales precor,
omnes cogitationes tuas tam laetus sequatur even-
tus; ut virtutibus tantis gloria imperii & novetur
augeatur.

X. C. PLINIUS TR. IMP. S.

Servilius Pudens legatus, domine, VIII. ci-
lend. Decembr. Nicomediam venit: meque lon-
gæ expectationis sollicitudine liberavit.

XI. C. PLINIUS TR. IMP. S.

Rofianum Geminum, domine, arctissimo vi-
culo mecum tua in me beneficia iunxerunt.
Habui enim illum quæstorem in consulari

R.

S.

efacien-

: quia

admo-

m pra-

d quam

& narra-

pertate

am con-

tia tua

S.

audem-

m boni-

rati, ad-

uratum,

eris, ut

possim,

S.

axima,

mine

precor,

r even-

veretur

S.

I. ci-

ue lo-

S.

no vi-

kerum

fulati

mei summe obervantissimum expertus. Tantam mihi post consulatum reverentiam præstat, ut publicæ necessitudinis pignora privatis cumulet officiis. Rogo ergo, ut (3) ipsi apud te, pro dignitate ejus, precibus mei faveas: cui & si quid mihi credis, indulgentiam tuam dabis. Dabit ipse operam, ut in his quæ ei mandaveris, majora mereatur. Parciorem me in laudando facit, quod spero tibi & integritatem ejus, & probitatem, & industriam non solum ex ejus honoribus, quos in urbe sub oculis tuis gessit, verum etiam ex commilitio, esse notissimam. Illud unum, quod propter charitatem ejus nondum mihi videor satis plene fecisse, etiam atque etiam facio; teque domine rogo, gaudere me ex ornata quæstoris mei dignitate, id est, per illum meâ, quam maturissime velis.

XII. C. PLINIUS TR. IMP. S.

Difficile est, domine, exprimere verbis, quantum perceperim lætitiâ, quod & mihi & forui meæ præstitisti, ut ad finem consulatus Cœlium Clementem in hanc provinciam transferres. Ex illo enim mensuram beneficii tui penitus intelligo, cum tam plenam indulgentiam cum tota domo mea experiar: cui referre gratiam parem nec audeo quidem, quamvis maxime debeam. Itaque ad vota confugio, deosque precor, ut iis quæ in me assidue confers, non indignus existimer.

XIII. C. PLINIUS TR. IMP. S.

Scripsit mihi, domine, Lycormas, libertus tuus ut, si qua legatio à Bosphoro venisset, urbem petitura, usque in adventum suum retineretur. Et legatio quidem duntaxat in eam civitatem in qua ipse sum, nulla adhuc venit; sed venit tabellarius Sauromata, quem ego, usus opportunitate quam mihi casus obtulerat, cum tabellario, qui Lycormam ex itinere præcessit, mittendum putavi, ut possis

possis ex Lycormæ & ex regis epistolis pariter cognoscere, quæ fortasse pariter scire deberis.

XIV. C. PLINIUS TR. IMP. S.

R Ex (4) Sauromata scripsit mihi, esse quædam quæ deberes quam maturissime scire: qua ex causa festinationem tabellarii, quem ad te cum epistolis misit, diplomate adjuvi.

XV. C. PLINIUS TR. IMP. S.

L Egato Sauromatæ regis, quam sua sponte Nicææ, ubi me invenerat, biduo substitisset, longiorem moram faciendam, domine, non putavi, Primum quod incertum adhuc erat, quando libertus tuus Lycormas venturus esset; deinde quod ipse proficiscebar in diversam provinciæ partem, ita officii necessitate exigente. Hæc in notitiam tuam perferenda existimavi, quia proxime scripseram, petiisse Lycormam, ut legationem, si qua venisset à Bosphoro, usque in adventum suum retinerem. Quod diutius faciendi nulla mihi probabilis ratio occurrit; præsertim cum epistolæ Lycormæ, quas detinere, ut ante prædixi, nolui, aliquot diebus hunc legatum antecessuræ viderentur.

XVI. C. PLINIUS TR. IMP. S.

A Puleius, domine, miles, qui est in statione Nicomedensi, scripsit mihi, quendam nomine Callidromum, quum detineretur à Maximo & Dionysio pistoribus, quibus operas suas locaverat, confugisse ad tuam statuum, perductumque ad magistratus indicasse, servisse aliquando Laberio Maximo, captumque à Susago in Mæsia, & à Decebalo muneri missum Pacoro, Parthiæ regi, pluribusque annis in ministerio ejus fuisse: deinde fugisse, atque ita in Nicomediam pervenisse. Quem ego perductum ad me quum eadem narrasset, mittendum ad te putavi. Quod paulo tardius feci, dum

requiro gemmam, quam sibi, habentem imaginem Pacori, & quibus insignibus ornatus fuisset, subtractam indicabat. Volui enim hanc quoque, si inveniri potuisset, simul mittere, sicut (5) glebulam misi, quam se ex Parthico metallo attulisse dicebat. Signata est anulo meo, cujus est aposphragisma, quadriga.

XVII. C. PLINIUS TR. IMP. S.

Maximum, libertum & procuratorem unum, domine, per omne tempus quo fuimus una, probum, & industrium, & diligentem, ac, sicut rei tuæ amantissimum, ita disciplinæ tenacissimum expertus, libenter apud te testimonio prosequor ea fide quam tibi debeo.

XVIII. C. PLINIUS TR. IMP. S.

Gabium Bassum, domine, præfectum oræ Ponticæ, integrum, probum, industrium, atque inter ista reverentissimum mei expertus, voto pariter & suffragio prosequor, eâ fide quam tibi debeo: quem abunde conspexi instructum commilitio tuo cujus disciplinæ debet, quod indulgentia tua dignus est. Apud me & milites & pagani, à quibus iustitia ejus & humanitas penitus inspecta est, certatim ei, qua privatim, qua publice, testimonium retribuerunt. Quod in notitiam tuam perfero ea fide quam tibi debeo.

XIX. C. PLINIUS TR. IMP. S.

Nymphidium Lupum, domine, primipilarem, commilitonem habui, quum ipse tribunus essem, ille præfectus: inde familiariter diligere ceppi. Crevit postea charitas ipsa mutuæ vetustate amicitiae. Itaque & quieri ejus injeci manum, & exegi, ut me in Bithynia consilio instrueret. Quod ille amicissime, & otii & senectutis ratione postposita, & jam fecit, & facturus est. Quibus ex causis

sis necessitudines ejus inter meas numero, & filium inprimis, Nymphidium Lupum, juvenem probum, industrium, & egregio patre dignissimum, suffecturum indulgentiæ tuæ: sicut primis ejus experimentis cognoscere potes, cum præfectum cohortis plenissimum testimonium meruerit Julii Ferocis & Fusci Salinatoris, clarissimorum virorum. Meum gaudium, domine, meam gratulationem filii honores continerent.

XX. C. PLINIUS TRAIANO IMP. S.

UT primum me, domine, indulgentia vestra promovit ad præfecturam ararii Saturni, omnibus advocationibus, quibus alioquin nunquam eram promiscue functus, renuntiavi, ut toto animo, delegato mihi officio vocarem. Qua ex causa quum patronum me provinciales optassent contra Marium Priscum, & petii veniam hujus muneris, & impetravit: sed cum postea consul designatus, censuisses faciendum nobiscum, quorum erat excusatio recepta, ut essemus in Senatus potestate, pateremurq; nomina nostra in urnam conjici, convenientissimum esse tranquillitati seculi cui puravi, præsertim tam moderatæ voluntati amplissimi ordinis non repugnare. Cui obsequio meo opto ne existimes constare rationē, cum omnia facta dictaq; mea probare sanctissimis moribus tuis cupiam.

XXI.. C. TRAIANUS PLINIO S.

ET civis & senatoris boni partibus functus es, obsequium amplissimi ordinis, quod justissime exigebat, præstando. Quas partes implerurum te secundum susceptam fidem confido.

XXII. C. PLINIUS TRAIANO IMP. S.

AGo gratias, domine, quod & jus Quiritium libertis necessaria mihi femina, & civitatem Roma-

Romanam Harpocrati, iatraliptæ meo, sine mora indulxisti. Sed quum annos ejus & censum, sicut præceperas, (6) ederem, admonitus sum à peritioribus, debuisse me ante ei Alexandrina civitatem impetrare, deinde Romanam, quoniam esset Ægyptius. Ego autem, quia inter Ægyptios, cæterosque peregrinos, nihil interesse credebam, contentus fueram hoc solum scribere tibi, eum scilicet à peregrina manumissum, patronamque ejus jampridem decessisse. De qua ignorantia mea non queror, per quam stetit ut tibi pro eodem homine sapius obligarer. Rogo itaque, ut beneficio tuo legitime frui possim, tribuas ei & Alexandrinam civitatem, Romanam. Annos ejus & censum (nequid rursus indulgentiam tuam morarent) libertis tuis, quibus jusseras, misi.

XXIII. TRAIANUS PLINIO S.

Civitatem Alexandrinam, secundum institutionem principum, non temere dare proposui: sed cum Harpocrati, iatraliptæ tuo, jam civitatem Romanam impetraveris, huic quoque petitioni tuæ negare non sustineo. Tu, ex quo nemo sit norum mihi facere debebis, ut epistolam tibi ad Pompejum Plantam, præfectum Ægypti, amicum meum, mittam.

XXIV. C. PLINUS TRAIANO IMP. S.

Quum divus pater tuus, domine, & oratione pulcherrima & honestissimo exemplo omnes cives ad munificentiam esset cohortatus, petii ab eo, ut statuas principum, quas in longinquis agris per plures successiones traditas mihi, quales acceperam custodiebam, permetteret in municipium transferre, adjectâ suâ statuâ. Quodq; illi mihi cum plenissimo testimonio indulserat, ego statim decurionibus scripseram, ut adsignarent solum, in quo

quo templum pecunia mea exstruerem: illi in honorem operis ipsius electionem loci mihi obtulerant. Sed primum mea, deinde patris tuis valitudine, postea curis delegati à vobis officii retentus, nunc videor commodissime posse in rem presentem excurrere. Nam & menstruum meum calend. Septembris finitur, & sequens mensis complures dies feriatos habet. Rogo ergo, ante omnia permittas mihi, opus quod inchoaturus sum, exornare & tua statua: deinde, ut hoc facere quam maturissime possim, indulgeas commeatum. Non est autem simplicitatis meæ dissimulare apud bonitatem tuam, obiter te plurimum collaturum utilitatibus rei familiaris meæ. Agrorum enim, quos in eadem regione possideo, locatio cum alioqui ccc. exedat, adeo non potest differri, ut proximam putationem novus colonus facere debeat. Præterea continuæ sterilitates cogunt me de remissionibus cogitare: quarum rationem, nisi præfens, inire non possum. Debebo ergo, domine, indulgentiæ tuæ & pietatis meæ celeritatem, & statuarum ordinationem, si mihi ob utraque hæc dederis commeatum xxx dierum. Neque enim angustius tempus præfinire possum, cum & municipium & agri, de quibus loquor, sint ultra centesimum & quinquagesimum lapidem.

XXV. TR. PLINIO S.

ET privatas multas & omnes publicas causas petendi commeatus reddidisti: mihi autem vel sola voluntas tuas suffecisset. Neque enim dubito te, ut primum potueris, ad tam districtum officium reversurum. Statuam poni mihi à te eo quo desideras loco, quanquam ejusmodi honorum parcissimus, tamen patior, ne impedisse cursum erga me pietatis tuæ videar,

XXVI. C. PLINIUS TR. IMP. S.

Quia confido, domine, ad curam tuam pertinere, nuntio tibi, me Ephesum cum omnibus meis *ὑπὲρ Μαλλέας* navigasse. Quamvis contrariis ventis retentus. Nunc, destino partim orariis navibus, partim vehiculis, provinciam petere. Nam sicut itineri graves æstus, ita continuæ navigationi etesiæ reluctantur.

XXVII: TR. PLINIO S.

Recte renuntiasti mihi, Secunde charissime. Pertinet enim ad animum meum, quali itinere in provinciam pervenias. Prudenter autem constituis interim navibus, interim vehiculis uti, prout loca suaserint.

XXVIII. C. PLINIUS TR. IMP. S.

Sicut saluberrimam navigationem, domine, usque Ephesum expertus, ita inde, postquam vehiculis iter facere cœpi, gravissimis æstibus atque etiam febriculis, vexatus Pergami substici. Rursus, quum transissem in orarias naviculas, contrariis ventis retentus, aliquanto tardius quam speraveram, id est xv calend. Octobres, Bithyniam intravi. Non possum tamen de mora queri, cum mihi contigerit quod erat auspiciatissimum, natalem tuum in provincia celebrare. Nunc reipub. Prusensium impendia, reditus, debitores excutio: quod ex ipso tractu magis ac magis necessarium intelligo. Multæ enim pecuniæ variis ex causis à privatis detinentur: præterea quædam (7) minime legitimis sumptibus erogantur. Hæc tibi, domine, in ipso ingressu meo scripsi, Quintodecimo calend. Octeb. domine, provinciam intravi, quam in eo obsequio, in ea erga te fide, quam de genere humano mereris, inveni. Despice, domine, an necessarium putes, mittere huc mensorem. Videntur enim

enim non mediocres pecuniæ posse revocari à curatoribus operum, si mensuræ fideliter aguntur. Ita certe prospicio ex ratione Prusensium, quam cum Maximo tracto.

XXIX. TRIANUS PLINIO S.

Cuperem sine querela corpusculi tui, & tuorum, pervenire in Bithyniam potuisses, ac simile tibi iter ab Epheso ei navigationi fuisset, quam expertus usque illo eras. Quo autem die pervenisses in Bithyniam, cognovi, Secunde charissime, literis tuis. Provinciales (credo) prospectum sibi à me, intelligent. Nam & tu dabis operam, ut manifestum sit, illis electum te esse, qui ad eisdem mei loco mittereris. Rationes autem inprimis tibi rerum publicarum excutiendæ sunt. Nam & esse eas vexatas satis constat. Mensores vix etiam iis operibus, quæ aut Romæ, aut in proximo, fiunt, sufficientes habeo: sed in omni provincia inveniuntur, quibus credi possit, & ideo non deerunt tibi, modo velis diligenter excutere.

XXX. C. PLINIUS TR. IMP. S.

ROgo, domine, consilio me regas hæsitantem utrum per publicos civitatum servos (quod usque adhuc factum) an per milites, asservare custodias debeam. Vereor enim, ne & per servos publicos parum fideliter custodiantur, & non exiguum militum numerum hæc cura distringat. Interim publicis servis paucos milites addidi. Video tamen periculum esse, ne id ipsum utriusque negligentiae causa sit; dum communem culpam hi in illos, illi in hos regerere posse confidunt.

XXXI. TRIANUS PLINIO S.

Nihil opus est, mi Secunde charissime, ad continendas custodias, plures commilitones converti. Perseveremus in ea consuetudine quæ

quæ isti provinciæ est , ut per publicos servos custodiantur. Etenim, ut fideliter hoc faciant , in tua severitate ac diligentia positum est. In primis enim, sicut scribis, verendum est, ne, si permisceantur servis publicis milites , mutua inter se fiducia negligentiores sint : sed & illud hæreat nobis , quam paucissimos milites à signis avocandos esse.

XXXII. C. PLINIUS TR. IMP. S.

Gabius Bassus , præfectus oræ Ponticæ & reverentissimæ & officiosissimæ, domine , venit ad me , & compluribus diebus fuit mecum. Quantum perspicere potui, vir egregius, & indulgentia tua dignus : cui ego notum feci , præcepisse te, ut ex cohortibus, quibus me præesse voluisti, contentus esset beneficiariis decem , equitibus duobus, centurione uno. Respondit ; non sufficere sibi hunc numerum, idque se scripturum tibi. Hoc in causa fuit , quo minus statim revocandos putarem, quos habet supra numerum.

XXXIII. C. TRAINUS PLINIO S.

ET mihi scripsit Gabius Bassus , non sufficere sibi eum militum numerum , qui ut daretur illi, mandatis meis complexus sum. Quod quæris scripsisse me ut notum haberes, his literis subjeci iussi. Multum interest, res poscat, an homines imperare latius velint. Nobis autem utilitas demum spectanda est : & quantum fieri potest, curandum ne milites à signis absint.

XXXIV. C. PLINIUS TR. IMP. S.

Prusenses, domine, balineum habent & sordidum & vetus. Id itaque, indulgentiâ tuâ, restituere desiderant : ego tamquam ædificiis novum fieri debere, videris mihi desiderio eorum indulgere posse. Erit enim pecunia ex qua fiat : primum ea , quam revocare à privatis & exigere jam cœpi : deinde , quam ipsi erogare in oleum soliti , parati sunt in opus balinei conferre. Quod alioqui & dignitas civitatis, & seculi tui nitor postulat.

N

XXXV.

XXXV. TR. PLINIO S.

SI instructio novi balinei oneratura vires Prusensium non est, possumus desiderio eorum indulgere : modo ne quid ideo aut (8) intri- buant, aut minus illis in posterum fiat, ad necessarias erogationes.

XXXVI. C. PLINIUS TR. IMP. S.

MAximus, libertus & procurator tuus, domine, præter decem beneficiarios, quos assignari à me Gemellino, optimo viro, iussisti, sibi quoq; confirmat necessarios esse milites. Ex his interim, sicut inveneram, in ministerio ejus relinquendos existimavi: præsertim cum ad frumentum comparandum iret in Paphlagoniam. Quin etiam tutelæ causa, quia desiderabat, addidi duos equites. In futurum quid servari velis, rogo rescribas.

XXXVII. TR. PLINIO S.

Nunc quidem proficiscentem, ad comparationem frumentorum. Maximum, libertum meum recte militibus instruxisti. Fungebatur enim & ipse extraordinario munere. Quum ad pristinum actum reversus fuerit, sufficient illi duo à te dati milites, & totidem à Virbio Gemellino, procuratore meo, quem adjuvat.

XXXVIII. C. PLINIUS TR. IMP. S.

SEmpronius Cælianus, egregius juvenis, repertus inter tyrones duos servos, misit ad me : quorum ego supplicium distuli, ut te, conditorem disciplinae militaris firmatoremque, consulerem de modo poenæ. Ipse enim dubito ob hæc maxime, quod, ut jam dixerant, sacramento militari nondum distributi in numerum erant. Quid ergo debeam sequi, rogo, domine, scribas, præsertim cum pertineat ad exemplum.

XXXIX. TR. PLINIVS S.

SEcondum mandata mea fecit Sempronius Cælianus, mittendo ad te eos de quibus cognosce-

oportebat, an capitale supplicium meruisse videantur. Refert autem, voluntarii se obtulerint, an lecti sint, vel etiam vicarii dati. Lecti si sunt, inquisitor peccavit; si vicarii dati, penes eos culpa est, qui dederunt: si ipsi, cum haberent conditionis suae conscientiam, venerunt, animadvertendum in illos erit. Neque enim multum interest, quod nondum per numeros distributi sunt. Ille enim dies quo primum probati sunt, veritatem ab his originis suae exigit.

XL. C. PLINIUS TR. IMP. S.

Salva magnitudine tua, domine, descendas oportet ad meas curas, cum jus mihi dederis referendi ad te de quibus dubito. In plerisque civitatibus, maxime Nicomediae & Niceae, quidam vel in opus damnati, vel in ludum, similiaque his genera poenarum, publicorum servorum officio ministerioque funguntur, atque etiam, ut publici servi, annua accipiunt. Quod ego quum audissem, diu mulrumque haesitavi quid facere deberem. Nam & reddere poenae post longum tempus plerosque jam senes, & quantum affirmatur, frugaliter modesteque viventes, nimis severum arbitrabar; & in publicis officiis retinere damnatos, non satis honestum putabam; eosdem rursus à repub. pasci otiosos, inutile, non pasci, etiam periculosum, existimabam. Necessario ergo rem totam, dum te consulere, in suspenso reliqui. Quæres fortasse, quemadmodum evenerit, ut poenis, in quas damnati erant, exolverentur: & ego quæsi, sed nihil comperi, quod affirmare tibi possum. Ut decrera quibus damnati erant, proferebantur; ita nulla monimenta, quibus liberati probarentur. Erant tamen qui dicerent deprecantes jussu proconsulum legatorumve dimissos. Addebat fidem, quod credibile erat, neminem hoc autem sine autore.

XLI. TRIANUS PLINIO S.

M Emineris idcirco te in istam provinciam missum, quoniam multa in ea emendanda apparuerint. Erit autem vel hoc maxime corrigendum, quod qui damnati ad poenam erant, non modo ea sine autore, ut scribis, liberati sunt: sed etiam in conditionem proborum ministrorum retrahantur. Qui igitur intra hos proximos decem annos damnati, nec ullo idoneo autore liberati sunt, hos oportebit poenae suae reddi: si qui verustiores invenientur, & senes ante annos decem damnati, distribuamus illos in ea ministeria, quae non longe à poena sint. Solent enim ejusmodi, ad balineum, ad purgationes cloacarum, item munitiones viarum & vicorum, dari.

XLII. C. PLINIUS TR. IMP. S.

Quum diversam partem provinciae circumirem, Nicomediae vastissimum incendium multas privatorum domos, & duo publica opera, quanquam via interjacente, Gerusiam & Isson, absumpsit. Est autem latius sparsum: primum violentia venti, deinde inertia hominum, quod satis constat otiosos & immobiles tanti mali spectatores perstitisse: & alioqui nullus usquam in publico sipo, nulla hama, nullum denique instrumentum ad incendia compescenda: & haec quidem, ut jam praecipi, parabuntur. Tu, domine, despice, an instituendum putes collegium fabrorum, duntaxat hominum CL: ego attendam ne quis, nisi faber, recipiatur, neve jure concesso in aliud utatur. Nec enim difficile custodire tam paucos.

XLIII. TRIANUS PLINIO S.

Tibi quidem secundum exempla complurium, in mentem venit, posse collegium fabrorum apud Nicomedenses constitui: sed meminimus, provinciam istam, praecipue eas civitates, ab ejusmodi factionibus esse vexatas. Quodcumque nomen ex quacunque causa dederimus iis qui in

idem

idem contracti fuerint, herariæ quamvis breves
sint. Sarius itaque est comparari ea quæ ad coer-
cendos ignes auxilio esse possint, admonerique
dominos prædiorum, ut & ipsi inhiſcant, ac, si res
poposcerit, accursu populi ad hoc uti.

XLIV. C. PLINIUS TR. IMP. S.

Solennia vota pro incolumitate tua, qua publica
salus continetur, & suscipimus, domine, pariter
& solvimus, precati deos ut velint ea semper
solvi, semperque signari.

XLV. TRAIANUS PLINIO S.

Et solvisse vos cum provincialibus, diis immor-
talibus vota pro mea salute & incolumitate, &
nuncupasse, libenter, mi Secunde charissime,
cognovi ex literis tuis.

XLVI. C. PLINIUS TR. IMP. S.

In aquæductum, domine, Nicomedenses imper-
derunt HS xxx. ccc. xxix. qui imperfectus
adhuc relictus, ac etiam destructus est: rursus in
in alium ductum erogata sunt cc. Hoc quoque reli-
cto, novo impendio est opus, ut aquam habeant qui
tantam pecuniam male perdiderunt. Ipse perveni
ad fontem purissimum, ex quo videtur aqua de-
bere perducì, sicut initio tentatum erat, arcuato
opere, ne tantum ad plana civitatis & humilia
perveniat. Manent adhuc paucissimi arcus: pos-
sunt & erigi quidam lapide quadrato, qui ex supe-
riore opere detractus est: aliqua pars, ut mihi vi-
detur, testaceo opere agenda erit. Id enim & faci-
lius & vilius. Et imprimis necessarium est, mitti à
te vel aquilegem vel architectum, ne rursus eve-
niat quod accidit. Ego illud unum affirmo, & uti-
litatem operis & pulchritudinem seculo tuo esse
dignissimam.

XLVII. TR. PLINIO S.

Curandum est, ut aqua in Nicomedensem ci-
vitem perducatur. Vere credo te ea qua de-
bebis diligentia hoc opus aggressurum. Sed;

medius-fidius, ad eandem diligentiam tuam pertinet, inquirere quorum vitio ad hoc (9) opus tantam pecuniam Nicomedenses perdididerint, ne, quum inter se gratificantur, & inchoaverint aquæductus, & reliquerint. Quid itaque compereris, perfer in notitiam meam.

XLVIII. C. PLINIVS TR. IMP. S.

Theatrum, domine, Niceæ maxima jam parte constructum, imperfectum tamen, sesterrium, ut audio (neque enim ratio plus excussa est) amplius centies hausit: vereor ne frustra. Ingentibus enim rimis descendit & hiat, sive in causa solum humidum & molle, sive lapis ipse gracilis & putris: dignum est certe deliberatione, sitne faciendum, aut sit relinquendum, an etiam destruendum. Nam sulturæ ac substructiones, quibus subinde sulcipitur, non tam firmæ mihi quam sumptuosæ videntur. Huic theatro ex privatorum pollicitationibus multa debentur, ut basilicæ circa, ut porticus supra caveam: quæ nunc omnia differuntur cessante eo quod ante peragendum est. Iidem Nicenses gymnasium, incendio amissum, ante adventum meum restituere cœperunt longe numerosius laxiusque quam fuerat. Etiam aliquantum erogaverunt: periculum est, ne parum utiliter. Incompositum enim & sparsum est. Præterea architectus, sane æmulus ejus à quo opus inchoatum est, affirmat, parietes (quanquam viginti & duos pedes latos) imposita onera sustinere non posse, quia sint cæmento medii farri, nec testaceo opere præcincti. Claudiopolitani quoque in depresso loco, imminente etiam monte, ingens balineum defodiunt magis quam ædificant, & quidem ex ea pecunia quam buleutæ addunt beneficio tuo, aut jam obtulerunt ob introitum, aut nobis exigentibus conferent. Ergo quum timeam ne illic publica pecunia, hîc, quod est omni pecunia pretiosius, munus tuum male collocetur, co-

gor petere à te , non solum ob theatrum , verum etiam ob hæc balinea, mittas architectum , despecturum utrum sit utilius post sumptum qui factus est, quoquo modo consummare opera ut inchoata sunt : an quæ videntur emendanda, corrigere ; quæ transferenda, transferre ; ne, dum servare volumus quod impensum est , male impendamus quod addendum est.

XLIX. TRAIANVS PLINIO S.

Quid oporteat fieri circa theatrum , quod inchoatum apud Nicenses est , in re præsentioptime deliberabis & constitues : mihi sufficiet indicari cui sententiæ accesseris. Tunc autem à privatis exigere opera tibi curæ sit , quum theatrum (propter quod illa promissa sunt) factum erit. Gymnasiis indulgent Græculi : ideo forsitan Nicenses maiore animo constructionem ejus aggressi sunt: sed oportet illos eo contentos esse, quod possit illis sufficere. Quid Claudiopolita is circa balineum , quod parum (ut scribis) idoneo loco inchoaverunt suadendum sit, tu constitues. Architecti tibi deesse non possunt. Nulla provincia est, quæ non peritos & ingeniosos homines habeat : modo ne existimes brevius esse ab urbe mitti , quum ex Græcia etiam ad nos venire soliti sunt.

L. C. PLINIUS TR. IMP. S.

Intuenti mihi & fortunæ tuæ & animi magnitudinem , convenientissimum videtur , demonstrare opera non minus æternitate tua quam gloria digna, quantumque pulchritudinis , tantum utilitatis habitura. Est in Nicomedensium finibus amplissimus lacus : per hunc marmora , fructus , ligna , materiæ & sumptu modico & labore usque ad viam navibus , inde , magno labore, maiore impendio, vehiculus ad mare devehuntur. Sed hoc opus multas manus poscit : at hæc porro non desunt. Nam & in agris magna copia est hominum, & maxima in civitate : certa que spes omnes li-

bentissime aggressuros opus omnibus fructuosum. Superest ut tu libratores vel architectum, si tibi videbitur, mittas, qui diligenter exploret siue lacus altior mari, quem artifices regionis hujus quadraginta cubitis altiores esse contendunt. Ego per eadem loca invenio fossam à rege percussam: sed incertum utrum ad colligendum humorem circumjacentium agrorum, an ad committendum flumini lacum; est enim imperfecta: hoc quoque dubium, intercepto rege mortalitate, an desperato operis effectu. Sed hoc ipso (feres enim me ambitiosum) pro tua gloria incitor & accendor, ut cupiam peragi à te quæ tantum cœperant reges.

LI. TRAIANVS PLINIO S.

POtest nos sollicitare lacus iste ut committere illum mari velimus: sed plane explorandum est diligenter, ne, si immissus in mare fuerit, totus effluat. Certe, quantum aquarum, & unde accipiat, poteris à Calphurnio Macro petere. Libratorem & ego hinc aliquem tibi, peritum ejusmodi operum, mittam.

LII. C. PLINIUS TR. IMP. S.

REquirenti mihi Byzantiorum reipub. impendia, quæ maxima fecit, indicatum est domine, legatum ad te salutandum annis omnibus psephismate mitti, eique dari nummorum duodecim millia. Memor ergo propositi tui, legatum quidem retinendum, psephisma autem mittendum putavi, ut simul & sumptus levaretur, impleretur publicum officium. Eidem civitati imputata sunt terna millia, quæ viatici nomine annua dabantur legato eunti ad eum qui Mesia præest, publice salutandum. Hæc ego in posterum circumcidenda existimaui. Te, domine, rogo ut quid sentias rescribendo, aut consilium meum confirmare, aut errorem emendare digneris.

LIII. TR. PLINIO S.

O Prime fecisti, Secunde charissime, duodena ista Byzantiis, quæ ad salutandum me in legatum impendebantur, remittendo. Fungetur his partibus, etsi solum eorum psephisma per te missum fuerit. Ignoscat illis & Mesia præses, si minus illum sumptuose coluerint.

LIV. C. PLINIUS TR. IMP. S.

Diplomata, domine, quorum dies præterita, an omnino observari, & quam diu velis, rogo scribas, meque hæsitacione liberes. Vereor enim ne in alterutram partem ignorantia lapsus, aut illicita confirmem, aut necessaria impediam.

LV. TR. PLINIO S.

Diplomata, quorum præteritus est dies, in usu esse non debent: ideo inter prima injungo mihi, ut per omnes provincias ante mittam nova diplomata quam desiderari possint.

LVI. C. PLINIUS TR. IMP. S.

Quum vellem Apameæ, domine, cognoscere publicos debitores, & reditum & impendia, responsum est mihi, cupere quidem universos ut à me rationes coloniæ legerentur; nunquam tamen esse lectas ab ullo proconsulum: habuisse privilegium & vetustissimum morem, arbitrio suo repub. administrare. Exegi ut quæ dicebant, quæque recitabant, libello complecterentur: quem tibi, qualem acceperam, misi: quamvis intelligerem, pleraque ex illo ad id de quo quæritur non pertinere. Te rogo, ut mihi præcipere digneris, quid me putes observare debere. Vereor enim, ne aut excessisse, aut non implexisse officii mei partes videar.

LVII. TR. PLINIO S.

Libellus Apamæorum, quem epistolæ tuæ junxeras, remisit mihi necessitatem perpendendi qualia essent propter quæ videri volunt eos, qui pro consulibus hanc provinciam obtinuerunt,

runt, abstinuisse inspectione rationum suarum, cum ipsum te, ut eas inspiceres, non recusaverint. Remuneranda est igitur probitas eorum: ut jam nunc sciant hoc quod inspecturus es, ex mea voluntate, salvis quæ habent privilegiis, esse facturum.

LVIII. C. PLINIUS TR. IMP. S.

ANte adventum meum, domine, Nicomedenses priori foro novum adjicere cœperunt, cujus in angulo est ædes vetustissima Matris Magnæ, aut reficienda, aut transferenda: ob hoc præcipue, quod est multo depressior opere eo quod nunc maxime surgit. Ego, quum quærerem num esset aliqua lex dicta templo, cognovi alium hic, alium apud nos esse morem dedicationis. Dispicere ergo, domine, an putes ædem, cui nulla lex dicta est, salva religione posse transferri: alioqui commodissimum est, si religio non impedit.

LIX. TR. PLINIO S.

Potes, mi Secunde charissime, sine solitudine religionis, si loci positio videtur hoc desiderare, ædem Matris Deum transferre in eam quæ est accommodatior: nec te moveat quod lex dedicationis nulla reperitur, cum solum peregrinæ civitatis capax non sit dedicationis quæ sit nostro jure.

LX. C. PLINIUS TR. IMP. S.

DIem, domine, quo servasti imperium, dum suscipis, quanta mereris lætitia celebravimus, precati deos ut te generi humano, cujus tutela & securitas salutis tuæ innisa est, incolumen florentemque præstarent. Præiimus, & commilitonibus iusjurandum more solenni præstantibus, & provincialibus, qui eadē certarunt pietate, jurantibus.

LXI. TR. PLINIO S.

Quanta religione ac lætitia commilitones cum provincialibus, te præeunte, diem imperii mei celebraverint, libenter, mi Secunde charissime, cognovi ex literis tuis.

LXII. C. PLINIUS TR. IMP. S.

PECUNIÆ publicæ, domine, providentia tua & ministerio nostro etiam exactæ sunt & exiguntur: quæ vereor ne otiosæ jaceant. Nam & prædiorum comparandorum aut nulla aut rarissima occasio est: nec inveniuntur qui velint de ære, reipub. præsertim, duodenis assibus, quanti à privatis mutantur. Dispice ergo, domine, numquid minuendam usuram, ac per hoc idoneos debitores invitandos, putes: & si ne sic quidem reperiuntur, distribuendam inter decuriones pecuniam, ita ut recte reipub. caveant: quod, quanquam invitis & recalcantibus, minus acerbum erit, leviori usura constituta.

LXIII. TR. PLINIO S.

ET ipse non aliud remedium dispicio, mi Secunde charissime, quam ut quantitas usurarum minuat, quo facilius pecuniæ publicæ collocentur. Modum ejus ex copia eorum qui mutantur tu constitues. Invitos ad accipiendum compellere, quod fortassis ipsis otiosum futurum sit, non est ex justitia nostrorum temporum.

LXIV. C. PLINIUS TR. IMP. S.

Symmas, domine, gratias ago, quod inter maximas occupationes, iis, de quibus te consului, me quoque regere dignatus es: quod nunc quoque facias, rogo. Adiit enim me quidam, indicavitque, adversarios suos à Servilio Calvo, clarissimo viro, in triennium relegatos, in provincia morari: illi contra, ab eodem se restitutos affirmaverunt, editumque recitaverunt: qua causa necessariam credidi, rem integram ad te referre. Nam, sicut mandatis tuis cautum est ne restituam ab alio aut à me relegatos; ita de iis, quos alius relegavit & restituerit, nihil comprehensum est. Ideo tu, domine, consulendus fuisti, quid observare me velles, tam, hercule, de iis quam de illis qui in perpetuum relegati, nec restituti, in provincia deprehenduntur.

Nam

Nam hæc quoque species incidit in cognitionem meam. Est enim adductus ad me in perpetuum relegatus à Julio Basso proconsule : ego, quia sciebam acta Bassi rescissa, datumque à Senatu jus omnibus de quibus ille aliquid constituisset, ex integro agendi duntaxat per biennium, interrogavi hunc quem relegaverat, an adisset, docuissetque proconsulem : negavit. Per quod effectum est ut te consulerem, an reddendum eum poenæ suæ, an gravius aliquid, & quid potissimum, constituendum putares & in hunc, & in eos, si qui forte in simili conditione invenirentur. Decretum Calvi & editum, item decretum Bassi his literis subieci.

LXV. TRAIANUS PLINIO S.

Quid in personam eorum statuendum sit, qui à Publio Servilio Calvo pro proconsule in triennium relegati, & mox ejusdem edicto restituti in provincia remanserunt, proxime tibi rescribam, quum causas hujus facti à Calvo requisiero. Qui à Julio Basso in perpetuum relegatus est, cum per biennium agendi facultatem habuerit, si existimabat se injuria relegatum, neq; id fecerit, atq; in provincia morari perseveraverit, victus mitti ad præfectos prætorii mei debet. Neque enim sufficit, cum poenæ suæ restitui, quam contumaciâ elusit.

LXVI. C. PLINIVS TR. IMP. S.

Quum citarem judices, domine, conventum inchoaturus, Flavius Archippus vacationem petere cœpit, ut philosophus. Fuerunt qui dicerent, non modo liberandum eum judicandi necessitate, sed omnino tollendum de judicum numero, reddendumque poenæ quam fractis vinculis evasisset. Recitata est sententia Velii Pauli proconsulis, qua probatur Archippus crimine falsi damnatus in metallum : ille nihil proferebat quo restitutum se doceret. Allegabat tamen pro restitutione & libellum à se Domiriano datum, & epistolas ejus ad honorem suum pertinentes, & decretum

cretum Prusensium. Addebat his & literas tuas scriptas sibi: addebat & patris tui edictum, & epistolam, quibus confirmasset beneficia à Domitiano data. Itaque, quamvis eidem talia crimina applicarentur, nihil decernendum putavi, donec te consulerem de eo quod mihi constitutione tua dignum videbatur. Ea quæ sunt utrinque recitata, his literis subjeci.

EPISTOLA DOMITIANI AD TERENCEM MAXIMUM.

Flavium Archippum philosophum impetravit à me, ut agrum ei DC circa Prusiadam, patriam suam, emi juberem, cujus redditu suos alere posset. Quod ei præstari volo: summam expensam liberalitati meæ feres.

EJUSDEM AD L. APPIUM MAXIMUM.

Archippum philosophum, bonum virum, & professioni suæ etiam moribus respondentem, commendatum habeas velim, mi Maxime, & plenam ei humanitatem tuam præstes in iis quæ veracunde à te desideravit.

EDICTUM DIVI NERVÆ

QUÆDAM SINE DUBIO, QUIRITES, IPSA FELICITAS TEMPORUM EDICIT, NEC SPECTANDUS EST IN IIS BONUS PRINCEPS, (10) QUIBUS ILLUM INTELLIGI SATIS EST, CUM HOC SIBI QVISQUE CIVIUM MEORVM SPONDERE POSSIT, ME SECURITATEM OMNIUM QUIETI MEÆ PRÆTULISSE, UT ET LIBENTER NOVA BENEFICIA CONFERREM, ET ANTE ME CONCESSA SERVAREM. NEC TAMEN ALIQUAM GAUDIIS PUBLICIS AFFERAT HÆSITATIONEM VEL EORVM QUI IMPETRAVERVNT DIFFIDENTIA, VEL EJVS MEMORIA QUI PRÆSTITIT, NECES-

NECESSARIUM PARITER CREDIDI AC LATUM, OBVIAM DUBITANTIBUS INDULGENTIAM MEAM MITTERE. NOLO EXISTIMET QUISQUAM, QUÆ ALIO PRINCIPE VEL PRIVATIM VEL PUBLICE CONSEQUUTVS, IDEO SALTEM A ME RESCINDI, VT POTIVS MIHI DEBEAT SI ILLA RATA ET CERTA FECERO: NEC GRATVLATIO VLLIVS INSTAVRATIS EGET PRECIBVS. ET QUI NON HABENT, ME, QUEM FORTVNA IMPERII VULTU MELIORE RESPEXIT, NOVIS BENEFICIIS VACARE PATIANTUR: ET EA DEMUM SCIANT ROGANDA ESSE QUÆ NON HABENT.

EPISTOLA EJUSDEM AD TULLIUM
FUSTUM.

CUM rerum omnium ordinatio, quæ prioribus temporibus inchoata consummataque sunt, observanda sit, tum epistolis etiam Domitiani standum est.

LXVII. C. PLINIUS TR. IMP. S.

Flavius Archippus per salutem tuam æternitatemque petit à me ut libellum, quem mihi dedit, mitterem tibi. Quod ego sic roganti præstandum putavi; ita tamen, ut missurum me, notum accusatrici ejus facerem, à qua & ipsa acceptum libellum his epistolis junxi, quo facilius, velut audita utraque parte, dispiceres quid statuerendum putares.

LXVIII. TRAIANUS PLINIO S.

Potuit quidem ignorasse Domitianus in quo statu esset Archippus, quum tam multa ad honorem ejus pertinentia scriberet: sed meæ naturæ accommodatius est credere, etiam statui ejus subventum interventu principis: præsertim cum
etiam

etiam statuarum ei honor toties decretus sit ab iis qui ignorabant quid de illo Paulus proconsul pronuntiasset. Quæ tamen, mi Secunde charissime, non eo pertinent, ut, si quid illi novi criminis obijciatur, minus de eo audiendum putes. Libellos Furæ Primæ accusatricis, item ipsius Archippi, quos alteri epistolæ tuæ junxeras, legi.

XXX. C. PLINIUS TR. IMP. S.

TU quidem, domine providentissime, veteri⁹ ne commissus flumini, atque ita mari, locus effluat: sed ego in re præsentī invenisse videor quemadmodum huic periculo occurrerem. Potest enim lacus fossa usque ad flumen abduci, nec tamen in flumen emitri, sed relicto quasi margine contineri pariter & dirimi: sic consequemur ut nec vicino videatur flumini mistus, & sit proinde ac si misceatur. Erit enim facile per illam brevissimam terram, quæ interjacebit, aduecta fossa onera transportare in flumen. Quod ita fiet, si necessitas coget, & (spero) non coget. Est enim & lacus ipse satis altus, & nunc in contrariam partem flumen emittit; quod interclusum inde, & quo volumus aversum, sine ullius detrimento, lacus tantum aquæ, quantum nunc portat, effunder. Præterea per id spatium, per quod fossa faciendi est, incidunt rivis qui si diligenter colligantur, augebunt illud quod lacus dederit. Enimvero si placeat fossam longius ducere, & arctius pressam mari æquare, nec in flumen, sed in ipsum mare emittere, repercussus maris servabit & reprimet quicquid è lacu veniet. Quorum si nihil nobis loci natura præstaret, expeditum tamen erat, cataractis aquæ cursum temperare. Verum & hæc & alia multo sagacius conquiret explorabitque librator, quem, plane, domine, debes mittere, ut polliceris. Est enim res digna & magnitudine tua & cura. Ego interim Calphurnio Macro, clarissimo viro, auctore te, scripsi
ut

ut libratores quam maxime idoneum mitteret.

LXX. TR. PLINIO S.

Manifestum est, mi Secunde charissime, nec prudentiam nec diligentiam tibi defuisse circa istum lacum, cum tam multa provisum habeat, per quæ nec periclitetur exhauriri, & magis in usus nobis futurus sit. Elige igitur id quod præcipue res ipsa suaserit. Calphurnium Macrum credo facturum, ut te libratores instruat: neque enim provinciæ istæ his artificibus carent.

LXXI. C. PLINIUS TR. IMP S.

Magna, domine, & ad totam provinciam pertinet quæstio est de conditione & alimentis eorum quos vocant *θηρῆς*. In qua ego, auditis constitutionibus principum, quia nihil inveniebam aut proprium, aut universale, quod ad Bithynos ferretur, consulendum te existimaui, quid observari velles. Neque enim putavi, posse me in eo, quod auctoritatem tuam posceret, exemplis esse contentum. Recitabatur autem apud me editum, quod dicebatur divi Augusti, ad Anniam pertinens: recitata & epistolæ divi Vespasiani ad Lacedæmonios, & divi Titi ad eosdem, dein ad Achæos: & Domitiani ad Avidium Nigrinum & Armenium Brocchum, proconsules, item ad Lacedæmonios: quæ ideo tibi non misi, quia & parum emendata, & quædam non certæ fidei videbantur, & quia vera & emendata in scriniis tuis esse credebam.

LXXII. TR. PLINIO S.

Quæstio ista, quæ pertinet ad eos qui liberi nati, expositi, deinde sublati à quibusdam & in servitute educati sunt, sæpe tractata est: nec quicquam invenitur in commentariis eorum
princi-

principum qui ante me fuerunt, quod ad omnes provincias sit constitutum. Epistolæ sane sunt Domitiani ad Avidium Nigrinum & Armenium Broechum, quæ fortasse debeant observari: sed inter eas provincias de quibus rescripsit, non est Bithynia: & ideo nec assertionem denegandum iis qui ex eiusmodi causa in libertatem vindicabuntur, putato: neque ipsam libertatem redimendam pretio aliorum.

LXXIII. C. PLINIUS TR. IMP. S.

Potentibus quibusdam, ut sibi reliquias suorum, aut propter injuriam vetustatis, aut propter fluminis incursum, aliaque his similia quæcunque, secundum exemplum proconsulum, transferre permetterem, quia sciebam in urbe nostra ex eiusmodi causis collegium pontificum adiri solere, te, domine, Maximum Pontificem, consulendum putavi quid observare me velis.

LXXIV. TR. PLINIO S.

Durum est injungere necessitatem provinciarum pontificum adeundorum, si reliquias suorum propter aliquas justas causas transferre ex loco in alium locum velint. Sequenda ergo potius tibi exempla sunt eorum qui isti provincie præfuerunt, & ex causa cuique ita aut permitendum, aut negandum.

LXXV. C. PLINIUS TR. IMP. S.

Quærenti mihi, domine, Prusæ ubi posset balineum, quod indulxisti, fieri, placuit locus in quo fuit aliquando domus (ut audio) pulchra, nunc deformis ruinis. Per hoc enim consequemur, ut foedissima facies civitatis ornetur, arque etiam, ut ipsa civitas amplietur, ut ulla ædificia tollantur; sed quæ sunt vetustate sublapso, reparentur in melius. Est autem hujus domus conditio

tio talis. Legaverat eam Claudius Polyænus Claudio Cæsari, jusseratque in peristyllo templum ei fieri, reliqua ex domo locari, ex quo redditum aliquandiu civitas percepit: deinde paulatim partim spoliata, partim neglecta, cum peristyllo domus tota collapsa est: ac jam pene nihil ex ea nisi solum superest: quod tu, domine, sive donaveris civitati, sive vānre jusseris propter opportunitatem loci, pro summo munere accipiet. Ego, si permiseris, cogito in area vacua balineum collocare; eum autem locum, in quo ædificia fuerunt, exhedra & porticibus amplecti, atque tibi consecrare, cujus beneficio elegans opus dignumque nomine tuo fiet. Exemplar testamenti, quanquam mendosum, mihi si tibi; ex quo cognosces, multa Polyenum in ejusdem domus ornatum reliquisse, quæ, ut domus ipsa, perierunt: à me tamen, in quantum potuerit, requirentur.

LXXVI. TR. PLINIO S.

Possumus apud Prusenses area ista cum domo collapsa, quam vacare scribis, ad extruccionem balinei uti. Illud tamen parum expressisti, an ædes in peristyllo Claudio facta esset. Nam si facta ædes esset, licet collapsa sit, religio ejus occupavit solum.

LXXVII. C. PLINIUS TR. IMP. S.

Postulantibus quibusdam ut de agnoscendis liberis restituendisque natalibus, & secundum epistolam Domitiani scriptam Minutio Rufo, & secundum exempla pro consulum, ipse cognoscerem; respexi ad SC pertinens ad eadam genera causarum, quod de his tantum provinciis loquitur, quibus proconsules præsunt: ideoque rem integram distuli, dum tu, domine, præceperis quid observare me velis.

LXXVIII.

LXXVIII. TR. PLINIO S.

SI mihi SC. miseris, quod hæitationem tibi fecit, æstimabo an debeas cognoscere de agnoscendis liberis, & natalibus suis restituendis.

LXXIX. C. PLINIUS TR. IMP. S.

Julius, domine, Largus, ex Ponto, nondum mihi visus, ac ne auditus quidem, sed judicio tuo credens, dispensationem quandam mihi erga te pietatis suæ ministeriumque mandavit. Rogavit enim testamento ut hæreditatem suam adirem, cerneremque: ac deinde, perceptis quinquaginta millibus nummum, reliquum omne Heracleotarum & Theanorum civitatibus redderem: ita ut esset arbitrii mei, utrum opera facienda, quæ honori tuo consecrarentur, putarem, an instituendos quinquenales agonas, qui Trajani appellentur. Quod in notitiam tuam perferendum existimavi, ob hoc maxime, ut dispiceres, quid eligere debeam.

LXXX. C. TRAIANUS PLINIO S.

Julius Largus fidem tuam, quasi te bene nosset, elegit. Quid ergo potissimum ad perpetuitatem memoriæ ejus faciat, secundum cujusque loci conditionem ipse despice, & quod optimum existimaveris, sequere.

LXXXI. C. PLINIUS TR. IMP. S.

Providentissime, domine, secisti, quod præcepi-
sti Calphurnio Macro, clarissimo viro, ut legionarium centurionem Byzantium mitteret. Dispice, an etiam Juliopolitanis simili ratione consulendum putes: quorum civitas, cum sit perexigua, onera maxima sustinet, tantoque graviores injurias, quanto est infirmior, patitur. Quicquid autem Juliopolitanis præstiteris, id etiam toti provinciae proderit. Sunt enim in capite Bithyniæ,
pluri-

plurimisque per eam commeantibus transitum præbent.

LXXXII. TR. PLINIO S.

EA conditio est civitatis Byzantiorum, confluyente undique in eam commeantium turba, ut, secundum consuetudinem præcedentium temporum, honoribus ejus præsidio centurionis legionarii consulendum habuerimus: si Juliopolitanis succurrendum eodem modo putaverimus, onerabimus nos exemplo. Plures enim tanto magis eadem requirent, quanto infirmiores erunt. Tibi eam fiduciam diligentiam habeo, ut credam te omni ratione id acturum, ne sint obnoxii injuriis. Si qui autem se contra disciplinam meam gesserint, statim coërceantur: aut, si plus admisierint quam ut in re præsentis sit satis, puniantur: si milites erunt, legatis eorum quæ deprehenderis, notum facies: aut, si in urbem versus venturi erunt, mihi scribes.

LXXXIII. C. PLINIUS TR. IMP. S.

CAutum est, domine, Pompeja lege, quæ Bithynis data est, ne quis capiat magistratum, neve sit in senatu minor annorum xxx: eadem lege comprehensum est, ut qui ceperint magistratum sint in senatu. Sequutum est dein edictum divi Augusti, quo permisit minores magistratus ab annis duobus & viginti capere. Quæritur ergo, an qui minor xxx annorum gessit magistratus, possit à censoribus in senatum legi, &, si potest, an ex iis quoque qui non gesserint, possit quis per eandem interpretationem ab ea ætate senator legi, à qua illis magistratum gerere permissum est. quod alioqui factitatum adhuc, & esse necessarium dicitur, quia sit aliquanto melius, honestorum hominum liberos, quam è plebe in curiam admitti. Ego à destinatis censoribus quid sentirem interrogatus,

eos

eos quidem qui minores xxx annis gessissent magistratum, putabam posse in senatum & secundum edictum Augusti, & secundum legem Pompejam, legi: quoniam Augustus gerere magistratus minoribus annis xxx permisisset, lex senatorem esse voluisset, qui gessisset magistratum. De his autem qui non gessissent, quamvis essent ætatis ejusdem cujus illi, quibus gerere permillum est, hæsitabam. Per quod effectum est ut te, domine, consularem quid observari velles. Capita legis, tum edictum Augusti, literis subjeci.

LXXXIV. TR. PLINIO S.

Interpretationi tuæ, mi Secunde charissime, idem existimo; hætenus edicto divi Augusti novam esse legem Pompejam, ut magistratum quidem capere possint ii qui non minores duorum & viginti annorum essent: & qui accepissent, in senatum cujusque civitatis pervenirent. Cæterum, non capto magistratu, eos qui minores xxx annorum sint, quia magistratum capere possint, in curiam etiam loci cujusque non existimo legi posse.

LXXXV. C. PLINIUS TR. IMP. S.

Quam Prusæ ad Olympum, domine, publicis negotiis intra hospitium, eodem die exiturus, vacarem, Asclepiades magistratus indicavit appellatum me à Claudio Eumolpo, quum Coccianus Dion in bule assignari civitati opus, cujus curam egerat, vellet: tum Eumolpus assistens Flavio Archippo dixit; exigendam esse à Dione rationem operis, antequam reipub. traderetur, quod aliter fecisset ac debuisset. Adjecit etiam, esse in eodem opere positam tuam statuam, & corpora sepulchrorum, uxoris Dionis, & filiorum: postulavitque ut cognoscerem pro tribunali. Quod quum ego me protinus facturum dilaturumque profectio-
nem dixissem, ut longiorem diem ad instruendam
causam

causam darem, utque in alia civitate cognoscerem, petiit. Ego me auditorum Niceæ, respondis ubi quum sedissem cogniturus, idem Eumolpus, tanquam adhuc parum instructus, dilationem petere cœpit: contra Dion, ut audiretur, exigere. Dicta sunt utrinque multa, etiam de causa: ego quum dandam dilationem & consulendum existimarem in re ad exemplum pertinenti, dixi utrique parti, ut postulationum suarum libellos darent. Volebam enim te ipsorum potissimum verbis ea quæ erant proposita recognoscere. Et Dion quidem se daturum dixit: & Eumolpus respondit, complexurum se libello quæ reipublicæ peteret. Cæterum, quod ad sepultos pertinet, non accusatorem se, sed advocatum Flavii Archippi, cujus mandata pertulisset. Archippus, cui Eumolpus, sicut Prusæ, assistebat, dixit se libellum daturum: ita nec Eumolpus, nec Archippus, quam plurimis diebus expectati, adhuc mihi libellos dederunt: Dion dedit, quem huic epistolæ junxi. Ipse in re præsentis fui, & vidi tuam quoque statuum in bibliotheca positam. Id autem, in quo dicuntur sepulti filii ejus, & uxor Dionis, in area collocatum, quæ porcibus includitur. Te, domine, rogo, ut me in hoc præcipue genere cognitionis regere digneris, cum alioqui magna sit expectatio, ut necesse sit in ea re quæ in confessum venit, & exemplis defenditur, deliberare.

LXXXVI. TR. PLINIO S.

Potuisti non hære, mi Secunde charissime circa id de quo me consulendum existimasti, cum propositum meum optime nosse, non ex metu nec terrore hominum, aut criminibus majestatis, reverentiam nomini meo acquiri. Omissa ergo ea quæstione, quam non admitterem, etiamsi exemplis adjuvaretur, ratio totius operis effecti sub cura tua (11) Cocciano Dione excutiat, cum & utili-

utilitas civitatis exigat, nec aut recuset Dion, aut debeat recusare.

LXXXVII. C. PLINIUS TR. IMP. S.

Rogatus, domine, à Nicensibus publice per ea quæ mihi & sunt & debent esse sanctissima, id est; per æternitatem tuam salutemque, ut preces suas ad te perferrem, fas non putavi negare: accipimque ab his libellum, huic epistolæ junxi.

LXXXVIII. TR. PLINIO S.

Nicensibus, qui intestatorum suorum concessam vindicationem bonorum à divo Augusto affirmant, debebis vacare, contractis omnibus personis ad idem negotium pertinentibus, adhibitis Viridio Gemellino, & Epimacho, liberto meo, procuratoribus, ut, æstimatis etiam iis quæ contra dicuntur, quod optimum credideritis, statuas.

LXXXIX. C. PLINIUS TR. IMP. S.

Opro, domine, & hunc natalem, & plurimos alios, quam felicissimos agas: æternaque laude florentem virtutis tuæ gloriam & incolomis & fortis aliis super alia operibus augeas.

XC. TRAIANUS PLINIO S.

Agnosco vora tua, mi Secunde charissime, quibus precaris ut plurimos & felicissimos natales, florente statu reipub. nostræ agam,

XCI. C. PLINIUS TR. IMP. S.

Sinopenses, domine, aqua deficiuntur; quæ videtur & bona & copiosa ab sextodecimo milliario posse perducī. Est tamen statim ab capite paulo amplius mille passibus locus suspectus & mollis; quem ego interim explorari modico impendio iussu, an recipere & sustinere opus possit. Pecunia, curan-

curantibus nobis, contracta, non deerit, si tu, domine, hoc genus operis & salubritati & amoenitati valde sitientis coloniae indulseris.

XCII. TR. PLINIO S.

UT coepisti, Secunde charissime, explora diligenter, an locus ille, quem suspectum habes, sustinere opus aquae ductus possit. Neque enim dubitandum puto, quin aqua perducenda sit in coloniam Sinopensem, si modo & viribus suis ipsa id assequi potest, cum plurimum ea res & salubritati & voluptati ejus collatura sit.

XCIII. C. PLINIUS TR. IMP. S.

AMisenum civitas & libera & foederata beneficio indulgentiae tuae legibus suis utitur; in hac datum mihi publice libellum, ad Eranos pertinentem, his literis subjeci, ut tu, domine, dispiceres quid & quatenus aut permittendum aut prohibendum putares.

XCIV. TR. PLINIO S.

AMisenos, quorum libellum epistolae tuae junxeras, si legibus istorum, quibus de officio foederis utuntur, concessum est Eranos habere, possumus quo minus habeant non impedire, eo facilius, si tali collatione, non ad turbas & illicitos coetus, sed ad sustinendam tenuiorum inopiam utuntur. In ceteris civitatibus, quae nostro jure obstrictae sunt, res hujusmodi prohibenda est.

XCV. C. PLINIUS TR. IMP. S.

Suetonium Tranquillum, probissimum, honestissimum, eruditissimum virum, & mores ejus sequutus & studia, jampridem, domine, in conubernium assumpsit: tantoque magis diligere coepi, quanto hunc propius inspexi. Huic jus trium liberorum necessarium faciunt duae causae. Nam & judicia amicorum promeretur, & parum felix matrimonium expertus est: impetrandumque à bonitate tua per nos habet, quod illi fortunae malignitas denegavit. Scio, domine, quantum beneficium

ficiam petam, quod peto à te, cujus in omnibus desideriiis meis plenissimam indulgentiam experior. Potes autem colligere quantopere cupiam, quod non rogarem absens, si mediocriter cuperem.

XCVI. TR. PLINIO S.

Quam parce hæc beneficia tribuam, utique, mihi Secunde charissime, hæret tibi, cum etiam in Senatu affirmare soleam, non excessisse me numerum, quem apud amplissimum ordinem suffecturum mihi professus sum: tuo tamen desiderio subscripsi; &, ut scias dedisse me jus trium liberorum Suetonio Tranquillo ea conditione qua assuevi, referri in commentarios meos jussi.

XCVII. C. PLINIUS TR. IMP S.

Solenne est mihi, domine, omnia de quibus dubito, ad te referre. Quis enim potest melius vel cunctationem meam regere, vel ignorantiam instruere? Cognitionibus de Christianis interfui nunquam: ideo nescio quid & quatenus aut puniri soleat, aut quæri. Nec mediocriter hæsitavi, siue aliquod discrimen æratum, an quamlibet teneri nihil à robustioribus differant: deturne poenitentiae venia, an ei qui omnino Christianus fuit, desisse non profit: nomen ipsum, etiamsi flagitiis careat, an flagitia cohærentia nomini puniantur. Interim in iis qui ad me tanquam Christiani deferrebantur, hunc sum sequutus modum. Interrogavi ipsos, an essent Christiani: confitentes iterum ac tertio interrogavi, supplicium minatus; perseverantes duci jussi. Neque enim dubitabam, quaecunque esset quod faterentur, pervicaciam certe, & inflexibilem obstinationem debere puniri. Fuerunt alii similis amentiae: quos, quia cives Romani erant, annotavi in urbem remittendos; mox ipso tractu, ut fieri solet, diffundente se crimine, plures species inciderunt. Propositus est libellus sine autore, multorum nomina continens, qui negarent se esse Christianos, aut fuisse, quum,

præeunte me, deos appellarent, & imagini tuæ, quam propter hoc iusseram cum simulacris numinum afferri, thure ac vino supplicarent, præterea maledicerent Christo: quorum nihil cogi posse dicuntur, qui sunt revera Christiani. Ergo dimittendos putavi. Alii ab indice nominati, esse se Christianos dixerunt, & mox negaverunt: fuisse quidem sed defuisse, quidam ante triennium, quidam ante plures annos, non nemo etiam ante viginti quoque. Omnes & imaginem tuam, deorumque simulacra venerati sunt; ii & Christo maledixerunt. Affirmabant autem, hanc fuisse summam vel culpæ suæ, vel erroris, quod essent soliti statim die ante lucem convenire: carmenque Christo, quasi Deo, dicere secum invicem: seque sacramento non in scelus aliquod obstringere, sed ne furta, ne latrocinia, ne adulteria committerent, ne fidem fallerent, ne depositum appellari abnegarent quibus peractis morem sibi discedendi fuisse, rursusque coeundi ad capiendum cibum, promiscuum tamen, & innoxium: quod ipsum facere defuisse post edictum meum, quo secundum mandata tua hæterias esse vetueram. Quo magis necessarium credidi, ex duabus ancillis, quæ ministræ dicebantur, quid esset veri & per tormenta querere. Sed nihil aliud inveni, quam superstitionem pravam & immodicam, ideoque, dilata cognitione, ad consulendum te decurri. Visa est enim mihi res digna consultatione, maxime propter periclitantium numerum. Multi enim omnis ætatis, omnis ordinis, utriusque sexus etiam, vocantur in periculum, & vocabuntur. Neque enim civitas tantum, sed vicos etiam atque agros superstitionis istius contagio pervagata est: quæ videtur fisti & corrigi posse. Certe satis constat, prope jam desolata templa cœpisse celebrari, & sacra solennia diu intermissa repeti: passimque venire victimas, quarum a huc rarissimus emptor inveniebatur; Ex quo facile est opinari, quæ turba hominum emendari possit, si sit poenitentiae locus.

XCVIII. TR. PLINIO S.

Actum quem debuisti, mi Secunde, in excutiendis causis eorum qui Christiani ad te delati fuerant, secutus es. Neque enim in universum aliquid, quod quasi certam formam habeat, constitui potest. Conquirendi non sunt: si deferantur & arguantur, puniendi sunt: ita tamen qui negaverit se Christianum esse, idq; re ipsa manifestum fecerit, id est, supplicando diis nostris, quamvis suspectus in præteritum fuerit, veniam ex pœnitentia impetret. Sine autore vero propositi libelli, nullo crimine, locum habere debent. Nam & pessimi exempli, nec nostri seculi est.

XCIX. C. PLINIUS TR. IMP.

Amastrianorum civitas, domine, & elegans & ornata, habet inter præcipua opera pulcherrimam, eandemque longissimam, plateam: cujus à latere per spatium omne porrigitur nomine quidem flumen, re vero cloaca scœdissima: quæ sicut turpis & immundissima aspectu, ita pestilens est, odore terribissimo. Quibus ex causis, non minus salubritatis quam decoris interest, eam contegi: quod fiet, si permiseris, curantibus nobis ne desit quoq; pecunia operi tam magno quam necessario.

C. TRAIANUS PLINIO S.

Rationis est, mi Secunde charissime, contegi aquam istam quæ per civitatem Amastrianorum fluit, si detecta salubritati obest. Pecunia ne huic operi desit, curaturum te secundum diligentiam tuam cerum habeo.

CI. C. PLINIUS TR. IMP. S.

Vota, domine, priorum annorum nuncupata alacres lætique persolvimus, novaque rursus, curante commilitonum & provincialium pietate, suscepimus: precati deos ut te remque publicam florentem & incolumem ea benignitate servarent, quam super magnas plurimasq; virtutes præcipue sanctitate consequi deorum honore meruisti.

CII. TR. PLINIO S.

Solviste vota diis immortalibus, te præeunte, pro mea incolumitate, & commilitones cum provincialibus lætissimo consensu, in futurumque nuncupasse, libenter, mi Secunde charissime, cognovi literis tuis.

CIII. C. PLINIUS TR. IMP. S.

Diem, in quem tutela generis humani felicissima successione translata est, debita religione celebravimus, commendantes diis, imperii tui autoribus, & vota publica & gaudia.

CIV. TR. PLINIO S.

Diem imperii mei debita lætitia & religione à commilitonibus & provincialibus, præeunte te, celebratum, libenter, mi Secunde charissime, cognovi literis tuis.

CV. C. PLINIUS TR. IMP. S.

Valerius, domine, Paulinus, excepto uno, jus Latinorum suorum mihi reliquit: ex quibus rogo tribus interim jus Quiritium des. Vereor enim, ne sit immodicum, pro omnibus pariter invocare indulgentiam tuam; qua debeo tanto modestius uti, quanto plenior em experior. Sunt autem pro quibus peto, C. Valerius Æstivus, C. Valerius Dionysius, C. Valerius Aper.

CVI. TR. PLINIO S.

Cum honestissime iis, qui apud fidem tuam à Valerio Paulino depositi sunt, consultum velis mature per me, iis interim, quibus nunc petisti, ut scias dedisse me jus Quiritium, referri in commentarios meos jussi, idem facturus in cæteris pro quibus petieris.

CVII. C. PLINIUS TR. IMP. S.

Rogatus, domine, à P. Accio Aquila, centurione cohortis sextæ equæstris, ut mitterem tibi libellum, per quem indulgentiam pro statu filia suæ implorat, durum putavi negare, cum scirem quantum soleres militum precibus patientiam humanitatemque præstare,

CVIII.

CVIII. TR. PLINIO S.

Libellum P. Accii Aquilæ, centurionis cohortis sextæ equestris, quem mihi misisti, legi: cuius precibus morus dedi filiæ ejus civitatem Romanam. Libellum rescripti, quem illi redderes, misi tibi.

CIX. C. PLINIUS TR. IMP. S.

Quid habere juris velis & Bithynas & Ponticas civitates in exigendis pecuniis, quæ illis vel ex locationibus, vel ex venditionibus aliisve causis debeantur, rogo, domine, rescribas. Ego inveni, à plerisque proconsulibus concessam eis protopraxiam, eamque pro lege valuisse. Existimo tamen tua providentia constituendum aliquid & sancendum, per quod utilitatibus eorum in perpetuum consulatur. Nam quæ sunt ab aliis instituta, sint licet sapienter indulta, breviter tamen & infirma sunt, nisi illis tua contingat autoritas.

CX. TR. PLINIO S.

Quo jure uti debeant Bithynæ vel Ponticæ civitates in iis pecuniis quæ ex quaque causa reipublicæ debebuntur, ex lege cujusque animadvertendum est. Nam si habent privilegium quo cæteris creditoribus anteponantur, custodiendum est: si vero non habent, in injuriam privatorum id dari à me non oportebit.

CXI. C. PLINIUS TR. IMP. S.

Eddicus, domine, Amisenorum civitatis petebat apud me à Julio Pisone denariorum circiter XL millia, donata ei publice ante xx annos, & hule & ecclesiæ consentiente: urebaturque mandatis tuis, quibus ejusmodi donationes vetantur. Piso contra, plurima se in rempublicam contulisse, ac prope totas facultates erogasse, dicebat. Addebat etiam temporis spatium, postulabatque ne id quod pro multis & olim accepisset, cum everfione reliquæ dignitatis reddere cogèretur. Quibus ex causis integram cognitionem differendam existimavi, ut te, domine, consulerem quid sequendum putares.

CXII. TRAIANUS PLINIO S.

Sicut largitiones ex publico fieri mandata prohibent, ita, ne multorum securitas subruatur, factas ante aliquantum temporis retractari atque in irritum vindicari non oportet. Quicquid ergo ex hac causa actum ante viginti annos erit, omittamus. Non minus enim hominibus cujusque loci, quam pecuniæ publicæ consultum volo.

CXIII. C. PLINIUS TR. IMP. S.

LEx Pompeja, domine, quæ Bythyni & Pontici utuntur, eos qui in bulen à censoribus leguntur, dare pecuniam non jubet: sed iis quos indulgentia tua quibusdam civitatibus super legitimum numerum adjicere permisit, & singula millia denariorum & bina intulerunt. Anicius deinde Maximus proconsul eos etiam qui à censoribus leguntur, duntaxat in paucissimis civitatibus aliud aliis iussit inferre. Superest ergo, ut ipse despicias an in omnibus civitatibus certum aliquid omnes qui deinde buleutæ leguntur, debeant pro introitu dare. Nam quod in perpetuum mansurum est, à te constitui decet, cujus factis dictisque debetur æternitas.

CXIV. C. TRAIANUS PLINIO S.

Honorarium decurionatus omnes qui in quaque civitate Bithyniæ decuriones fiunt, inferre debeant necne, in universum à me non potest statui. Id ergo quod semper tutissimum est, sequenda cujusque civitatis legem, puto, scilicet adversus eos qui inviti fiunt decuriones, existimo id acturos, ut erogatio cæteris præferatur.

CXV. C. PLINIUS TR. IMP. S.

LEge, domine, Pompeja permissum Bithynicis civitatibus adscribere sibi quos vellent cives, dum civitatis non sint alienæ sed suarum quisque civitatum quæ sunt in Bithynia. Eadem lege sancitur, quibus de causis è senatu à censoribus ejiciantur: inter quas nihil de cive alieno cavetur. Inde

de me quidam ex censoribus consulendum putaverunt, an ejicere deberent eum qui esset alterius civitatis. Ego, quia lex sicut adscribi civem alienum verabat, ita ejici è senatu ob hanc causam non jubebat: præterea quia ab aliquibus affirmabatur mihi in omni civitate plurimos esse buleutas ex aliis civitatibus, futurumque ut multi homines multæque, civitates concuterentur ea parte legis quæ jampri-
dem consensu quodam exolevisset, necessarium existimavi consulere te quid servandum putares. Capita legis his litteris subjeci.

CXVI. TR. PLINIO S.

Merito hæstisti, Secunde charissime, quid à te rescribi oporteret censoribus consulentibus an legerent in senatum aliarum civitatum, ejusdem tamen provinciæ, cives. Nam & legis auctoritas, & longa consuetudo usurpata contra legem, in diversum movere te potuit. Mihi hoc temperamentum ejus placuit, ut ex præterito nihil (12) novaremus, sed manerent, quamvis contra legem, adsciti quarumcunque civitatum cives, in futurum autem lex Pompeja observaretur: cujus vim si, retro quoque velimus custodire, multa necesse est perturbari.

CXVII. C. PLINIUS TR. IMP. S.

Qui virilem togam sumunt, vel nuptias faciunt, vel ineunt magistratum, vel opus publicum dedicant, solent totam hulen, arque etiam è plebe non exiguum numerum vocare, binosque denarios vel singulos dare: quod an celebrandum, & quatenus, putes, rogo scribas. Ipse enim, sicut, (arbitror non imprudenter) præsertim ex solennibus causis, concedendum jussi invitationes; ita vereor, ne ii, qui mille homines, interdum etiam plures, vocant, modum excedere, & in speciem diamones incidere videantur.

CXVIII. TR. PLINIO S.

Merito vereris, ne in speciem diamones incidat invitatio, quæ & in numero modum excedit, & quasi per corpora, non viritum singulos ex notitia, ad solennes sportulas contrahit. Sed ego ideo prudentiam tuam elegi, ut formandis istius provinciæ moribus ipse moderareris & ea constituas, quæ ad perpetuam ejus provinciæ quietem essent profutura.

CXIX. C. PLINIUS TR. IMP. S.

Athletæ, domine, ea quæ pro Iselasticis certaminibus constituisti, deberi sibi putant statim ex eo die quo sunt coronati. Nihil enim referre, quando sint patriam inveci, sed quando certamine vicerint, ex quo invehi possint. Ego contra scribo Iselasticorum nomine. (13) itaque eorum vehementer addubitem an sit potius id tempus quo *ἡσέλασται* intuendum. Iidem obsonia petunt pro eo agone qui à te Iselasticus factus est, quamvis vicerint ante quam fieret. Ajunt enim congruens esse sicut non datur sibi pro his certaminibus quæ esse Iselastica, postquam vicerunt, defuerunt; ita pro iis dari quæ esse cœperunt. Hic quoque non mediocriter hæreo, ne cujusquam retro habeatur ratio: dandumque quod tunc, quum vincerent, non debebatur. Rogo ergo, ut dubitationem meam regere, id est, beneficia tua interpretari ipse digneris.

CXX. TR. PLINIO S.

Iselasticum tunc primum mihi videtur incipere deberi, quum quis in civitatem suam ipse *ἡσέλασται*. Obsonia eorum certaminum quæ Iselastica esse placuit mihi, si ante Iselastica non fuerunt, retro non debentur. Nec proficere pro desiderio athletarum potest, (14) tam eorum quæ postea Iselastica lege constitui, quam quum vincerent esse defuerunt. Murata enim conditione certaminum, nihilominus quæ ante perceperant, non revocantur.

CXXI.

CXXI. C. PLINIUS TR. IMP. S. ¶

USque in hoc tempus, domine, neque cuiquam diplomata commodavi, neque in rem ullam, nisi tuam, misi. quam perpetuam servationem meam quædam necessitas rupit. Uxori enim meæ, audita morte avi, volenti ad amitam suam excurrere, usum eorum negare durum putavi, cum talis officii gratia in celeritate consisteret; sciremque te rationem itineris probaturum, cuius causa erat pietas. Hæc scripsi, quia mihi parum gratus tibi fore videbar, si dissimularem inrer alia beneficia hoc unum, quod me debere sciebam indulgentiæ tuæ, quod fiducia ejus, quasi consulto te, non dubitavi facere; quem si consuluissem, fero fecissem.

CXXII. TR. PLINIO S.

Merito habuisti, Secunde charissime, fiduciam animi mei. Nec dubitandum fuisset, si expectasses donec me consuleres an iter uxoris tuæ diplomatibus, quæ officio tuo dedi, (15) adjuvandum esset, usum eorum intentioni non profuisse, cum apud amitam suam uxor tua deberet etiam celeritate gratiam adventus sui augere.

F I N I S.

[C. PLINII CÆCILII SECUNDI
CONSULIS

P A N E G Y R I C U S,
NERUÆ TRAJANO
AUGUSTO DICTUS.

BE NE ac sapienter, Patres C. maiores instituerunt, ut rerum agendarum, ita dicendi initium à precationibus capere: quod nihil rite, nihilque providenter homines sine deorum immortalium ope, consilio, honore auspicarentur. Qui mos cui potius quam consuli? aut quando magis usurpandus colendusque est, quam quum imperio senatus, autoritate reipublicæ ad agendas optimo principi gratias excitamur? Quod enim præstabilius est aut pulchrius munus deorum, quam castus & sanctus & diis simillimus princeps? Ac, si adhuc dubium fuisset, forte casuque rectores terris, an aliquo numine darentur, principem tamen nostrum liqueret divinitus constitutum. Non enim occulta potestate fatorum, sed ab Jove ipso coram ac palam repertus, electus est. quippe inter aras & altaria, eodemque loci, quem deus ille tam manifestus ac presens quam cælum ac sidera insedit. Quo magis aptum piumque est, te Jupiter optime maxime, antea conditorem, nunc conservatorem imperii nostri, precari ut mihi digna consule, digna senatu, digna principe contingat oratio: utque omnibus quæ dicentur à me, libertas, fides, veritas constet: tantumque à specie adulationis absit gratiarum actio mea, quantum

quantum abest à necessitate. Equidem non consuli modo, sed omnibus civibus enitendum reor nequid de principe nostro ira dicant, ut idem illud de alio dici potuisse videatur. Quare abeant ac recedant voces illæ quas metus exprimebat: nihil quale ante dicamus: nihil enim quale antea patimur: nec eadem de principe palam quæ prius, prædicemus: neque enim eadem secreto loquimur quæ prius. Discernatur orationibus nostris diversitas temporum, & ex ipso genere gratiarum agendarum intelligatur, cui, quando sint hæcenus ut deo, nunc nusquam, ut numini blandiamur. Non enim de tyranno, sed de cive: non de domino, sed de parente loquimur. Unum ille se ex nobis, & hoc magis excellit atque eminet, quod unum ex nobis putat: nec minus hominem se quam hominibus præesse meminit. Intelligamus ergo bona nostra, dignosque nos illius usu probeamus, atque identidem cogitemus, si majus principibus præstemus obsequium qui servitute civium, quam qui libertate lærantur. Et populus quidem Romanus dilectum principum servat: quantoque paulo ante concentu formosum alium, hunc fortissimum personat: quibusque aliquando clamoribus gestum alterius & vocem, hujus pietatem, abstinentiam, mansuetudinem laudat. Quid nos ipsi? divinitatem principis nostri, an humanitatem, temperantiam, facilitatem, ut amor & gaudium tulit, celebrare universi solemus? Jam, quid tam civile, tam senatorium, quam illud additum à nobis optimi cognomen? quod peculiare hujus & proprium arrogantia priorum principum fecit. Enimvero quam commune, quam ex æquo, quod felices nos felicem illum prædicamus? alternisque votis hæc faciat, hæc audiat, quasi non dicturi nisi fecerit, comprecamur? Ad quas ille voces lacrymis etiam ac multo pudore suffunditur. Agnoscit enim, sentitque, sibi non principi dici. Igitur quod

temperamentum omnes in illo subito pietatis calore servavimus, hoc singuli quoque meditati tenemus: sciamusque nullum esse neque sincerius neque acceptius genus gratiarum, quam quod illas acclamationes æmulemur, quæ fingendi non habent tempus. Quantum ad me pertinet, laborabo ut orationem meam ad modestiam principis moderationemque submittram: nec minus considerabo quid aures ejus pati possint, quam quid virtutibus debeatur. Magna & inusitata principis gloria, cui gratias acturus non tam vereor ne me in laudibus suis parcum quam ne nimium puter. Hæc me cura, hæc difficultas sola circumstat. nam merenti gratias agere facile est, patres conscripti. non enim periculum est ne, quum loquar de humanitate, exprobrari sibi superbiam credat: quum de frugalitate, luxuriam: quum de clementia, crudelitatem: quum de liberalitate, avaritiam; quum de benignitate, livorem: quum de continentia, libidinem: quum de labore, inertiam: quum de fortitudine, timorem. Ac ne illud quidem vereor, ne gratus ingratusve videar, prout satis aut parum dixerō. Animadverto enim etiam deos ipsos non tam accuratis adorantium precibus quam innocentia & sanctitate lætati: gratioremque existimari qui delubris eorum puram castamque mentem quam (1) qui meditatum carmen intulerit. Sed parendum est senatusconsulto, (2) quod ex utilitate publica placuit ut consulis voce sub titulo gratiarum agendarum, boni principes quæ facerent recognoscerent: mali, quæ facere deberent. Id nunc eo magis solenne ac necessarium est, quod parens noster privatas gratiarum actiones cohibet & comprimit: intercessurus etiam publicis, si permetteret sibi verare, quod senatus juberet. Utrunque, Cæsar Auguste, moderate, & quod alibi tibi gratias agi non finis, & quod hic finis. non enim à teipso ibi honor iste, sed ab agentibus habetur. Cedis as-

sectibus

festibus nostris, nec nobis munera tua prædicare, sed audire tibi necesse est. Sæpe ego mecum, P. C. tacitus agitavi qualem quantumque esse oporteret cujus ditione nutuque maria, terræ, pax, bella regerentur: quum interea fingenti formantique mihi principem, quem æquata diis immortalibus potestas deceret, nunquam voto saltem concipere succurrit similem huic quem videmus. (3) Enituit aliquis in bello, sed obsolevit in pace: alium toga, sed non & arma honestarunt: reverentiam ille terrore, alius amorem humanitate captavit: ille quæstam domi gloriam, in publico, hic in publico partam, domi perdidit: postremo adhuc nemo exitit cujus virtutes nullo viriorum confinio læderentur. At principi nostro quanta concordia, quantusque concentus omnium laudum, omnisque gloriæ contigit, ut nihil severitati ejus hilaritate, nihil gravitati simplicitate, nihil majestati humanitate detraheretur. Jam firmitas, jam proceritas corporis, jam honor capitis, & dignitas oris, ad hoc, ætatis inflexa maturitas, nec sine quodam munere deum festinatis senectutis insignibus ad augendam majestatem ornata cæsaries, nonne longe lateque principem ostendant? Talem esse oportuit quem non bella civilia, nec armis oppressa respublica, sed pax & adoptatio, & tandem exorata terris numina dedissent. An fas erat nihil differre inter imperatorem quem homines & quem dii fecissent? quorum quidem in te, Cæsar, judicium & favor, tunc statim quum ad exercitum profiscisceris, & quidem inusitato enituit. Nam cæteros principes, aut largus cruor hostiarum, aut sinister volatus avium consulentibus nuntiavit: tibi ascendenti de more Capitolium, quanquam non id agentium, civium clamor, ut jam principi, occurrit. Siquidem omnis turba quæ limen infederat, ad ingressum tuum foribus reclusis, jam quidem ut tunc arbitrabatur, deum, cæterum ut docuit eventus, te consalutavit im-

imperatorem : nec aliter à cunctis omen acceptum est. Nam ipse intelligere volebas : recusabas enim imperare , recusabas quod bene erat imperaturo : igitur cogendus fuisti. Cogi porro non poteras, nisi periculo patriæ & (4) mutatione reipub. obstinatum enim tibi non suscipere imperium, nisi servandum fuisset. Quare ergo illum ipsum furorem, motumque castrensem reor extitisse , quia magna vi magnoque terrore modestia tua vincenda erat. At sicut maris cœlique temperiem turbines tempestatesque commendant , ita ad augendam pacis tuæ gratiam , illum tumultum præcessisse crediderim. Habet has vices conditio mortalium , ut adversa ex secundis , ex adversis secunda nascantur. Occultat utrorumque semina deus , & plerumque bonorum malorumque causa sub diversa specie latent. Magnum quidem illud seculo dedecus, magnum reipub. vulnus impressum est. Imperator, & parens generis humani obsessus, captus, inclusus : ablata mirissimo seni servandorum hominum potestas : ereptumque principi illud in principatu beatissimum , quod nihil cogitur. Si tamen hæc sola erat ratio quæ te publicæ salutis gubernaculis admoveret, prope est ut exclamem, tanti fuisse. Corrupta est disciplina castrorum, ut tu corrector emendatorque contingeres : inductum pessimum exemplum , ut optimum opponeretur : postremo coactus princeps quos noller occidere, ut daret principem qui cogi non posset. Olim tu quidem adoptari merebare : sed nescissemus quantum tibi deberet imperium, si ante adoptatus esses. Expectatum est tempus in quo liqueret non tam accepisse te beneficium quam dedisse. Confugit in sinum tuum concussa reipub. ruenque imperium super imperatorem , imperatoris tibi voce delatum est. Imploratus adoptione , & accitus es. Ut olim duces magni à peregrinis externisque bellicis ad opem patriæ ferendam revocari solebant, ita

filius ac parens uno eodemque momento rem
 maximam invicem præstitistis. Ille tibi imperium
 dedit, tu illi reddidisti. Solus ergo adhuc qui pro
 munere tanto paria accipiendo fecisti, immo ul-
 tro dantem obligasti. Communicato enim im-
 perio sollicitior tu, ille securior factus est. O no-
 vum atque inauditum ad principatum iter! non te
 propria cupiditas, proprius metus, sed aliena utili-
 tas, alienus timor principem fecit. Videaris licet
 quod est amplissimum consequutus inter homines:
 felicius tamen erat illud quod reliquisti, sub bono
 principe privatus esse desisti. Assumptus es in la-
 borum curarumque consortium, nec te lata & pro-
 spera stationis istius, sed aspera & dura ad cape-
 sendam eam compulerunt: suscepisti imperium
 postquam alium suscepti pœnirebat. Nulla ad-
 optati cum eo qui adoptabat, cognatio, nulla ne-
 cessitudo, nisi quod uterque optimus erat, dignus-
 que alter eligi, alter eligere. Itaque adoptatus es,
 non ut prius alius atque alius in gratiam uxoris:
 ascivit enim te filium non vitricus, sed princeps:
 eodemque animo divus Nerva pater tuus factus
 est, quo erat omnium. Nec decet aliter filium as-
 sumi, si assumatur à principe. An senatus populi-
 que Romani exercitus provincias, socios trans-
 missurus uni, successorem è sinu uxoris accipias?
 summæque potestatis hæredem tantum intra do-
 mum tuam quæras? non per totam civitatem cir-
 cumferas oculos, & hunc tibi proximum, hunc
 conjunctissimum existimes, quem optimum,
 quem diis simillimum inveneris? Imperaturus
 omnibus eligi debet ex omnibus. non enim ser-
 vulis tuis dominum, ut possis esse contentus qua-
 si necessario hærede, sed principem civibus datu-
 rus imperator. Superbum istud & regium, nisi ad-
 optes cum quem constet imperaturum fuisse, et-
 iam si non adoptasses. Fecit hoc Nerva, nihil in-
 teresse arbitratus, genueris an elegeris: si perinde
 sine

sine iudicio adoptentur liberi ac nascuntur, nisi tamen quod æquiore animo ferunt homines quæm princeps parum feliciter genuit, quam quem male elegit. Sedulo ergo viravit hunc casum, nec iudicium hominum, sed deorum etiam in consilium assumpsit. Itaque non tua in cubiculo, sed in templo, nec ante genialem torum, sed ante pulvinar Jovis optimi maximi, adoptio peracta est: qua tandem non servitus nostra, sed libertas & salus & securitas fundabatur. Sibi enim dii gloriam illam vendicaverunt: horum opus, horum illud imperium. Nerva tamen minister fuit: uterque qui adoptaret tam paruit quam tu qui adoptabaris. Allata erat ex Pannonia laurea, id agentibus diis, ut invicti imperatoris exortum victoriæ insigne decoraret: hanc imperator Nerva, in gremio Jovis collocarat, quum repente solito major & augustior, advocata hominum concione deorumque, te filium sibi, hoc est unicum auxilium fessis rebus assumpsit. Inde quasi deposito imperio qua securitate, qua gloria lætus? nam quantulum refert deponas an partiaris imperium, nisi quod difficilius hoc est, non secus ac præsentī tibi innixus, tuis humeris se patriamque sustentans, tua juventa, tuo robore invaluit: statim consedit omnis tumultus. Non adoptionis opus istud fuit, sed adoptati: atque adeo temere fecerat Nerva si adoptasset alium. Oblitine sumus ut nuper post adoptionem non desierit seditio, sed cœperit? irramentum istud irarum, & fax tumultus fuisset, nisi incidisset in te. An dubium est, ut dare non posset imperium imperator qui reverentiam amiserat? autoritate ejus effectum est cui dabatur. Simul filius, simul Cæsar, mox imperator, & consors tribunitiæ potestatis, & omnia pariter, & statim factus es, quæ proxime parens verus tantum in alterum filium contulit. Magnum hoc tuæ moderationis indicium, quod non solum successor impe-

rii, sed particeps etiam sociusque placuisti. Nam successor, etiamsi nolis, habendus es: non es habendus socius, nisi velis. Credentne posterì, patrio & consulari, & triumphali patre genitum, quum fortissimum, amplissimum, amantissimum sui exercitum regeret, imperatorem non ab exercitu factum? eidem quum Germaniæ præsideret, Germanici nomen hinc missum? nihil ipsum, ut imperator fieret agitasse? nihil fecisse, nisi quod meruit, & paruit? Paruisti enim Cæsar, & ad principatum obsequio pervenisti: nihilque magis à te subjecti animo factum est, quam quod imperare cœpisti. Jam Cæsar, jam imperator, jam Germanicus, absens & ignarus, & post tanta nomina quantum ad te pertinet, privatus. Magnum videretur, si dicerem, Nescisti te imperatorem futurum: eras imperator, & esse te nesciebas. Ut vero ad te fortunæ tuæ nuntius venit, malebas quidem hoc esse quod fueras, sed non erat liberum. An non obsequeris principi civis; legatus imperatori? filius patri? ubi deinde disciplina? ubi mos à maioribus traditus, quodcunque imperator munus injungeret, æquo animo paratoque subeundi? Quid enim si provincias ex provinciis, ex bellis bella mandaret? Eodem illo uti jure posse pates, quum ad imperium revocet, quo sit usus quum ad exercitum miserit; nihilque interesse, ire legatum, an redire principem jubeat, nisi quod major sit obsequii gloria in eo quod quis minus velit. Augerat auctoritatem jubentis, in summum discrimen auctoritas ejus adducta: utque magis parendum imperanti putares efficiebatur, eo quod ab aliis minus parebatur. ad hoc audiebas senatus populi-que consensum. Non unius Nervæ judicium illud, illa electio fuit. nam qui ubique sunt homines, hoc idem votis expetebant: ille tantum jure principis occupavit, primusque fecit quod omnes facturi erant: nec hercule tantopere cunctis factum placeret,

placeret, nisi placuisset antequam fieret. At quo temperamento, dii boni, potestatem tuam fortunamque moderatus es? Imperator titulis, & imaginibus, & signis: cæterum modestia, labore, vigilantia, dux & legatus, & miles: quum jam tua vexilla, tuas aquilas magno gradu anteires, neque aliud tibi ex illa adoptione, quam filii pietatem, filii obsequium assereres, longamque huic nomini ætatem, longam gloriam precarêre: jam te providentia deorum primum in locum provexerat, tu adhuc in secundo resistere, atque etiam senescere optabas: privatus tibi videbaris quandiu imperator & alius esset. Audita sunt vota tua, sed in quantum optimo illi & sanctissimo seni utile fuit, quem dii cœlo vendicaverunt, ne quid potest illud divinum & immortale factum, mortale faceret. Deberi quippe maximo operi hanc venerationem, ut novissimum esset, autoremque ejus statim celebrandum, ut quandoque inter posteros quæreretur an illud jam deus fecisset. Ira ille nullo magis nomine publicus parens quam quia tuus. Ingens gloria, ingensque fama, quum abunde expertus esset quam bene humeris tuis federet imperium, tibi terras, te terris reliquit: eo ipso charus omnibus desiderandus, quod prospexerat ne desideraretur, quem tu lacrymis primum, ita ut filium decuit, mox templis honestasti: non imitatus illos qui hoc idem, sed alia mente, fecerunt. Dicavit cœlo Tiberius Augustum, sed ut majestatis (5) numen induceret: Claudium Nero, sed ut irrideret: Vespasianum Titus, Domitianus Titum: sed ille, ut dei filius, hic, ut frater videretur: tu fideribus patrem intulisti, non ad metum civium, non in contumeliam numinum, non in honorem tuum, sed quia deum credis. Minus est hoc quum fit ab his qui & sese deos putant: sed licet illum aris, pulvinaribus, flamine colas, non alio magis tamen deum & facis & probas quam quod ipse talis es. In princip

pe enim qui electo successore fato concessit, una itemque certissima divinitatis fides est, bonus successor. Num ergo tibi ex immortalitate patris aliquid arrogantiae accessit? num hos proximos divinitate parentum desides ac superbos, potius quam illos veteres & antiquos æmuleris, qui hoc ipsum imperium peperere, quod modo hostes invaserant contempserantque? cuius pulsi fugatique, non aliud magis habebatur indicium, quam quod triumpharetur. Ergo sustulerant animo, & jugum excusserant: nec jam nobiscum de sua libertate, sed de nostra servitute, certabant: ac ne inducias quidem, nisi æquis conditionibus inibant: legesque ut acciperent, dabant. At nunc rediit omnibus terror & metus, & votum imperata faciendi. Vident enim Romanum ducem unum ex illis veteribus & priscis, quibus imperatorium nomen addebant contexti cædibus campi, & infecta victoriis maria. Accipimus obsides ergo, non emimus: nec ingentibus damnis immensisque muneribus paciscimur: ut vicerimus, rogant, supplicant, largimur, negamus, utrumque ex imperii maiestate. Agunt gratias qui impetraverunt, non audent queri quibus negatum est. An audeant qui sciant te assedisse ferocissimis populis eo ipso tempore quod amicissimum illis, difficillimum nobis, quum Danubius ripas gelu jungit, duratusque glacie ingentia tergo bella transporrat: quum feræ gentes non telis magis, quam suo cælo, suo fidele armantur? Sed ubi in proximo tu, non secus ac si mutata temporum vices essent, illi quidem latibulis suis clausi tenebantur, nostra agmina percurrere ripas, & aliena occasione si permitteres uti, ultroque hyemem suam barbaris inferre gaudebant. Hæc tibi apud hostes veneratio. Quid apud milites; quam admirationem quemadmodum comparasti, quum tecum in eandem, tecum ferrent situm? quum in illa meditatione campestri militariibus

taribus turmis imperatorium pulverem sudoremque misceres? nihil à cæteris, nisi robore ac præstantia, differens, quum libero Marte nunc cominus tela vibrares, nunc vibrata susciperes, alacer virtute militum, & lætus quoties aut cassidi tuæ aut clypeo gravior ictus incideret? Laudabas quippe ipse ferientes, horrabarisque ut auderent: & audebant jam, quum spectator moderatorque ineuntium certamina virorum, arma componeres, tela tentares: ac si quid durius accipienti videretur, ipse vibrares. Quid quum solatium fessis, ægris opem ferre? Non tibi moris tua inire tentoria, nisi commilitonum ante lustrasses: nec requiem corpori, nisi post omnes, dare. Hac mihi admiratione dignus imperator non videretur, si inter Fabricios & Scipiones & Camillos talis esset. Tunc enim illum imitationis ardor, semperque melior aliquis accenderet: postquam vero studium armorum à manibus ad oculos, ad voluptatem à labore translatum est, postquam exercitationibus nostris non veteranorum aliquis, cui decus muralis aut civica, sed Græculus magister assistit, quam magnum est unum ex omnibus patrio more patria virtute lætari, & sine æmulo, ac sine exemplo secum certare, secum contendere: ac sicut imperat solus, solum ita esse qui debeat imperare? Nonne incunabula hæc tibi Cæsar, & rudimenta, quum puer admodum Parthica lauro gloriam patris augeres, nomenque Germanici jam tum mererere? quum ferociam superbiamque Parthorum ex proximo auditus magno terrore cohiberes? Rhenumque & Euphratem admirationis tuæ fama conjungeres? quum orbem terrarum non pedibus magis quam laudibus peragrare? apud eos semper maior & clarior quibus postea contigisses? Et necdum imperator, necdum dei filius eras, Germaniamque cum plurimæ gentes, ac prope infinita vastitas interjacentis soli, tum Pyrenæus, Alpes, immensi-

que

que alii montes, nisi his compararentur, muniunt
dirimuntque, per hoc omne spatium quum legio-
nes duceres, seu potius (tanta velocitas erat) ra-
peres: non vehiculum unquam, non equum respe-
xisti. Levis hic; non subsidium itineris, sed decus,
& cum cæteris subsequēbatur, ut cujus nullus tibi
usus, nisi quum die stativorum proximum cam-
pum alacritate, discursu, pulvere attollerēs. Initium
laboris mirer, an finem? multum est quod perse-
verasti, plus tamen quod non timuisti ne perseve-
rare non posses. Nec dubito quin ille qui te inter
(6) illa Germaniæ bella ab Hispania usque, ut va-
lidissimum præsidium excitaverat, iners ipse, alie-
nisque virtutibus tunc quoque invidus imperator,
quum ope earum indigeret, tantam admirationem
rui, non sine quodam timore conceperit, quantam
ille genitus Jove post sævos labores, duæque im-
peria regi suo indomitus semper indefessusque re-
ferebat: quum aliis super alias expeditioribus
munere alio dignus invenireris. Tribunus vero
disjunctissimas terras teneris adhuc annis viri fir-
mitate lustrasti: jam tunc præmonente fortuna ut
diu (7) penitus perdisceres quæ mox præcipere
deberes. Neque enim prospexisse castra, brevemq;
militiam quasi transisse contentus, ita egisti tribu-
num, ut esse statim dux posses, nihilq; discendum
haberes tempore docendi. Cognovisti per stipen-
dia decem, mores gentium, regionum situs, op-
portunitates locorum, & diversam aquarum cœ-
lique temperiem, ut patrios fontes, patriumque si-
cus ferre consuesti: quoties equos, quoties emiri-
ta arma mutasti. Veniet ergo tempus quo posteri
visere, visendum tradere minoribus suis gestient,
quis sudores tuos hauserit campus, quæ refection-
es tuas arbores, quæ somnum saxa prætexerint,
quod denique rectum magnus hospes impleveris,
ut tunc ipsi tibi ingentium ducum sacra vestigia
iisdem in locis monstrabantur. Verum hæc olim,
in

in præsentia quidem quisquis paulo vetustior miles, hic te commilitone censetur. Quotus enim quisque cujus tu non ante commilito quam imperator? Inde est quod prope omnes nomine appellas, quod singulorum fortia facta commemorant nec habent adnumeranda tibi pro republica vulnera quibus statim laudator & testis contigisti. Sed magis prædicanda moderatio tua, quod innutritus bellieis laudibus, pacem amas: nec quia vel pater tibi triumphalis, vel adoptionis tuæ die dicat Capitolino Jovi laurus, idcirco ex occasione omni quæris triumphos, non times bella, nec provocas. Magnum est, imperator Auguste, magnum est stare in Danubii ripa, si transeas certum triumphi, nec decertare cupere cum recusantibus: quorum alterum fortitudine, alterum moderatione efficitur. Nam ut ipse nolis pugnare, moderatio fortitudo tua præstat ut neque hostes tui velint Accipies ergo aliquando Capitolium non inane currus, nec falsæ simulacra victoriæ: sed imperatore veram ac solidam gloriam reportante, tranquillitatem, & tamen confessa hostium obsequia ut vincendus nemo fuerit. pulchrius hoc omnibus triumphis. neque enim unquam nisi ex contemptu imperii nostri factum est ut vinceremus. Quod si quis barbarus rex eo insolentiæ furorisque processerit, ut iram tuam indignationemque mereatur, næ ille, sive interfuso mari, seu fluminibus immensis, seu præcipiti monte defenditur, omnia hæc tam prona tamque cedentia virtutibus tuis sentiet, ut subsedisse montes, flumina exaruisse, interceptum mare, illatasque sibi non esse classes nostras, sed terras ipsas arbitretur. Videor jam cernere non spoliis provinciarum, & extorto socii auro, sed hostibus armis, captorumque regum cætenis triumphum gravem. Videor ingentia ducum nomina, nec indecora nominibus corpora (8) vocare. Videor intueri in manibus sequentem, mox ipsum

ipsum te sublimem instantemque curru domitarum
gentium tergo, ante currum autem clypeos quos
ipse perfoderis. Nec tibi opima defuerint, si quis
regum venire in manus audeat: nec modo relo-
rum tuorum, sed etiam oculorum minarumque
conjectum, toto campo totoque exercitu oppo-
sito, perhorrescat. Meruisti proxima modera-
tione ut quodcumque te vel inferre vel propul-
sare bellum coegerit imperii dignitas, non ideo vi-
disse videaris ut triumphares, sed triumphare quia
viceris. Aliud ex alio mihi occurrit. Quam spe-
ciosum est quod disciplinam castrorum lapsam ex-
tinctamque refovisti, depulso prioris seculi malo,
inertia, & contumacia, & dedignatione parendi!
Tutum est reverentiam, tutum charitatem mere-
ri. Nec ducum quisquam, aut non amari à mi-
licibus, aut amari timet: & inde offensæ gratiæ-
que pariter securi instant operibus, adsunt exer-
citationibus, arma, mœnia, viros aptant. Quippe
non is princeps qui sibi imminere, sibi intendi pu-
tet quod in hostes paretur: quæ persuasio fuit il-
lorum qui hostilia quum facerent, timebant. Eo-
dem ergo tempore militaria studia, nec animos
modo, sed & corpora ipsa languescere, gladios et-
iam incuria hebetari retundique gaudebant. Duces
porro nostri non tam regum cæterorum quam
suorum principum infidias, nec tam hostium
quam commilitonum manus ferrumque merue-
bant. Est hæc natura syderibus, ut parva & exilia
validiorum exortus obscuret: similiter imperato-
ris adventu legatorum dignitas inumbratur. Tu
tamen major omnibus quidem eras, sed sine ullius
diminutione major: eandem autoritatem præsen-
te te quisque quam absente, retinebat. Quin etiam
plerisque ex eo reverentia accesserat, quod tu quo-
que illos reverebare. Itaque perinde summis atque
infirmis charus, sic imperatorem commilitonem-
que miscueras, ut studium omnium laboremque

& tanquam exactor intenderes, & tanquam patriceps sociusque relevares. Felices illos quorum fides & industria non per internuntios & interpretes, sed ab ipso te nec auribus tuis, sed oculis, probantur. Consecuti sunt ut absens quoque de absentibus nemini magis quam tibi crederes. Jam te civium desideria revocabant, amoremque castrorum superabat charitas patriæ, iter inde placidum, ac modestum, ut plane à pace redeuntis. Nec vero ego in laudibus tuis ponam quod adventum tuum non pater quisquam, non maritus expavit. Affectata aliis castitas, tibi ingenita & innata, interque ea quæ imputare non possis. Nullus in exigendis vehiculis tumultus, nullum circa hospitum fastidium: annona, quæ cæteris. Ad hoc, comitatus accinctus & parens. diceres magnum aliquem ducem, & te potissimum ad exercitus ire. Adeo nihil, aut certe parum intererat inter imperatorem factum, & brevi futurum. Quam dissimile nuper alterius principis transitus, si tamen transitus ille, non populatio fuit, quum abactus hospitum exerceret, omniaq; dextra lævaq; perusta & attrita, ut si vis aliqua, vel ipsi illi barbari, quos fugiebat, inciderent. Persuadendū provinciis erat illud iter Domitiani fuisse, non principis. Itaque non tam pro tua gloria quam pro utilitate communi, edito subjecisti quid in utrumque vestrum esset impensum. Assuescat imperator, cum imperio calculus ponere: sic exeat, sic redeat, tanquam rationem redditurus. edicat quid absumpserit. Itaque fiet ut non absumat quod pudeat dicere: pretereundi futuri principes, velint, nolint, sciant (9) tamen. Conster, propositisque duobus exemplis meminerint, perinde conjecturam de moribus suis homines esse facturos, prout hoc vel illud elegerint. Nonne his tot tantisque meritis novos aliquos honores, novos titulos merebare? at tu etiam nomen patris patriæ recusabas. Quam longa nobis

cum

cum modestia tua pugna? quam tarde vicimus? Nomen illud quod alii primo statim principatus die, ut imperatoris & Cæsaris receperunt, tu usque eo distulisti, donec tu quoque, beneficiorum tuorum parcissimus aestimator, jam te mereri satere-
ris? Itaque soli omnium contigit tibi ut pater patriæ esses antequam fieres. Eras enim in animis, in iudiciis nostris: nec publicæ pietatis intererat quid vocarere, nisi quod ingrata sibi videbatur, si te imperatorem potius vocaret & Cæsarem, quum patrem experiretur. Quod quidem nomen qua benignitate, qua indulgentia exerces! ut cum civibus tuis, quali cum liberis parens, vivis! ut reversus imperator, qui privatus exieras, agnoscis, agnosce-
ris! eosdem nos, eundem te putas: par omnibus, & hoc tantum cæteris major, quo melior. Ac primum qui dies ille quo expectatus desideratusque urbem tuam ingressus es? Jam hoc ipsum quod ingressus es, quam mirum latumque? Nam priores invehiri & importari solebant: non dico quadrijugo curru, & albensibus equis, sed humeris hominum, quod arrogantius erat: tu sola corporis proceritate elatior aliis & excelsior, non de patientia nostra quendam triumphum, sed de superbia principum egisti. Ergo non ætas quendam, non valetudo, non sexus retardavit quominus oculos insolito spectaculo impleret. Te parvuli noscere, ostentare juvenes, mirari senes, ægri quoque neglecto medentium imperio ad conspectum tui, quasi ad salutem sanitatemque, proreperere. Inde alii se satis vixisse te viso, te recepto: alii nunc magis esse vivendum prædicabant. Fœminas etiam tunc fœcunditatis suæ maxima voluptas subit, quum cernerent cui principi cives, cui imperatori milites peperissent. Videres referta recta ac laborantia, ac ne eum quidem vacantem locum qui nonnisi suspensum & instabile vestigium caperet. Oppleras undique vias, angustumque tra-

mitem relictum tibi : alacrem hinc arque inde populum , ubique par gaudium paremque clamorem , tam æqualiter ab omnibus ex adventu tuo latitæ percepta est , quam omnibus venisti : quæ tamen ipsa cum ingressu tuo crevit , ac prope in singulos gradus adaucta est. Gratum erat cunctis quod senatum osculo exciperes , ut dimissus osculo fueras : gratum quod equestris ordinis decora honore nominum sine monitore signares : gratum quod tantum non ultro clientibus salutaris quasdam familiaritatis notas adderes : gratus tamen quod senfim & placide , & quantum respectantium turba pateretur , incederes , quod occurrentium populus te quoque , te , immo maxime astaret : quod primo statim die latus tuum crederes omnibus . neq; enim stipatus satellitum manu , sed circumfusus undique nunc senatus nunc equestris ordinis flore , prout alterutrum frequentia genus invaluisse , silentes quietosque dictores tuos subsequere . Nam milites nihil à plebe habitu , tranquillitate , modestia differebant . Ubi vero cœpisti Capitolium ascendere , quam læta omnibus adoptionis tuæ recordatio ! quam peculiare gaudium eorum qui te primi eodem loco salutaverant imperatorem ! quin etiam deum ipsum tuam præcipuam voluptatem operis sui percepisse crediderim . Ut quidem iisdem vestigiis institisti , quibus parens tuus ingens illud deorum prolaturus arcanum , quæ circumstantium gaudia ! quam recens clamor ! quam simile illi dies , qui hunc genuit diem ! ut plena altaribus augusta victimis cuncta ! ut in unius salutem collata omnium vota ! quum sibi se , ac liberis suis , intelligerent precari quæ pro te precarentur . Inde tu in palatium quidem , sed eo vultu , sed ea moderatione , ut si privatam domum peteres ; cæteri ad penates suos , quisque iteraturus gaudii fidem , ubi nulla necessitas gaudendi est . Onerasset alium ejusmodi introitus ; tu quotidie admirabilior & melior

lior ; talis denique, quales alii principes futuros se tantum pollicentur. Solum ergo te commendat augerque temporis spatium. Junxisti enim ac miscuisti res olim diversissimas , securitatem imperantis , & incipientis pudorem. Non tu civium amplexus ad pedes tuos deprimis , nec osculum manu reddis. Manet imperatori quæ prior humanitas. Incedebas pedibus , incedis : lætabaris labore, lætaris : eademque omnia illa circa te, nihil in ipso te fortuna mutavit. Liberum est, ingrediente per publicum principe, subsistere, occurrere, comitari, præterire : ambulas inter nos, non quasi (10) contingat ; & copiam tui , non ut imputes , facis. Hæret lateri tuo quisquis accessit : finemque sermoni sinus cuique pudor , non tua superbia , facit. Regimur quidem à te, & subiecti tibi, sed quemadmodum legibus , sumus. Nam & illæ cupiditates nostras libidinesque moderantur , nobiscum tamen & inter nos versantur. Emines , excellis , ut honor , ut potestas , quæ super homines quidem, hominum sunt tamen. Ante te principes , fastidio nostri , & quodam æqualitatis metu, usum pedum amiserant. Illos ergo humeri cervicesque servorum super ora nostra : te fama, te gloria , te civium (11) pietas super ipsos principes vehunt; te ad sidera tollit humus , ita communia & confusa principis vestigia. Nec vereor, P. C. ne longior videar , quum sit maxime oprandum , ut ea , pro quibus aguntur principi gratiæ , multa sint : quæ quidem reverentius fuerit integra illibataque cogitationibus vestris reservari , quam carptim breviterque perstringi, quia fere sequitur, ut illa quidem de quibus taceas , tanta quanta sunt esse videantur. Nisi vero leviter attingi placet, locupletatas tribus , datumque congiarium populo , & datum totum, quum donativi partem milites accepissent. An mediocris animi est, his potius repræsentare , quique diversitate æqualitatis ratio servata est. Æqua-